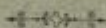

CVETNIK.

Berilo za slovensko mladino.

Uredil
Anton Janežič.

Tretji popravljeni natis
oskrbel
Dr. Jakob Sket.

Drugi del.

V Celovcu.

Natisnila in založila tiskarna družba sv. Mohora.
1887.

Cvetnik.

Berilo za slovensko mladino.

851881

Uredil

Anton Janežič.

Tretji popravljene natis

oskrbel

dr. Jakob Sket.

Drugi del.

V Celovcu.

Natisnila in založila tiskarnica družbe sv. Mohorja.

1887.

128128

128128

N 61/1951

1.

Zlate resnice.

(Zložil *A. Slomšek.*)

1. Kdor sam sebe povišuje,
Prazno glavo oznanuje.	3. Le trpljenje naših dnij
Nam veselje posladi.
2. Dež za solncem mora biti,
Za veseljem žalost priti.	4. Tam, kjer glad mori lenuha,
Najde pridni dosti kruha.

2.

Najboljši kažipot.

(Spisal *A. Zupančič.*)

Sin se je bil pri svojem očetu rokodelstva izučil. „Zdaj pa le po širokem svetu,“ reko mu skrbni oče, „da se še bolj izuriš v svojem delu in tudi spoznaš, kako se pri tujih ljudéh kruh služi. Tudi jaz sem storil marsiktero stopinjo po svetu, in še nikoli mi ni bilo tega žal!“ Tako so oče govorili in mu našteli še celo vrsto trgov in mest, kamor naj gre in se z delom pomudi.

„Za božjo voljo!“ oglasé se prestrašena mati, „kaj pa misliš, oče? O vseh teh krajih še praviti nikoli nisem slišala, in todi naj bi revež sam hodil? Kdo ga bo varoval, kdo vodil? Le domá naj ostane, domá — ljubo domá, kdor ga imá, pravi star pregovor.“

Oče na to nič ne odgovoré; sinu mignejo, peljejo ga pred ulnjak ter mu reko: „Le poglej jih veselih živalic, kako vršé in hité na delo! Daleč, daleč gredó okrog, in kdo jih vodi na daljnem potu od cvetke do cvetke? Kdo jih varuje marljive delavke, da jih med potjo ne požró sovražne ptice? In kdo jih zopet pripelje v domači panj, bogato obložene z blagodišečim voskom in medom? — Ali ne oče nebeški, ki z jednako dobroto skrbi za velikega slona kakor za malo miško? Ali ne on, brez kterega volje še vrabec ne pade raz strehe?“

Nató se obrnejo oče k materi, ki so vzadi stali pa poslušali: „No, mati, ali ni naš sin več ko le-té bučelice?“ — Pri tej priči so mati utihnili in z mirno dušo pustili sina po svetu.

Kranjska dežela.

(Spisal V. Vodnik.)

Kranjska dežela je večjidel hribasta. Veliko hribov in gorá je z dobrimi gozdi, drevjem, sadjem, hišami in ljudmi napolnjenih; dosti jih je pa golih, in na nekterih celo leto sneg leži. Snežniki so na Gorenjskem, in med njimi je imeniten Ljubelj zavoljo strme in vendar črez-nj dobro nadelane ceste. Triglav kipi med Bohinjem in Bolcem; ta je najmanj 2650 metrov visok in je izmed najvišjih gorá v Evropi. Z njegovega vrha se vidi na Tirole, Hrvatsko in v Benetke. Mornarji ga na beneškem morju najprej zagledajo, kedar se proti naši deželi peljejo, in ga poznajo po imenu. Šmarna gora nad Ljubljano imá to posebnost, da je strma, visoka in vendar od drugih hribov odločena stoji.

Dolenjsko ima nižje hribe in prideluje veliko zdravega vina, marvin z imenom. Pri Savi nese brodnija veliko dobička. — Notranjsko je vse hribasto. Od bohinjskih snežnikov noter do Turškega držé skoz Notranjsko debeli gozdi. Na Krasu pa je vse golo in skalovito, in silna burja vleče, da dostikrat težke vozove prevrača; vendar tam najlepša pšenica raste. Tudi se nahaja tam veliko podzemeljskih lukenj, preduhov in votlih prostorov, v kterih so vse bire kamenite, od kapov okamenele podobe videti.

Večjidel je povsod dvojna žetev, ker se po strnini ajda seje. Blizu morja rastejo oljke, pomoranče, limone, mandlji, fige in drugo žlahtno sadje. Veliko dobrega vina se v Notranjem pridelá. Cela dežela redí obilno kónj, goved in drobnice.

Kranjci so imenitni bučelarji; bučele jim posebno vržejo, zato ker ajdo sejejo in se z bučelami tako dobro pečati znajo, da so drugim deželam učeniki v bučelarstvu postali. Divjačine, ptic in rib se veliko dobí v logih, gozdih, tekočih vodah, v jezerih in v morju. Največje bogastvo kranjske dežele so rude in platno. Rude se na več krajih dobivajo, plavijo in podelujejo. Živo srebro, železo, jeklo, svinec se na tuje prodaje in denarjev prinaša. Platno prinese Kranjcem okoli 40.000 goldinarjev iz drugih dežel; pa tudi v mnogih krajih po zimi tako pridno predejo, da komaj po štiri ure spé. Vrh tega se tudi veliko vina, olja, živine, mezlana, bleškega sukna, usnja, polhovih kožic, medú, voska, lesenine, skled, loncev, lesa za barke in sit v druge dežele prodá. Ker ima dežela dvojno žetev, strno in ajdovo, zato je z ljudmi silno napolnjena in jih tudi lahko redi.

4.

Mladina.

(Zložil *M. Vilhar.*)

1. Mladi ribič ribo vjame,	2. Da bi vlovil ribe več,
Al' premajhna se mu zdí;	Vrže trnek sred vodó;
'Z mreže jo za vado vzame,	Čakal je do mraka sreče,
Pa na trnek nasadí.	V mraku prazen domu gre.

5.

Kitica Ezopovih basnij.

(Spisal *Fr. Metelko.*)

I. Košuta in vinska trta.

Košuta se je lovcem za vinsko trto skrila in potuhnila. Lovci mimogredé je ne vidijo in odidejo. Zdaj méni, da se jej ni več bati; po trti se začne spenjati in mladice objédati. Šum in lomast pa lovci zaslišijo in se vrnejo; za trto zver zagledajo ter jo ustrelé. „Prav mi je,“ reče umiraje košuta, „ker sem se nad svojo zavetnico nehvaležno pregrešila.“

Kdor dobrote s hudim vračuje, ne odide maščevanju.

2. Gad in pila.

Gad pride po noči v kovačnico in hoče vse orodje razgrizti. Najprej se spravi nad naklo. Ko pa nič ne opravi, zapusti ga in gre nad pilo; tu, méni, bo laže kaj opravil. Pa tudi le-tú si zastonj prizadeva. Pila se mu posmehuje, rekóč: „Bedák! kako hočeš mene s svojimi zobmi razgrizti, ker jaz železo premagam in naklo, kteremu ti nič ne moreš, lahko v prah zdrobit?“

Kdor v svojo moč zaupa, drugih pa ne pozna, ta se opeče.

3. Gad in belouška.

Gad je bil žejen in gre k studentu pit; belouška mu pa vodo prepové. Dolgo se prepirata in besedujeta, obá se vnameta in si črez tri dni boj napovesta. Žabe, belouški gorke, gredó gada podpihovat in mu obljubijo svojo pomoč. Zdaj se sprimeta in se hudo bojujeta; žabe priskačejo ter po svoji šegi regljaje pomagajo. Gad v boju premaga in potlej žabe krega, da mu niso po storjeni obljubi pomagale; ali

odgovoré mu: „Saj smo pomagale, naša navada je namreč samo z glasom pomagati in ne drugače.“

Kdor le samo z glasom pomaga, malo pomore.

4. Sraka in pavovo perje.

Sraka je pavovega perja nabrala in se z njim ozaljšala in našopirila. Ta izposojena lepotija jo je tako prevzela, da je druge srake zaničevala. Zapustila je svoje sestre in v krdele lepih pavov se vrine. Ali pavi so kmalu spoznali svojo last in začno srako kljevati: vse izposojeno perje so jej izpulili. Osramočena se vrne k svojim sestram, ktere jo pa silno črté, preganjajo in tako hudo oključujejo, da še svoje perje izgubi; po tem takem jo zaničujejo njene domače in tudi vse druge ptice.

Ne povzdiguje se črez druge, ne obetaj si in ne želi nikdar, kar ti po pravici ne gre. Ošabnost pelje v zaničevanje in sovraštvo. Bodi v resnici in ne po dozdevku, kar biti želiš.

6.

Zrno.

(Spisal *J. Bilec.*)

Vsako zrno, bodi si še tako majhno, je pravo čudo božje modrosti in mogočnosti. Belo moknato jederce obdaje trda luščina, da ga varuje mraza. Pa to še ni dosti; modri stvarnik je oblekel jedro še v drugo, bolj voljno in tanko lupino, da ga ne tišči trda luščina. Glejte, tako zavije skrbna mati milo dete v tanke plenice, da ga obvaruje mraza in drugih nezgod. Pa žalibog najde se jih dosti starišev na svetu, ki za svoje otroke ne skrbé tako, kakor skrbi dobri stvarnik za drobno zrno.

Pa tudi sredina našega zrna je prečudna; mala pičica je notri, ki se imenuje srce. To srce pa je kal prihodnje rastlike, začetek ponižne bilke ali mogočnega hrasta. Celo moknato jedro je torej le obleka kalí ali klice; služi jej pa kakor materino mleko v živež, dokler ne more uživati bolj čvrste hrane. Ko pa spomladi solnčni žarki zemljo ogrejejo, oživi in se napne dobro okovarjena klica, lupina počí in kal prodere luščino.

Moč slabotne kalí je prečudno velika: deni osemdeset kil teže na grah, ganila se bode in klica prodrla, če si ga bil prej malo namočil. Od kod ta silna moč? Kako more klica, ki jo dete lahko razdere, biti tako jaka? Bistroumni umetnik in mogočni vladar! ali moreš ti kaj takega narediti?

7.

O š a b n e ž u.

(Zložil *Fr. Cegnar.*)

<p>1. Stoji ošaben hrast na gori,
Na nebo z vrhom se opira,
Sosede svoje zaničuje,
S posmehom ná-nje se ozira.</p> | <p>2. Drvár s sekiro gre na goro
In tam pod hrastom se ustavi;
Sekira smrtno pesen poje,
Na tla telebi hrast gizdavi.</p> |
|--|---|
3. O ti, ki zaničuješ brata,
Ker več prejel si od gospoda,
Ozri se! stopa ti na peto
Nemila hrastova osoda.

8.

Trnolica in vinska trta.

(Spisal *A. Slomšek.*)

O lepi pomladi je v vzglavju nad vinogradom trnolica lepo cvetela in se v svojem belem cvetju vsa košata na solncu grela. Svoje lepote pijana gleda v vinograd in vinsko trto zaničuje rekóč: „Zakaj se pa tí lepše ne oblečeš, visoko hvaljena vinska trta? Ali te ni sram, da tako uborno v vinogradu strmiš in solze preливаš? Gotovo ti mrzí, da sem lepše oblečena ko ti, ker vidiš, kako veselo bučelice po meni šumé in otroci okrog mene skačejo, tebe pa nihče ne pogleda!“

Vinska trta pohlevno molči, pa tiho in čvrsto poganja svoj zlahtni sad. Ko jeseni grozdje dozori, pride truma ljudj rumeno grozdje trgat in vinski trti hvalo pojó: „Pre-ljuba vinska trta, veselje našega srcá!“ Na trnolico se nihče ne ozrè.

„Soseda!“ reče jej zdaj vinska trta, „povej mi zdaj, ktera naju več veljá? Tvoja prerana hvala ti ni ostala, tvoje prune jagode, ki so tako košata ocvetele, so kislice, in vse se ogiblje trnja, ki ti je odrastlo. Mojega ponižnega cvetja sad, sladko grozdje, veseli otroke in oživlja možake; vsak pošteni človek me imá rad.“

Samosvoja čast in hvala ti ne bo prida dala; ponižnost veljá in pridnost hvalo dá.

Lastovica.

(Spisal Fr. Erjavec.)

Kjer si koli po širokem svetu razven sneženih severnih krajev človek postavi svoj dom, povsod ga spremlja zvesta prijateljica, to je mila in priljubljena ptica lastovica. Ona ne dela razločka: ravno tako rada prilepi svoje gnezdo na borno leseno kočo, kakor na steno gosposke palače. Zató se je pa tudi človeku prikupila, in rad jej dá prostora pod svojo streho. Našemu ljudstvu je lastovica posvečena ptica, greh se mu zdi ubiti jo ali jej razdreti gnezdo. In ker so te ptice človeku posebne ljubljenske, zató je že od nekdanj rad opazoval njihovo dejanje in nehanje.

Ko se počnó vlačiti po dolinah jesenske megle, gleda človek z otožnim srcem, kako se zbirajo lastovice po zvonikih, dokler jih jedna noč ne vzame. Črez planjave, črez višine, črez kopno in črez morje hité v zaželene tople kraje in ustavijo se še le daleč v srednji Afriki. Spomladi pa, ko je izginil sneg, ko se povsod vzbujaja novo življenje, prileté tudi one nazaj v svojo domačijo, in človeku dobro dé, ko zopet ugleda svoje stare znanke. Lastovice si poiščejo svoja stara gnezda, očistijo jih in popravijo, ako je treba, mladiči si pa zidajo nova.

Po cestah pobira z malim kljunčkom blato in ga donaša v malih kepcah, ktere poprej oslini, da se bolj sprimejo. Vmes vplete tudi kako dlako ali bilko, da je gnezdo toliko trdneje. Če je vreme ugodno, sezidano je gnezdo v osmih dneh in meseca velikega travna znese ona 4—6 jajčic, ktera izvali v dvanajstih dneh, ako jej on donaša potrebne hrane. Če ne, trpi valitev tudi dalje časa. Mladiči so s početka grdi, širokozijali in stari imajo dosti opraviti, da jih nasitijo. V treh tednih so godni, stari jih izpeljejo, toda zvečer se povračajo v gnezdo tako dolgo, da se naučé zvunaj prenočevati. Stari valé potém drugikrat.

Lastovica je med našimi pticami najboljša letavka; zató imá dolgi, kot kosa vrezani perotnici in rogljast rep. Na tleh je neokretna, v zraku pa šviga kakor strela sem ter tja. Kakor misel hitro preletí ulice v mestu, krene v desno, zigrava v levo, in ko bi trenil, obrne se zopet; zdaj letí skoro ob tleh, zdaj se zopet vzdigne in izgine črez streho visokega poslopja. Leté si loví hrano po zraku, leté pita mlade, leté se tudi potaplja v vodo, ker se rada koplje.

On poje prav lepo, posebno dokler ona valí. Zjutraj na vse zgodaj, ko še vse mirno spí, ko se je komaj začelo na vzhodu jasni, prebudí se on prvi in potem gostolí in drobí svojo juterno pesmico, ki sicer ni umetna kakor slavčeva, ali vendar ima v sebi nekaj posebno prijetnega in srčnega.

Lastovica se hrani z malimi žuželkami, posebno z mušicami, metuljčki in keberčki, katerih je o lepem vremenu poln zrak. O grdem in deževnem vremenu te ptice večkrat stradajo, ker se onda žuželke poskrijejo. Tako neugodno vreme jih tudi včasih prisili, da zapusté jeseni naše kraje še poprej, nego so mogle izrediti svoj drugi zarod, in taki zapuščeni mladiči lakote poginejo.

10.

Pomladanska.

(Zložil L. Svetec-Podgorski.)

1. Burja počiva,
Megla beží;
Cvetice iva
Zlate rodi.	4. Modra vijola,
Cvetje lepó
Krasita polje,
Dol in goró.
2. Potok po tali
Zemlji šumljá,
V bistrem zreali
Solnce igra.	5. Blaga dišava
Dije povsod,
Vsa se narava
Smeje naprot.
3. Slavec iz gaja
Pesen glási,
Pirne obhaja
Z družo gostí.	6. Pustimo zide
Hitro na plan!
Žal naj odide,
Tugo na stran!
7. Dokler leskeče
Miljeni čas,
Rože dišeče
Pletimo v las!	

11.

Jutranji občutljeji.

(Poslovenil A. Lesar.)

Vzbudi se, moj duh, ter z veselim srcem hvali očeta vseh bitij! Zlato jutro te vabi premišljevatí dela njegova in slaviti njegovo dobrotljivost.

Solnce že vzhaja izza vzhodnih gorá ter razliva bel svit po rosnih dolinah.

Ob daljnem pogorju in okoli gladkega morja plavajo lahne meglice, ki se skoro nevidoma zbirajo, vzdigajo in zgoščujejo v srebrni oblak.

Na pol vzbujena se lepa narava vzdiga iz nežnih dišav ter se naproti smehlja veselemu jutru, katero se, s cveticami ovenčano, na perotih pihljajočih sapic bliža cvetočim livadam.

Ptički vzletavajo z razsvetljenih vrhov ter se vzdigajo v modri zrak, da s petjem pozdravljajo ljubi dan.

Bodi mi pozdravljeno, solnce nebeško, vir božjega blagoslova, ki se vzdigaš ko bliščeč seraf, da na božje povelje blagor razsiplješ nad zemljo in svoje žarke razlivaš črez vse, kar kalí in živi; tu vdihaš rodovitnost, tam pa življenje.

Iz tebe neprenehoma izvira sedmerbojna svetloba, v njenih bistrih potokih se lepše leskeče vsaka lepota; iz tebe prihaja gorkota polagoma rastoča in živna moč neprenehoma delujoča.

Da, iz tebe kot s svojega vidnega sedeža razodeva se vsega pričujoči; temna zemlja čuti njegovo pričujočnost (bitje) ter se razcveta; vse, kar živi, vse se ga veseli.

Vsaka cvetica vzdiga svojo okrepčano glavico ter njemu, kterege si morejo misliti le neumrljive stvari, daruje najslajše vonjave; tisoč plemen lahko-perotnih žuželk leta okoli njega, srka vlažno roso in slavi s svojim veseljem nevedé svojega stvaritelja.

Kako ljubo in milo se iz modrega zraka in z vsake zelene vejice glasi jutranja pesen krilatih pevcev! Radost vzdiga pernate prsi, veselje razodevajo njihovi žvrgoleči glasovi.

Veselo ti na uho udarja pesen, ki se jednotero glasi, nič manj pa tudi ona, ki se v lepo ubranih melodijah usiplje iz glasovitega grla.

Koga neki hvalijo, ako ne tebe, vsegamogočni, čegar dobrotljivost čutijo, da-si tudi jim nisi dal duše, s katero bi te spoznali, mislili in vedeli zá-te.

Torej tudi ti, duša moja, hvali gospoda, kateri ti je dal peroti, s kterimi lahko hrepeniš po njem; hvali gospoda, kateri te je stvaril angeljem na veselje in za svojega ljubčeka! Z močmi, ki ti jih daje goreče hrepenenje po njem, jecljaj mu svojo hvalo, angelji naj pa tam gori zamaknjenim krogom pojó nebeške svoje himne.

Hvaljen bodi, da si mi dal zopet gledati lepe prizore, ktere mi lepše in mičnejše kaže vsak novi dan!

Hvaljen bodi, da si mi zopet oživil moči, ki so bile razvezane v spanju!

Da moje oko zopet gleda tvoja dela, da moje uho še posluša sladki glas tvoje prijaznosti, da je moje telo še

zmožno služiti duši, duša pa še zmožna vevati telesu, da morem sladko dolžnost, ki si mi jo ti naložil, zopet veselo izvrševati, — vse to, večno bitje, je tvoja dobrotá!

O da bi svoje življenje in vse svoje moči vedno obračal le po tvoji volji, le po tvojih namenih! Da bi se ta dan, ki si ga pridejal mojemu življenju, svetil v bukvah življenja!

12.

Moč in korist vode.

(Prosto po českem spisal *J. Podmílšak.*)

Voda je zeló potrebna reč na svetu; brez nje ne bi mogla nobena stvar na zemlji živeti, in ves svet bi bila velika, od solnčnih žarkov razbeljena puščava. Voda je naša vsakdanja potreba: z njo si gasimo žejo, čedimo telo in obleko ter si pripravljamo najpotrebnejšo hrano. Pa tudi pri raznih drugih opravkih nam je zeló koristna. Po vodi plavajoče drevesno deblo je pokazalo prvotnim ljudém pot čez morje. Jeli so tesati čolne, ladije ter se seliti v razne kraje, kamor po suhem ne bi bili mogli priti. Na ladijah so prebrodili ljudjé široko morje ter iznašli nove dele svetá, ki so nam bili poprej popolnoma neznani.

Voda je prebivališče mnogoterih živalij; ona nam daje mnogo zlahtnih rib, kajti veliko ljudij, stanujočih ob morju in rekah, živi se le o tem, kar jim hrani morje ali reka. Vodo napeljujemo na njive, travnike in vrte, da more rasti trava in cvetice, ki bi sicer vse posahnile pod pekočimi žarki. Znano nam je iz zgodovine, da sta v starih časih Evfrat in Tigris napajala vso mezopotamsko zemljo ter jo prestrojila v cvetoč zemeljski raj. Dandanašnji pa, ko se je ljudstvo polenilo in ni hotelo dobrotljive naredbe božje obračati v svoj prid, izpremenila se je zopet nekdanja lepa dežela v pusto puščavo.

V Egiptu je dobrotljiva reka Nil, ki poživlja celo deželo; izvira v pekočih krajih srednje Afrike in prinaša vsako leto s seboj mnogo gnojnega blata, s katerim pognoji vse egiptovsko polje, da rodi najobilnejših pridelkov.

Voda goni tudi razne stroje: mline, stope, papirnice in druge naprave, ki so neogibno potrebne za vsakdanje življenje. Dandanes pa nam služi voda še pri drugih večjih in imenitnejših napravah: s pomočjo ognja in vode so napravili parne stroje, katerih moč presega vse dosedanje človeške iznajdbe. Ljudjé so spoznali njihovo korist ter jih jeli obračati v svoj prid. Urni hlaпон je izpodrinil težavno vožnjo po cesti. Koliko časa je trebalo poprej, da se je spravilo blago v daljne kraje,

kako težavno in nevarno je bilo večkrat potovanje po svetu! Zdaj pa nas pritira hlapon v nekolikih urah več milj daleč, kamor bi sicer potrebovali več dnij. Parne ladije preplavajo najširja morja, če tudi ni najmanjše sapice, kar poprej ni bilo mogoče, dokler smo imeli samo ladije jadernice. Parne tovarnice, mlini, kovačnice i. t. d., izdelajo s pomočjó parnih strojev več blaga na dan, nego je storilo poprej sto in sto rok v več mesecih. Tako mnogovrstno nam koristi voda, ako jo znamo prav obračati v svoj prid.

13.

Drevo v cvetu.

(Zložil *M. Valjavec.*)

1. Ko gledam spomladi
Cvetoče drevó,
Veselja se smeje
Mi srce sladkó.	6. In v senci njegovi
Pozabi se trud,
Č'lo sivi glavici
Prijazno je tud'.
2. Približam pobožno
Se mu gologlav,
Ker ono mladosti
Podoba je prav.	7. Mladosti nedolžni
Jednaka je last:
Ta cvet je dežele,
Človeštva je čast.
3. Vseh vrtov je slava,
Vseh vrtov je kras,
Prepevajo ptice
Mu hvalo na glas.	8. Veselje razseva
In radost budi,
O njeni krasoti
Se vse veseli.
4. Za dom si izvoli
Ga ptičekov par,
Ljubezni bo srečne,
Vesele oltar.	9. Z veseljem napaja
Se starcu srcé,
O njej se nebesa
Samé veselé.
5. Iz cveta bučele
Nabirajo med,
Napravljajo 'z njega
Nebeško si jed.	10. Zatorej ko vgleдам
Cvetoče drevó,
Veselja se smeje
Mi srce sladkó.

14.

Srečna mladost.

(Spisal *M. Vrtovec.*)

Mladina, ki jej skrbé večjidel drugi za živež, živi brez vse skrbi; vsako nedolžno veselje uživa z radostjo in popolnoma; po veselju hrepeni in ga išče pri svoji enakosti; na njenem obličju, prepasanem z zadovoljnostjo, je izobražen

mir srca in up vsega dobrega: mladost se nadeja le srečne in vesele prihodnosti. Ta bo dobil po očetu lepo kmetijstvo, rokodelstvo, hišo ali grajščino; oni bo dosegel v svojem prosto izvoljenem duhovskem, vojaškem, sodnijskem ali drugem stanu veliko čast in si prislužil sloveče ime. Deklica si domišljuje, da bo imela v prihodnje kot gospodinja zgoli vesele dni; vse drugače ko njene sosede ali celó bolje od svoje matere misli ona gospodinjiti, kedar bode sama za-se. Mladost, vsa zamaknjena v prihodnost, ne vidi in ne pozná vsakdanjega življenja; torej je obvarovana marsiktere, vzlasti dušne bridkosti, ktera teži druge ljudi, in tudi telesne težave laže prenaša. Ni ga čez fantovski in dekliški stan! Z veseljem se stari ljudje spominjajo in ozirajo na pretekle dni svoje nedolžne mladosti. Naj se snideta dva prav stara prijatelja, ki sta se že v mladosti sprijaznila; naj se spomnita svojih mladih dni, o kako se jima bo srce unelo, kri ogrela, beseda odvezala! Glas bosta povzdignila, z radostjo, s solzami v očéh si bosta pravila, kako sta se veselila; sto in sto drugih rečij sta čisto pozabila, česar pa sta doživela mlada prijatelja, to pa pametita vse tako dobro, kakor bi se bilo včeraj zgodilo.

O dragi mladenči! vi največje veselje svojih starišev, ki tolikanj skrbé in si skoro v vseh stanovih pritrjujejo, da bi se le vam dobro godilo! vi ste veselje svoji žlahti, prijateljem, sosedom in znancem; domovina gleda z veliko zadovoljnostjo na vas, zakaj vi ste up, vi ste zastava nje prihodnje sreče; kmetijstvo, rokodelstvo in obrtnost pričakuje od vas umnih in krepkih delavcev, pridnih gospodarjev, cerkev skrbnih pastirjev, država srčnih in junaških vojščakov ter brihtnih in zvestih služabnikov. Vse imenje in premoženje naše domovine preide za 20, 30 ali 40 let na vas; vse časti, vse službe gor do najvišjih bodo vaše; vi boste čez to dedščino gospodarili in jo duhovno in telesno obdelovali; branili jo boste v sili in ohranili svetlemu cesarju in svojim vnukom; o da bi jo tudi s svojimi vednostmi in s svojim trudom bolj izobraženo na višjo stopinjo blaženosti ali časne sreče povzdignili!

15.

Hazad.

(Vzhodna povest; poljski spisal *J. Krasicki*.)

Ne daleč od slavnega mesta Damaska, v njegovi okoličnici živel je starček, Hazad po imenu. Imel je tri sine, ki jih je dal, kolikor je najboljše mogel, po svojem stanu odgojiti. Ko so bili dorastli in ko je bila očeta huda bolezen

potlačila, rekel jim je, naj pridejo k njemu, ter jim reče: „Nebeški duh Azar je naši hiši poseben varuh; prikazal se mi je danes in razodel mi, da tí, Ibrahim, moj najstarejši sin, postaneš vojščak, ti srednji, Osman, pravnik, ti najmlajši, Juzuf, pa kupec. Povedal mi je, da se bo dobro godilo vam — vsem trem; potlej mi je dal tri sreberne pušice, ki jih vidite pred seboj. Vse tri mi je dal s poveljem, naj vsakemu izmed vas jedno izročim.“

Zdaj je dal starček vsakemu jedno teh pušic, rekóč: „Kedar tí, Ibrahim, ki bodeš vojščak, postaneš polku poveljnik, odpri svojo pušico; tí, Osman, ki bodeš pravnik, kedar postaneš sodnik, ravno tako stori s svojo; tí pa, Juzuf, ki bodeš kupec, tudi razkleni svojo pušico, ali še le tedaj, ko si pridobiš po kupčiji deset mošenj zlatá. Skrbite, dragi sinovi, tako, kakor veste in znate, da vsak prižene tako daleč, in tačas“ To je izgovoril in umrl.

Neizrečeno žalostni so pokopali sinovi očeta, priporočili se nebeškemu duhu Azarju, potlej pa so začeli vsi trije skrbeti za to, da zadosté svoji obljudi.

Res so srečno delali. S časom so prignali tako daleč, da je najstarejši dobil polk, mlajši sodništvo, tretji deset mošenj zlatá. Snidejo se potlej in ko prvi, Ibrahim, odpre pušico, najde v njej listek s tem-le napisom: Skleni tako, kakor si začel, pa postaneš še lahko vezir. Drugi, to je Osman, najde v svoji tak-le napis: Končaj tako, kakor si pričel, pa postaneš lahko še mufti. Tretji pa, Juzuf po imenu, najde to-le zapisano: Nehaj tako, kakor si začel, pa boš lahko imel še tisoč mošenj.

16.

Upanje.

(Zložil *Fr. Levstik*.)

1. Glej, upanje hodi pred nami	2. Kedar se nam sreča obrne,
Od rojstva, da gremo s svetá,	Da megla pred nami leži,
Ko tare nas teža na rami,	Nebeški nam raj se odgrne,
Nam palico v roko podá.	Ko upanja luč zagori.

17.

Življenje v gozdu.

(Spisal *Fr. Marn*.)

Kako prijetno je v gozdu, v tem veličastnem vrtu, kjer je vsako drevo vir, iz kterega klije sladko čvrstilo, iz kterega puhti čist in zdrav zrak! Uho ti razveseljuje prijetno šumenje

med gostimi vejami in petje krilatih pevcev. Tu priskakljá iz goščave ščinkovec in kriči na ves glas „pink, pink“; tam priletí taščica, bega sem ter tja, kima z glavo in perotni ter peva „vuit ček ček“, in penica jej odgovarja od druge strani „čak čak luid“. Koliko pa se glasi še vmes drugih raznoterih glasov in kako se vse to lepo strinja, kako prijetno razveseljuje srce! Po bližnji smreki pa neposajena veverica kaže svojo prečudno izurjenost.

Glej, kaj bi bil kmalu pozabil! Nikar se ne srđi, ti ponosni zlatokrilec! Tudi tebe pohvalim; razveseljeval si me že večkrat s svojim možatim obnašanjem. Vselej sem se razveselil, ko sem zaslišal tvoj „klof klof“ nad seboj in zagledal zgodaj pri delu marljivega gozdnarja. Veste pa, kdo je ta gozdnar? Dobro, zlatokrili detel je to! Le pogledjte ga, kako ima lepo gozdnarsko obleko, rudečo kapico in zeleno z zlatom pretkano suknjico. Ta mu kaj lepo pristuje. Ima pa tudi postavo za to. Telo je gibčno pa krepko ter ima trde kite; kljun je raven in močen, noge žilave in kremplji ostri. Bil je siromak večkrat obrekovan, da kvári drevesa, in vendar ga ni poštenjaka nad njega. On živi samo od škodljivih črvov in bub; zató ga vsaj ne grajajmo, saj plačila mu tako nobeden ne dá. — On je kaj priden in dober gozdnar; dostikrat dela brez prenehljaja ves dan ter kljuje in kljuje, kjer čuti, da so se vgnezdili škodljivi mrčesi. In kako je izurjen! Najprej potrka nekolikokrat na deblo in poslušá, kako odmeva. Iz tega takoj spozná, kako je notri, ali je drevó zdravo ali bolno. Znano je, da delajo tudi naši zdravniki tako; ali naš gozdnar se ni od njih naučil, on je znal to že davno prej. Na črvido deblo se vseli in začne kljevati na deblo s težkim svojim kljunom. Prebivalci te notranje države begajo vsi prestrašeni dol in gor, kjer je kak izhod. Detel dela na svojo roko, on nima nobenega pomočnika; skrbeti mora torej, ako ima votlina več izhodov, da mu ne uidejo, in kaj smešno ga je gledati, kako leta od luknje do luknje, da vsakega zasači. In gorjé mrčesu, ki mu pride pod ostri kljun — po njem je.

18.

Red v naravi.

(Spisal J. Varl.)

Ako premišljuje človek svet in stvarí na svetu, kmalu zapazi neki nepremakljiv, čudovit red, po katerem se vse v naravi godí. Solnce, luna in zvezde nad nami v sinjih višavah

imajo od nekdanj kroge, v katerih tekajo svoje pote; letni časi, noč in dan — vse se vrstí med seboj, kakor pred tisoč in tisoč leti, še današnji dan. Prečudna je delavnost v naravi. Nejenljivo hlapí vodovje in se vzdiga v zračne višine; na visoki gori se zbira zopet vodni puh ter se vrača na zemljo kot dež in sneg, kot toča in pšeno, da moči in rodoviti zemljo in polni podzemeljske vodne hramove, da vrelce živí in z vrelci vred potoke in reke, ki vedno tekó in nikdar ne usahnejo. Zelišča in drevesa zelené in rastejo očesu človeškemu v veselje, človeku in živali v živež in druge potrebe, pa tudi v zdravje z zdravilno močjó, in to ven in ven, leto za letom, neprenehoma. Zelišča, živali in človek so čudovito sestavljeni po svojih notranjih in vnanjih delih, čudovita je njih rast in življenje: vse se giblje, vse živi, reč je z rečjó v zvezi, reč od reči odvisna, vse pa naznanja neke postave, po katerih se vse giblje in živí, neki red, neko modrost in previdnost, ktera kaže in priča, da svet ni po kakem naključju postal, temveč da je delo bitja, ktero je modro, previdno in redoljubno, pa tudi z ozirom na zemljo in svetove nad nami neizmerne moči in oblasti. In to bitje je naš Bog in gospod, vsegamogočni in neskončno modri stvarnik nebes in zemlje.

19.

Cerkvica.

(Zložil Fr. Levce.)

1. Cerkvica vrh goré,
Cerkvica bela!
Vsak dan pozdravlja te
Duša vesela.	5. Zvonček me tvoj budi
Zjutraj iz spanja,
K delu, k pokoju spet
On mi pozvanja.
2. Zjutraj že, ko zlatí
Solnce planine,
Srčne pozdrave ti
Diham z doline.	6. Pa če otožnost med
Mir se zaplet'je,
V tebi le, cerkvica,
Najdem zavetje.
3. Tebe črez dan okó
Zmer pogleduje,
Srce večerne ti
Vzdihe daruje.	7. Tvoje zavetje res
Mirno, tihotno,
Kak dé nemirnemu
Srcu dobrotno!
4. Saj mi takó ljubó
Gledaš z višave,
S holmca zelenega
Daješ pozdrave.	8. Zatorej vrh goré
Cerkvica bela,
Vsak dan pozdravlja te
Duša vesela!

Gostišče na gori sv. Bernarda.

(Spisal dr. J. Rogáč.)

Postavila je mogočna roka božja kot nerazrušljiv vekovit mejnik med lepo Italijo in hribovito Švico skalnato skladovje gore sv. Bernarda, ktere vrhovi, z večnim snegom in ledom pokriti, 3290 metrov visoko nad morsko planoto proti nebu kipé. Že za Rimljanov je čez to goro peljala pot in še dandanašnji meri po njej, brez primere nevarni, mnogo popotnikov trudne svoje stopinje. V sedlu tega velikanskega gorovja pa stoji gostišče, ktero je že v 10. stoletju na lastne stroške ustanovil sv. Bernard Mentonski. Duhovniki tega samostana živé po pravilih sv. Avgušтина; njih glavna naloga pa je gostoljubno sprejemati romarje in druge popotnike ter jim z vso ljubeznijo streči. In to ljudomilo delo ti resnično pobožni menihi z neznanskim darovanjem in zatajevanjem samih sebe do današnjega dne z vso zvestobo opravljajo. Brez njihove neutrudljive milosrčne delavnosti in prizadevnosti in brez sposobnosti njihovih izvrstnih in zvestih pomočnikov, psov, bila bi gora sv. Bernarda radi toliko pretečih nevarnostij razven malo tednov v letu ostala nepristopna nogi človeški.

Ako hoče človek od švicarske plati čez to goro priti, gre prek gorske, po temnih globinah nasproti šumeče reke Dranse šest ur hodá navzgor, dokler ne dospè do zadnjega sela sv. Petra, ktero že 1138 metrov visoko nad morjem stoji. Okrajina prihaja čim dalje bolj divja in grozna, in polagoma zamrje vse prirodno življenje. Kmalu ne sprostira več nobeno drevo svojih košatih vej, in zelene, poprej še z nežnimi planinskimi cveticami obsejane trátine se porazgubé pod neobzirnimi sneženimi širjavami. Dolgo se še sliši prijetno žvrgolenje planinskega škrjanca in tudi še tanko brlizganje urnoskokih srn; napósled pa razdoné tudi ti glasovi in predno se pride do vrha, ni slišati drugega, kakor le strahovito bobnenje utrغانih valin in plazov, teh najgroznejših prikaznij gorskega sveta, ki so že brez števila popotnikov v ogromnih gomilah zasule. Pa tudi o najtoplejšem poletju se po teh mrzlotnih tokavah le s težo sneg pregazi; pa nikar da bi trudni popotnik počival, ker tedaj ga rado sladko spanje zaziblje, iz ktereга se mnogokrat nikdar več ne prebudí, ako ga o pravem času že vsega trdega rešilna roka nenadoma ne predrami. Mrzlota in jednoličnost te neme okrajine zagreba srce v nemilo otožnost; zatorej popotnik s pravo radostjo zasliši iz daljine glas samo-

stanskega zvona, kateri se ljubo, prijazno in jasno po gorskih višavah razlega, ali če mu lajanje psov napoveduje bližino človeškega bivališča; kakovo veselje pa še le je za medleve oči kopernečega popotnika, kedar zagledajo s temnim škrlevjem pokrito, z belim križem ozaljšano samostansko zidovje. „O bodi mi stokrat pozdravljeno, predrago gostišče!“ zakipí mu radosti klik iz dna izsopihanih, pa zopet oživiljenih prsij. Nova moč mu prešine otrpnele ude in urno pomika korake proti zaželenemu zavetju, saj si je v svesti, da ga čaka tam prijazen, gostoljuben sprejem. Resnično! ugled tega bivališča tam, kjer zgoli grozna pustota premogočno kraljuje in je večna zima svoje morilne peroti razprostrla, ravno tako potolaži, razveseli in okrepča duh in telo, kakor postrežna milosrčnost menihov in skrbno vohanje njihovih štironožnih tovarišev prav prijetna čutila v popotniku budí. Tu tedaj, v toliki višavi (2320 metrov nad morjem), kjer vedno ledene sape pišejo, kjer je solnce tudi o najgorkejšem poletju skoro vso svojo moč izgubilo, — zakaj malo jezero blizu samostana na jugu nikdar ni brez vsega ledú in njegovega žalujočega bregovja nobena zelena bilka ne lepša — tu v najbolj neuljudnem kotu zemlje stoji že blizu tisoč let to velevito znamenje junaške krščanske ljubezni.

Gostišče je trdno, dokaj prostorno poslopje, v katero se trudni popotniki brez plačila, brez ozira na vero in stan, sprejemajo in gostoljubno postrezajo, včasí tudi smrti otmó. Ono stoji na najvišjem mestu starega sveta, na katerem si je človek izvolil bivališče svoje. Življenje ondašnjih prebivalcev je strahotno, polno nevarščin. Devet mesecev trpí zima, ktera tu najvišjo stopnjo doseže, in sredi poletja jame zgodaj zmrzovati. Sneg pada tako gosto in napade tako visoko, da je le po stopnicah mogoče priti do gostišča. Tu preneha skoro slednja rast; in kakor daleč oko seže, povsod ni drugega videti, kakor sneg in led; samo o največji gorkoti vzraste v majhni ograjici nekoliko zelenjave. Grozna burja tuli pogostoma okoli samostana; neprenehoma se nad njim utrgavajo plazovi in ga preté s seboj v brezdno porušiti. Vse, drva, hrano in česar koli prebivalci tega poslopja potrebujejo, morajo si po več ur daleč na krošnjah in oslih težavno pritovoriti. Od vsega sveta odločeni, ne vidijo po celo leto drugega človeka razven popotnika, ki na njih duri potrka, ali pa ktere sami trudapolno na dom pripeljejo in prinesó. O lepšem vremenu prihaja sem tudi mnogo romarjev iz bližnjih planinskih podólj, da molijo v cerkvi, ki blizu gostišča stoji, in tam sv. zakramente prej mó. Vsled preostrega, mrzlotnega zraka in silnega truda ne doživé menihi visoke starosti; navadno mrjó v najčvrstejših letih, ali pa se

morajo vsi bolehavei umakniti v gorke nižave in se tam okrepčati; pa saj ljubezen, pravi sveto pismo, je močnejša ko smrt. — Redovniki sv. Avgušтина, naudani z ljubeznijo in gorečnostjo ustanovitelja sv. Bernarda, imajo v gostišču posebne služabnike — maronijerje — kateri popotnikom po rebrinah in dolinah s hrano nasproti hodijo, da jih okrepčajo, jim delajo tir ter jih do samostana pripeljejo. Za pomočnike imajo velike pse, kateri so posebno na to naučeni, da stezo ali cesto v snegu, ob brezdnih, o megli in zametih dobro poznajo, da nesrečne popotnike poiskujejo ter jim življenje otemajo, in ta svoj nalog izpolnjujejo oni prav izvrstno. Vsako jutro gre jeden služabnikov ven na pot z jednim ali dvema teh psov, in kakor hitro jima dá znamenje, izdirjata radostno skoz samostanska vrata, preletavata tudi najnevarnejše kraje, z velikimi skoki preskakujeta zijavne propade, sledita po sneženih navalih in iščeta zašlih in zmrznjenih kakor mati izgubljeno dete. Jeden ima skleničico, jeden pa zvonec na vratu. Ako najdeta obnemoglega popotnika, obskakujeta ga vesela, puhata vá-nj, ližeta mu ude in dasta znamenje, da pride služabnik ter predramljenega in okrepčanelega pelje v samostan. Ako je pa popotnika plaz zagrebel ali ga trudnega v zmrzlini omedlevici sneg zapadel, zasledita urno psa mesto in dajeta nemudoma z razkopanjem in lajanjem nesrečnika pomožni človeški roki na znanje. Milosrčni menihi prihité, in mnogokrat se jim pogodí, da še živega iz snega izkopljejo. Nesó ga v samostan, kjer ga s snegom drgnejo, v gorko postelj položé in sicer z vsemi pripravnimi pripomočki medlevo življenje v njem budé. Se vé, da menihe same pri tem usmiljenem delu čaka včasi pod plazom hladni grob. In za vso to neutrudljivo milosrčnost ne pričakujejo oni plačila od drugega, kakor le od Boga. Oni sami nabirajo miloščine po švicarskih dolinah, da sami sebe prehranijo in popotnike, vzlasti nesrečne preskrbujejo. Število tistih, ki so po bojiščih izkrvaveli, vé vesoljna Evropa, število onih pa, katerim je junaška milosrčnost v teh groznih puščavah otela življenje, pa ni znano nikomur.

21.

Začetek družinskega življenja.

(Poleg Platona poslovenil *J. Božič.*)

Učitelj. Ljudjé se združijo v občino in sploh v državo, kaj ne, zató ker si, kakor jaz mislim, posamezni človek ni zadosti in mnogoterih rečij potrebuje? Ali pa mar misliš, da se iz kakega drugega uzroka mesto zidati začne?

Učenec. Jaz ne bi vedel drugega.

Učitelj. Ako si tedaj drug drugega privzamemo, tega k temu, onega k onemu namenu, in ker mnogo potrebujemo in tudi veliko ljudij v jedno srenjo zberemo, da bi si delo in dobiček delili, imenujemo to skupno bivališče mesto. Ali ni res?

Učenec. Res je.

Učitelj. Če drug drugemu kaj podeli ali kaj od njega dobí, stori on to zaradi tega, ker si misli svoj stan zboljšati?

Učenec. Kaj pa da!

Učitelj. Hajdi pa staviva si z nova mesto v mislih. Da se začne staviti, to prihaja po moji misli od tod, ker ga je nam potreba. Ali ne?

Učenec. Sevéda.

Učitelj. Po vsaki ceni pa je prva in največja potreba preskrbovanje živeža, da se biti in živeti more.

Učenec. Gotovo.

Učitelj. Potém je treba stanišča, obleke in tako dalje.

Učenec. Res je tako.

Učitelj. Povej mi pa zdaj, kako bode moglo mesto vsem tem potrebam zadostiti? Ali ne bode moral biti jeden kmetovalec, drugi tesar, zopet drugi tkalec. Ali mar pridenimo tem še črevljarja ali koga drugega, ki bode za obleko skrbel?

Učenec. Kaj pa da.

Učitelj. Tedaj bi najmanjše mesto obstajalo iz čvetero ali petero ljudij.

Učenec. To je res.

Učitelj. Kako pa zdaj? Ali bo vsak izmed teh svoje delo za vse druge opravljal? Ali bo mar na pr. jeden kmetovalec štirim za kruh skrbel, štirikrat toliko časa in truda obračal na to, da vsem kruha pripravi in se tako z njimi združi? Ali pa mar bode, ne gledé na druge, sam zá-se četrti del kruha pripravljaj v četrtem delu tega časa, druge tri dele časa pa skrbel za druge tri potrebe, namreč za stanovanje, obleko in obutev. Tako bi, kaj ne, namesto sitnega združevanja z drugimi, sam zá-se najbolje skrbel?

Učenec. Kakor se meni dozdeva, dragi učitelj, šlo bode po prvi bolje ko po drugi poti.

Učitelj. In temu se zares ni čuditi. Kajti jaz preudarjam, med tem ko govoriš, tudi to, da nimamo od narave vsi ravno tistih zmožnostij, da so té kar različne, ker ta je za to, drugi za kaj drugega pripraven. Morebiti pa si drugih mislij?

Učenec. Nikakor ne.

Učitelj. Kaj tedaj misliš, kaj bode boljše, ali če se jeden jedini človek ob jednoistem času z več rokodelstvi peča, ali pa le z jednim samim?

Učenec. Le tedaj, če se z jednim.

Učitelj. Zdaj je pa tudi to jasno, da vse nič ne velja, če se jedenkrat pravi čas za kako delo zamudí.

Učenec. Res je to.

Učitelj. Po mojih mislih namreč delo ne čaka delavca, kdaj pride na vrsto, temveč delavec mora gledati in za delo prijeti ter ga ne kar mimogredé ali po priliki opravljati.

Učenec. Sevéda mora tako biti.

Učitelj. Po tem takem se bo delalo vse bolj s pridom, lepše in laže, če kdo le jedno samo rokodelstvo po svoji lastnosti in priložnosti opravlja, ne pa da bi se še z drugimi ukvarjal.

Učenec. Sevéda.

Učitelj. Treba nam je tedaj več ko čvetero ljudij ali mestjanov, da bi se vse te reči opravljale; kajti kmetovalec si ne bode, kakor jaz mislim, pluga sam narejal, če hoče, da bo dober; tudi ne sekire in drugega orodja, ki so za kmetijstvo potrebna. Ravno tako si tudi tesar ne bo sam svojega orodja izdeloval, kajti veliko mu ga je potreba; tako tudi ne tkalec in črevljjar. Ali ni res?

Učenec. Res je tako.

Učitelj. Tako tedaj se bode več mizarjev in kovačev in drugih takih rokodelcev v družbo ali občino našega mesta sprejelo in ga obljudilo ali z ljudmi napolnilo?

Učenec. Kaj pa da.

Učitelj. Pa tudi nič takega ne bi bilo, če jim še govedarje in ovčarje in druge pastirje dodamo, da bodo kmetovalci imeli vole za oranje, da se morejo tesarji s kmetovalci vred živine za prenašanje svoje robe, tkalci in črevljjarji pa kož in volne posluževati.

Učenec. Pač ne bi bilo majhno tako mesto, v katerem bi vse to bilo.

Učitelj. Vendar pomisli to, da je skoro nemogoče tam mesto postaviti, kjer ne bi bilo ničesar uvažati.

Učenec. Da, res nemogoče.

Učitelj. Tedaj mu bode še zmirom takih treba, ki bodo iz kakega drugega mesta vse potrebno donášali.

Učenec. Sevéda bo treba.

Učitelj. Zarés, če gre pa zdaj sèl prazen in brez tistih rečij od doma, ki tistim manjkajo, od katerih je vse potrebno zá-se dobiti mislil, — kaj, ali ne bo zopet s praznimi rokami domú se vrnil?

Učenec. Sevéda.

Učitelj. Treba je tedaj ne samo domá zá-se delati potrebnih rečij, ampak tudi takih in v tolikem številu, da se pomore tudi drugim, ki jih potrebujejo.

Učenec. To mora biti.

Učitelj. Tedaj nam je več kmetovalcev in drugih rokodelcev za naše mesto potreba?

Učenec. Zarés.

Učitelj. Potém bomo pa v naši družbi tudi še drugih potrebovali, ki nam bodo izvažali in dovažali, kar bo treba. To so pa kupčevalci, ali ne?

Učenec. Tako je.

Učitelj. Treba nam bo tedaj kupčevalcev?

Učenec. Kaj pa da.

Učitelj. In če se bo po morju kupčevalo, treba nam bo tudi veliko takih, ki znajo vse to, kar k mornarstvu spada, izdelovati.

Učenec. To se vé, da nam bo veliko takih treba.

Učitelj. Kako pa zdaj, kako si bomo v mestu jeden drugemu podeljevali, kar je kdo izdelal? K temu namenu namreč smo si z zjedinjenimi močmi mesto sezidali.

Učenec. Óčitno je, da le s tem, da se bo kupovalo in prodajalo.

Učitelj. Treba nam bo tedaj trga, in da se bo menjati in kupčevati moglo, tudi denarja.

Učenec. To se razume.

Učitelj. Kako pa to, če bi na pr. kak kmetovalec ali kak drug rokodelec svoje pridelke in izdelke na trg prinesel, pa bi ne prišel o tistem času, ko so drugi tam (na semnju) bili, ki bi bili radi svoje blago zamenili, — ali bo moral domá svoja opravila popustiti in na semenj iti?

Učenec. Nikakor ne! Nahajajo se namreč ljudjé, ki to sprevidijo in se tega opravila lotijo. V dobro urejenih mestih so to po navadi taki, ki so slabotni in nepripravni za kako drugo opravilo. Le-tí morajo namreč na jednoistem mestu na trgu sedeti, bodi si da prodajejo za denar blago, ki se na trg donaša, ali pa tudi da se za denar zamenja, kar kdo kupiti želi.

Učitelj. Iz tega tedaj nastaja potreba, da so trgovci v našem mestu; zakaj trgovce pač vendar le tiste imenujemo, ki na trg hodijo, da kupujejo in prodajejo; tiste pa, ki v mesta hodijo, kupce.

Učenec. Res je tako.

Učitelj. Imamo pa, kaj ne, v naši družbi še drugo vrsto ljudi, ki poleg svojih dušnih zmožnostij ne morejo občinstvu v prid biti, temveč so le za telesna dela pripravi. Vsi le-ti tedaj opravljajo dela za neko ceno ali plačilo, kakor pravimo, in se navadno imenujejo dninarji (zató ker na dan delajo ali služijo).

Učenec. Tako je.

Učitelj. Tako sva tedaj videla, kako je nastalo mesto in se v njem začelo razvijati priprosto družinsko življenje, ki še ni poznalo razuzdanosti in večjih potreb, bolj umetnih rokodelstev in izdelkov, pa tudi bolezní in vojske ne.

22.

Sprehod.

(Zložil *S. Jenko.*)

1. In srce, ti se ne vzbudiš,
In jezik vedno le molčiš?
Zdaj klije tebi dvojni cvet:
Pomladni čas, čas mladih let.	3. Podaj, prijatelj, mi rokó,
Pod milo ideva nebó,
Kjer njiva zopet zelení,
Nad njo škrjanec žvrgolí.
2. Poglej, obrni se okrog,
Zelena gora, živ je log.
Povsodi pomladanski cvet
Vesoljni v svate vabi svet!	4. Al' spet si tukaj, znanec moj?
Le dvigni se, na glas zapoj;
Naj petja glas, veselja klic
Oznanja nam prihod cvetlic!

23.

Vinska trta.

(Spisal *I. Tušek.*)

Najboljši pevci med ptiči imajo priprosto obleko. Nikakoršna pisana suknja ne naznanja, da jo zna slavček najbolje drobiti; jednako skriva vinska trta svojo moč med krevljastimi vejami in se zaničuje v zelenkastih majhnih cvetkah. Pa listje je lepo in vredno, da venča čelo bogu, ki daruje veselje. In kdor vé, kako lepo diše njene cvetke, ta se ne čudi, da rodé tako rajske jagode. Trta se opira in pleza po drevju in po kolih, kakor bi hotela prositi človeka, da jo sadi in podpira. Sadi jo je pa tudi, od kar se je zavedel, in ne bode je opustil. Kakor pripoveduje sveto pismo, zasadil jo je Noe takoj, ko je naznanjala mavrica, da se bo odslej začelo veselo in prijazno življenje in rastje brez ovire.

Gotovo so trto že sadili ob časih Homerja in njegovih vrstnikov na Grškem in v Mali Aziji. Z Grškega in iz Egipta so zanesli trto na Laško. Romul je daroval bogovom še mleko, Numa Pompilij je že prepovedal, da se ne sme mrličem na gromade polijati vino. Najpoprej so sadili trto okrog Rima, kamor je prišla okoli 180. leta pred Kristusom z Grškega. Prve rimske postave so prepovedovale, da se ne sme piti vino pred 25. letom, Grki pa niso bili tako natančni. — Na južno Francosko so zanesli Feničanje trto 600 let pred Kristusom iz Azije. Severnim ljudstvom se je bilo vnelo poželenje do ognjenega laškega vina; prilomastili so zato večkrat čez planine, da bi se ga napili. Domicijan je bil trto prepovedal; pod dobrim vladarjem Probom se je pa razširilo vinstvo do reke Rena in v Panonijo. Po zgodovinski poti je težko zasediti domovino vinski trti; mnoge povesti kažejo na mnogo krajev. Mogoče tudi ni drugače, ker skoro vsako ljudstvo je dobilo vinsko trto iz drugega kraja. Najbrž je domá trta v Aziji v gozdih Mingrelije in Imerecije, kjer še divja raste. Noetova povest dokazuje tudi že zgodnje vinstvo med Kavkazom in Araratom.

Reja je trto jako izpremenila, kaplja na dobroti toliko pridobila, da je kaj. Skušnje in vednosti so učile človeka, kako naj pripravlja vino, da bo najbolje. Dosegel je človek tudi toliko, da se sme imenovati vinska kapljica najblažja pijača v dolini grenkih solz. Kakoršnega vina poželi grlo, sladkega ali močnega, z vsakim vé postreči umni gornik.

Trta raste po celi zemlji; pa čez 50° širokosti in med krogi solčne vrnitve se ne dá saditi. V vročih krajih raste trta le na hribih, kjer je bolj hladno. Trta ne strpi ne mraza ne vročine, če sta prehuda. Že v severni Afriki se trta v osojah najbolje obnaša. V nekterih krajih perzijanskih izkopljejo 2 do 3 metre globoke jame, v ktere sadé trto, da jej ni prevroče. V takih vročih krajih ne delajo povsod vina, ampak uživajo le grozdje; tudi bi bilo vino škodljivo pri taki vročini.

Evropci niso nikjer mogli biti brez vina. Zanesli so torej trto na vse kraje, kjer koli so se naselili in kjer je bil kraj za njo. Skušali so jo tudi zarediti v Ameriki, pa ni hotela rasti. Sedaj so pa začeli saditi domačo trto, ki tam divja raste, in obnaša se jim prav dobro, posebno v dolini reke Ohio. Najiminitnejša izmed vseh je trta, ki se zove „Katawba“, in ta še najbolj pretrpi mraz. Jagode ima sicer drobne, pa sladke, in dobro diše.

Na severni meji vinstva rastejo skoro najboljša vina. Nektero je pa tudi, da vleče usta navzkriž, da je joj! Pri

nas sadé trto na južnih bregovih, v bolj vročih krajih tudi po ravnem. Trta ljubi dobro zagnojeno, peščeno prst, ne pa mokre ilovčaste. Kako jej vulkanska tla godé, kaže vino, ki raste okrog ognjebljivnega hriba Vezuva. Ne imenujemo tega vina zastonj solze Kristusove.

Če se ne obrezuje, vzraste trta zeló velika. Pripoveduje se o jedni na Francoskem, ki je bila debela ko mož črez pas in ki je na leto dajala 350 steklenic vina. Na južnem Francoskem se še zdaj dobivajo grozdi 3 do 5 *kg* težki. Ko je bil poslal Mojzes Jozuo in druge može, da bi bili ogledali deželo, ki se meda in mleka cedí, dobili so grozd, ki sta ga morala dva možaka nesti na drogu. Neki popotnik pravi, da se še zdaj dobivajo tam grozdi 8 *kg* težki. Iz svetega pisma vemo, da je bilo v Palestini nekđaj vinstvo glava poljedelstvu, da je bila trta največji blagoslov obljubljene dežele.

24.

Leonida s Špartanci pri Termopilah.

(Spisal *A. Umek.*)

Grške dežele starodavnega časa, da si nektere zeló majhne, kažejo, koliko moč ima sloga, mati krepke, svobodne države. Tovaršica slogi pa mora biti junaštvo, in junaštvo izvira iz iskrene, navdušene ljubezni do domovine. Mnogo zgledov te vrste nahajamo ravno med Grki, in imena grških junakov se odlikujejo v vesoljni zgodovini, kakor najsvetlejšje zvezde na nebu. Med najslavnejše može, kateri so se kdaj borili za domovino, mora se gotovo šteti Leonida, špartanski kralj, čegar junaški smrti se po pravici čudi ves poznejši svet.

Mnogo vojnih drubalij se je usipalo iz Azije nad narode evropske. S posebno hudimi vojskami so Grke nadlegovali Perzi; najsilnejše trume pa je bil nad nje pripeljal perzijanski kralj Kserks. Njegova armada je bila, kakor beremo v starih zgodovinarjih in v grških narodnih pesnih, tolika, da se je po dveh mostih sedem dnij vrstila črez Helespont, prehajaje iz Azije v Evropo. Valé se od Kerzona dalje proti Greciji, črez Tracijo, Macedonijo in Tesalijo, ta silna druhal zmaga mahoma vse dežele. Nihče se ne meni za boj, v grozi in trepetu ponujajo ljudstva prstí in vode, znamenje udanosti. Drugače pa se obnesejo Grki. Videč silno nevarnost, združijo se vse države na boj zoper Perze, s Špartanci na čelu.

Meseca julija o času, ko so se obhajale sloveče olimpijske igre, počí glas, da namerja perzijska vojna udariti na grško

zemljo. Hipoma pelje tedaj Leonida 300 Špartancev in nekaj tisoč drugih Grkov k Termopilam, do ozkega prehoda iz Tesalije v Grecijo, in zastavi sotesko, ker po drugi poti sovražnik ne more dalje proti jugu. Pač razkači Kserksa predrznost, da hoče peščica Grkov zagraditi pot njemu, mogočnemu perzijanskemu vladarju, ki se mu klanjajo vsi narodi v Aziji tja do Indije, in v čegar kraljestvu je najmanjša dežela večja ko vse grške države skupaj. — Urno pa se premisli, češ le-ti se vendar ne bodo ustavljali, marveč taki barbari so, da si gotovo v čast štejejo, ako jih brž pomlatimo. Velikodušno torej ukaže, naj mu brž izročé orožje. Neustrašen odgovori Leonida temu ukazu: „Pridi po-nje.“ — Ko nekdo opomni, da je Perzov toliko, da solnce zatemné s svojimi pušicami, reče junak: „Tem boljše, bili se bomo v senci.“ — Zdaj še le se prav razsrdi Kserks, ker z lepa nič ne opravi. Ukaže najprej, naj mu žive polové ter jih pripeljejo pred-enj, da vsak posebej prejme zaslužen plačilo. Vname se trd boj. Ali Kserksovih vojakov pade truma za trumo, Grki pa stojé trdno kakor zid v klancu tik morja, ker sovražnik jim od nikoder ne more do živega; tako ugodno jim je zavetje. V Kserksovi armadi je bilo deset tisoč vojakov, ki so bili najhrabrejši med vsemi in so se imenovali „neumrljiva truma“. Ker jih je že toliko padlo in niso vsi nič opravili, požene Kserks srdit še té v boj; pa vse zastonj.

Ali česar ne zmaga sovražnikovo orožje, premaga brezbožno izdajstvo. Sredi junaških Grkov je bil nesrečen malo-pridnež, po imenu Efijalt; le-tá se ukrade k Perzom ter jim pokaže stezo prek gore Oeta. Priplazi se truma sovražnikov Grkom za hrbet, da jih napade od zadej. O pravem času zvé Leonida nevarnost in vedóč, da je zastonj dalje bojevati se, ne brani nikomur domú. Mnogo jih pobegne. Leonida in z njim 300 Špartancev in 700 Tespičanov — le-tí si izvolijo junaško smrt za domovino. Vname se z nova presilno klanje; Leonidovi udrihajo po Perzih kot levi in jih pomoré še mnogo tisoč. To sevéda razkači sovražne vojake tako, da se jim vname divja grozovitost in da prenemilo razsekajo junaško grško krdelo.

To je naredil nesrečni, brezbožni izdajalec, pleva med zrnjem, čegar ime živi v prokletstvu razžaljenega naroda.

Leonida pa in njegove slavé neumrljive pesni, poveljuje hvaležen spomin. Na bojišču so mu Grki za spominek postavili bronastega leva z napisom:

„Lakedemoncem naznani, popotnik, tá da ležimo
Mrtvi, ker velel také je domovine ukaz.“

25.

Življenje.

(Zložil J. Uršič.)

<p>1. Popot'vanje, bratje,
Je naše življenje,
Mož modrih od nekaj
Je to govorjenje;
Skoz ktere dežele
Pa pot nas peljá,
Naj pesmica moja
Na znanje vam dá.</p>	<p>3. Mladenčev, dekličev
Je druga dežela,
Razlega se petje
Vesel'ga krdela;
Si delajo sanje
Od zlatih gradov,
Pa skušnje jim manjka,
Modrosti darov.</p>
<p>2. Po travnikih prva
Nas pisanih pelje;
Marjet'ce, zlatice
V stezice nam stelje;
Otroci brezskrbni
Po trav'ci tekó,
V rumenkaste lasce
Cvetice pletó.</p>	<p>4. Po tretji hladnó je,
Gre pot érez višave,
Se kri umirí, se
Razjasnijo glave;
Se trudijo z delom
Postavni možjé,
Sad truda berejo,
Za prihod skrbé.</p>
5. Érez gole vrhove
V četrti so pota,
Je mrzlo že v srcu,
Ne greje gorkota;
Pa starčekom kmalu
Dežele je kraj:
Takó je na zemlji
Le kratek naš raj.

26.

Razpotje življenja.

(Spisal J. Podmilšak.)

Zapustil je nekdo svoj mili dom in se napotil po širokem svetu. Solnce je vzhajalo izza visokih gor ter jim zlatilo s svojimi žarki s snegom pokrite vrhove. Ptički so se prebujali iz spanja ter prepevali po logu slavo in hvalo gospodu; črvički in mravljinici so sem ter tja lazili in si pripravljali potrebne hrane za zimo, po gošči pa so skakali boječi zajčki in srne ter se skrivali mimogredočim ljudém. Čvrsto stopa popotnik po namenjenem potu in se raduje prekrasne narave ter z veselim

srcem prepeva hvalo Bogu. Zdaj je priplavalo solnce popolnoma izza gor ter obsvetilo široko krajino, obdano z rodnim poljem in bujnimi travniki, po katerih so se lesketale pisane cvetice v jutranji rosi kakor dragoceni biseri ter oznanjale veličastvo božje. Kraj ceste so vodile po krasnih vrtilih stezice, posute z drobnim peskom; zeleno trato je napajala hladna rosa, in široke veje sadonosnega drevja so se pripogibale pod težo najlepšega sadja. Krog in krog so se čuli mili glasi jutranjih pevcev, ki so mu delali kratek čas. Zdelo se mu je, da ga kliče krasna priroda: Pusti prašno cesto in pojdi sem na vrt, po belo peščenih stezicah je prijetnejše sprehajati se! Ne potuj dalje, pojdi sem in počij se kraj ceste na mehki travi pod košatim dobom! — Zdelo se mu je, da ga kliče bistri studenček: Pojdi sem in okrepčaj si suha usta z bistro studenčnico! Zopet od druge strani mu je šepetalo na ušesa: Čemu trpiš lakoto, oddahni se nekoliko, saj je dosti časa; pojdi sem in okrepčaj se z okusnim sadjem; trgaj rudeča jabelka in sočne hruške, kolikor se ti jih poljubi! Popotnik se dolgo ne zmeni za take vabilne besede; solnce, že visoko na nebu, to ga je opominjalo, da je njegov pot jako važen, da se ne sme muditi nikjer le trenotka ne, sicer je zamujena njegova sreča in sreča veliko drugih ljudi. Ker pa so ga vabilni glasi vedno bolj mikali, obstoji kraj pota in jame misliti: Kaj mi bo neki škodovalo, če stopim nekoliko v krasni vrt, v katerem so tako prijetne steze in krasne cvetice, saj mi ni treba zaradi tega zapustiti glavne ceste, pogledal bom nekoliko, kako je kaj ondi! In res jo krene s pota na vrt, kjer so se križale bele steze in cvetele krasne cvetke. Jel je trgati lepo dišeče cvetice ter jih vtikati za klobuk, tresti sadje in si z njim hladiti žejo in tolažiti lakoto. Tu je obstal pri kakem grmu in poslušal ljubeznive glase prepevajočih ptičev, potem zopet dirjal po stezah, da bi ulovil pisanega metulja; potem se je vsedel na lepo kamenito klop, da bi si počil, in lahkomiselni popotnik je počival tako dolgo, da se je nagnilo solnce k zapadu. Po logu so umolknili ptiči in se poskrili v svoja gnezda; senca velikanskih dreves je naglo rastla po zeleni trati kraj gozda in petelinji glas je oznanjal, da se je že zeló zapoznilo. Popotnik skoči s svojega počivališča, dirja naprej in hoče poravnati, kar je zamudil, pa bilo je že prepozno: cesta mu je izginila izpred očij. Tu so mu korake ovirale polzke, s koreninami prepletene steze, tam valovite, bobneče reke in strmi propadi. Ni mu bilo moči priti do zaželenega kraja; dirjal je okrog ves zmešan in spehan, naposled pa je žalostno poginil na samotnem kraju.

27.

Tobijevi nauki za sina.

(Iz Tobijevih bukev poslovenil *M. Ravnikar*.)

Sin! poslušaj besede iz ust svojega očeta in v dno svojega srca jih s korenino posadi.

Pokoplji moje truplo, kedar loči Bog mojo dušo.

Dokler živiš, spoštuj svojo mater in pomni, kaj vse so zaljeto tebe prestali. Kedar ti pa umró, pokoplji jih zraven mene.

Boga imej v srcu vse svoje življenje; varuj se privoliti v kak greh ali kaj storiti, kar bi bilo čez božje zapovedi.

Vbogaime dajaj od premoženja in ne obračaj od ubogih očij; tudi Bog ne bo očij od tebe obrnil.

Pomozi vsakemu, kolikor utрпиš; če imaš veliko, daj veliko; če imaš malo, daj tudi kolikor malo iz dobrega srca. Tako si veliko založiš na čase ob sili.

Kdor je svojemu bližnjemu milostljiv, sme se z veliko svestjo na Boga, njega najvišjega, zanašati in upati, da bo milostljiv tudi on njemu.

Varuj se vse nečistosti, moj sin! in skrbi, da si ne boš imel nikoli nič napačnega očitati v tej reči.

Ne daj prostora napuhu ne v svojem srcu ne v svojih besedah; on je začetek vsega pogubljenja.

Precej mu plačaj, kdor ti kaj dela; nikoli ne pridržuj zasluzka najemniku.

Kar nočeš, da bi se tebi storilo, tudi tí nikomur ne stori.

Svoj kruh deli z lačnimi in potrebnimi in oblači nage s svojimi oblačili.

Pametnega moža vprašaj vedno za svet.

Hvali vsak čas Boga in prosi ga, naj vede tvoje delo in nedelo; vse svoje sklepe vá-nj opiraj.

Nič ne maraj, moj sin! ubožno sicer živimo, pa veliko dobrega bomo vendar le imeli, če se bojimo Boga, greha varujemo in prav storimo.

28.

Kresnica in netopir.

(Zložil *M. Vilhar*.)

Dé kresnica netopirju:

„Dragi! kaj me zaničuješ?“

Netopir jej odgovarja:

„Ker temino razjasnjuješ!“

Žabi.

(Spisal Fr. Jeriša.)

V veliki luži na polju stanovala je truma žab in žabic. Bilo je prav vroče poletje, solnce je neprenehoma pripekalo, in že več dnij ni bilo nič deža padlo. Luža se je jela po malem sušiti, in njeni prebivalci so se morali zmirom bolj vkup stiskati, kjer je bila kaka globlja luknja, da je nastala prava gneča v žabjem domu. Pa tudi najgloblje luknje so se s časom posušile. Veliko žab se je upotilo, da si drugje stanovanja poiščejo, veliko jih je pa poginilo.

Ko so skoro vse že pošle, sedele ste dve mladi žabici žalostni na kraju posušene luže. Njuni stariši so vročine umrli, in ubogi revici niste vedeli ne kaj, ne kam.

Tu pravi nekoliko večja k mali sestrici, ki je žeje zevala in jedva še dihala: „Pojdive dalje! zapustive ljubo domovino, kjer nama strašna smrt žuga. Morebiti nama vendar dobrotljivi Bogec kako vodico nakloni, v kateri bi vsaj toliko časa preživeli, da zopet blagi dež ljubo zemljico napoji.“ — Naprej skoči in uboga mala žabica žalostna za njo.

Praha polni priskakljate do neke vasi, in starejša žabica ugleda vodnjak, kakoršnjih je več po vaséh. Vesela in nade polna skoči na nizki oklep in veselo zakvaka, ko se jej jasno nebó iz vodnjaka zasmehljá.

„Le urno noter skočive!“ prosi z milim glasom mala sestrice, „sicer bode naju konec.“ In že ste hoteli z jednim skokom v globočino skočiti, kar starejša zakriči: „Sestrice, stoj! Kaj ko bi pa tudi ta voda usahnila, kako bi zopet vèn prišli? Kako revno bi morali tu doli poginiti! Pojdive proč od vodnjaka, da naju skušnjava ne premaga.“ Mala sestrice, ki je večjo zmirom rada ubogala, stori vse, kar jej ta reče, in obé zopet žalostni dalje skakljate po razpoklih travnikih.

Ali ura otetbe je prišla. Temni oblaki so se zbrali na nebu, in že je daljni grom oznanjal bližanje nebeškega blagoslova, po katerem je vse hrepenelo. Že padajo prve kapljice. Tresk pretrga črni oblak, in dež se vlije v gostih curkih. In ko črez nekaj ur solnce zopet skoz oblačne meglice posije, bilo je vse: travniki, polja in vrtovi, kakor prerajeno; vse je bilo novo oživljeno in okrepečano, in tudi naši ljubi žabici ste se mogli v domovinsko mlako vrniti. Ta pa je bila zopet polna, stari prebivalci so se zopet sešli, objemali in poljubovali, in veselega kvakanja ni bilo ne konca ne kraja.

Pri vsem, kar storiš, misli na konec. Beži, da te skušnjava ne premaga. Nikdar ne obupaj, če te sila še tako tare; saj je ljubi, dobrotljivi Bog v nebesih.

30.

Veselje na domači mlaki.

(Spisal *Fr. Erjavec.*)

Stanovali smo zvonaj mesta. Pri hiši je bil vrt, v njem so rastle jabelka, hruške, češplje in tudi jedna črešnja. V gornjem koncu so bile gredice, na katerih so vse leto noter do pozne jeseni cvetele cvetice modre, rudeče, rumene in pisane. Moj oče so imeli z njimi posebno veselje, in če le niso imeli boljšega opravka, gotovo so bili na vrtu. Mati so bili pa bolj praktični; po strani so gledali lepe rože in če je prišla govorica na vrt, vedno so godrnjali, zakaj je ta lepi prostor brez vsakega dobička na vrtu. Oče, ki jim je bil hišni mir nad vse, udali so se napósled materinim željam, in neko spomlad, jaz sem začel ravno v šolo hoditi, vrgli so mati iz vrta vse rože in vse korenine, ktere so oče še prejšnjo jesen s slamo proti mrazu zavarovali. Iz gredic je postala njiva, in namesto tulipanov in narcisov, namesto balzamin in georgin so posadili mati drago amerikansko zelišče, krompir. Le za plotom so pustili očetu majhen prostor, kamor so presadili tiste cvetice, ki so jim najbolj k srcu prirastle, ker materi bi se bili oče na tihem vendar le smilili, ko bi jih bili ob vse veselje pripravili. Ali ljubša ko cvetice in krompir, ljubša ko jabelka in črešnje, da si tudi sem jih prerad zibal, bila mi je velika mlaka konec vrta, ki tudi v najhujši suši ni usahnila. To je bilo moje morje, po njem so se vozile moje barke v daljna mesta, na niti sem jih vodil celó v Ameriko. Tja sem vozil pesek, nazaj sem pa nakladal črešnjevih pešek. In če se mi je po nesreči barka potopila, dolgo nisem žaloval, naredil sem si drugo — iz papirja.

Moje morje je bilo tudi živo. Žabe vsake velikosti so gospodovale v njem; vodni močeradi so kakor somi plavali sem ter tja, široki vodni kebrji v črnih frakih so se potapljali, vodni ščipavec je s kleščami prežal na mušice, ki so plesale nad vodo. Po ves dan sem stal kraj svojega morja in premišljeval živali, ki so tu notri živele in trpele. Še po noči v sanjah sem bil pri njih in o pomladnih večerih, ko sem že v postelji ležal, bila mi je najslajša godba regljanje mojih žab, ki sem jih vse poznal, od najmanjše do najstarejše, ki je bila lepo zelena, po hrbtu pa

je imela tri rumene proge. Najprvo je jel moški bas poskušati žalostne glasove, odgovarjal mu je pa tanek glas — zdelo se mi je, da ga poznam. Nekaj časa sta si odgovarjala v zagleglih akordih, potem vse potihne; ali v tem hipu zagrmi ves kor, in regljanje se je razlegalo daleč okoli v moje neizrekljivo veselje, ali v veliko nevoljo moje matere. In tudi po zimi, ko je moja regljajoča banda pod ledeno skorjo spala, imel sem na morju nepopisljivo veselje. Bilo je mraz, da je vse pokalo, s sosedovim Andrejčkom sva se pa drsala po vrtu, da so iskre švigale izpod podkovanih petá, kedar ni bilo matere domá. — Nikoli te ne bom pozabil, mlaka na vrtu! Dnevi, ki sem jih preživel kraj tebe, bili so moji najsrečnejši.

31.

Veselja dom.

(Zložil A. Slomšek.)

1. Preljubo veselje! oj kje si domá,
Povej, kje stanuješ, moj ljubček srcá?
Po hribih, dolinah za teboj hitim;
Te videti hočem, objeti želim.
2. Te iščem za mizo, kjer dobro jedó,
Na plesu pri godeih, kjer sladko pojó;
Al' prav'ga veselja na rajanju ni,
Pijance, plesalce veselje beží.
3. Te iščem na polju, kjer rože cvetó,
Po logu zelenem, kjer ptice pojó,
Pa ptice vesele in rožice vse
Le imajo veselje za mlado srcé.
4. Poslednjič veselje še le osledim,
Na vaško ledino pridirjam za njim;
Glej tamkej z otroki prijazno igra,
Jim kratek čas dela, pri njih je domá.
5. Oh blažena leta nedolžnih otrók,
Vi imate veselje brez težkih nadlog;
Oh kako vas srčno nazaj poželim!
Al' vi ste minila, zastonj se solzím.
6. Le jedno veselje še čaka na me,
V presrečni deželi, kjer mlado je vse;
Trpljenje v taisto deželo ne zná,
Le tamkej je pravo veselje domá.

Ptičje petje o poletnem jutru.

(Česki spisal *Jan. Krejčí.*)

V prijazni dolinici vije se iz gaja potok pod zelenim gričem, ki je s hrastjem, gabrovjem in brezjem obrasten. Nasprotna stran, pokrita z rodovitnim poljem, vzdiga se polagoma do visokega gozda; po gozdu pa se širijo tolste loke in leskeče se ribnik, pod katerim se v gaju sadnega drevja skriva samotni mlin. Kako milo je v tem dolu o poletnem času! Kaka radost sprehajati se todi poletnega jutra! Nad ribnikom vznášajo se še lahke meglice, igrajoči veter šumlja med perjem na porastenem obrežju in v gostem rakitju pri ribniku; solnce pod obzorom zlati še le najnižje skupine oblakov, in že se razlega petje iz tisočerih ptičjih grl. Čarobni slavčev glas že obmolkuje, ali čuj, vzbuja se že ostali zarod krilati; poskakuje po vejah drevesnih in popeva v neštivilnih melodijah svoj jutranji pozdrav.

Najprej se oglašá s svojim pohlevnim, nežnim glasom ilovščica ali črnjevka (*Motacilla phœnicurus*). Ali jo je vzbudila vedno budeča kukovica, ali je mar rodbinska skrb tako zgodaj zapodila spanje iz njenih očesec. Skakljaje po vrtnem ozidju išče, kakor je videti, živeža nežni rodbini, ki ima postlano posteljico na bregu pod trdim kamenom. Čedalje živeje, čedalje glasneje doní kratka njena pesmica: vuit ček, ček! vuit ček, ček! V le-té proste glasove vliva izraz vseh svojih čutov, radostnih in bolečnih, kakor je čuti njeno ptičje srce; včasi jih šepeče tiho in nežno, včasi glasneje in čvrsteje, toda zmirom jednako od pomladi do jeseni, ko so že drugi ptiči davno potihnili. Pa ravno to dela njeno priprosto petje tako prijetno, „jaz sem tudi tú, jaz se tudi radujem“. Pri vsem tem jo krasoti pohlevno njeno vedenje bolj, nego marsikterega drugega ptička lepša pesen in bolj doneča. Videti je, da še ne vé, kako lepo jej pristuje pepelnato-siva suk-njica, s črno-rujavima kriloma in črnim ovrátkom, kako krasno je belo čelo in obočje in kako se leskečejo plamenaste prsi in repek. Let njen je hiter, očesca jasna in živa; zvrh poslopja zagleda v pesku malega žižca, in ko bi trenil, pobere ga s šilastim gladkim kljunom.

Pa glej, tu poskakuje bistra taščica (*Motacilla rubé-cula*), zgovorna, prijazna, usmiljenega srca, kakor povest pripoveduje; rudečo progo na prsih je neki dobila, ko je

križanega odrešenika na Golgati žalostno obletavala, hotéč ustaviti potoke krvi njegovih ran. Tam v olševju blizu mlina najdeš njeno gnezdo, skoro vse v zemlji, sicer le prosto iz bilk in perja spleteno, pa s trnjem in listjem dobro zakrito in zavarovano. Nežen in mil je glasek njen, ki se kakor nitka prede od grma do grma; donéč in čutov poln pa, ko nad gnezdrom slabotne rodbine budí. Kako urna, kako živa je ta muharica! S plota na drevo, z drevesa na zemljo k vodi, rakitju, mlinskim kolesom brez prenehleja neutrudljiva leta in vedno čvrči; tu hlastne pod listom metuljčka, tam na zidu mušico, to ti je mila bistra živalica. In kako se ná-me prijazno ozira s svojimi črnimi očesci! Kamor koli se obrnem, pogleduje zvedavo in prijazno za menoj; že zató jo moram rajši imeti od drugih.

I dobro jutro tresorepka (*Motacilla alba*), bistrournna gospojica, že tako zgodaj po koncu! Kako živa in mila ptičica to! Kako pohlevna, pa vendar čista in primerna je njena obleka! Modrosiva je suknjica, oprsnica bela, pečica črna, črni so čreveljčki in črno-belo obrobljeno je dolgo krilo. Ravno ta redka priproščina v oblačilu pristuje tako lepo tej zgovorni deklici, ktera vsakega rada vidi: prešiča, brav in človeka. Na slemenu slamnate strehe je njeno gnezdo prostorno, neumetno pa čedno. Odtod se glasi mnogovrstno njeno petje. Zdajci zleti dol in teče mi okrog nog črez pot za muho, vedno kimaje z glavo in otresaje z repom; kmalu hití zopet z drobnimi, urnimi koraki črez polje in spustí se v novo razorano brazdo, poskakujóč za plugom, ki jej hube in črve izmetava iz zemlje. Ali pa beží tja na pašo, skakljá med čredo, pa sede volu, kravi ali ovci na hrbet in skače ondi sem ter tja, v gosti dlaki in volni mrčesov iskaje. Zató se imenuje tudi med ljudstvom večkrat pastaričica. Najbolj zanimivo pa je gledati njeno vedenje blizu vode. Ob bregu teče tako hitro, da oko celó ne more slediti njenim drobnim korakom, in pri tem preišče kakor bi trenil vsako jamico, vsako steblo, kjer bi se mogla skrivati kaka živalica. Zdaj skoči na gladko oplahnjeni kamen, koplje se in pije. In kako gibčno in umetno ona to zna! Zdajci se vzdigne kot vrtalka kvišku in ulovi mimoletéčo muho. Nič ni tako lahko, tako prijetno, kakor le-tó skakljanje in otresanje z repom. Ob kratkem — ni ga ptiča mimo lastovice tako prijetnega, bistrrega in gibčnega, kakor je pastaričica ali pliska.

Ali hočem tudi o tebi pripovedati, ti veseli strnadek z neutrudljivim grlom? Čvrčiš nerodno, kakor hočeš, vendar oživljaš gosto trstje, kjer imaš na tankih vejah postavljeno

svoje gnezdo! — Ali se naj k tebi obrnem, vedno veseli kalin, in poslušam tvojo milo pesen?

Ali k tebi, ščinkovec, ki napolnjuješ s svojim jarnim glasom ves gaj? Za zdaj imejte potrpljenje, glejte, tam na vrbi sedí večji gospod, nego ste vi; ni mi ga treba še predstavljati, gospod škorec je. V vrtu na jablani mu je naredil mlinar pripravno hišico, in že tri leta zaporedoma si jo je izbral za letno prebivališče. To ti je mil in vesel ptiček v temno-zeleni, rudeče-svetli in belo pikasti suknjici. V Islandiji, na Himalaji, pri Kinezih in Kafrih — povsod je domá, na severu in jugu, ta oznanovalec poletja. Včasi se prikaže že meseca svečana in sušca v burji in dežu; prišel je s prvim prijaznejšim posmehljejem solnčnim, vzdigne se visoko na topolov vrhunec in iz celega grla oznanja spomlad s svojim melodičnim ho-i-ho. Tako nekako glasi se prva pesen spomladi z novo pomlajenih Alp dol v doline, kakor vriskanje brodnarjev z jambora, kedar zagledajo po dolgi vožnji suho zemljo. Za gnezdo se ne briga veliko; vsakoršna postelj iz perja, dlake in steblovja zadostuje njemu in rodovini njegovi. Tem bolj pa mu je mar za kosilo, in sicer za dobro in obilno kosilo. Zató je vedno na lovu in na paši. Obiskuje polja in paše, navadno z vrano in tresorepko vred, kajti on je dobrega in poštenega srca ter privošči sebi in drugim, kar je najboljšega. Še rajši pa zaletava v vinograde in črešnjeve vrte, kar dela okusu njegovemu veliko čast. Kaj prijetno je gledati škorcev let. Po sto se jih združi v jedno tropo in podé se kakor divja vihra. Vse se tlači na sredo, vedno se vrté jeden okrog drugega; tako se valí kričeča truma črez polje in loke, dokler se slednjič grohotaje v trstje ne zadrvi. Tam skače drug črez drugega, pripoguje in vrtí se; nekteri žvižgajo, drugi ščebljajo in pojó, da se glasi, kakor bi dež ob perje rosljal. In to trpi do pozne noči.

Čuden, smešen je škorec, pravi norček med ptiči, umen in prekanjen kakor pes. S smešnim ponosom korači po sobi in če tudi se dela neumnega, vendar na vse dobro pazi. Glas in obličje svojega gospodarja dobro pozna; če ga pokara, stisne se sramežljivo v kot. Sicer pa je predrzen, gospodinji seda na kolovrat in kodeljo, slikarju na paletu, pisarju na črnilno posodo, in ko se pogrinja k obedu, sedi gotovo on prvi pri skledi. Tudi nekoliko tatinske žile ima v sebi. Kar se sveti in blišči, vse to rad pobaše. Prstane, gumbe, naprstke, igle — vse znaša v kot do skrivne hranilnice. Vrh tega je pa tudi snažen, in nikdar ne zletí iz gnezda, da bi ga ne bil poprej očedil. Iz lastnega nagiba

pečá se z raznimi umetnijami; on mijavka kakor mačka, žvižga kakor kos, kvoče kakor koklja, celó človeških besed se navadi, da govori slovenski, nemški, laški, francoski, latinski — pravi Mitridat med pticami. Nič mu ni pretežavno, samo jedno se mu more oponašati, da rad vse pozabi, kar se je naučil, in tako se izpolnjuje tudi pri njem stari pregovor: kakor dobljeno, tako izgubljeno.

33.

Kako se je škorec smrti rešil.

(Spisal *A. Umek.*)

Živali so po svoje bistrumne in se dadó marsičemu priučiti; znano je, kaj vse zna nekteri pes, konj i. t. d. Nekteri ptiči pa se naučé celó govoriti. To je gotovo najvišje, česar dobi žival od človeka. Posebno spreten v tem oziru je škorec.

Nekje je živel črevljar, ki je mladega škorca naučil več rekov, na pr.: „dober dan!“ „kako je kaj?“ in še več enakih. Škorec pa si ni zapomnil samo, kar je moral; zapomnil si je tudi, kako je črevljar včasih zdihoval: „Moj Bog!“ — „Naj bo v božjem imenu!“ — Vedel je tudi, kako je črevljar svojega učenca karal: „Potepuh!“ „Ti grdún ti!“

Ljudjé, ki so hodili k črevljarju v vas, imeli so od sile kratkega časa pri škorcu, govoril je zmirom kaj vmes, ker znal je še veliko drugih besed.

Nekega dne ugleda škorček odprto okno in — frk — bil je zvunaj. Milo je gledal črevljar za njim, ali ni ga bilo več.

Škorec leti na bližnji griček in zagleda trumo ptičev. „Dober dan!“ kliče za njimi.

Poljanci pa so debelo gledali in dalje frčali, ker jim ni dopadal neznani glas. Škorec pa leti za njimi, češ oni bolj vedó kam, kot jaz.

Kmalu se ujamejo ptiči v mrežo, tudi škorec se zakadi med nje s krikom: „Naj bo v božjem imenu!“

Potém pride ptičji lovec, zgrabi ptiča za ptičem ter mu zavije vrat in ga telebi na tla. Na zadnje prime tudi škorca. Le-tá zakriči: „Potepuh!“ „Ti grdún ti!“ — Pomislite, kako grozno se prestraši lovec! Mislil je: Zdaj me zadene kazen božja. Ko se malo osrči, popraša škorca: „Kdo si pa ti?“ „Črevljar,“ odgovori škorec. Zdaj še le se zmisli lovec črevljarjevega škorca, ktereга je spoznal kot starega znanca. Dá ga črevljarju nazaj, in vsi so bili veseli.

34.

Mravlja s kobilico.

(Iz „Kranjske Čbelice“.)

<p>1. Po letu skrbnó
Se mravlja močnó
Za kruhek potila,
Na kupe nosila
Si hrano drobnó.</p> <p>2. Kobil'ca čvréi,
Mar delat' jej ní;
O solncu vriskála,
Ni jenjati znala,
Le v petju živi.</p> <p>3. Preglasno mravlja
Pobara drzná:
„Kaj tí pa ne spravljáš?
Se le obotavljš?
Bo zima strašná!“</p> | <p>4. „Ti, beba! kaj veš?
Še tega ne umés:
O kresu gre peti,
Veselo živeti
Braniti ne smeš.““</p> <p>5. Priroda zaspí,
Se sneg priválí,
Kobil'co izstrada;
Obleda od glada,
Boleha, medlí.</p> <p>6. Do mravlje prišlá,
Presuha, tenká,
Dasi mílo prosíla,
Nič ni si dobíla,
Ozmerjana b'la.</p> <p>7. „Jaz vrednim delím,
Lenuhe podím;
Po letu si pela
Sred mojega dela;
Pa pleši po zim'!“</p> |
|--|---|

35.

Učitelji modrosti.

(Po česki čitanki.)

Učitelji svetne modrosti so dvojni: živi in mrtvi. Živi so modri in skušeni možjé, kateri nas s svojimi umnimi in previdnimi sveti, ali pa s svojimi lastnimi deli in zgledi poučujejo. Take učitelje je imelo veliko slavnih mož, in mnogo jih je v svojih mladih letih obračalo duh k takim starim in skušenim ljudém kot vodnikom svojim ter se iz njihovih del in zgledov poučevalo.

Drugi učitelji so mrtvi, namreč knjige omikanih in skušenih mož, v katerih so nam zapustili različne nauke in sporočila. A ti so tudi dvojni: Jedni so to, kar so si po svojih skušnjah pridobili, sestavili v gotove nauke in pravila, med njimi so Platon, Aristotel, Ciceron; drugi pa so pisali o sploš-

nem vladarstvu svetá. Ti drugi mrtvi so zgodovinarji, kateri so o kraljestvih, občinah, vojskah in slavnih vladarjih spisali resnično in obširno povest ter v njej zaznamovali različne zglede srečnih in nesrečnih zгодeb človeških ob časih mirú in vojske.

O osebah nam pripovedajo, kateri so bili dobri in ljudém koristni vladarji zemlje v boju ali v mirnih časih, ktere so bile njihove čednosti, ktere napake, kakov njih padec; kateri so bili državi škodljivi, kakova so bila njih dela, kaki njih značaji; kateri so njihovi ali dobri in previdni, ali pa slabi in nepremišljeni svèti in sklepi; kako mnogovrstno njih početje, kako čudne namere; kako je pri mnogih silo nestalna in krhljiva bila sreča, kakov je bil red in kake kazni o vladarstvu njihovem. O rečéh stalnih nam kažejo, iz katerih razlogov so bile podvzete in od katerih ljudij, kako različne prigodbe so se godile pri njih; kak je bil njih namen, začetek, uspeh in vzlasti kakošen konec so našle, srečen ali nesrečen, in kaj se je iz njih rodilo dobrega ali slabega.

Med zgodopisci so nekteri, ki so pri rečéh, o katerih pišejo, sami osebno bivali in imeli o njih dobro vednost. Tako je Tukidid pisal o bojih atenskih, v katerih je sam bil med poveljniki; tako je Ksenofont pisal o vojski Čira mlajšega in o bojih narodov grških, v katerih vseh je bil sam tudi poveljnik; tako je Polibij pisal o vojskah Scipiona Afrikana, kateremu je bil sam učitelj in svetovalec; tako je Cezar popisal boje, ki jih je sam napeljeval.

Drugi pripovedovalci pa so taki, kateri pri nekterih rečéh sicer niso bili osebno navzoči, pa so vendar napisali zgodovino o tem, kar so posneli iz verjetnih starodavnih spominkov. Tako je sestavil Ksenofont Ciropedijo in premnogo drugih zgodovinarjev svoje povestnice.

Akoravno pa so nauki in svèti učiteljev živih prijetnejši in koristnejši, vendar tudi ti mrtvi in nemi učitelji niso manj hasnoviti, tako da njihovih naukov nikdar zametovati ne smemo.

36.

Sokrat.

(Spisal *M. Vrtovec*.)

Ob času nesrečne peloponeške vojske zdivjali so mnogi poprej pošteni in mirni Atenci in jeli zeló razsajati. Med malim številom tistih, ki so staro poštenost čisto in neoskrunjeno ohranili, bil je tudi Sokrat, mož tako občno spoštovan, da ga je delfski orakel najmodrejšega tistih časov imenoval.

V mladosti se je jako vojskoval, pozneje marsiktere sodnijske službe opravljal, naposled pa se je lotil atenskim mladenčem uke modrosti razlagati. Ta čas so nekteri spačeni učitelji, ki so se sofisti imenovali, um atenske mladeži za drago plačilo mamili, ker so učili, da se daje z umnim, ali prav za prav z zvitim govorom vsaka reč, tedaj tudi vsaka napaka in krivica zagovarjati; učili so s takimi sleparskimi govori čednost v pregreho in pregreho v čednost preobračati. To si Sokrat k srcu vzame, usmili se mladenčev atenskih in jih prave poštenosti in čednosti uči. Ciceron, slavni rimski modrijan, pravi: „Sokrat je prvi modrost iz nebes poklical in jo v mestih in hišah pri ljudéh uvedel.“ Sokrat je bil prepričan, da ni zadosti dobro le razumeti, tudi v dejanju se mora izpeljevati. On si nabere večje število zalih mladenčev, češ da v lepem telesu prebiva tudi lepa duša, in jim brez plačila razlaga nauke modrosti. V neki ulici sreča mladenča, bil je Ksenofont, dene brž palico počez, da ne more mimo, in mu reče: „Dragi mladenec! povej mi, kje dobim moke?“ — „Na trgu!“ — „Kje pa olja?“ — „Tudi na trgu,“ odgovori mu mladenec. „Kam se pa mora iti, da človek moder in dober postane?“ Mladeneč umolkne in ostrmi. „Hodi za menoj, jaz ti povem,“ reče Sokrat, in od takrat sta bila nerazločljiva prijatelja. V nekem boju je Ksenofont hudo pobit raz konja padel; Sokrat ga brž pobere in na rami iz stiske zanese. Tako si mladenčev nabira in jih, sprehajaje se na trgu, pod lopami ali na vrtu uči in jih s kratkimi in razumljivimi vprašanji napeljuje k spoznavanju najvažnejših resnic. Tako so se učili sami sebe in svoje dolžnosti spoznavati. S čednim obnašanjem pridobi si tako veljavnost in spoštovanje učencev, da ne morejo niti jeden dan brez njega biti in da so se še mnogo let po njegovi smrti najrajši o njem pogovarjali. Njegova za najboljšo spoznana učna navada se še zmirom Sokratova imenuje.

On ni učil čednosti le z besedo, temveč je sam tudi najblažje zglede ljubezni, dobrotljivosti, krotkosti in prizanesljivosti dajal, da so se mu vsi čudili. Nekega dne klepeče njegova sicer dobra, pa dostikrat togotna žena le preveč; on vstane, molči in gre iz hiše, ona pa izlije skoz okno pomivnico na-nj; zdaj reče okoli stoječim: „Ali vam že nisem večkrat pravil, da po gromu rado deži.“ Od Boga in čednosti je imel, akoravno pogan, čiste zapopadke; spoznal je pa veliko človeško nevednost o božjih rečéh in kako človek od zgoraj razsvetljenja potrebuje. Njegova najglasovitejša učenca sta bila Platon in Ksenofont. Ta sta največ o njegovem življenju in naukah popisala, zakaj on sam nam ni nič pisanega zapustil.

Tudi Alcibijad je bil njegov učenec, ali kaj, ker je njegove modre nauke tako rad pozabljal! Nekdaj se s svojimi pristavami in zemljami zelo baha. Sokrat mu prinese zemljevid in mu reče: „Pokaži mi vendar jedenkrat Atene,“ on mu jih s prstom pokaže; „Kje je pa tvoj svet?“ — Tukaj ga ne vidim, odgovori Alcibijad. „Kako se pa moreš z mrvico zemlje bahati, ktere še niso vredne spoznali, da bi jo bili tu le s črtico zaznamovali?“ Osramočen je umolknil.

Ker se je bil cvet blagih atenskih mladenčev Sokrata do živega poprijel, zato so mu bili sofisti, ki so za plačo krivo učili, zavidni in so ga očitno zasmehovali in črnili; on pa je, vse tako govorjenje zaničujoč, potrpežljivo molčal. Zdaj ga pa trije, jeden v imenu duhovstva, drugi v imenu države, tretji pa v imenu sofistov v sodnji zatožijo, da domače bogove zaničuje in mladenče s svojimi nauki zapeljuje. S kratkimi besedami bi bil lahko lažnjivo tožbo ovrgel, toda pred takimi nevrednimi tožniki se ni hotel z obširnimi govorjenjem zagovarjati in reče le: „Moje življenje in obnašanje je vsakemu znano; trideset let sem si prizadeval svojim sosedom k čednosti in sreči pripomoči; čutim, da me je za to poklical bog, ktereга sodbo veliko više cenim kot vašo, Atenci!“ Te kratke besede so sodnike razjezile, zakaj pričakovali so, da se bo z obširnejšim govorom zagovarjal in da bo, kakor je bilo navadno, s solzami milosti in za svoje življenje prosil. Reko mu v ječo iti. Prijatelji ga z gorečimi besedami prosijo, naj se obširneje zagovarja; dajo mu v ta namen spisani odgovor, ali on noče kot krivičnik za svoje pravično in nedolžno življenje prositi; reče, če ga hočejo umoriti, da je že k smrti pripravljen, da tako se bo iznebil težav svoje starosti (bil je tačas sedemdeset let star) in da bo njegov spomin v srcih prijateljev še veliko časa živel. V sodnem zboru je bilo pet sto sodnikov, ki so sodili, ali ima živeti ali umreti; z večino treh glasov je bil k smrti obsojen. Tudi zdaj se kar z besedico ne zagovarja, ampak reče: „Vam, ki ste za moje življenje glasovali, vam se srčno zahvaljam; veselí me, da se bom z duhovi nekdanjih možakov združil. Le to vas prosim, da moje sinove, kedar odrastejo, ko bi po bogastvu bolj hrepeneli ko po čednosti, svarite, kakor sem vas jaz svaril; in ko bi si umišljali, da so kaj, ker niso nič, obdelujte jih, kakor sem jaz vas obdeloval.“ Njegovi pričujoči prijatelji se zdaj na glas jočejo in ga spremijo v ječo, kjer je bil uklenjen. Tisti dan pred sodbo je šla ladija z veliko procesijo v Delos; dokler ni nazaj prišla, niso smeli v Atenah po postavi nikomur življenja vzeti; tako je moral še trideset dnij smrti čakati. V tem času

se pogovarja, kakor navadno, s svojimi prijatelji, ki so slednji dan pri njem bili, veselega srca; podkupili so bili stražnike in vse k begu napravili; toda on jim kaže, da človeku, tudi po krivici obsojenemu, ni pripuščeno postavi nepokornemu biti; pogovarja se z njimi poslednje dni o neumrljivosti človeške duše, vzame zadnjič kozarec, nalit s sokom trobelike ali smrdljivca ter ga izpije; s plaščem se zagrne in umrje leta 400 pred Kristusom.

Atenci so pa kmalu spoznali strašno krivico, ktero so Sokratu storili, in so se zelo kesali, da so tako modrega in poštenega moža k smrti obsodili.

37.

Ščinkovec.

(Zložil *M. Vilhar.*)

1. Bival na zeleni lipi
Nekdaj ščinkovec je mlad;
Skakal je po senčnih vejah
In prepeval srčno rad.	3. Ko so tekli prvi časi,
Lipi je hvaležen bil;
Komaj pride tretje leto,
Že predrzen se grozil:
2. Lipa ga je bolj ljubila
Kakor druge ptiče vse;
Vejo mu je odločila,
Naj si plete gnezdice.	4. „Vejica, na kateri gnezda
Pletel sem že tolikrat,
Ni več tvoja, ampak moja,
Moj je les in cvet in hlad!“
5. Lipo to do srca zbode,
Strese gnezdice mu z vej;
Brez zavetja mora ptiček
Iz domovja iti zdej.	

38.

Orel.

(Spisal *Fr. Erjavec.*)

Po vsej Evropi prebiva v goratih in gozdnih krajih mogočna in plemenita roparska ptica — planinski orel. Temnorjavo perje pokriva vso ptico od kljuna do rumenih prstov, ki se končavajo v močne, ostre in srpasto zavite kremplje. Kljun je od korena raven, na koncu pa jako zakrivljen. Veliko in bistro okó leži globoko pod obrvino kostjó, in to mu dela lice nekako predrzno in veličastno.

Orel živi samotno s svojo družico, ki mu do smrti verna ostane, in ne trpi v svojem okraju drugega orla niti se ne druží z drugimi pticami. Zjutraj, ko so druge ptice že davno zapustile svoja prenočišča in šle za živežem, orel še mirno sedi ondi, kjer je prenočil, in se ne gane. Ko se je solnce že precej visoko pomaknilo, striplje s perotnicama, poravná si perje in potém se dviguje v zrak. S prva s perotnicama silno maha, toda počasi; pozneje pa, ko se je dovil v neko višino, plava z razpetima perotnicama, in če tudi skoro ni mogoče spaziti, kdaj mahne s kreljutima, vendar nam hitro izgine izpred očíj. Njegovo bistro oko zapazi iz te višine kmalu nizko pod njim letečo ptico ali drugo žival na zemlji. Ako je kaj zagledal, spušča se počasi nižje v velikih krogih, in ko je svoj plen vzel na oko, pritegne peroti k sebi in privrší z odprtimi kremplji od strani na žival.

Orel napada tudi večje živali; celó zvita in prekanjena lisica se ga ne ubrani, tudi ježeve kože se ne ustraši. Res je tudi, da se je orel lotil otroka in kakor Nordmann pripoveduje, celó odrastlega človeka. Lačen orel se je spustil sredi vasí na težko svinjo, ki se je drla na ves glas, da so ljudje vkup leteli. Kmet priletí in odpodí orla, ki je prav nerad pustil mastno pečenko. Pa jedva se vzdigne iznad svinje, že se zopet zakadí na mačka, pograbi ga in se vsede z njim na plot. Kmet bi bil tudi rad mačka otel, pa si ni prav upal s praznimi rokami; torej teče v hišo po nabito puško. Ko pa orel ugleda kmeta, ki mu ne da mirú in ga že tretjikrat moti pri kosilu, spustí mačka in se zapraši v kmeta, in zdaj so se drli vsi trije: zasačeni lovec, debela svinja in stari maček. K sreči so prihiteli drugi kmetje v pomoč, zgrabili orla, zvezali ga in Nordmannu izročili.

Orel jemlje manjšim sokolom rad njihov plen in tudi mrhe ne zameta. Ptico najpoprej površno oskube, potém jo začne jesti od glave s kostmi in s perjem vred. Perja mu je menda treba, da si z njim želodec čisti; čez kakih osem dnij ga zopet dá od sebe, kosti pa prebavi popolnoma.

Gnezdo si dela orel na strmih pečinah, kjer je varen, da človek ne more lahko do njega. Gnezdo je veliko in široko; napravljeno je iz debelih ocepkov, na katerih je nastlana drobnejša drač, in jama v sredi je večkrat nastlana z mečjo drobnjavo. Že sredi meseca sušca znese ona navadno po dve jajci, kateri ona sama valí; on se pa okoli nje suče po zraku in kakor je videti, zabavlja jo s svojo umetnostjo. Mladim donašata oba potrebni živež in večkrat gresta po tri do štiri milje daleč. Mladi orli se dadó ukrotiti, privadijo se popol-

noma človeka in hiše ter so včasih tako domači, da hodijo med kuretino po dvorišču in nikakoršne škode ne delajo; svojega gospodarja pozdravljajo z glasnim krikom, če se jim bliža. Orli čakajo veliko starost. Na Dunaju so imeli orla zaprtega od leta 1615. do 1719., in ravno ondi je leta 1809. poginil orel, ki je bil 80 let jetnik.

Korist, ki jo ima človek od orla, ni posebno velika. Baškiri vadijo orle, da jim lové druge ptice; sploh v ceni so pa orlova peresa. Pri vseh narodih je orlovo pero znamenje pogumnosti in junaštva, in še dandanes se imenitna državna pisma podpisujejo z orlovimi peresi. Še posebno znamenje je pa pri Indijanih rudeče pobarvano orlovo pero, na katero je nasajen rep od klopotače. V indijanskih očéh je to posebna čast, in tako pero sme nositi le tisti, ki se ponaša s tem, da je — konja ukradel. Čudna čast!

39.

Veveci in opica.

(Spisal *A. Slomšek.*)

Pozno v jesen ste véveci pod nekim orehom skakljaje hrane iskali. Krivec pohlídi in lep oreh na tla pade. Hitro skočite oreh pobirat. Vsaka bi ga rada imela. „Moj je,“ pravi prva, „jaz sem ga prva ugledala.“ — „Moj je,“ trdi druga, „jaz sem ga prva pobrala.“ Tako se kregate in za oreh pulite; opica pa mimo pride in popraša rekóč: „Priateljici! kaj pa imate?“ — Začnete jej praviti in trušiti, da ne té, ne one ne razume. „Meni dajte oreh hranit, in potém povej vsaka posebej svojo pravdo; pravico vama bom naredila.“ Opica tožbo poslušaje oreh razkolje ter jederce sne, dokler se veveci pravdate. Pravda izteče, luščine so pa prazne. Opica vsaki pravico spozna: prvi, ki je oreh ugledala; drugi, ki je oreh pobrala. Vsaki prazno luščino vrže in gre smeje se svoj pot. Veveci imate vsaka svojo pravico, luščino pa prazno.

Boljša je kratka sprava mimo dolge pravde.

40.

Pastir.

(Zložil *J. Bilec.*)

1. Na hribu zelenem
Mi hiša stoji,
Okoli nje drevje
Prijetno cveti.

2. Tam v hlevu lesenem
Živino redim,
Na pašo jo gonim,
Veselo živim.

<p>3. Na paši veselje
S piščalko imám,
In pesmice peti
Premile tud' znám.</p> <p>4. Radujem se, pojem
Pri čredi vse dni,
Ko ptica v goščavi
Živim brez skrbi.</p> <p>5. Najprvemu solnce
Mi bajto zlati,
In prvemu potok
Mi žejo gasi.</p> <p>6. Kaj tamkaj počnejo
V dolinah ljudjé,
Kaj v tujih deželah, —
Skrb malo mi je.</p> | <p>7. Na gorah visokih
Stanuje pastír,
Kjer vedno kraljuje
Tihota in mir.</p> <p>8. Le včasih oblaki
Vojskujejo se,
In švigajo strele,
In v dole leté.</p> <p>9. Al' vendar se groma
In bliska požar
Šosedove hiše
Ogiblje vsekdar.</p> <p>10. Na gorah visokih
Pri čredi vse dni
Se smejem in pojem —
Živim brez skrbi.</p> |
|---|--|

41.

V postojnski jami.

(Spisal *Fr. Cegnar.*)

Ljubi moj! ti nisi še videl postojnske jame, kaj ti veš, kaj ta temna jama krije. Zberi vso domišljijo, kolikor so ti je dale basni iz tisoč in jedne noči, razvrsti pred seboj vse kipe in stavbe od Fidija in Sesostrá do današnjega dneva, in ti imaš medlo in temno podobo te čudne, krasne, grozne in veličanske jame, tega tihega svetišča lepe naše domovine. Jaz sem jo videl, dragi moj! in lastnim očém nisem verjel, kar so gledale v neskončnem zavetju. Ko sem stopil noter, odprl se mi je najprej veliki dom; v globočini pred seboj sem slišal šumeti deročo Pivko; visoko nad glavo sem videl strašen strašen obok iz sive skale, kateri je postavil tisti zidar, ki je razpel nebo nad zemljo. Napolnjevala mi je srce sveta groza v tem orjaškem grobu. Potém sem se od tod podal in hodil dve uri vedno naprej po jami in videl na milijone kapnin v raznih podobah, ki so visele od stropa nad mojo glavo ali rastle iz tal; pa ko slednjič stopim na Kalvarijo, prevzeli so me čudeži, da nisem vedel, ali je resnica, kar gledam, ali me slepé oči. Nisem se zavzel le jaz, strmeli so vsi, s kterimi sem stopil na to mesto; nekteri so vzdihnili glasno iz globokih prsij, drugi so zavriščali, drugi stali brez sape, kakor bi bili v tla prirasteni, poleg nakapljanih stolpov; neki višji častnik z golo sabljo v roki je zavpil z močnim glasom klečé v sredi nebrojnih čudežev: „Bog, ti si velik!“

Od tod smo se vračali po drugi poti in prišli čez tri ure in pol zopet na beli dan. Dragi moj! jaz sem boren revež, ne morem ti povedati, kaj sem tu notri videl, kaj sem tu notri čutil; o duhovem te pričakujem v Postojni; pripelji pa tudi modrijana s seboj, ki nama je hotel natvezti, da ni Bogá, sodnika živih in mrtvih del, da je vse, kar je, delo slepe naključbe. Peljala ga bova v veliki dom in kažoča s prstom na obok, govorila: „Povej nama, modri mož! kdo ga je postavil?“ Spremila ga bova na Kalvarijo in govorila mu: „Povej nama resnico, prijatelj! ali ne gledaš tukaj božje roke?“

42.

Podzemeljska gorkota.

(Spisal *Fr. Erjavec.*)

Gorkota na zemlji ni vedno jednaka: včasih nas zebe, včasih nam je vroče, zemlja tedaj svojo temperaturo vedno spreminja. Ta spreminjava je pa dvojna: vsakdanja in letna. Po dnevi se ogreje naša zemlja na solčnih žarkih in po noči se zopet ohladi; jednako se spremeni v enem letu hudi zimski mraz v soparno-vroči poletni dan, vsaj v naših krajih. Taki razločki med dnevno in nočno, med zimsko in poletno temperaturo tudi v tem istem kraju niso jednaki; bolj globoko ko pod zemljo pridemo, toliko gorkeje je tam; razločki med dnevno in nočno gorkoto ginejo, in kmalu pridemo v kraj, kjer je temperatura po dnevu in po noči, po letu in po zimi vedno jednaka. V naših krajih izginejo vsakdanji razločki 1—2, letni pa 20—30 metrov pod zemljo.

Pojdimo še naprej! Če gremo od kraja, kjer je gorkota po letu in po zimi jednaka, naprej v globočino, prepričali se bomo, da raste gorkota za vsak meter in sicer za 32 metrov za jedno stopnjo v srednji meri. To se vé, da ni po vseh krajih jednako: v jednih raste gorkota že na 18 metrov za jedno stopnjo, v drugih pa še le na 70 ali celó na 100 metrov, pa to so le redki izjemki, ki občni postavi ne vzamejo veljave.

Pa kako se je to zvedelo, utegne kdo vprašati? Predolgo bi bilo, te preiskave na dolgo in široko razkladati; le toliko bodi omenjeno, da so prišli učeni na to važno resnico po mnogoletnih in težavnih skušnjah z navlašč zató napravljenimi gorkomeri po globokih rudnikih, pri toplicah in pri kopanju arteških studencev.

Kjer vode primanjkuje, vbodejo zemljo, če je svet za to pripraven, in si napravijo umetne vodnjake, iz katerih voda

včasih po več metrov visoko skače. Taki vodnjaki se imenujejo arteški studenci, ker so napravili v francoskem mestu Artois prvi vodnjak s prodorom. Pri kopanju teh vodnjakov so zapazili, da je bila gorkota toliko večja, kolikor globlje so vrtali. V Parizu so izvrtali tak vodnjak „la Granelle“ imenovan in so našli 389 m globoko 23 $\frac{1}{2}$ stopinj, 491 m 26 $\frac{1}{2}$ stopinj in 532 m globoko 27 $\frac{1}{2}$ stopinj gorkote po Celzijevem gorkomeru.

Pa saj ni treba dokazov tako daleč iskati, ker nam zemlja sama pošilja podzemeljske posle, ki pričajo od njene srede. To so vroči vrelci ali toplice. Kje se je voda ogrela? Gotovo v zemlji, ker drugod ni imela priložnosti; in ker vidimo, da iz zemlje tudi hladni in mrzli studenci izvirajo, moremo iz gori rečenega soditi, da prihajajo toplice iz večje globočine ko navadni studenci, in sicer iz toliko večje, kolikor so gorkejšje.

Če bi zemlja gorkoto le od solnca dobivala, gotovo bi to ne moglo biti; in če omenjene prikazni le nekaj premislimo, vrine se nam po sili misel, da mora sredi zemlje biti studenec gorkote.

Pa stopimo še jeden korak naprej! Podajmo se v duhu črez široko Atlantsko morje, preletimo v mislih Ameriko in ustavimo se v Tihem morju na otoku Havaj. Tu kipí proti nebu 4415 metrov visoka, z večnim snegom pokrita gora Mauna-Roi, in nad njenim vrhom, 1147 metrov nad morjem, zija okrogel, kotlu podoben propad. Obstopimo kotel in poglejmo v grozno globočino — odprto leží pred nami osrčje zemljino. V neizmerni črni globočini se včasih kaj zasveti, in ko se je oko teme bolj privadilo, vidimo celo jezero, in včasih se nam dozdeva, da slišimo iz puščobne strmine čudno ploskanje tega podzemeljskega jezera. Kar vidimo, to je res jezero; ali njegovi valovi niso vodeni: to, kar ob visokih stenah pluska, to je lava.

Gorkota namreč raste, kakor smo že zgoraj slišali, za vsak meter v globočino in je na zadnje tako velika, da raztopí celó trdo jedro naše zemlje, namreč kamenje in rudo, in to raztopljeno kamenje imenujemo lava. Ko bi mogli zemljo dosti globoko vbosti, prišli bi povsod na razbeljeno tekočo lavo. Ali človek ne more vedno naprej v globočino riti, ker njegovo truplo je preokorno; huda vročina, slabi zrak in druge ovire mu branijo naprej. Ali kdo bi mogel tudi človeškemu umu tak mejnik postaviti? Z lahkimi perotni se dvigne v nepoznano temno globočino, s pomočjó nabranih vednostij snuje dalje in ko naposled tudi bistri um temne megle več prodreti ne more, ponudi se mu ljuba sestra domišljija, ona mu pomaga na podlagi nabranih skušenj postaviti temelj njegovi vednosti.

43.

O m r a k u.

(Zložil *M. Kastelec.*)

1. Na tratico sedem,
Počivam sladkó,
Mrak svoje grinjalo
Razpenja temná.	3. Na nebu budijo
Se zvezde gosté,
Oživljajo v meni
Nebeške željé.
2. Vse trudno utihne,
Zapira oči,
Sam slavček še v dolu
Mi srce topí.	4. Tam gori moj oče,
Moj svetli je dom,
Po volji njegoví
Če živel tu bom.

44.

V mladosti se je treba učiti in vaditi.

(Spisal *J. Komenski*; poslovenil *J. Podmilšak.*)

Mladež je treba takoj v začetku napeljavati k vednosti, ker se je za prvih let najlaže privadi. Kajti vse reči v prirodi imajo lastnost, da se v mladosti lahko ukrepijo in izobrazijo, kakor kdo hoče; ko pa zastaré in okoré, ne dajo se več niti obdelovati niti obraziti. Iz voska, dokler je mehek, lahko narejamo razne podobe; on se daje gladko liti ali z rokami gnesti in podobiti; ako se pa strdi, ne dá se več izdelovati, ampak se drobi in lomi. Jednako se daje tudi drevesce v mladosti presajati, obrezovati, cepiti in upogibati, kakor hočeš; ako pa vzraste in veje požene, ne bode to več mogoče. — Tako mora oni, ki hoče goží delati, mlado drevo vzeti, staro grčavo se ne dá viti. Hoče li gospodinja kokoši imeti, mora koklji nova, čvrsta jajca podložiti, iz starih in preležanih ne bode nič. Če hoče jezdec konja naučiti jezdití, kmet vola voziti, lovec psa po sledu voditi, medvedar medveda plesati, papigo ali škorca govoriti, mora jih mlade učiti; ako bi hotel starega konja ali psa itd. čemu privaditi, bi kar nič ne opravil, zató imamo pregovor: Stara lisica ne gre v past. Naposled vidimo to pri človeku samem; ako se hoče kakega telesnega dela privaditi, mora se ga v mladosti naučiti, dokler so prsti gibčni in za delo kolikor toliko pripravni. Na primer, kdor hoče biti dober pisar, slikar, krojač, kovač ali godec itd., mora se nauka že v mladosti poprijeti; sicer se teh umetnostij do smrti ne privadi, da bi jim bil mojster; od tod prislovica: Česar se Janezek ne nauči, tudi Janez ne bode znal. Jednako se mora njemu,

komur se hoče vkoreniniti pobožnost, ta že v mladosti vcep-
ljevati; kdor se hoče odvaditi nemarnosti in surovosti, mora se
v mladosti izobraževati; kdor hoče v modrosti napredovati,
treba mu je v mladosti oči odpreti in pamet razvedriti, da bi
mogel, dokler je želja iskrena, zmožnost bogata, pamet čvrsta,
misli jedrovite, vse jedrovito pregledati ter si mnogo razum-
nosti pridobiti.

45.

Gostoljubov blagoslov.

(Poleg J. Engela spisal A. Léšar.)

Stari učitelj Izak obišče neki dan svojega prijatelja, učitelja Nahmana, kateri ga prav gostoljubno sprejme in več tednov pri sebi obdrži. Ves ta čas sta se pogovarjala o svetem pismu, razodevala si svoje misli in razloge ter se tako poučevala — drug drugega. Ura ločitve pride. Rabi Nahman je ves ginjen. Misel, da morda nikdar več ne bode videl svojega starega prijatelja, privabi mu solze v oči. Poslednjič pa mu reče: „Blagoslovi me, častiti prijatelj, predno se ločiš!“ — „Ali jaz naj blagoslovim tebe, preizvrstni! ali nisi podoben oni-le palmi?“ — „Kteri palmi, rabi?“ — „Glej, moj dragi! Nekoč je popotnik zašel v puščavo. Truden je že bil; lakota in žeja ga jamete gruditi; skoro pojemal je. Kar njegovo oko na brežini majhnega potoka ugleda lepo zeleno palmo, polno zrelega sadja. Nemudoma hiti v njeno senco, vsede se va-njo, z njenim sadom utolaži si lakoto, pekočo žejo pa si ugasi s potočnico. Tako pokrepčanemu oživé oslabele moči. Nató vstane, obé roki nasloni na svojo gorjačo, v senco obrne svoje oči ter hvaležnega srca vzklikne: „Dobrotljivo drevó! Hvaležnost mi naklada dolžnost, da te blagoslovim. Toda česa naj ti želim? Ali dobrega sadú? O kako sladko je in lepo dišeče! Ali naj se ti razširjajo veje? O kako lepo je obokan tvoj vrh, kako hladna je tvoja senca! Ali naj bi se potok vil okoli tvojega podnožja? Saj mimo tebe šumljá najbistrejša vodica! Vendar, vendar te hočem blagosloviti, blago drevó! Naj bo ves tvoj zarod tebi enak!“ — Tako je govoril popotnik; prav tako tudi jaz rečem tebi, blagi gostoljub! Glej velike znanosti si si pridobil; časti in premoženja imaš dovolj; zavest svoje vrednosti, srečo v svoji družini in spoštovanje vseh pravičnih uživaš, kakor malokdo. Naj bodo tebi jednaki tvoji otroci! Tvoja osoda bodi njihova osoda, tvoja sreča njihova sreča!“

46.

Dobra dela.

(Zložil *Fr. Cegnar.*)

Visoka lestva so pobožna djanja,
 Sloní na nebu, v zemljo se opera,
 Po njej človeka vodi trdna vera,
 In z nado se ljubezen ná-nj naslanja.

47.

Demosten.

(Spisal *A. Zupančič.*)

Demosten je bil najslavnejši govornik ne le v Atenah, svojem rojstnem mestu, ampak sploh med Grki. Pa od rojstva sem je bil deček slaboten, slabih prsij, tihega glasú, kar vse ni kazalo lastnosti dobrega govornika. Še le sedem let star izgubi očeta, in dali so ga v varstvo brezvestnemu oskrbniku, ki mu je precejšnjo očetovo zapuščino do malega zapravil in prav malo skrbel, da bi se bil ukaželjni deček dobro izobrazil.

V Atenah so se vse sodnijske obravnave godile očitno, in ko je Demosten jedenkrat na trgu poslušal Kalistrata pa videl, kako je glasoviti govornik vedel ganiti in premagovati srca poslušalcem in kako neizmerna pohvala mu je slednjič zadonela od vseh strani — sklenil je tudi on postati očitni govornik. Urno se loti potrebnega znanja, vadi se v raznih vedah, hodi poslušat modrijana Platona, prebira zgodovinske spise Tukididove, pa verno poslušá skušene govornike; potlej sestavi lep govor, nauči se ga dobro na pamet in zdaj očitno stopi pred zbrano ljudstvo. Ali o groza! — namesto pričakovane pohvale in slave se mu vse posmehuje, ga vse zasramuje, kajti zapazili so na njem take napake, kakoršne človeka kar nesposobnega delajo za javnega govornika: govoril je tiho zavoljo slabih prsij, tudi nerazločno, pismenke r pa celó nikakor izreči ni mogel; k vsemu temu je imel še grdo navado, da je jedno ramo vedno vzdigal, ko je govoril.

Demosten je hitel domú in tako ga je bilo sram, da je sklenil, da nikoli več noče javno govoriti. Njegovi prijatelji mu delajo srce, naj se ne dá tako brž ostrašiti; naj se le še pridno vadi in potém zopet poskusi. Tako je storil, pa tudi v drugo ni bil kaj bolj srečen. V plašč je glavo zavil in dirjal domú kakor iz uma, da se skrije očitnemu zasmehovanju.

In znabiti bi res ne bil več mislil na govorništvo, da ga ni bil obiskal prijatelj, ki ga je opomnil na vse njegove velike napake pri govorjenju. S takimi napakami, to je sprevidel Demosten zdaj sam, s takimi napakami se res ni dalo kaj storiti, ali kako vse to zboljšati? Vendar pridnost, trud in trdna volja vse zmaga, vse premore. Le poslušajte!

Demosten je sklenil, naj veljá kar rado, izuriti se v govorništvu ter popraviti svoje napake. Kar nemudoma se dela loti. Da bi slabotne prsi bolj raztegnil in si glas bolj okrepil, hodil je na strme gore, med potjo glasno govoreč; ali pa se je vstopil na morski breg, ko so viharji tulili nad vodo in silne valove zaganjali ob skalovje, pa je skušal prevpiti divje šumenje in bobnenje. Hodil je v podzemeljsko izbo, jemal v usta kamenčkov, da bi privadil jezik bolj gladko govoriti; in da bi se odvadil vzdigovati ramo, stopal je govoreč pod oster meč, ki je visel iznad stropa, da ga je vselej ranil, kedar je vzdignil ramo. Vse, kar je zvedel od prijateljev ali kar si je sam domišljjal, vse je porabil za svoj uk.

V tej tihi samoti, po takem silnem trudu in prizadevanju porodila se je še le zvezda grškega govorništva; po takem trudapolnem uku je med svet stopil prvi grških govornikov, čegar govore, prave bisere in zglede javnega govorništva, še zdaj občuduje ves učeni svet. Tako pripravljen je stopil Demosten vnovič pred svoje rojake, ki se zdaj niso mogli prečuditi njegovi dovršenosti.

Nad tem slavnim možem imamo zgled, kaj premore človek, če se kake reči za trdno loti; trdna volja pa pridnost premaga vse ovire.

48.

Zgodovina krompirja ali koruna.

(Spisal dr. J. Bleiweis.)

Kdo izmed nas ne pozna tistega sadú, ki ga je nebeški oče svetu podaril, da živi ljudi in živino, ki se nahaja v mnogih oblikah na mizi bogatina, kakor v oblicah na mizi siromaka, ki je že od marsiktere dežele dragino in lakoto odgnal, ko je slaba letina druge sadeže vzela! Vsak ga pozna in čišla, naj ga že imenuje krompir, korun, podzemljice ali podzemeljska jabelka. Vabilno bo tedaj tudi zvedeti, od kod smo dobili ta dobrotljivi sad, kdo ga je nam prinesel in kaj se je od prvega sèm godilo z njim?

Krompir je preстал mnogo zaničevanja, ko je prvokrat v naše dežele prišel; dolgo se ga ljudje niso hoteli lotiti; dolgo so ga zaničevali kot sad, ki ni za ljudi, ampak za živino, ter so ga „živinsko pičo“ imenovali.

Peru in Kile sta domovina krompirja, kjer kakor divji sad na najvišjih gorah raste; od tod se je zaplodil na vse strani Amerike. Še dandanašnji je krompir, ki se v svoji domovini po starem peruanskem jeziku „papa“ imenuje, poglavitni živež peruanskim planincem. Kilejanci imenujejo „pogni“ tisto pleme krompirja, ki ga na njivah pridelujejo, „maglica“ pa se zove divji korun, ki je droben in grenek.

Ko je Krištof Kolumb leta 1492. Ameriko našel, našel se je po več krajih tega sveta tudi krompir kot živež divjih Amerikancev.

Španci in Angleži so bili prvi, ki so krompir v Evropo prinesli. Verjetni zgodopisci trdijo, da je prišel prvi krompir iz Amerike med l. 1560. in 1570. v Evropo. Meyen pravi, da se ne smemo čuditi, da krompir ni bil tako hitro kakor turščica in drugi sadeži po Špancih iz Amerike v Evropo prinesen, zakaj krompir so sadili najbolj na zahodnem primorju južne Amerike; potovanje okoli predgorja Horn pa je bilo takrat še dolgočasno, in le redkokrat se je ta pot storila, da je kdo iz tega kraja krompirja prinesel s seboj.

Kdo pa je bil prvi, ki je krompir v Evropo zanesel, to se ne vé gotovo. Nekteri pravijo, da ga je pod angleško kraljico Elizabeto (1558—1603) nesrečni admiral Walter Raleigh prinesel prvi leta 1586. na Irsko; drugi pa trdijo, in to se po največ bukvah bere, da gre angleškemu admiralu Francu Drakeju ta čast. In tako se more reči, da moža, ki nam je ta neprecenljivi sad prinesel v Evropo, prav za prav ne vemo, ker se je njegovo ime izgubilo. Da je pa Drake dal slavnemu angleškemu botanikarju Gerardu prvi krompir, ki ga je potém v botaniški vrt v Londonu leta 1597. zasadil in pomnožil, to je potrjena resnica.

Konec 16. stoletja razširil se je krompir po Norveškem, Španskem, Burgundskem in po nekterih krajih na Laškem. Vendar se še v 17. stoletju ni bil nič kaj obilno po Evropi razširil, in posebno prosto ljudstvo ga je zaničevalo, ki ga, kakor vsake nove reči, celó ni hotelo pokusiti. „Naj ga gospoda jé, ki se vsake spakarije takoj prime; za nas ni to, mi ostanemo pri svojem navadnem živežu,“ govorili so kmetje v nemških, slovanskih, laških, francoskih deželah, kakor da bi se bili pogovorili. Sploh so ga le „prešičjo jed“ imenovali. Najdalje časa obdržali so Lahi svojo trdovratnost zoper

krompir, ktereга so „patate“ imenovali in potém tudi Nemcem, ki so se ga poprijeli, priimek „patatuhi“ dali. Še dan-današnji je Italijanom njih polenta ljubša od krompirja.

V 30letni vojski se je krompir posebno po Nemškem razširil, čeravno ga kmetje tudi takrat niso hoteli obilno saditi. Kralj Friderik II. je poslal veliko krompirja gosposkam v Šleziji z ukazom, da ga razdelé po deželi in mu potém naznanijo, kako se je godilo z njim.

Na Česko se je s Pruskega tudi o istem času zaplodil, posebno pri irskih frančiškanih, ki so ga najpoprej na vrtu svojega samostana v Pragi sadili. Ker so bili Čehi po pruski vojski navajeni, vse Pruse Brambore (Brandenburger) imenovati, zvali so brambory tudi krompir, ki so ga po Prusih (Bramborih) dobili v deželo.

V silno mokrih letih 1771. in 1772. bila je taka grozna lakota na Nemškem, da bi bila polovica ljudiž lakote poginila, ako bi ne bili imeli krompirja, in od tistega časa piše se začetek občnega sejanja neprecenljivega krompirja.

Le tudi dragina in lakota je po drugih deželah avstrijskega cesarstva, po Ogerskem, Slovenskem itd. prisilila ljudi, da so začeli saditi krompir, in sem ter tja morala je gosposka ostro ukazovati, da so se kmetje svoji trmi odpovedali in poprijeli krompirja. Nimamo očitnejšega zgleda, kako težko je včasih novo dobro reč uvesti, kakor ga imamo ravno nad krompirjem, ki se je moral kmetom vsiliti! Kaj bi bilo, če bi sedaj krompirja ne imeli?

Kakor so v začetku ljudjé krompir zaničevali, jednako nemarno so se potém, ko so ga začeli saditi, pri sajenju in spravljanju obnašali. „Krompir pretrpi vse, kar koli se z njim dela,“ tako so si mislili, — in gotovo je to ničemurno obnašanje zeló krivo, da je začel ta neprecenljivi dar božji bolehati, da ga gnalina tare.

49.

Mlin.

(„Novice“ l. 1846.)

1. Po rakah jo dere,	2. Ko blisk se kolesa
V kolesa šumi;	Lopate vrté,
Jih spenjena pere,	Odmeta, otrésa
V krog žene, vrti.	Val iskre vodé.

<p>3. Kaj v mlinu ropoče,
Kaj zgraja, bobni?
Koló, glej, tam vroče
V krog kamne podí.</p> <p>4. Spod kamnov pa moka
Se bela kadí,
Koló jih brez stoka
Okrog ne vrtí.</p> <p>5. In mlinar na skali
Pregleda svoj dom
Ter kamnov ték hvali:
Bog! stradal ne bom!</p> | <p>6. Al' voda šumeča,
Ni živa mladost?
Moč tvoja cveteča
Iskrena krepost?</p> <p>7. Kdor moč prav obrne,
Ko vroča kipí,
Ta lakot odvrne,
Star v sreči živí.</p> <p>8. Pod težo kdor stoka,
Ki tare močí,
Glej, s trenjem le moka
Se pridna stori!</p> |
|--|--|

50.

Zemlja.

(Po *Heblu* poslovenil *Fr. Marn.*)

Po tem, kar nam oko kaže in kakor priprosto ljudstvo misli, podobna je naša zemlja s svojimi gorami in planinami veliki okrogli plošči. Kjer se ta plošča končuje, ondi ni nič več naprej, ampak pričenja se nebó, ki se v velikem polkrogu razteza nad zemljo in jo pokriva. Na robu te plošče solnce zjutraj vzhaja in zvečer zahaja, včasí poprej, včasí pozneje, včasí bolj na levo ob tej ali oni uri, včasí pa bolj na desno zraven kakega drugega ondi stoječega predmeta; daje nam dan in noč, po noči mesec in zvezde; in to solnce, mesec in zvezde niso tako posebno daleč nad našimi glavami, ako je res tako, kakor se nam vidi.

To vse bi ne bilo preslabo, ko bi nobeden bolje ne vedel; ali zvezdarji in pratikarji vedó to vse drugače. Ko bi si kdo izmislil in bi zapustil svoj dom, da odide na kraj zemlje, kjer se nebó zemlje dotika, kjer zvezde niso višje nad zemljo, kakor jabelka na veji, da si tam utrga zvezdico z neba, dene jo v žep in domú prinese svoji deci, da bi z njo igrali, ta bi se pač lepo zmotil. Gre lahko, ako ga je volja čez Avstrijo, Rusijo in celó Azijo, kjer so Turki in neznabožci, s kopnega na morje, z morja na kopno in potém še dalje; pa napósled ko se zamisli v to, koliko časa je že, od kar je od doma, — koliko še ima, da pride na konec sveta, in koliko še potém, da pride nazaj v svojo domačijo, postane mu pač tesno pri srcu. Dozdeva se mu, da je on tu že bil, kjer je zdaj; za-

čudi se, ko vidi, da je vse skoro tako, kakor v njegovem kraju in čuje ljudi govoriti v svojem lastnem jeziku in napósled zagleda cerkveni zvonik, ki ga je moral že kdaj videti in kmalu pride v znano vas, in potém ima le še jedno uro ali dve, pa je prišel, od koder je šel, ali konca sveta ni zagledal nikjer. On je torej potoval okoli zemlje, kakor če vzamemo košček bele krede, pa ga potegnemo okoli kake krogle, dokler se ne vrnemo na kraj, kjer smo začeli vleči. Več ko dvajsetkrat so že ljudjé tako obhodili zemljo na vse strani; v dveh, treh ali štirih letih je pot končana. Angleški morski kapitan Cook je potoval v svojem življenju dvakrat okoli cele zemlje in vrnil se je obakrat na ravno tisto mesto, od koder je odpotoval, samo da je od druge strani prišel, kakor pa je bil odšel. Tudi v tretje se je podal na pot, ali divjaki so ga na otoku Ovaj ubili in pojedli.

Iz tega in iz veliko drugih naznanil spoznali so učeni to, da zemlja ni široka okrogla planota, ampak silno velika krogla; dalje, da ona stoji in plava prosto brez kake podpore, kakor sonce in mesec v neizmernem prostoru vsega sveta in da nad njo in pod njo in na vseh straneh so same nebeške zvezde; dalje, da na njej povsod, okoli in okoli, kjer je le kaj suhe zemlje in vročina ali mráz ni prehud, raste brez števila rastlin, živi mnogo ljudij in živalij. Ni treba misliti, da imajo, ako je temu res taka, nekteri ljudjé noge dol in glave gor, drugi pa noge gor in glave dol in tako ti lahko od zemlje v ozračje odpadejo. Nikomur se nikdar ne zdi, da je dol obrnjen. Vsi so zmirom navzgor obrnjeni, dokler imajo zemljo pod nogami in zvezdnato nebo nad seboj. Vse priteguje zemlja k sebi, da jej ne morejo uiti.

Marsikdo se bo zeló začudil, ako sliši, kolika je zemeljska krogla. Ker znaša njen premer celih 1720 milj, moral bi drog, ki bi ga zabili skoz sredo zemlje, da bi na nasprotnem kraju iz zemlje pogledal, biti najmanj 1720 nemških milj dolg. Krog zemlje pa meri 5400 milj. Cela površina zemlje pa znaša nad devet milijonov štirjaških milj; teh pa so dve tretjini vode in jedna tretjina suhe zemlje.

To vse so učeni kaj na tanko preračunili in govore o tem, kakor o kaki znani vsakdanji reči. Nikdo pa ne razume božje vsemogočnosti, ki to velikansko kroglo drži z nevidno roko in vsaki rastlini na tej krogli svojo roso daje, da raste in se razcveta, in vsakemu detetu in vsaki živalici daje zraka, da more dihati. Na zemlji živi nad tisoč milijonov samih ljudij, koliko mora biti še živalij, in vse te siti in napaja vsak dan dobrotljivi Bog v nebesih!

51.

Divja koza.

(Spisal L. Pintar.)

Divja koza je kaj živa, pa tudi plašna žival. Podobna je prav zelo domači kozi. Posebno v glavo, oči, nos, ušesa in rep je ravno taka, kakoršne so domače koze. Rožičke ima kratke; stojé pa jej ravno nad očmi in so na vrhu tako nazaj zakrivljeni, da se lahko na nje obesi. Barve je sivkaste. Noge ima tanke in je taka skakalka, da jej skoro ni para. Črez preduhe, ki so po 5 metrov široki, švrkne, kakor bi pihnil. Letí po dlan široki stezici prek pečevja, kakor bi jo nesel vihar, in se ne zmeni za strašne propade, v ktere bi zdaj in zdaj lahko telebila. Če jo sovražnik drví in jej stezica pogre, štrbuhne brez pomisleka 4, 7 in včasih tudi 10 metrov globoko. Kedar jo sila prižene, da mora v kako veliko globočino skočiti, prizadeva si tako skočiti, da s sprednjimi nogami nasprotne pečine doseže in se v globočino leté po njej drsa. To jej pomaga, da meče na tla priletí.

Domovina te gibčne živali so v Evropi tirolske, švicarske, savojske in pirenejske gore. Pa tudi na slovenskem Triglavu in njegovih sivoglavih sosedih se še po gostem dobi. Še celó zeleničasti Storžič in druge bele gore, ki Kranjsko od Gorotana in Štajerja ločijo, niso čisto brez nje. Divja koza ljubi gorsko podvršje in le huda zima in debel sneg jo včasih primorata, da v nižje kraje primaha.

Živež te čudne živali so močno dišeča zelišča, mnoge koreninice, listje in brstje. Tudi na sol so divje koze volk. To lovci dobro vedó in jim v tistih krajih, kamor zahajajo, kak majhen prostorček soli potresejo. Potém se lovci poskrijejo in čakajo, dokler kaka divja koza potrošene soli lizat ne pride. Kedar se ktera približa, počijo s puško po njej, da ima dosti. Velikrat se pa tudi primeri, da lovec pri slaniku čaka in čaka, slednjič pa vendar prazen domú primaha.

Divja koza živi 20 do 30 let in je zelo imenitna divjačina. Odrastena tehta 20 do 30 *kg*. Debela ima 5 do 6 *kg* loja. Mesó se v jesih namoči in daje dobro, pa vendar večjidel imenitnejšo kot boljšo pečenko. Iz kože se delajo prav trdne irhaste hlače. Zató tem revicam naš Bohinec ne daje pokoja, dokler si jedne za irhaste hlače ne ubije.

Divja koza ima to posebno lastnost, da rada v družbi živi. Velikrat se jih pase po 15 in še več skupaj. Če jih kaj prepodí, zagrmí večjidel celo krdelce na jedno stran. Tudi

to je njena posebna lastnost, da je neizrečeno čuječa. Menda je ni živalice v gozdu, ktera bi v tem oziru divjo kozo prekosila. Kedar se pase, ozira se vedno okrog sebe. Velikrat zelišče z gobčekom prijemši obstoji in posluša, ali ni morebiti kake nevarnosti. Kedar zapazi, da je res v nevarnosti, prav glasno zabrlizga in dá s tem svojim tovaršicam na znanje, da je treba bežati. Potém jo pobere čez globoke preduhe in strmo skalovje, da je veselje gledati za njo. Lovci še celó pripovedujejo, da divje koze na pečine straže postavijo, da se potém bolj varno in skrbno pasejo. Kedar neki koza stražarica nevarnost zapazi, zabrlizga, da prav skoz ušesa leti, in potém jo vlije po groznih strminah, kakor bi bilo po mizi, druge se pa skakaje za njo ali pa kam drugam vderó.

Divji kozi je pa take posebne čuječnosti jako potreba, ker ima veliko sovražnikov ne le na zemlji, ampak tudi v zraku. Iz zraka jej strežeta po življenju širokoperoti orel in tisti krivokljuni jastreb, ki tudi jagnjeta jemlje. Na zemlji pa se prileže njeno meso bistrogledemu risu, kosmatemu medvedu in požrešnemu volku. Najbolj jej pa lovci na pete bijejo.

Dasiravno je lov divjih koz silno težaven in grozno nevaren, vendar ne manjka ljudij, katerim je to delo čez vse ljubo. Kdor hoče pri lovu divjih koz kaj opraviti, mora imeti trdno glavo, bistre oči in varne noge, da se mu v glavi ne zvrtil in da ne trešči v kak propad. Njemu ne sme biti prehudo prelaziti snežne gore in ledene planjave. Viharjev, neviht in mraza se bati ne sme. Včasih se podá na divje koze že o večernem mraku, včasih pa le zgodaj po noči. Čez ramo vrže lovsko torbo, v kateri mora biti steklenica nesrečnega žganja in kaj za želodec. Po plečih mu binga risana puška, in z desno roko se opira na krepko gorjačo. Kedar primaha do hudega strmovja, naveže na svoje kvedraste črevlje šesterokrempljaste kramžarje in praska naprej, da se prav ogenj kaže pod njim. Predno zlato solnce izza gore priluka, prehodi on že snežne gore in ledene planjave. Vzlasti mora tudi lovec na to gledati, od ktere strani veter vleče. To pa zató, da proti vetru gre, ne pa za vetrom, ker bi ga sicer divje koze že hitro ovohale. Kedar kako divjo kozo od daleč zagleda, skrije se za kako pečino ali pa kam drugam in čaka, da se mu dosti približa. Zdaj jo dene na muho in počí po njej, da vse vprek letí. Najrajši jo meri v glavo ali pa v prsi, ker ima kaj trdno življenje in mu včasih z veliko rano v životu ali pa še celó po treh nogah uide. Če je lovec tako učen, da mu divja koza pride na muho in da mu pade, je silno veliko njegovo veselje. Toda dostikrat pa pre-

lazi tudi po dva in tri dni po gorah, pa vendar ne prinese domú drugega, kakor prav težke noge in pa šembrano lačen trebuh.

52.

Mavrica.

(Zložil *A. Umek*.)

<p>1. Kako je svetla, mila, krasna,
V sedmerih barvah se blišči,
Nobena slika ni bolj jasna,
Kot mavrica nebeška ti!</p>	<p>3. Leté bi hotel te doseči,
Ko blisk bi švignil do nebá,
Slovó bi dal posvetni sreči,
O veličastna mavrica!</p>
<p>2. Viharjev zlih premagovalka,
Duhov nebeških čudni most,
Rumenih žarkov spremljevalka,
Otožnim srcem si sladkost.</p>	<p>4. Al' smrti kar imá propasti,
Zastonj se spenja za tebó;
Rokam bežiš, lepoto v lasti
Sijajno ima le okó.</p>

53.

Kako se je morje začelo.

(Narodne pripovedke s Krka; zapisal *J. Trdina*.)

Krčanje si začetje morja takó-le tolmačijo: Kjer je zdaj morje, bilo je svoje dni ravno, lepo polje. Ljudjé so tam živeli, da niso bolje mogli; vsega so imeli, le soli so si morali za drage denarje iz daljnih krajev kupovati. Vedeli so, da je v neki skali slan studenec; toda stare bukve so jim prepovedovale odpreti ga, ker to bi bilo silno nevarno. Dolgo so bukve ubogali, na zadnje pa je bila njihova nezadovoljnost tako velika, da so šli in skalo prebili. Slana voda pa je pritekla s tako močjó, da je celo polje potopila, pustivši za spomin le tam pa tam kak otok. — Druga povest pa pravi, da so se ljudjé prevelike dobrote prevzeli in tako razuzdano živeli, da se je devica Marija, prišedši v te kraje, glasno razjokala in da je v njenih solzah polje utonilo. Vidi se, da so te povesti zgoli kmetske kakor celo življenje na Krku.

Izvedeni mornarji na Ložinu pa o morju vse kaj drugega pripovedujejo. Po njihovi pravljici je Jezus, po svetu potujoč, tudi le-sem prišel; kjer je zdaj morje, bilo je takrat neskončno polje. Truden si išče izveličar prenočišča, pa ga nihče ne sprejme. Na zadnje pride v raztrgano kočó, v kateri so trije bratje stanovali. Ti mu dajo, kar imajo, in tudi posteljo. Predno drugi dan odide, razodene se jim in obljubi vsakemu kak dar, kakor si ga sam izbere. Najstarši si izvoli bele gradove, srednji zlata in srebra, mlajši pa pravi, da ga

je sram za to prositi; zlata bi si sam nabral in gradov sam nakupil; ali za vse žulje se mu daje le slaba plača. Šel bi po svetu iskat si sreče; ali zemlja je pregorata in gore preobrastene in prestrme, ter ne vé ne pota ne steze, kam bi šel, da si pomaga; naj mu dá Jezus ravno gladko pot in hiter voz, za vse drugo pa bo sam skrbel. Jezus udari s palico ob zemljo; iz nje privrè morje in vso zemljo obdá; potem udari ob drevo, in drevo se izdolbe v lahko in hitro ladijo; in mlajši brat odveslá in se vozi od kraljestva do kraljestva in kupčujoč nabere si več zlata in si nakupi več gradov, nego jih brata imata.

54.

Bliščava morska.

(Po noriškem potopiscu *C. Ch. Askjörnsenu.*)

Dan se je končal z ljubeznivim večerom in veličastnim solnčnim zahodom. Celo večerno obnebje je bilo prepolnjeno bliščave in ožarjenih oblakov, in vsa ta bliskota se je mnogo-tero obrazovala v morju, ki se je pred nami razprostiralo v svoji neskončnosti in čistoti. Nad južnim obzorom so visele temotne in goste meglene vrste, iz katerih je jela, ko se je storil mrak, streljati elekrika. Groma ni bilo slišati; ali navpično drugi čez druge švigajoči plameni in vodoravne ognjene kače so napolnjevali morje in ozračje s tako jasno svetlobo, da smo videli vsako vrv na razpetih jadrih; takoj nató pa nas je zagrinjala vselej zopet tema, zarés egiptovska, tako da lastnih rok ni bilo videti. Ta prikazen se ponavlja prav pogosto na prelivu La Manche; ponavljala se je tudi za nekoliko večerov naše vožnje po njem.

Ta prekrasni prizor me je spominjal vedenja malih živalic v globini morski in krasnega pogleda, ki ga podaje morje ob temotnih nočéh. Nadejal sem se, da pri popisani tihi nevihtici ogledam vso krasoto te prikazni, in nisem se zmotil. Stopivši na prednji oddelek ladije in ob temotnih trenutkih med bliskanjem od zgoraj proti morju pogledujoč videl sem, kako se pred vsakim valom, pred vsakim gugljejem naše ladije rodé mirijade isker, plavajočih po valovih, tu z večjim tam manjšim žarom, dokler konečno ne ugasnejo in prostor naredé mirijadam novih. Tam pa tam so zalesketale večje kepe ali okrogla trupla v višnjevem ali pa zelenkastem blesku teh isker. Delfini, ki so z velikim šumom priplavali k ladiji in okoli gonili se, ti so še bolj vzviševali čudovitost in čarobnost tega prizora; videti je bil namreč vsak, kakor

bi bil pokrit z belkasto, leskečo odejo. Včasih jih je plulo po štiri — po pet vkup pokojno in mirno poleg ladije, včasih pa so skakali in premetavali se v kozolcih in krogih, gonili in prevračali se v divjih skokih, morje z žarečimi ognjenimi krogi in kolobarji napolnjujôc.

Videl sem morsko bliščavo na severnem pobořju noriškem, ali kaj je bila proti tej, ki sem jo gledal v ožini La Manche in nekoliko večerov pozneje na morju atlantskem! Videti je bilo, kakor bi bila večerna zarja padla v morje ter iz morske globine proti nebu pošiljala trepetajoče plamene v podobi žarečih šipov. V krajinah bolj proti jugu je bliščava morska še mnogo lepša in krasnejša; razgrinja se neki tam v lepoti zarés čaroviti, tako da se ti celo morje zdi zloženo iz ognjenih valov.

Rokovno (periodično) prikazovanje brezštevilnega mnoštva bliščečih živalic na površini morski in ravnočasnost te prikazni z nevihtami — to se kaj dobro ujema s podobnimi prikaznimi v drugih vrstah živalstva. Med bliščavo razlezejo se male žabice v velikem številu po zemlji, med bliščavo igrava brez števila rib na vodnem površju in ne redko ležejo se o tem času tudi metulji.

Zjutraj je bilo morje prepreženo z rudečkasto in rujavo skorjo, ki je pokrivala v tankih vrstah površino ali pa se vlekla pod vodo v belih in zarumenelih nitkah. Po dnevu so zajeli mornarji nekoliko veder vode iz morja, kmalu pa se je na njej naredila zrnata žolta gošča, nekoliko palcev debela. Podobna je bila belim ribjim ikram. Vsako zrnce je bila mala meduza, *noctiluca scintilans*. Prostemu očesu kaže se ta živalica kakor bunčica na igli in podobna je mehurčku z malo piko na gornji strani. Pod drobnogledom vidi se čist zlatorumen mehurček s temnim zrcem na zgornjem nekoliko ožjem koncu, kjer so tudi štiri gube. Od šeste ure zjutraj do osmih zvečer, ko se je zmračilo, ostalo je morje z ono skorjo pokrito. Dan je bil topel, solnce je svetilo, morje je bilo mirno.

Po noči je nastopila zopet bliščava nenavadno krasna in žareča. Najjasnejša pa je bila svetloba v livu, ki se je gnal za ladijo, podoben rimski cesti, pa bil je svetlejši. Ves zadnji oddelek ladije, obit z medenino, vesla, vezi itd. vse je bilo videti tako, kakor modrobela razbeljena kovina. Svetloba teh mirjad lučic je bila tolika, da je morje v nočni temi bilo prozorno kakor kristal in čitati se je moglo pismo še tako drobno; vsak še tako majhni val je lesk še vzviševal; cele trume iskrečih zvezd so se žarile v površini morski — prizor zarés nepozabljiv.

Večerna molitev.

(Zložil *A. Umek.*)

1. Zadnjič strune danes zastonite,
Protí nebu hvalni glas nosite
Njemu, ki prižiga luč višavam,
Njemu, ki pošilja mir nižavam.	3. Dan za dnevom urno se pomiče,
Vsaki večer resen glas nam kliče,
Da rumeno solnce kdaj se skrije,
Ali zjutraj več nam ne posije.
2. Z mrakom se mi bliža mirno spanje,
Mile naj sladijo mi ga sanje!
V rajskem svetu duh se naj sprehaja,
Dokler jutra svit me ne omaja.	4. Torej strune žalostno donite,
Protí nebu hvalni glas nosite
Njemu, ki pošilja mir v nižave,
Njemu, ki nas vabi na višave!

Gospodov dan.

(Spisal *J. Bilec.*)

Tema pokriva zemljo, in v sladkem spanju počivajo ljudje in živali. Pa čuj, že se sliši v bližnji vasi petelinov glas, ki sosedom jutro naznanja; že ugaša na modrem nebu zvezda za zvezdo, in jutranja zarja ozlatí najprej nebó in potém vrhe goram in gričem. Tihó je vse v naravi, le tu pa tam se vzbudi kaka ptica iz ponočnega spanja, otrese rosne peroti in začne krožiti svoje melodije.

Sredi vasi na zelenem griču sezidali so sosedje prijazno cerkev; njen zvonik se vzdiguje izmed vej sivih starih lip kakor veličasten prst, ki kaže proti nebu in opominja ljudi, naj se pri vseh svojih delih in opravkih vedno spominjajo, da je le jedno potrebno — skrbeti za nebesa. Iz zvonika se oglasi veliki zvon in kmalu zapojeta še dva druga milo in čisto, da se duh človeški kakor na perotih k stvarniku povzdigne. Kaj pomeni to slovesno zvonjenje o zgodnjem, tihem jutru? Ubrani glasovi zvonov pozdravljajo dan gospodov — sveto nedeljo; zvoní zdaj, kakor vaščani pravijo, sveto jutro. Ljudjé vstajajo, oblačijo se v pražna oblačila, čedijo in umivajo se ter se spravljajo v cerkev k sveti maši. Vsi so čedni, vsi bolje oblečeni, da lahko spoznaš že po vnanjem, da je danes gospodu posvečen dan. Nekaj ljudij gre k prvi sveti maši, — posebno gospodinje, ki morajo pozneje domá varovati in kosilo napravljati, — nekaj pa k veliki ali deseti maši. Ki daleč od cerkve stanujejo, teh ostane veliko pri cerkvi še do popoldanskega duhovnega opravila.

Po popoldanski božji službi gre vsakdo na svoj dom. Tu se zbirajo mladenči na kakem vrtu, da igrajo kako posebno igro, tam prepevajo deklice domače svete pesni in se razveseljujejo v pošteni družini. Tu obišče ženica ženico; druga k drugi prisede na prag ali na trato pred hišo in se pomenkujejo o raznih domačih stvareh; druga drugi toži svoje bridkosti in nadloge, druga drugo tolaži. Tam pod lipo glej trumo možakov; tudi oni se menijo, ali njih govori se sučejo okoli drugih rečij; pogovarjajo se o slabi letini in draginji, o nekdanjih boljših časih; pa tudi o vojski vé marsikdo kaj povedati, posebno ako je že kdaj puško nosil. Med pogovori si polnijo male okovane pipice ter pridno spuščajo dim iz ust, ki se v kodrastih meglicah kvišku vzdiguje.

Solnce se je proti zahodu nagnilo, kmalu bo vzelo slovó; tudi naši možaki se po malem razidejo, nekteri proti domu, nekteri pa k očetu krčmarju na kozarec zlate kapljice, češ, zakaj bi si človek, ki se ves teden trudi in muči, ne privoščil v nedeljo kozarec vina? Bog jim ga blagoslovi, da ga le zmerno v pošteni družbi, med poštenimi pogovori pijó! — Ave Marijo je odzvonilo, v vsaki hiši se opravi skupna večerna molitev in kmalu vse potihne po vasi. Mlado in staro gre k počitku, da si okrepi telo ter novih močij pridobi za prihodnji dan k novi delavnosti.

57.

Brata Filena.

(Spisal A. Umek.)

Ob času, ko so Kartaginci imeli velik del Afrike v oblasti, bili so tudi Cirenci njihov sosedni narod, mogočni in premožni. Kakor soseskam, tako in še vse bolj je od nekdanj velikim kraljestvom bila navada, da so se kósala med seboj. Svet med kartaginsko in cirensko deželo je bil pust, peščen, brez reke in brez gorá. Torej ni bilo prave meje; zbog tega so se pogostoma kavšali, neke krati celó hudo vojskovali. Zmaga je danes bila tu, jutri tam, tako sta se vrstila mir in nepokoj. Na zadnje pa vendar sprevidijo, da tako ni dobro, da vedni boj slabí deželi, naj že zmaguje ta ali ona. Naredé tedaj mir, k temu pa je pred vsem treba, da za trdno določijo mejo. Zató se pogodé takó-le: Jedni in isti dan naj z doma pošljejo Kartaginci dva in Cirenci dva moža; naj si gredó nasproti, tam pa, kjer se srečajo, ima biti meja obéh kraljestev.

Napotita se iz Kartage brata po imenu Filena. Urno jo mahata proti jutranji strani. Manj uspešno pa koračita

proti večeru poslanca iz Cirene. Le-tó sevéda je bilo Kartagincom na dobiček, Cirencem pa v škodo. Zató jameta cirenska poslanca, boječ se svojih višjih, Kartaginca dolžiti, da sta prezgodaj šla z doma. Vname se hud prepir. Cirence se nikakor ne podasta bratoma iz Kartage. Zahtevata to in ono, na zadnje pa celó naredita tó-le pogodbo: „Ako hočeta, da postavimo mejnik tu, kjer smo se srečali, morata se na tem mestu dati živa pokopati.“ — Zahtevala sta to Cirence, češ tega gotovo ne bosta storila. Ali kaj storita brata Filena? Dasta se živa pokopati na onem mestu! — Tako se je končal prepir in vsadili so tam mejnik kraljestvoma. Kartaginca pa so tudi postavili lep spomenik slav-nima bratoma, ki sta prostovoljno tako čudovito pokazala ljubezen do domovine.

58.

Zimska noč.

(Zložil *J. Gomilšak*.)

1. Temna mrzla noč molčí
Nad naravo celo,
In široka plan leži
Pod odejo tiho, belo.	3. Vklenjeni pod ledom so
Viri in potoki,
Ribice vzdihujejo
V ječi žalostni, globoki.
2. Ptice odletele vse
V tuje so dežele,
In cvetice pisane
Vse so davno ovenele.	4. Samo z neba zvezdice
Svetle nam migljajo,
In iz zvezdic k zemlji se
Mili angelji smehljajo.
5. Človek! ki vzdihuješ sam
V pusti solz dolini,
Kvišku gledaj, božji hram
Ti odprt je na višini.	

59.

Rezija in Rezijani.

(Spisal *Št. Kocijančič*.)

Rezija ali Rezijansko se naslanja proti vzhodu na bovške planine in se dotika Bovca in Žage, proti jugu na Lusevero, proti zahodu jo meji Rešiuta, proti polnočni strani Rokolansko in Klavže (Chiusa). Dolga je rezijanska deželica, od vzhoda do zapada, blizu 20 italijanskih milj, široka pa je od severa do

juga blizu osem milj ali dve uri. Cela deželica je le jedna dolina; okoli in okoli jo obdajajo visoke strme gore, samo na zahodni strani je soteska, kjer se rezijanska pot poleg potoka Rezije zviija in vodi do Rešute na veliko cesto. Največja gora je Kanin (Canino), ki se na vzhodni strani čez oblake vzdiguje. Na njej ne raste nobena travica, noben grm, nobeno drevo; samo golo skalovje je videti. Druge rezijanske gore niso tako visoke, pa tudi ne tako puste in nerodovitne; na njih se vidijo med golim skalovjem tudi senožeti in hoste. Planjava rezijanske doline je široka jedno miljo, dolga šest, po sredi teče potok, ki mu tudi Rezija pravijo. Čez potok je sredi doline postavljen lesen most, ki veže obé strani.

Vsa stanovališča, razven Volčja (Uccea) so v planjavi in se delé v štiri velike vasí. Prva vas se kliče sv. Jurja (S. Georgio) in šteje 670 duš; druga je Njiva (Gniva), ki šteje okoli 250 prebivalcev; tretja vas se kliče Ožjak (Oseacco) in šteje 880 duš, četrta pa na južno-vzhodni strani Volčji trg in šteje 130 duš. Po tem takem živi na Rezijanskem okoli 2900 duš v 500 hišah. — Skoro na sredi deželice stoji samotna vasica, ki ne šteje čez šest hiš in se kliče Travník (Prato di Resia). Tu je farna cerkev. Središče cele deželice je Travník. Ta kraj je obzidan okoli in okoli; zid, ki vasico obdaja, je širok čez jeden meter, od jedne strani do druge meri ves obzidani kraj 75 korakov. V tem zidu so štiri vrata proti štirim oddelkom farnim. Rezijanske hiše so trdno zidane in imajo po dve, nektere tudi po tri nadstropja. Dimnik se vidi pri malokteri hiši. Nektere hiše so s slamo krite, večjidel pa so pokrite z opekami.

Živé pa Rezijani od svojih zemljišč, ki jih pridno obdelujejo, od živine in od kupčije. Pridelujejo rži, turščice, krompirja, repe in ajde. Ali malo družin je, da bi za svoje potrebe dovolj pridelali na svojem zemljišču; skoro vsi morajo turščico od Furlanov kupovati. Rezijanski svet je tako peščen in nerodovit, da morajo gnojiti vsako leto ne samo polja, ampak tudi travnike, ako hočejo kaj pridelati; če tega ne storé, nimajo ne kruha, ne sená, polje pa obdelujejo samo ženske. One spravljajo senó, vozijo domú drva, gnojé njive in travnike in pospravljajo poljske pridelke. Možjé so skoro vsi kupčevalci ali pa berači, vlačijo se okoli po svetu in se kar nič ne menijo za delo na polju; poljskega dela se nikdar in nikakor ne lotijo. Rezijani redé tudi krave, koze in ovce. Ker se pa s poljedelstvom in z živinorejo ne morejo preživiti, zató so prisiljeni, da morajo kupčevati ali beračiti in si tako iskati potrebnega kruha.

Cela rezijanska dolina z Volčjo vasjó vred je jedna sama občina ali srenja; na sredi pri farni cerkvi je njih občinska uradnja. Razven te uradnje imajo tu tudi šolo, ki jo obiskujejo otroci iz vseh rezijanskih vasij. V tej šoli se učé otroci brati, pisati, računiti itd. v rezijanskem in v italijanskem jeziku, tako da se vadijo v obéh ter umejo, govore in pišejo v obéh jezikih.

60.

Grške šege in navade.

(Spisal *M. Vrtovec.*)

Atence so drugi Grki blizu v vseh rečéh posnemali. O času njih največje slave bile so sledeče šege pri njih navadne:

O petelinovem petju prihajali so ljudjé v več tropih iz kmetov v mesto, stare pesni prepevaje; malo potém so se prodajalnice z velikim brumom odprle. Ljudjé tekajo na vse kraje; ti gredó gledat na svoja zemljišča in svojim oskrbnikom kaj naročevat, drugi so šli v sodnije. Največ se jih snide na trgu; zakaj tu so bili javni zbori, vsa občna poslopja in sodišča. Okoli in okoli trga so bile prodajalnice mnogovrstnega blaga; tu so bili zlatarji, srebrarji, brivci itd. Okoli teh je bilo vedno dosti vedečnih in žlobudravih postopačev, katerim je bila vsakdanja skrb, novice iz vseh grških držav pozvedavati in jih dalje prenašati. Po ulicah je bila večkrat taka gneča in tak krik, da se ljudje dostikrat niso mogli zместiti. Gospoda se je rada okoli mesta sprehajala, kjer je bilo v zdravem zraku lahko dihati in prav prijetno razgledovati se; popoldne pa je malo pospančkala. Slednji dan so se vsi kopali, bogati domá, prosto ljudstvo pa v občnih kopališčih.

Atenec je nosil kratko suknjico brez rokavov in čisto bel plašč iz tanke volne. Umeli so plašč kar ponosno okoli sebe vreči; tako je Plutarh pohvalil Perikleja, da ga ni bilo v Atenah, ki bi ga bil umel prijetnejše od njega nositi. Imenitniki so radi nosili škrlatno ali vijolčasto barvana oblačila; roznata so bila prihranjena bogovom, igralcem v glediščih in nepoštenjakom. Ženske so nosile bele lanene srajce brez šiva in rokavov, dolge do členkov, pripete z gumbom na jedni rami in prepasane s širokim povojem pod prsimi, čez srajce pa kratko jopico brez rokavov. Kedar so šle iz hiše, vrgle so plašček čez ramo in zagrinjalo čez glavo; lase so si spletale različno. Moški so se na kratko strigli in brili, o slovesnih priložnostih si pa tudi cvetice v lase vpletali; imenitne in visoko zaslužene so večkrat iz hvaležnosti v tak

namen z lahkimi zlatimi venci obdarovali. Pri ženitninah, gostijah, darovanjih in drugih svečanostih so se z dragimi dišavami mazilili, bogate gospé in potratniki pa slednji dan. Biseri, zlate ušesnice, prstani z demanti in drugimi zlahtnimi kameni so bili sploh v navadi.

Moški so stanovali pri tleh, ženske pa v nadhišju, kjer so bile s sužnji obdane in kamor ni bilo moškemu pripuščeno stopiti. Žene so bile pri Grkih sploh premalo čislane, malokdaj so s svojimi moži zaupno živele; njih čast in veljava ni bila spoznana, torej tudi njih omika zanemarjena; posebej so jedle, pri gostijah niso bile nikoli pričujoče, in le za gospodinjstvo in izrejo majhnih otrok jim je moralo skrb biti.

Atene so bile velikrat mesto najblažjih čednostij, pa tudi gnezdo najzaničljivejših pregreh. V atenskem mestu je bilo 10.000 hiš, vsaka s ploščato streho in le z jednim nadstropjem za ženske; za hišo je bil dostikrat vrtec, pa tudi pred hišo borjaček. S časom so si dali imenitniki zidati velika poslopja z lopami, na krasnih stebrih pred velikimi vrati. Kolikor bolj so bogateli, v tej primeri bilo je tudi njih pohišje zmirom dražje iz zlahtnega lesa, slonokostí, iz srebra in zlata, večkrat še vdelano z zlahtnimi kameni. Priprosti Atenci so zmerno živeli, mnogi bogatini pa pri tem veliko potratili in zapravili. Od marsiktere živali ali divjačine so jedli le glavo ali prsi ali jetra itd.; vse drugo je prišlo sužnjem. Sardele v olju ocvrte bile so jim posebno ljuba jed; večjidel so vse z oljem belili in še dandanes je atensko olje zeló čislano. Iz mnogih daljnih dežel so jim po morju zlahtnega živeža in pijače za drago plačilo vozili. Pri kosilu, ki je bilo pred solnčnim zahodom, niso Grki sedeli, ampak jedli so po trije na jedni postelji ležé in si z jedno roko glavo podpiraje pri nizki mizi. Vsak gost je imel od zadej sužnja v postrežbo. Marsikteri bogatin je imel do 50 in še več sužnje v svoji hiši, katerih je slednji svojo službo opravljal. Jeden je na trgu potrebnega kupoval, drugi domú nosil; ta je ogenj podtikal ali drva prinašal ali kuhal, oni pa mizo pogrinjal, vino nosil ali nalival itd. — Na svojih zemljiščih so jih pa še po več imeli; jedni so bili v oskrbnike čez druge postavljeni, največ pa je bilo tistih, ki so zemljo obdelovali, živino pasli in oskrbovali. Sužnji so bogatinom tudi do nekterih let otroke učili ali jih v šolo vodili, kjer so se vadili v vseh telesnih ročnostih; taki šoli so rekali gimnazija.

Novorojeno dete so najprej očetu k nogam položili. Ako ga je pobral, bilo je to znamenje, da ga hoče izrediti; ako ga ni vzdignil, bilo je na ulice položeno ali umorjeno, kar se je pa pri omikanih Atencih le malokdaj primerilo. Na sedmi ali

deseti dan je oče bogovom žrtvoval ter žlahti in prijateljem gosti napravil, pri katerih je otroku ime kakega imenitnega pradeda dal. Priimkov Grki niso imeli; pristavljali so pa navadno očetovo ime, tako na priliko: Kimon, Miltiadov sin. Sužnji so fantiče domá učili brati, pisati, godbo in druge potrebne reči; vodili ali spremljali so jih v gimnazijo, kjer so se v telesnih ročnostih vadili, kakor tekati, skakati, vzdigovati, boriti in metati se, tudi jezdit, plavati, plesati in vsako vreme prenašati. Odrastle mladenče so pošiljali k modrijanom, kateri so jim ustmeno za drago plačilo višje učenosti razlagali. Osemnajst let star bil je atenski mladenec v vojaščino zapisan; po dvajsetem letu pa mu je bilo pripuščeno v občni zbor hoditi in se za kako državno službo oglasiti.

61.

Slepec.

(Zložil *M. Vilhar.*)

<p>1. Le enkrat bi videl,
Kje solnce visi?
Na kaj je pripeto?
Zakaj tak gori?
Le enkrat bi videl,
Kak zvezde bliščé,
Kak z luno svetovi
Krog solnca hité?</p>	<p>3. Le enkrat bi videl
Širino morjá,
Ki ladje prenaša
V vse kraje svetá!
Le enkrat bi videl
Grom, bliske in tresk,
Demante bi videl
In kamen in pes'k!</p>
<p>2. Le enkrat bi videl
Nezmerno nebó,
Doline, planine,
Planjavo, goró
Le enkrat bi videl
Oblak nad sebój,
Ker pravijo, da se
On joče z menój!</p>	<p>4. Le enkrat bi videl,
Kak cvetke cvetó,
Če v prsih kaj méda
Tud' meni nesó?
Le enkrat bi videl
Grmovje in gaj,
Ves srečen, vesel bi
Jaz gledal tak raj.</p>
<p>5. Le enkrat bi videl
Poštene očí,
Iz katerih se svéti,
Kar jezik tají!
Svet zá-me ni stvarjen,
Le smrti želim,
Ker z njo si resnico
In luč pridobim!</p>	

Letni časi in mučenci v ječi.

(Sv. Ciprijan; poslovenil *Anton Lézar*.)

Kdor je le enkrat pričal gospoda, blagor mu! vi pa ga vselej z nova pričate, kedar z versko srčnostjo, dasiravno vam prostost ponujajo, rajši v ječi ostanete, kakor da bi zatajili gospoda. Vsak dan vam čast raste, vsak mesec vam zasluženje množi. Komur je precej vzeto življenje, kar na enkrat zmaga. Ali kdor tako dolgo muko trpi, kdor vsak dan v bolečinah stoji na bojišču in vsak dan zmaga, on je tudi vsak dan na novo venčan.

Naj se konzul in prokonzul le hvalita, dokler se hočeta s častjó, ki jo imata le za leto in dan; naj se bahata, da se znamenje najvišje oblasti — dvanajst palic — leto in dan nosi pred njima: vi tudi že celo leto nosite svetlogoreče znamenje nebeške časti (znamenje trpljenja zavoljo pravice), dà veličastvo vaše zmage že dalje od leta trpi.

Solnce in luna sta, kakor zmirom, tudi o tem času zemlji svetila; vam pa je bil stvarnik solnca in lune sam svetloba v temni ječi.

Kristusovo veličastvo, ki se kaže na vaših dušah, razsvetljevalo vam je s svojimi večnimi, čistimi žarki strašne tmine v ječi in mučilnih prostorih. V prvi vrsti časov so zimski meseci prišli, pa tudi prešli; tedaj ste mislili: zdaj je tudi nad nas prišla zima preganjanja, in ste potrpežljivo trpeli.

Zimo je pregnala pomlad ter s svojimi rožami in cvetičnimi venci stopila v deželo; tedaj ste se pokrepčali z veseljem raja, čegar lepše cvetice in rože in nebeški venci so ovijali vaše sence.

Za pomladjo nastopi poletje in s poletjem blažena žetev, in shrambe se s sadjem napolnijo. Tudi vi žanjete veličastni sad, ker ste tako obilo sejali veličastnega semena. Vi ste že na gumnu gospodovem ter gledate z lastnimi očmi, kako se pleve žgó v neugasljivem ognju; vi pa tudi sebe med očiščenim pšeničnim zrnjem vidite in v prostorih svoje ječe najdete božji skedenj, ki vas — čisto, drago žito — hrani.

Tudi jesen prinese darov o svojem času, in v tem je podoba dušnih darov, ki se delé za večnost. Vinska trgatev priganja in sili k delu roke človeške, in grozdje se stiska, da dá dobro pijačo. Vi ste najsočnejše grozdje iz vinograda gospodovega, popolnoma že zrelo, že stlačeno s stiskom svetá,

že stisnjeno z mučilno ječo. Namesto vina prelivate kri in v trpljenju pijete radovoljno močni pričalni kelih.

Tako si obračajo gospodovi služabniki pomenljive letne čase v prid. Novo zasluženje sejati in nebeško plačilo žeti — to jim je pravo obhajanje premenljivih letnih časov.

63.

Afrikanska nevihta „tornada“.¹

(Poslovenil *J. Navratil*.)

Meseca sušca l. 1859. zapustil sem s svojimi tovariši gvinejsko primorje in se vpotil — tako piše neki popotnik — proti reki Gaborn k zamorcem, ki ondot živé, zato ker sem slišal praviti, da znajo jako dobro streljati slone. Neizrečeno rad bi bil namreč tudi jaz porušil kakega takega velikana.

Štiri tedne smo se vozili po vodi, predno smo priveslali do mesta, kjer se Gaborn izteka v morje. Kako sem ostrmel, ko ugledam to sila široko reko! Mislil sem, da vidim velik raztok morja pred seboj.

Ondi se ločim od tovarišev, najmem si za hlapca, vodnika in tolmača domačega človeka, ki mu je bilo ime Mongilomba, ter se odpravim dalje proti sredini te dežele.

Po Gabornu sem se vozil v čolnu, ki so mi ga vlekli domači možaki navzgor t. j. proti vodi. Dalje ko sem se peljal, bolj sem se čudil neizrečeni rodovitnosti tega kraja. V reki pa je mrgolelo vse polno rib. Želv in polžev sem nabral sto in sto. Najbolj čudno se mi je pa zdelo, da so letali celi roji metuljev nad najvišjim drevjem kakor ptice prehalke, kedar odhajajo v druge kraje. Spomina vredno je tudi to, da sem našel velikega višnjevca metulja, ki ga prištevajo najlepšim, sredi pregostega starodavnega gozda, kjer ne raste več davno nobena cvetica, zato ker ondot ne prisije solčna svetloba nikdar do tál, — spomina vredno je, velim, da sem našel takega metulja sredi goščave, po kateri ne slišiš več ptičjega petja.

Na levo in na pravo ob vodi živeli so različni zamorski rodovi, ki sem se s časom seznanil z vsemi. Če sem si najel namreč kak čoln, vozili so me črni brodniki samo do drugega zamorskega rodú; pri novem rodu sem si moral vselej zopet drugega čolna in drugih brodnikov iskati. Sreča, da jih ni težko najti; zakaj besede: „belokožec je tù!“ omamljajo preprostega zamorca, kakor pogled kače ropotače drobno ptico.

¹ Der „Tornado“, za slovenščino je pripravnejši ženski spol: *tornada*.

Bel človek, čudna žival iz daljnih dežel, — belo-kožec, ki ima s seboj vselej duhana, ki je zamorcem tako v slast, pa tudi mnogoterih lepih, svetlih igračic. Kamor se prikaže taka čudna stvar, kaj pač da se mora vse zbrati okoli njega.

Vendar ne bom popisaval vseh teh zamorskih rodov; le toliko naj povem, da sem prispel osemnajsti dan svoje vožnje po Gabornu do zamorcev, ki jim pravijo Bapukovci (Bapuku). To so tisti izurjeni slonostrelci, k njim sem se bil namenil.

Brez zamude začnem popraševati, ne bi li se dalo narediti, da bi šli skoro nad slone. Jako imeniten slonostrelac izmed njih, Abauzij po imenu, povedal mi je, da ni davno tega, kar je zasledil slona na neki naselbini, ki ni daleč. Zató se napotim mahom tja.

Naselbine t. j. nove domačije afrikanskih zamorcev se ne morejo nikakor meriti z naselbinami ameriškimi, ki so mnogo večje od onih. Po dva, trije zamorci si zbijejo iz lesa s svojimi ženami sredi kakega gozda po dve, tri revne kočice in napravijo okoli njih velike jase,¹ t. j. posekajo za silo okrog njih drevje, puščaje v zemlji strašno velike porobke, zató ker nima ubogi zamorec razven slabe, tope sekire (ki je ne zna niti brusiti) nikakega drugega orodja za to. Nató naredé ženske v zemljo nekoliko lukenj, zasadé vá-nje ravno toliko banánovih in manjókovih grmičev,² potem se pa ne zmenijo več zá-nje, češ naj je obdeluje zemlja sama. Malokje in malokdaj spozabijo se tako, da bi zrahljali zemljo za sladke podzemljice (Batata). Res, da je to ondot silno težavno delo, zató ker nimajo zamorci ni pluga, ni poštene lopate ali motike. Zató so pa tudi zamorci rajši brez takih podzemljic, nego da bi jih sadili tako težavno.

Take so afrikanske naselbine.

Taka je bila tudi ona, kamor je peljal Abauzij mene in mojega hlapca Mongilomba. V treh kočah stanovale so tri zamorske (bapukovske) rodovine. Ti ljudjé niso imeli preveč svetá, pa so rajši siromaški živeli ob tem, kar je rodila zemlja sama ob sebi, nego da bi jo bili krčili in obdelovali. Kako so se zadovoljevali z malim svojim imetkom, kaže nam tudi to, da so mi odstopili za drobet duhana, ki sem ga jim podaril, mahom jedno izmed svojih treh koč ter so se zgnetli vsi v oni dve.

¹ Jasa (nem. Lichtung), beseda v Mengšu domá, ki pomenja prazen prostor v gozdu, kjer je jasno.

² Nem. Bananen- und Kassada-Staude (tudi „Maniok“).

Brž se začnem v svoji koči udomačevati: moj Mongilomba mi postelje postelj iz porobkovine, jaz si pa počnem lepo dišečega čaja za večerjo pripravljati. Za prigrizek sem imel peščico suhih podzemeljskih orehov. To mi je bila vsa večerja; več ne bi bil smel brez nevarnosti za zdravje ni jesti v tem prevročem kraju. Pa se me vendar spanec ni hotel nikakor lotiti. Moja tovariša sta spala na tleh v koči že kakor drva; jaz pa nikakor nisem mogel očesa zatisniti.

Vstanem, izidem iz kočice in sedem pred njo pod milim nebom na nekak porobek, želéc slišati, kako se deró po noči po teh gozdih krvoločni risi. Naposlušal sem se strašnega ručanja (rjojenja). Ali ko bi trenil, utihne tudi to. Vse je tiho, neizrečeno tiho. Zdelo se mi je, da je vsa narava jenjala dihati. Malo pred polnočjó pokaže se mesec jako krvavega obraza. Zrak se zgoščuje čim dalje bolj in se zgosti naposled tako, da sem tudi jaz že težko dihal. Velika otožnost me obhaja. Nehotoma sem mislil, kako daleč sem od razsvetljenih ljudi — sam sredi divjakov! — sam belokožec med terno surovih zamorcev, ki jih loči res le pamet od neme živine. Komu se ne bi tožilo! Od prevelike otožnosti sem zadremal na porobku in spal tako trdo, da bi me kak majhen ropot — vem da — ne bil mogel vzbuditi. Vendar se prebudim, še predno je ura minila.

Kaj mi je bilo?

Treščilo je tako strašno, da nisem slišal vse žive dni takega treska. Ko sem se prebudil ves omamljen in prestrašen, videl sem, kako je strela udarila v drevo, ki ni stalo daleč od naše kočice ter se vnelo.

„Kaj je to?! kaj je to?!“ zakričita moja spremljevalca, ki sta bila vsa v strahu planila na prag. Toliko da izgovorita te besede, zabliška se, zagrmí in trešči skoro še huje nego prvič.

„Tornada, tornada!“ zavpije Abauzij in zdirja iz kočice, kakor da bi bil stekel. „Joj meni, tornada!“ zajavka h krati Mongilomba in se zažene za Abauzijem. Oba bežita od kočice. Tudi jaz jo pcedím zdaj brez pomisleka za njima.

Sreča, da smo storili to še za časa! Nismo se še bili daleč umaknili, raznese že strašna sapa našo kočico na vse strani. Debeli koli in veje, iz katerih je bila kočica narejena, letali so za nami po zraku kakor perje. Pa se nismo utegnili dosti ozirati, kaj se godí za nami. Neprenehoma smo bežali po hosti kakor preplašene srne, ne maraje za grmovje in trnje pod nogami.

Strašen je bil dež, ki nas je butal v obraz, da nismo mogli skoro gledati. Kaj pravim dež! — to ni bil dež, nego

naliv, da si v Evropi takega niti misliti ne morete: lilo je, — ne kakor iz koblja ali škafa, nego kakor iz soda, kakor da bi se bil oblak utrgal. Vsaka kaplja je bila — rekel bi kamen — $\frac{1}{4}$ kg težka. Obraz in roke so me bolele kakor od toče ter so mi hitro otekle kakor goba, kedar se vode napije. Pa tudi po vsem životu, po vseh premrlih udih čutil sem brž brž velike bolečine. Obleka me ni mogla dolgo braniti tolikemu nalivu. Že večkrat sem bil moker do kože; ali ondaj me je premočilo mahom iz početka celó — do kostí. V jedno mer smo bežali dalje. Če se je tudi kateri izmed nas izpodtaknil, med trnje cepnil in se opraskal do krvavega, pobral se je naglo, pa zopet v beg.

Ali ko telebim ves uspehan že tretjič ali četrtič na tla, obležim od prevelike slabosti.

„Vstani, vstani! pa beži!“ zavpije nad menój Mongilomba ter mi pomaga po koncu.

„Ne morem,“ odgovorím mu jaz, „in čemu bi še dirjali tako neumno!“

Pa predno je utegnul on prigovoriti mojim besedam, prekrhne strahovita sapa silno veliko in debelo drevo tik mene kakor kako preklo. Zgornji kos z vrhovino mi trešči k nogam; spodnji kos debela pa obtiči v zemlji; zdelo se mi je, da vidim svoj mrtvaški kamen pred seboj. Mahom sem bil po koncu. Ždaj sem videl, da nas ne čaka, če ne utečemo skoro iz gozda, drugega nego — smrt.

Zató se spustimo zopet v beg! Abauzij je kazal pot.

Nevihta nastaja čedalje hujša. Kako je grmelo in bobnelo! Kedar pri nas domá (v Evropi) zagrmí, sliši in vé se, kje je zagrmelo; ali tukaj ni bilo moči nikdar razločiti, na kateri strani je zagrmelo, od kod prihaja ta grom; tukaj je grmelo in bobnelo neprenehoma pod vsem obnebjem tako strašno, kakor da bi se podilo sto in sto grmečih bogov na sto in sto strahovito donečih in treskajočih vozovih po zraku, — ali pa kakor da je streljala cela kopa topničarjev z velikimi topi mah na mah, le nekoliko korakov za menoj in pred menoj. Od prestrašnega podobnega ropota in bobnenja ni bilo skoro slišati, tako strašno je tulila peklenska sapa. Ali kolikorkrat je na vmes udarila strela, zabreščalo je, — malo da ni človek ogluhnil. Mislite si še, kako so pokala v gozdu neprešteta drevesa, ki jih je afrikanski vihar s korenino izdiral ali pa kakor paličice črez sredo lomil in podiral!

Na kratko, to je bil šum, pokanje in bobnenje, da mu ni pokanje na vojski niti senca. In da po pravici povém: če tudi nisem bil nikdar boječ, če tudi me ni bilo strah za življenje

v velikih nevarnostih, ali ondaj sem se tresel od straha kakor šiba na vodi. Moja zamorca sta pa begaje zmirom pomaljala roke proti nebu in vekala s prežalostnim glasom: „Njambi! Njambi! usmili se nas, in daj, da ostanemo živi.“ Zarés čudno, da nas ni potolklo gozdno drevje, ki nam je padalo kakor snopje zdaj na levo, zdaj na pravo.

Strašna in prestrašna je bila ta ura, ki je minila, predno smo izšli iz gozda na neki strmec, ki so se bili na-nj zbrali že vsi Bapukovci.

Dasi deža ni bilo še konec, pa smo vendar popadali od prevelikega truda mahom vsi trije na tla ter gledali zdaj brez skrbi, kaj se pod nebom godí. Kako prosto se mi je zdelo zdaj vse, kar koli so naredile človeške roke! Kako sem se zdaj ponižal pred vsemogočnim stvarnikom nebes in zemlje!

Včasih je bilo vse, vse nebo v ognju; malo da nisem oslepel, kedar sem ga pogledal, tako se mi je bliščalo. Pa toliko, da spregledam, zablisne se večkrat zaporedoma, in po kakih dvanajst strel švigne vselej kakor dvanajst ognjenih kač izpod neba proti tlom; kamor zadenejo, palijo in ubijajo, da je strah. Preokorno mi je pero, da bi pristojno popisal vse, kar sem ondaj videl in slišal. Strmé in molcé smo ležali vsi na tleh in čakali, kdaj bo konec nevihte.

Tega smo dočakali, prej nego se nadejali. Po treh urah je nehalo deževati, grmljavina se je začela umikati. Bliskalo se je pa še dolgo po tem; vendar ne tako strašno kakor poprej, in ko se zdaní, ni bilo nevihti ni sledú ni tirú. Solnce je sijalo in pripékalo po svoji afrikanski navadi; ni najmanjšega oblaka ni bilo videti na vedrem nebu.

Zdaj se vrnemo hitro z vsemi Bapukovci na naselbino gledat, kako je ondi. Spotoma pridemo v gozd. Oj kako se je spremenil! Cele vrste najobilnejšega drevja leže po tleh; sto in sto, t. j. po desetkrat sto in sto dreves je štrlelo na pol prelomljenih ali pa razkalanih in razčesjenih — očitno znamenje, da je pomagala viharju tudi strela.

Po mnogih zaprekah in težavah pridemo srečno zopet na naselbino. Je li to res naselbina, ki smo sinoči prenočevali na njej? To vam ni bilo več naselbina, to je bilo golo . . . selišče. Vse sadike je bil izpulil vihar s koreninami vred in jih odnesel sam Bog ve kam, ali jih pa križem zamotal tako, da jih ni mogla živa duša razmotati. Tudi kočje je bila popihala silna sapa vse tri kakor tri klobuke; samo nekoliko blatnih polén je ležalo še ondot. Med njimi sem našel pozneje k sreči svojo puško, globoko pod blatom zakopano; ali torba, rog s smodnikom, vsa moja druga ropotija je bila izginila. S kratka,

vse je bilo popolnoma razdejano. Ako ne bi bil sam videl, nikdar ne bi bil verjel, da je kaj takega mogoče.

Ubogi zamorci pa ne da bi tarnali; le s prva so se držali malo kisle, posebno ženske, ko so videle, da jim je pobrala nevihta vse suho in surovo. Pa se brž premislijo ter počno tej čudni homatiji in podrtiji na ves glas hohotati se, brez skrbi po ostankih svojih koč skakati in čudno jezljaje plesati, kakor da bi obhajali kako svatbo. Pa vendar so bili ti siromaki zdaj brez vsega! Da jim bo morda skoro od gladú umirati, tega niso pomislili. Taki so zamorci v sreči in nesreči. — Pa da bi bil jaz tarnal zaradi svoje ropotije! Sram te bodi! tako sem rekel sam s seboj ter sem se veselil, da sem doživel in srečno preživel afrikansko tornado, ki jo je videl in slišal malokteri Evropejec. Res, da nisem mogel ondaj ustreliti nobenega slona; ali ta želja se mi je izpolnila brž potém. Toda tega se nisem namenil popisovati.

64.

Slepčeva zahvala za dar.

(Srbska narodna; poslovenil *Fr. Cegnar.*)

Hvala, bratec milostljivi!	Veselite se v mladosti,	10
Naj gospod ti blagodari	Naj ko žarko solnce sije,	
In velika slava božja!	Naj desnica vaša cvete;	
Naj gospod vam zdravje dade	Naj se roka vam posveti,	
5 Ino milost vaši duši;	S katero ste me darovali;	
Lepa sreča naj vas spremlja	Naj dušica raj dospeje,	15
Na potvanju in na domu,	Naj počiva v svetem rajju,	
V črni gori in na morju	Naj uživa rajsko slavo	
Od mladosti do starosti!	Do vesoljne božje sodbe.	

65.

Pobratimstvo.

(Spisal *Rodoljub Ledinski.*)

Med slovanskimi narodi, posebno jugoslovanskimi, je še veliko šeg in navad, ki so se ohranile iz prastarih poganških časov. Krščanska duhovščina jih je vendar pustila med ljudstvom in jih še nekako posvetila, menda zató, ker so bile tako vrastene v narodnem značaju in njegovem bitju, da jim ni bilo moči do korenin.

Med te običaje štejemo tudi pobratimstvo, kakor je še dandanes v navadi na Črnigori, v Bosni in po Srbiji. Dva ali trije mladenči storijo skrivno zvezo, ki je nerazločljiva za vse žive dni, tako da drug drugega ne sme zapustiti, naj se jim zgodi, kar koli rado; pobratimi se zovejo. Ko je zveza storjena, gredó pred svojega mašnika in mu povedó svoj sklep. Obredno oblečen sprejme jih ta pred oltarjem in opomni težkih dolžnostij, ktere imajo pobratimi med seboj: da si imajo namreč biti drug drugemu prijazni in zvesti, v vsaki nevarščini na pošteni pomoči in da morajo v sili tudi kri in življenje dati za pobratime, nasproti pa naj se za vsa pregrešstva sami med seboj ostro kaznujejo. Nató sprejme duhovnik njih obljube ter jim narekuje prisego, ktero novi pobratimi za njim izgovarjajo. Ko je to storjeno, prinese cerkveni služabnik kupo dobrega vina, in slednji pobratim si rani desno roko, da potoči nekoliko kapljic krvi v vino; in to vino popijó v potrditev svoje zveze. S tem je pobratimstvo sklenjeno in utrjeno. Mašnik jih blagoslovi po šegi svoje cerkve ter izpusti izpred sebe. Od te dobe ni nobeden več sam svoj, temveč vsi so jedno telo, jedna duša.

66.

Vrbsko jezero pri Celovcu.

(Nár. pripovedka; zapisal *A. Oliban.*)

Pred davnim davnim časom še ni bilo jezera pri Celovcu. Lepe vasi z najzalšimi in visokimi hišami so ondi stale, in okrog in okrog se je prostiralo najrodovitnejše polje s prijetnimi vrtovi. Prebivalci tega kraja so sloveli pri bližnjih in daljnih sosedih kot zeló premožni in srečni ljudjé. Bili so v resnici silno bogati in dokler so po veri in pameti živeli, tudi prav srečni.

Toda obilnost in sreča lahko človeka zapelje in spači, da Boga in svojih dolžnostij pozabi; tako tudi prebivalce tega kraja. Sreča jih je omamila in ošabne storila, na Boga in zapovedi niso več porajtali, za cerkev in božje praznike se ne menili, svetim rečém so se posmehovali ter brez vesti in mere le slepemu poželenju stregli. Približal se je velike sobote večer, ki so ga bogoslužni kristjanje tistih časov vedno s premišljevanjem in tiho pobožnostjo praznovali ter visoki spomin prihodnjega jutra, odrešenikovo od smrti vstajenje, v mislih imeli. Ti presrečni vaščanje pa se tega večera niso

spomnili; v veliki in krasni hiši sredi vasi so najveselejši šunder in hrup uganjali, godce imeli, jedli in pili ter plesali in vriskali, da se je daleč okrog razlegalo. Ni že bilo daleč od polnoči in nihče še ni mislil na počitek in pokoj; še bolj so divjali in noreli.

Čuj, na enkrat se vrata odpró, in prikaže se majhen, star in suh možiček s sivimi lasmi. Jezno se ozira po plesalcih in z ostro besedo izpregovori: „Razuzdneži! ali nocojšnji večer tako praznujete? Ali se tako pripravljate na sveti praznik prihodnjega jutra? Ali nimate več božjega strahú in vere v srcu? Nehajte in spremislite se, predno ura božje milosti poteče!“ Tem besedam so se vsi surovo zasmejali; s petami so zaceptali, zavriskali in se vnovič po plesišču zavrteli ter še bolj divje noreli.

Čas beži; bliže in bliže prihaja polnočna ura, zopet se vrata odpró, in taisti starček stopi v hišo. Majhen sodec prinese pod pazuo, glas povzdigne in ginljivo reče: „Še enkrat vas opominjam; poslušajte svareče besede prijatelja! Brezдно vašega pogubljenja se odpira, meč božjega maščevanja je vzdignjen in nastavljen. Še majhni trenotki so vam dani za preudarek, naglo se spremislite, nehajte in temu večeru storjeno nečast pokorite! Poglejte ta-le sodec; gorjé vam, če me silite pipo odpreti; groza, strah in pogubljenje bo iz njega privrelo in vas pokončalo.“ — Teh besed še ni dogovoril, in vsi zaženó kakor iz jednega grla smeh in grohot, rekóč: „Oj to mora kaj pravega biti! Odpri vendar pipo, le kar izderi jo in izpusti brez ovire svojo moč in strahobo, da vidimo, kaj bode. Dobro vemo, stavec, da se šališ in imaš le vino v sodcu; te groze se pač ne bojimo; tak strah naša grla dobro poznajo; le hitro ga izlij in nikar nas dalje ne zadržuj in ne moti; za pokoro, sivec, je pa nocój še prezgodaj, bomo že brez tebe za njo skrbeli, saj je še časa dovolj.“ — Očí se sivčku togotno zablinkajo, in kakor sodnji glas zasliši se iz njegovih ust: „Zdaj ste dovršili; gorjé vam, izgubljeni ste, izgubljeni!“ To izrekši umakne se naglo in izgine.

Ura polnoči bije. Pri dvanajstem udarcu tožno zabrenčí in strašen vihar prihruščí. Lučí ugasnejo, truma divjih plesalcev trepetaje ostrmí! Črna noč jih obdá, krvavo rudeč blisk šviga in blede obraze razsvetljuje, in grom in ropot, kakor bi se svet podiral, hrumí jim na ušesa. Huda ploha, kakor bi se vsi oblaki pretrgali, vlije se zdaj izpod neba, studenci in potoki zašumé in se v jednom hipu kakor hudourniki deroče razlijó; z vseh bregov in gričev se tokoma voda udara, narašča in skoz vrata in okna v hiše vre, podira ter više in više nastaja. Druhal

nesrečnih veseljakov se obupno in plašno na odre, strehe in višine ugiblje in beži, toda zastonj — deroči valovi jih hitro dohité in v mokri grob pogrezneje. Vsi so žalostno poginili. Drugo jutro potihne grom in vihar, pa voda še vedno doteka ter pokrije in zagrne celó visoki zvonik. In ta voda se ni več utekla, ampak kakor je narastla, ostala je do današnjega dneva — in to je Vrbsko jezero pri Celovcu.

Tako ti bo povedal prost kmet ob jezeru to pripoved in zraven te bo še modro in resno zagotovil, da se čuje včasih v mraku žalomili buč utopljenega zvona izpod vode. „To je svarilen spomin,“ tako bo resno pristavil.

67.

Sirota Jerica.

(Nár. pesen; zapisal *M. Valjavec.*)

„Vstani, vstani Jerica!
Vstani, ženi vole past
Tjakaj v reber zeleno!“	Petelinčki odpojó,
Me pokliče, me vzbudi,
Moram gnati vole past	30
„Čakajte, oj mati vi,
5 Da danove odzvoní,
Petelinčki odpojó.“ —
„Vstani, vstani Jerica,
Vstani, ženi vole past
Tjakaj v reber zeleno!“	Tjakaj v reber zeleno.
Pri vas pa ležala sem,
Da je posjalo solníce
Mi na mehko posteljco.
Mati, mati, mamica!	35
10 Jerica ustala je,
Past voličke gnala je,
Tjakaj v reber zeleno.
„Pásite volički se,
Da grem k svoji materi	Peče mi 'z pepela kruh,
Z drobnim peskom ga solí,
In kedar mi reže ga,
Vreže mi tak tankega,	40
15 Tja na britof žegnani,
Kjer so grobje velbani.
Črna zemlja odpri se,
Črna zemlja, materin grob,
Da vam potožila bom,	Da se vidi skoz njega;
Zraven vselej krega me.
Vi ste pekli belega,
Rezali debelo ga,
Z maslom ste ga mazali.	45
20 Svoje srce odkrila bom.“
Zemlja se odprla je,
Črna zemlja, materin grob;
Jerica tožila je,
Tako govorila je:	Mati, mati, mamica!
Pač imam hudo mačeho.
Kedar ona češe me,
Tak z grebeni strže me,
Da mi teče črna kri.	50
25 „Mati, mati, mamica!
Pač imam hudo mačeho;
Predno še daní zvoní,	Ko ste vi česali me,
Gladko ste česali me,
Milo božali ste me.
Mati, mati, mamica	

55	Pač imam hudo mačeho.
Postelj imam tak trdó,
Nikdar ne postelje je,
Nikdar ne zrahljá mi je,
Devlje v vzglavje trnje mi,	„Mati, mati, mamica,
Biti mi ni več domá,
Tu pri vas ostala bom,
Tu pri vas ležala bom.“
Leže Jerica k materi,
Še tako mi govori:	70
60	Devlje v vzožje pesek mi.
Vi ste mehko dali mi,
Vsak ste dan postlali mi,
Vsak ste dan zrahljali mi.
Mati, mati, mamica,	„Boljši mati so mrtvá,
Kakor živa mačeha.“
Komaj to izgovori,
Svojo dušico spusti. —	75
65	Biti mi ni več domá!“ —
Mati govorila je:
„Pojdi, Jerica, domú,
Zroči se milemu Bogú.“ —	Kako je to pač hudó,
Oj hudo za vsakega,
Ki nima svoje matere,
Ki ima hudo mačeho.	80

68.

Vodni puh ali sopar.

(Spisal *M. Vrtovec*.)

Voda v kotlu se bode, če boš zmirom podtikal, s časom do zadnjega kančeka posušila, to je, sprejemala ali združevala se bo v najmanjših in nevidljivih drobcih z gorkoto in bo večidel nevidljivo z njo izginila; taki in tako spremenjeni vodi pravimo puh, sopar, tudi hlap. Voda, iz jednega litra v puh spremenjena, potrebuje 2 do 3 tisoč litrov prostora. Puh se dá zelo stisniti; pa tako stisnjen je nedopvedljivo močen, ko se mu dá kam tlačiti. S takim ulovljenim in stisnjenim puhom gonijo barke, vozovlake, mline itd.

Če se puh dobro ohladi, postane iz njega zopet tekoča voda; če ti tedaj liter vode 2 tisoč litrov puha dá, dalo ti bo tudi 2 tisoč litrov puha, če ga ohladiš, zopet jeden liter vode. — Od vsega, kar je Bog vstvaril, ni se še nič izgubilo ali v nič šlo.

Pa ne samo voda v kotlu, tudi vsa druga voda, kar je je koli na svetu v morjih, jezerih, rekah in v zemlji, in vsa druga mokrota druží se neprenehoma po dnevu in po noči, po letu in po zimi z gorkoto in se vzdiguje kot puh, večidel nevidljivo kvišku v podnebje. Če odtehtaš 2 kg ledú in ga kam na sapo deneš, bode ga od dneva do dneva manj, dokler ne bo izginil, to je, pri mrazu je bilo še toliko gorkote, da ga je zglodala, se zjediniła z njim in ga v podobi puha odnesla. Iz odrastlega človeka se skadí ali izpuhti v 24 urah

po nevidljivih potnih luknjicah do 2·5 *kg* mokrote, in to od dneva do dneva. Koliko mokrote izpuhti iz vseh ljudi, živalij in rastlin okoli leta?

Kar se puha proti večeru iz zemlje kvišku vzdiguje, pade po noči nazaj dol in iz njega se dela pri toplem vremenu rosa, pri mraznem pa slana. Kar se ga pa črez dan in bolj visoko vzdigne, ta se v zraku bolj raztanjša ali raztopí, in iz takega imamo v podnebjú neizmerljiv zalog vode. Najbrž je v podnebjú vsaj dvakrat več, pa v nevidljivi podobi raztopljene vode, ko na zemlji. Če taka v zraku podnebja čisto raztopljena voda nekoliko gorkote izgubi, stopi bolj vkup in naredé se iz nje megle ali oblaki; če pa voda kot oblak še več gorkote izgubi, narejajo se iz nje kapljice ali kančeki, kateri — ker pretežki ne morejo več zgoraj plavati — padajo na zemljo kot dež; ko pa nagnagloma zmrznivši skoz več globokih oblakov dol leté, imenujejo jih točo.

Gorkota ima od začetka stvarjenja kar veliko z vodo opraviti; od ure do ure, od hipa do hipa ali jo iz snega in trdega ledú topí ali raztopljeno srka in jo, sprejemši se z njo, odnaša in v zraku raztanjšuje ter jo zopet popušča, da v podobi deža dol pada in žejno zemljo napaja, ali na zimo v podobi snega kakor odeja žito mraza varuje, ali pa v podobi ledú črez velike reke trdne moste za ljudi in težke vozove napravlja.

69.

Smrt starejšega Plinija.

(Pismo mlajšega Plinija Tacitu; poslovenil *V. Mandelc.*)

Prosiš, naj ti popišem smrt svojega ujca, da jo moreš tem zvestejše izročiti zanamstvu. Hvala ti; vé m namreč, če poslaviš ti njegovo smrt, da je čaka neumrljiva slava. Akoravno je v zasipu najlepših krajev, v znameniti nesreči naroda in mesta poginil tako, kakor da mu je vekomaj živeti; čeravno je sam napisal mnogo del, in to takih, ki bodo ostala: vendar bo neminljivost tvojih spisov mnogo pripomogla neumrjočnosti njegovi. Meni se zdé srečni oni, ktere je obdarila dobrota božja, da ali vršé dela, opisovanja vredna, ali pa pišejo spise, vredne branja; naj srečnejši pa so, katerim je dala oboje. Med temi bo moj ujec po svojih in po tvojih knjigah.

Bil je moj ujec v Misenu kot poveljnik brodovja. Deveti dan pred kalendami septembrovimi (24. avgusta) okoli sedme ure (jedne ure popoldne) pové mu moja mati, da se kaže oblak nenavadne velikosti in podobe. Ujec se je bil solnčil in potém kopal v mrzli vodi; in ko je ležé odkosil, je bral. Ukaže prinesiti obutek ter gre na višji kraj, od koder se je mogel ta čudež najboljše videti. Dvigal se je oblak, ali oddaljeni gledalci niso mogli razločiti, iz ktere gore; da je bil Vezuv, spoznalo se je pozneje. Podobe oblaka pa bi nam ne postavilo nobeno drevó bolje pred oči, nego smreka. Izrastel namreč kvišku kakor na sila visokem deblu, delil se je na več vej; menda ga je oster puh kvišku gnal, potém pa se je izgubljal v šir, ker je puh oslabel, ali pa tudi, ker ga je premagovala njegova lastna teža; bil pa je včasi bel, včasi pa umazan in marogast, kakor je bil namreč s seboj dvignil prst ali pa pepel. Zdelo se je to učenemu možu veličastna prikazen, vredna da se bliže pogleda. Pripraviti ukaže dve liburnski veslenici in dá meni na voljo, ali hočem iti z njim. Jaz odgovorim, da se rajši pečam s knjigo, in po naključbi mi je bil sam dal nekaj pisati. Odpravi se od doma in vzame pripravo za pisanje. V Retini so ga prosili brodniki, naj se ne podaje v toliko negotovost, ker jih je prestrašila preteča nevarnost: ta kraj namreč je ležal ravno spodej in bežati se je moglo le na ladijah. On se ne premisli, temveč vrši pogumno, kar je bil vedoželjen pričel. Ukaže, da odrinejo čveteroveselne ladije, in sam z njimi pohiti na pomoč ne samo Retini, ampak tudi drugim, ker prijazno obrežje je bilo zeló naseljeno. Od koder so drugi bežali, tja je hitel on in kormani naravnost v nevarnost, tako brez straha, da je narekoval in risal vsa gibanja nezgode in vse prikazni, kakor jih je okó zagledalo. Že je padal na ladije, čim bolj se je bližal, črnejši in gostejši pepel; že tudi votlič (Bimsstein) in pa črno, osmojeno in od ognja razdrobljeno kamenje. Že mu je bila napotna plitvina, ki je nanagloma postala, in breg, ker ga je zasipala gora, in že je nekoliko pomišljjal, ali bi se obrnil nazaj — kar zakliče krmarju, ki ga je nagovarjal, da se vrne: „Z junaki je sreča! Vozi k Pomponijanu!“ Ta je bil v Stabijah, sredi zaliva; kajti ta zaliv obdaje čisto malo zakrivljen breg. Tja je bil znosil na ladije svoje cule, ker čeravno nevarnost še ni bila tu, bila je vendar očitna, in ker je rastla, bila je čisto blizu; bil pa je tu brez skrbi zavoljo bega, če le potihne zoperni veter. Tja dojadra moj ujec z najboljšim vetrom, objame trepetajočega, tolaži ga in spodbuja; pa da zmanjša njegov strah s svojo malomarnostjo, dá

se odpeljati v kopel; po kopeli sede obedovat in sicer vesel, ali kar je ravno toliko, podoben veselemu. Med tem so sijali na več krajih iz Vezuva sila široki ognji in visoki plameni, in temna noč je povečevala njihovo svetlost in razločnost. Da potolaži strah, narekoval je pisarju, da goré po samotah vasí, iz katerih so seljaki iz straha pobegnili, prepustivši je požaru. Nató je šel spat ter je resnično dobro spal; kajti sopenje, ki mu je bilo zavoljo debelosti nekoliko glasneje in težje, čuli so v drugo izbo. Ali kraj, kjer je bil vhod v spalnico, bil se je že s pepelom in vmes z votličem tako visoko napolnil, da bi ne bil mogel iziti, ko bi se bil dalje v spalnici mudil. Prebudé ga in on se vrne k Pomponijanau in onim, ki so bili noč prečuli. Skupaj se posvetujejo, ali bi ostali pod streho ali pa šli pod milo nebo; zakaj od gostih in groznih potresov so se majala pohištva, in zdelo se je, kakor da se vzdignjena iz svojih mest zibljejo zdaj sem, zdaj tja, zdaj zopet nazaj. Pod nebom pa so se zopet bali padajočega votliča, čeravno je bil lahek in izjeden. Ali primerivši nevarnost nevarnosti izbrali so vendar le zadnjo, in tako je pri njem sicer previdnost zmagala previdnost, pri onih pa je strah preobvladal strah. Privezali so si torej podzglavnike s prti na glave; to jim je bila streha proti padajoči zmesi. Že je bil drugje dan, tam pa je bila noč bolj črna in gosta, nego ktera si bodi; vendar so jo nekoliko razsvetljevale mnoge baklje in razni plameni. Sklenejo iti na breg in od blizu pogledati, ali bi bilo morje že za vožnjo; ali bilo je še zmirom grozno in viharo. Tam je snel prt, legel na-nj in nekoli-kokrat poprosil vode in pil; potém pa so pred plameni in naznanjevalcem plamena, žveplenim puhom, drugi zbežali, on pa se je vzdignil. Opiraje se na dva strežaja, vstane, pa se takoj zgrudi; vzel mu je, kakor jaz sodim, pregosti dim sapo in zatuhnil goltanec, ki mu je bil od narave bolen, ozek in večkrat hropeč. Ko se je zdanilo (bilo je tretji dan po njegovi smrti), našli so truplo čisto, neoskrunjeno, pokrito kakor je bil oblečen; držanje telesa pa je bilo bolj podobno spavajočemu nego mrtvemu.

Med tem sva bila v Misenu jaz in mati. Ali to ne spada v povest, in ti si tudi želel samo o njegovi smrti zvedeti. Končam torej in samo tó-le še pristavljam, da sem na tanko povedal vse, kar koli sem videl sam in pa kar sem slišal takoj tedaj, ko je spomin najbolj resničen. Ti pa izberi, kar ti je najbolj po godu; ker drugo je pisati list, drugo povest; drugo pisati prijatelju, drugo vsem. Bodi zdrav!

70.

Iskana dežela.

(Zložil J. Levičnik.)

1. Kje med, kje vince nek' v potokih teče?
Kje sreča želj nobenih ne odreče?
Kje cvete brez morilnih bojev mir?
Kipi breztrudnega veselja vir?
Dežela ta povsod iskana,
Kolumbom, Kukom ni še znana.
2. Kje iskrena ljubezen gospoduje?
Kje brez dobička čednost lepa sluje?
Kje srečni za sirote se boré?
Pusti pastir življenje za ovcé?
Zgubljeni davno taki kraji!
Najemniki bežijo raji.
3. Kje najde si zaželen pokoj duša?
Kje človek raja radosti okuša?
Kje dvomnega resnica razsvetli?
Zaupanje pobite obudi?
Prekrivajo meglé danico,
Svetleje zarje porodnico!
4. Kje zori delu dobremu vračilo?
Kje tihim sužnosti solzá rešilo?
Kod pridem truden, o strma skalád?
Na počivališča sladkega plaščád?
Nebo ozvezdjeno se glasi:
Tu zlati zasvetijo časi!

71.

Lastovka in mravlje.

(Spisal A. Slomšek.)

„Kaj pa delate?“ popraša mlada lastovka pridne mravlje. „Za zimo spravljamo,“ odgovoré jej mravljice. „Tako je prav!“ lastovka reče in začne brez odloga pobirati mrtve pajke, suhe mušice in jih nosi v svoje gnezdo.

„Čemú pa ti bode vse to?“ popraša stara lastovka mlado. „Za zimo, ljuba mamica! Le tudi vi nabirajte, kakor skrbne mravlje vidite,“ odgovori mlada. „Pusti pozemeljskim mravljam pozemeljsko blago nabirati,“ pravi stara

mladi; „kar se njim spodobi, nama ne sodi. Naju je stvarnik za kaj višjega poklical; ko najino leto mine, poletive v tuje kraje. Popotnici bove pospali, dokler naju mlada vigred v novo življenje ne obudi; čemu bo nama tam — nabrano blago?“

Potrebno je v mladosti z mravljami za starost spravljati, pa tudi kakor lastovke na večnost ne pozabiti.

72.

Vrnitev v domačijo.

(Spisal J. Jurčič.)

Mlad mož peš korači po stezi. Sneg je pobelil brda in ravni, drevje in grmovje. Mrak se dela, nobene sape, nobene glasú ni okrog; le njegova počasna, trudna stopinja drobí na pol zmrzli sneg, jednomerno škripanje se mu glasi pod nogami. Mnogo let je bil popotnik na tujem, mnogo let ni spal v domači hiši, kjer se je rodil, kjer je vzrastel, na postelji, ki jo je skrbna mati, stara ženica, postlala. Videl je dokaj sveta, velikanska mesta skušal in spoznal rod, ki po njih prebiva, njegove napake in grehe, velikost in malost človeškega srca in uma, vzvišenost in propast njegovo. Ali sreče, prave sreče ni bilo za-nj nikjer, nikjer tiste zadovoljnosti, ki jo je čutil nekdanj v otročjih letih pod slamnato streho rojstnega doma. In zdaj se vrača domú.

Dospè gor do vrha ter se ustavi na potu. Pred njim je dolina, bel plašč je črez-njo pregrnjen; in sredi doline stoji mala hiša na samem, njegova rojstna hiša. Dobro mu je znan nizki zid, znano mu je malo okno, na katero naslonjen je v poletnih večerih, gledaje v zvezdnato nebo, molil večerno molitev; znana mu je stara jablana in kamenita miza v njeni senci, kjer je nekdanj po zimí snežene cerkve zidal; znan mu je klanček za skednjem, kjer se je s svojimi tovariši vozil na sančicah, hlev, kjer so bile krave in voli nekdanji njegovi tovariši na paši. O tačas bila mu je ta mala domačija svet, in v tem vesoljnem svetu vse lepo!

Dim se dviga izpod strehe, tanek curek sivega dima, ki se kroži in vali kvišku, trga in zopet sprijemlje, naposled pak razgublja med modre oblake — podoba našega življenja. In spomini iz otročjih let obhajajo potnika, podobe se mu stvarjajo v duhu. Vidi staro mater za družino skrbečo pred ognjiščem, kako zamišljeno roke pod pazuhu na križ drži in v ogenj zre in kuha; skrivno jej solza igra v trepalnicah, misli na-nj, ki ga dolgo ni bilo, ki jo je pozabil med tujim svetom.

In „oče stari, moder mož,“ mož trde skorje pa dobrega srca, menda ravno živini poklada, števili, če bode kaj zmanjkalo klaje na zimo, števili, kdaj bo živine za jedno tele več, kdaj bodo voliči za na prodaj. Setrico pak si misli v hiši na klopi pred kolovratom sedečo, kako pridno prede in marsikaj ugiblje v mladi glavi. Tako si domišlja potnik, naglo se spusti navzdol. Neznano hrepenenje se ga polasti, da bi brž videl svoje ljube z očij v oči, da bi od blizu videl in nagledal se znanih krajev prve mladosti.

Ubogi človek! Na um mu ne pride, da so leta tekla hitro, da je bela žena smrt tudi v samotno kočjo potrkala in jo izpraznila, da bode namesto znanih morda tuje obraze neznancev srečal.

73.

Spremembra.

(Zložil *J. Hašnik*.)

1. Pozdravljam vas, ptič'ce!
Ki 'z daljne dežele
Ste k nam priletele!
Ko tolk' preletite,
Še meni odkrijte:
Kaj videle ste?	4. Povejte mi, ptič'ce!
Kje radost stanuje,
Nihčè ne žaluje? —
Veselja je dosti,
Pač več še bridkosti,
Je smeh pa je jok!
2. Povejte mi, ptič'ce!
Kje rož'ce rastejo,
Ki zmirom cvetejo? —
Krog cvetje se vidi,
Pa kmalu ga spridi
Vročina in mraz.	5. Povejte mi, ptič'ce!
Na katerem li mesti
Prijet'ljivi so zvesti?
Oh zvestih pač malo,
Zmed dvajset golj'falo
Devetnajst te bo.
3. Povejte mi, ptič'ce!
Kje solnce li sije,
Da oblak ga ne krije?
Po hudem viharji
Najlepši so žarji,
Je dan pa je noč!	6. Povejte mi, ptič'ce!
V katerem li kraji
Je sreča najraji? —
O sreča je sitna,
Še prav stanovitna
Nikoli ni b'la.
7. O ptič'ce preljube!
Kot vé tud' mi gremo,
Postati ne smemo;
Nikomur ostaje
Ta zemlja ne daje,
Spreminja se vse!	

Zasip mest Herkulanum in Pompeji.

(Po českem delu „Svet v obrazih“ poslovenil J. Šolar.)

Herkulanum in Pompeji sta rimski mesti, kateri je z razvalinami v vojski razrušenega mesta Stabije vred o prvem znanem bljuvanju ognjemetni Vezuv deloma z gorečo lavo zasul, deloma pa s pepelom in ognjeno žlindro zametel.

Goreči hrib ali sopka (ognjenik) Vezuv se vzdiguje 1¼ milje proti jugovzhodu od Neapola strmo iz ravnine kampanske do 1100 metrov višine. Na severozahodu je obdan z velikim posipom, ki ima pri vrhu na strani strm preval, s katerega se vzdiga koželj (Kegel) iz izbljuvanega kamenja in lave. Ta ima na vrhuncu okrogel liv (žrelo), iz katerega se vali neprenehoma dim in para (sopar); o bljuvanju pa tudi plamen celó do 2000 metrov višave iz njega šviga in goreča lava, t. j. ruda, v ognji raztopljena, vlija se ven.

Obnožje in obočje Vezuvu krije rodovitno polje in vinogradi, ki dajejo najboljša vina; na temenu in vzlasti ob žrelu ima pa grozovito puščavo črnega kamenja in žlindre, kateri puhti iz razpok gorka, kislá in sérnata (žveplena) para. Tla so ondi krušna in noben korak ni stanoviten.

Do leta 79. po Kristusovem rojstvu imel je Vezuvov vrh nekoliko drugačno podobo; bil je namreč brž ko ne zarastena ravná, na kateri so črede nahajale bujno pašo, in Spartakus je bil ondi zbral svoja krdela sužnikov za boj z rimskimi občani. Razrovanega sedanjega vrha ondaj še ni bilo in le črno razjedeno kamenje je kazalo, da je tu nekdanj podzemeljski ogenj razsajal, in menili so tačas sploh, da je Vezuv že pogorela sopka, ki nima več paliva v sebi.

Kar napoči 24. dan avgusta imenovanega leta, in zadela je poguba celo okolico od vrh gore do morja. Že nekoliko dnij poprej se je zemlja silno potresala; ali prebivalci, navaženi takih prikaznij, niso se zmenili za to. Brez skrbi so se bili Pompejani podali v amfiteater gledat krvave igre in skusbe gladiatorske, kar se začne popoldne (po naši štetvi) strašen oblak iz Vezuva valiti in po vzduhu (zraku) razprostrirati, sedaj ognjen, sedaj temen, sedaj pisan, in ta oblak ni bil drugega kot pepel in drobljanci prstí, ki jih je z nova užgana sopka o prvem rigu do neizmerne višave bruhnila. Zraven se je pa slišal podzemeljski ropot, podoben najstrašnejšemu gromu; zemlja se je potresala in z vrha je švigal na več krajih plamen. Za tem se je ta ognjeni pepel po vzduhu

tako namnožil, da je solnce zakril in da je vso okolico pokrila gosta tema, črnejša kot po noči, kedar gosti oblaki mesec in zvezde zakrijejo. Nobena lučica na nebu ni svetila, le strašen plamen švigajoč iz gorečega vrhunca razsvetljeval je nekoliko to grozno temoto, in pepel se je vsipaval v najgostejših plohah na zemljo, kmalu potem pa goreče kamenje. Ljudje iščejo sedaj rešitve, kakor kdo more; veliko jih teče na ladije, ali morje premetuje silen vihar in voda je odstopila od brega; drugi beže na polje, ali jedva se morejo na nogah vzdržati pri silnem potresu. V tej gneči ni slišati nič kot cviljenje otrok, javkanje in toženje žensk pa klicanje moških, iščočih tu svojih otročičev, tam svojih starišev; ker nikogar ni bilo moči videti, spoznavali so se le po govoric.

Tako je trpelo tri cele grozopolne dni, in ko je jel četrti dan pepel redkeji prihajati ter solncu dopustil zopet posijati na ta prej tako prijetni kraj, obsijalo je neizmerno plast pepela, in tri mesta so bila minila s površja zemljinega, zakopavši se v črni grob za več kot poldrugi tisoč let: bogati Herkulanum je zasula lava in pepel, Pompeje in Stabije pa pepel in žlindra, deloma pa tudi ognjenikov kal (blato). Herkulanum, Vezuvu najbližje mesto, je 40 metrov globoko zasut, Pompeji 6—7 metrov in Stabije nekaj manj. Poslednje mesto, ki je bilo že prej razdejano, kaže dandanes le neznatne ostanke. Na Herkulanu stoji sedaj deloma novo mesto Resina. Pompeji pa se zopet odkopujejo, tako da ste jih sedaj že blizu dve tretjini razgaljeni, in človek se more zopet sprehajati po njih ulicah starorimljanskih.

Čudno je, da so bila že v petem stoletju izginila imena in kraji, kjer so stala ta zasuta mesta, ljudem iz spomina, in le naključba pri kopanju nekega vodnjaka je bila uzrok, da so najprej Herkulanum in 30 let pozneje (l. 1748) tudi Pompeje zopet iztaknili. Od teh dob se pa koplje, dasiravno ne brez prenehleja, na obeh mestih; v Herkulanu je delo težavnejše in zgoli podzemeljsko, ali dobitok dragocenih in umetniških rečij je tu veliko večji kot v Pompejih, kjer je pa delo lažje. Utis, ki ga delajo razvaline tega mesta na človeka, je tako živ, da si more vse domače življenje nekdanjih Rimljanov postaviti pred oči.

Pri kopanju našli so mnogovrstne sohe (statue), orožje, domače orodje in posodo, nekaj denarjev in dragocenih rečij, pa kakih 600 kostnjakov, kar spričuje, da je največji del prebivalcev, ko je nevarnost nastajala, sebe in večino svojih zakladov otel; kajti sodi se, da je to mesto imelo blizu 18.000 duš. Najdeni kostnjaki kažejo deloma, da veliko ljudij iz za-

četka bljuvanja na nikako nevarnost niti mislilo ni; druge je ujelo, ko so hoteli unesti svoje zaklade ali pa posodo iz božjih hramov (templov), pa so se bili zakasnil; zopet drugi so poginili, v kletih pribežišča iskaje, nekteri so pa konec vzeli, ker niso smeli svojega mesta ali po dolžnosti zapustiti ali pa ker ga niso mogli. Tako so našli kostnjak vojaka na straži pod oblokom mestnih vrat, še kopje v roki držečega; v ječi kostnjake jetnikov, v neki kleti 18 oseb, med njimi mater z detetom v naročju, drugje hišnega gospodarja pri vrtnih durih s ključem v roki in poleg njega sužnika, denarje v ruti nesočega. Leta 1863. odkopali so hišo, v kateri vse kaže, da je tu stanovala bogata in imenitna rodovina. V jedišču so bile na mizah jedi; na treh bronastih, pozlačenih in posreberjenih klopéh ležalo je nekoliko kostnjakov, in pred njimi na mizi je stala krasno izdelana Bacchova soha z očmi in zapestki iz malte. Po gostilnicah in kuhinjah so našli posodo s sadjem obloženo, po rokodelniških tovarnah rokodelsko orodje, vrh tega pekarnice in žrnike (ročne mline) še dobro ohranjene. Na stenah po ulicah so se ohranili še mnogovrstni narisi in napisi, in iz naznanil, z velikimi pismenkami na hišah napisanih, pozveda se še, kdo je bil za volitev v občinsko svetovalstvo priporočen in kake igre so napravljali v gledišču. Dobro ohranjene kopeli nam pojasnjujejo osnovo in važnost kopališč, in gledišča s svojimi živopisi (malarijami) in narisi stavijo nam mnogovrstne krvave igre in borbe sužnih gladiatorjev med seboj in z divjimi zvermi bolj živo pred oči, kakor kateri koli popis nekdanjih Rimljanov.

In tako nas vpeljuje vsak korak, ki ga storimo po ulicah Pompejskih, v drugi za nas že jako davni svet. Kar beremo v starih spisih rimljanskih, to vidimo tu z lastnimi očmi; vse Pompejsko mesto je živa podoba nekdanjih rimskih časov in dobiček, ki nam dohaja iz ogromnega tega groba, je za zgodovino, umetnost in vede neprecenljiv.

75.

Deklica modrejša od kralja.

(Iz Il. Primorjana.)

Živel je nekdanj ubog mož v revni koči na milodaru. Imel je hčerko, kateri je dal Bog nenavadno modrost. Njen oče se je od nje naučil tako modro govoriti, da ga je kralj neki dan, ko je prišel milodara prosit, vprašal, od koga se je toliko modrosti naučil. „Od moje hčerke, svetli kralj!“

odgovori ubogi mož. Kralj, sam prav moder, sklenil je skušati modro beračevo hčerko. Dá možu 30 jajec in reče: „Ta jajca daj svoji hčerki in reci jej, naj iz njih izgodí 30 piščet. Ako tega ne stori, gorje njej!“ Ubogi mož se zajoče, ker vidi, da so jajca kuhana. Ko domú pride in hčerki vse pové, reče mu ona: „Lezite mirno v postelj, mene to nič ne straši; dene v lonec pest boba in ga pristavi k ognju. Drugo jutro, ko oče vstane, reče mu ona: „Naš kralj bode jutri tik naše njive lovil. Kedar mimo pride, vsajajte kuhani bob in vpijte: Milostljivi Bog daj, da kuhani moj bob kmalu ozelení! Ako vam reče, da kuhani bob ne ozelení, recite mu, da se tudi iz kuhanih jajec piščeta ne izvalé.“ — Zgodi se vse, kakor je hčerka rekla. Kralj je pa precej uganil, od kod ta odgovor izhaja. Da dekle še bolj skuša, reče možu: „Daj to malo prediva hčeri, in ona mora narediti iz tega jadra in vrvi, kolikor jih treba za ladijo. Ako ne stori po ukazu, dam jej glavo odsekati.“

Ubogi mož gre žalosten s predivom domú. Ko pa hčerki pové, kaj ima ona storiti, potolaži ga ta in mu reče, naj ide počivat. Drugo jutro mož vstane in hčerka mu dá majhen košček lesa rekóč: „Nesi ta les kralju in mu reci, ako naredi on iz njega kolovrat in statve, potem storim tudi jaz to, kar je ukazal.“ Mož stori, kakor mu je hčerka velela, in kralj se je še bolj čudil njeni modrosti. Da jo pa kralj z novega skuša, dá možu kozarec in reče: „Daj ga hčeri, da z njim morje izpolje do suhega, da lahko va-nje vsejem žito. Ako tega ne stori, izgubita obadva glavó.“ Zdaj je bil mož še žalostnejši od prej. Ko hčerka zvé, kaj kralj od nje hoče, tolaži očeta in ga zopet prosi, naj ide mirno spat. Drugo jutro pa dá očetu pest mahú rekóč: „Oddajte to kralju in recite mu, naj z njim vse vrelce rek in drugih vod na svetu zamaši, potem storim po njegovem ukazu.“ Ko oče kralju to sporoči, reče ta, da je deklica modrejša od njega in ukaže, naj jo oče k njemu pripelje. To se zgodi, in kralj jej reče: „Povej mi, kaj se na svetu najdalje sliši.“ Ona odgovori: „Svetli kralj! najdalje se sliši grmenje in laž.“ Ta odgovor je kralju povšeči, in on jo še vpraša: „Ali bi ti hotela biti moja žena?“ Dekle poklekne pred kralja in odgovori: „Najmilostljivejši kralj! ti ukazuješ, moja dolžnost pa je, da te slušam. Le to-le te prosim poprej: Daj mi pismo pisano z lastno svojo roko, da smem iz tvojega gradú vzeti to, kar mi je najdražje, ako te moram kdaj zapustiti.“ Kralj jej dá pismo in jo vzame v zakon.

Mnogo let je kralj ljubil svojo ženo in z njo srečno živel. Ali neki dan se razjezi ter jo iz gradú zapodí. Ona reče:

„Svetli kralj! jaz slušam, dovoli mi le, da ostanem še do jutri.“ Kralj jej prošnjo dovoli, ona pa še tisti večer neki rastlinski sok vlije v vino v njegov kozarec in reče po navadi: „Pij, mogočni kralj, in Bog ti daj srečo! Jutri pojdem od tukaj in vendar bom srečnejša, nego sem bila tisti dan, ko sem se poročila.“ Kralj pije, oči se mu zapró in zaspi. V tem spanju ga kraljica prime, na voz nese in pelje v kočo, ki je bila že zdavna navlašč za to pripravljena. Ko se kralj zbudi, jezno vpraša: „Kdo me je sèm prinesel?“ Kraljica odgovori: „Jaz sem te prinesla.“ On dalje vpraša: „Zakaj si to storila? Ali nisem rekel, da ne bodeš več moja žena?“ Ona vzame iz neder pismo, katero jej je kralj pred poroko dal in reče: „To pismo mi je dalo pravico vzeti iz tvojega gradu, kar mi je najdražje, in najdražji si mi ti.“ Ko kralj te besede sliši, priseže, da se nikoli več od nje ne loči, ker mu je tako zvesta in modra žena. Obadva se vrneta v grad in sta uživala prav sladke dni do smrti.

76.

Zima.

(Zložil *M. Vilhar.*)

1. Ako se trta je sadja znebila,
Žalost se precej nam seli v srcé;
Polje in dol sta lepoto zgubila,
Zvonci planinski se več ne glasé.	4. Ljube prijateljice, ptičice blage!
Kam ste bežale? Kje imate dom?
Kmalu zapojte mi pesmice drage,
Da razveselil nad vami se bom!
2. Ivje pokrilo je log in drevesa,
Belo pogrnjen za hišo je vrt;
Ni je cvetice, pa ni ga peresa,
Da bi ne bila objela ga smrt.	5. Žarki nebeški! vi ste obledeli,
Zgubili svojo ognjeno ste moč!
V ledu utrinja se mesec prebeli,
Zvezde gorijo, pa mrzla je noč!
3. Gore, ki drzno do neba strmijo,
Solze pod snegom debelim lijó;
Vode, ki glasno prot' morju grmijo,
Komaj pod ledom jih sliši uhó.	6. Zima! ti moja si radost vmorila,
Dolge pa trla ne bodeš me več;
Pomlad prijazna se bode rodila,
S cvetkami bo zapodila te preč!

77.

Burja in zameti v Alpah.

(Prosto po českem spisal *J. Podmilšak.*)

Čim više stanujemo nad morjem, tem ostrejši in mrzlejši je zrak; če gremo tedaj po zimi na visoke gore, najdemo sneg vedno bolj suh in droben. Jednako mrazu je tudi

veter po višinah silovitnejši in mrzlejši, in večkrat razsaja po visokih hribih grozna vihra, ko je v dolinah vse mirno in tiho. Po zimi nastane mnogokrat strašna burja, ki namete mnogo snega ter ga nese po dvajset in še več metrov visoko in ga potem zopet na drugih krajih na zemljo pušči. Po nekaterih krajih pobere ves sneg ter ga odnese v jarke in grape, kjer ga nakupiči po več metrov visoko in naredi strašne zamete.

Največji zameti so po jarkih gorskih goličav in vrhuncev, kjer ima veter neznano moč in je sneg droben in suh. Gorjé popotniku, ako pride v takih časih na gore, kajti marsikdo je našel v zametih svoj grob. Uhojena steza je že zametena; nikakoršnega sledú ni, da bi se mogel po njem ravnati; tudi stopinje poprej gredočega popotnika so popolnoma pokrite z debelim snegom. Polzki sneg, v kateri se noge popotnikove globoko udirajo, zeló ovira hojo, da prigazi v jedni uri komaj streljaj daleč. Na tako težavni poti obnemorejo mu kmalu vse moči, da ne more več dalje; veter mu zanaša ostri sneg v obraz in oči tako silno, kakor bi ga zbadal z bodečimi iglami. Ničesar ne vidi več pred seboj; um se mu zmračuje, da ne more več prav razločiti prave poti, in spremenjena, s snegom pokrita okolica zdí se mu popolnoma tuja, da se ne vé kam obrniti. Kakor brez uma gazi okrog, vedno bolj se oddaljuje od prave poti.

Gorjanci zaznamujejo pot po takošnih hribih večkrat z dolgimi drogi, ki jih nasadé ob stezah v zemljo; kraj večjih cest pa so postavljene majhne hišice, preskrbljene z drvami, da bi mogel popotnik, kedar jame mesti, vá-nje ubežati ter si pri zakurjenem ognju okrepcati mrzle ude. Mnogokrat pa se zgodi, da silni vihar tudi droge in hišice popolnoma pokrije s snegom. Zastonj si išče potem tujec zavetja, da bi se odpočil; nekaj časa tava dalje, slednjič pa popolnoma obnemore. Vedno bolj se čuti utrujenega, tesno mu jame biti pri srcu, zavednost ga zapušča in upaje nekaj počiti se, vsede se v sneg, da bi nekoliko zadremal — ali revež zaspí trdno, da se nikdar več ne vzbudí.

Groza je videti one, ki so se po velikih težavah rešili iz zametov; lasje in brada so jim naježeni, obleka zmrznjena, noge vse ozeble. Celó obraz obdaje tanka ledena skorja in vse obličje je tako zgrbljeno, da se človek lastne podobe ustraši, ako se ugleda v zrcalu. Nevarno je iti takemu človeku takoj v gorko sobo; kajti lahko si nakoplje hude ozeblin, ki ga mučé potem morda celo življenje.

Za časa, ko še v Alpah ni bilo cest, kakor so dandanašnji ter so ljudjé hodili kar naravnost črez gore po sedlih,

nahajala so se tudi po avstrijskih Alpah taka gostišča, kakoršna je dandanašnji slavnoznano na sv. Bernardu v Švici. Zidovje teh zavetij stoji sicer še sedaj, ali samostanske sobe so razpadle, bodi si v razvaline, ali pa so naredili iz njih gostilnice, kakor Panevaggio, San Pelegrino in San Martino v Tirolih. Čeravno so se ta poslopja dokaj spremenila in so izginili iz njih pobožni možje v dolgih haljah, ki so sprejemali popotnike, vendar jih še popotnik ob času hude vihre jednako srčno pozdravlja, kakor Arab zeleno oazo v puščavi, ko ga tare vročina in žeja.

Samo severo - vzhodni vetrovi raznašajo sneg, ker so najbolj suhi in najnavadnejši. Zategadel se nahajajo zameti navadno na jugo-vzhodnem delu Alp. Na Dolenskem in južnem Notranjskem razsaja huda burja, ki napravi večkrat velike zamete, da včasih celó železnica zastane.

Zameti napravljajo ljudém mnogo težav. Zametejo stanovanja in ceste, in večkrat preteče mnogo dnij, predno se more zopet voziti po njih. Z glavnih cest spravljajo sneg še le, kedar neha vihra, kajti prej bi bilo delo nemogoče, ker bi jim burja sproti sneg nanašala.

78.

Bohinjsko jezero.

(Spisal dr. J. Mencinger.)

Triglav, najvišja kranjska gora, stoji skoro v kotu med kranjsko, koroško in goriško deželo. Ob južnem podnožju se razprostira globoka bohinjska dolina od jutra proti večeru in se deli v spodnjo in zgornjo dolino. Dolini loči nevisoko, toda strmo hribovje; kjer se druga druge drži, tam je začetek bohinjskega jezera, ki je po svoji legi samo nadaljevanje zgornje doline. Jezero je črez dobro uro dolgo, široko blizu pol ure, globoko pa okoli 132 metrov. Na južni in severni strani sega prav do gorá; spredaj na jutranji strani pa se razprostira dobro obdelana spodnja dolina. Iz jezera teče bohinjska Sava po spodnji dolini proti jutru in ti kaže pot k jezeru, do ktereга z vozom nikjer drugje ne moreš priti, kakor ravno skozi nižave, ktere si je Sava v tisočletnem teku prodrła.

Jezero je nekako ostro - resnobno, mirno, skoro bi rekel mrtvo. Črno-sive strmine na obéh stranéh delajo, da je jezero, njih zrcalo, videti črno-zeleno. Samota vlada krog in krog: tu ne slišiš drugega glasú nego šum Save in njenih valov; tu ne vidiš mimo dveh cerkvic nobenega človeškega

prebivališča. Vse drugače se smeje bleško jezero; vse na njem in okoli njega je prijetno in milo. Bleško jezero je podoba življenja, bohinjsko podoba smrti. Če se pelješ po bleškem jezeru, bodi si še tako otožnega srca in duha, reči boš moral, da je življenje vendar le lepo; če se pa oziraš po bohinjskem jezeru, inako se ti stori in vzdihnil bodeš: kako mala stvar je vendar človek! Gladka vodena planjava pa sivo-temne gore tik jezera v velikem krogu, ktere kakor vrsta velikanskih stebrov oblak sinjega neba nad seboj nosijo, so živa podoba velikega svetišča vsemogočnega stvarnika.

79.

Tolažba po zimi.

(Zložil *Fr. Svetličič*.)

1. Kaj umira ti veselje?
Kaj te v žalost mi topí?
Kaj ti, srce! nove želje
Spod nespolnjenih budi?	4. Pa jesen bo spet minila,
Zimski dnevi potekó,
Zemlja se bo pomladila,
Vnovič v cvetje vse bo šlo.
2. Kar pogledam, res žaluje,
Dolje prazno je cvetlic;
Listje se raz drevje suje,
Proč je sled veselih ptic.	5. Vnovič bodo priletele
Ptice in prepevale,
Vnovič ribice vesele
Spet po vodah švigale.
3. Hribov vrhe sneg zapada,
Zadeluje srnam tir,
In po dolih led poklada
Na potokov bistri vir.	6. Torej, srce, trpi malo
Svojo žalost, saj iz nje
Bo veselje kal pognalo,
Kakor brstje v cvetje gre.

80.

Zakaj je vsak dren kriv?

(Nar. pravljica; zapisal *Fr. Marn*.)

Minila je ledena zima in nastopila prijetna pomlad. Vzbujale so se iz zimskega spanja živali in živalice, ki nam oživljajo gorke poletne dni. Tudi medved kosmatinec se je jel gibati v svojem brlogu, v katerem je bil vso zimo prespal. Še bi bil rad malo podremal, ali prazni želodec ga je opominjal, da je dalje spal ko jedno noč. Izleze torej iz brloga in si gre hrane iskat. Toda stric mrmrač so se vzbudili malo prevred. Še cvetja ni bilo videti nikjer, kje bi bil potlej še sad? V tej nadlogi ga sreča lisica. Medved jej potoži svojo

nadlogo, in zvita lisica, od nekdanj medvedu gorka, ta je precej pripravljena izpeljati ga na led.

„Prav žal mi je,“ pravi zvita tetka, „da vam precej z ničemur postreči ne morem, meni sami se tudi tako godí; vse sem že prevohala, pa nikjer ni nič dobiti. Samo tam-le sem našla drevo, ki je že v najlepšem cvetju; tam bo najprej sad. Srčno rada vam ga prepuščam.“

Nató pelje medveda pod lepo cvetoči dren ter pravi: „Le tu ostanite in počakajte sadú; saj vidite, da druga drevesa še ne cvetó ne, gotovo bo tu najprej kaj dobiti. Jaz pa grem dalje, dokler ravno takega drevesa ne najdem.“

Lisica odide in najde drugod živeža kmalu dovolj; trapasti kosmatinec pa se vsede pod dren in čaka, kdaj bo jelo zrelo sadje cepati na tla. Toda sadú le ni bilo.

Bližala se je že jesen svojemu koncu, ko pride lisica zopet po tem potu. Kar zagleda medveda še vedno pod drevesom sedečega. „Kaj pa delate tu, stric?“ popraša ga.

„I! obljubljenega sadú čakam,“ odgovori jej medved nevoljen, „pa ga le ni.“

Lisica se potuhnjeno nasmeje in reče: „O hudobno drevo, ki vam noče sadú dati! Glejte, jesen je že minila, kmalu bo vam zopet treba iti spat; pa še zdaj niste dobili sadú! Jaz sem ravno kar poslednjo letošnjo hruško pojedla.“

To začuvši skoči medved razkačen na drevo in mu povije vse veje tako, da so še zdaj krive.

81.

Jazbec.

(Poleg Fr. Tschudija spisal J. Tušek.)

Jesenskega jutra stoji lovec v gorskem gozdu, da bi zalezal kakega divjega petelina ali ruševca. Ko tako čaka divjačina, zgodí se včasih, da na enkrat zašumí listje zraven njega in da prilomasti skoz grmovje, trdo in neokretno stopaje, butasta siva žival svinjske postave, ki ves čas sama za se tiho renčí in gode. To je jazbec, ki gre domú s svojega ponočnega pohajkovanja in ki zdaj lovcu daje največ priložnosti, da ga ustrelí. Še tako majhen šum pa mu podkuri pete tako, da izgine v grmovju, predno more lovec pomeriti. Če pa je dospel do svoje jame, ne pomaga puška nič več. Do trde noči se ne prikaže več nezaupljiva žival.

Malokdaj gre pri nas lovec samo nad jazbece, zato ker je lov težaven in ker so jazbeci pri nas le redki. Dasi tudi

živé sem ter tja povsod, vendar je vsaj polovica jazbečevih jam prazna, ali pa prebivajo v njih lisice ali druge malo-vredne zverí. Jazbece lové v skopce ali pa s psi, ki so navlašč za tak lov. Se vé da je lov precej vreden. Mastna koža se v vodi ne premoči. Mesó je svinjskemu podobno, le da diši malo po prsti. Če pa leži nekaj časa v tekoči vodi, je potlej kaj dobra jed. Jedó ga, pa ne povsod. Mast pa, ki jo ima v jeseni včasih po tri prste na debelo na hrbtu, plačujejo lekarji drago. Ščetine so dobre za omela in za krtače. Ta čudna, blizu jeden meter dolga, pod trebuhom črna in nad očmi črno pasasta žival, ki se v jeseni izredí, da je težka 18 kg, prebiva najrajši blizu vinogradov, njiv in kraj gozdov, pa se nabaja tudi še precej visoko v gorah. Z močnimi, zakrivljenimi kremplji izkoplje si na solčni strani gričev prostorno jamo, ki jo postelje z mahom in listjem in do ktere izvrtá 4 do 8 vrat in oken. Tu živi jazbec, kakor živi vsaka zabita, zmrzla, lena, strahljiva in nezaupljiva žival. Ona, ki vrže meseca prosinca 3 do 5 mladih, ima svojo jamo takoj zraven. Živé se jazbeci od zelenjave, korenin, sliv, podzemljic, repe, želoda, žira, jagod, rož; pa jedó tudi kaj radi mrgolinca, kebre, kobilice, miši, gliste, kače, polže, slepce. Strupene gade, katerih strup jim ne škoduje, požró kaj z veseljem. V jeseni so škodljivi vinogradom. Meni nič, tebi nič klestijo z grozdi obložene rastike, če jih le doseči morejo. Tudi v turščici napravijo v malo urah mnogo škode, ker požró cele kupe strokov, ki jim pa le dišé, dokler so mladi, sladki in mlečnati. V jeseni populi jazbec mah okrog jame, ga spravi na kup, znosi potém v malo urah v jamo in na njem prespí celo zimo. Kakor medved, tudi on ne otrpne, ampak se večkrat prebudí; leží pa skrčen tako, da ima glavo med zadnjimi nogami.

Kot prave ponočne živali privadijo se tudi jazbeci le težko, težko na kakoršno koli delavnost po dnevu. Ujeti starci se ne dajo premotiti iz tihe, mirne lenobe, če jih še tako dregaš in suješ in če jim pred nos pokladaš njih najljubše sladkarije, izmed katerih imajo sladko sadje najrajši. K večjemu blagovolijo jezno kruliti in pavhati. Še le, ko se noč stori, predramijo se in ostanejo predramljeni do jutra. Vidi se tudi, da vođo ljubijo črez vse, in kakor pravijo, napijó se je, da počijo, če se jim je poprej več dnij odtegovala. Pri pitvi žlobodrajo s čeljustmi, kakor prešiči. Z ostrimi zobmi ugriznejo prav hudo. Da bi se navadili ktere koli reči, tega niso v stanu, ker so le na prav nizki stopnji razumnosti. Jedina njih umetnost je napravljanje priložnega, zračnega in

čednega brloga, za kterega si prizadevajo več pridnosti in skrbi, kakor si bodi druga zver, posebno pa več, kakor medvedje, kterim je navada prištevati jazbece. Ker niso nič kaj prebrisane glave, tudi niso v stanu, da bi si po različnih potih z bistrumnostjo poiskali živeža. Če zasačijo miško, storijo to le bolj s potrpežljivostjo, ko s skokonogo zvižčnostjo. Zaradi svoje strašne neumnosti so tako strahljivi, da se velikokrat lastne sence ustrašijo. Mlademu v grmovju splšenemu jazbecu še ni prišla misel na beg, ampak vlegel se je na trebuh, kakor da bi bil tako že zadosti skrit, pa ugriznil je zeló srdito v palico, s katero so ga hoteli prepoditi. Jazbec se vendar svetlobe ne bojí tako, kakor se navadno misli; bojí se le ljudij tako hudo in ostaje po dnevu v jami, da ga nikdo ne nadleguje.

Med vsemi živalimi ga gotovo ni sebičneža bolj nerodnega, bolj samosvojnega, bolj nezaupljivega, bolj čmernega kakor je ta teleban. Široke peté, dolgi kremplji in kratki koraki dajo takoj spoznati jazbečevo sled. Pri počasni hoji postavlja stopinje takó-le : : : , pri teku pa takó-le Pri nas lovci tudi zató ne lové jazbecev, ker ne vedó, kako bi jih lovili. Zver gre spomladi in po letu navadno na pašo, kedar se stori trda tema; v jeseni pa malokdaj pred polnočjó. Če je pa po dnevu pes ali lovec obiskal jamo, pa ostane jazbec po dva ali tri dni domá pri miru. Jazbec se ali poišče po noči, kedar je šel na pašo, z jazbeškim psom, ali kedar ga pes ujame, nabode ga lovec, s svetilnico v roki, na vile, navlašč za to narejene; ali se čaka še pred dnevom zjutraj pred jamo in ustrelí; ali se mu pa nastavijo v jamo žaklji, v ktere se ujame, kedar hoče od psov pojen v jamo, ki ga toliko časa preganjajo, da ga priženó v kak kot, kjer jim ne more več uiti. Potém se koplje do tiste jame in kruleča žival se izvleče s posebno kljuko in pobije. Včasih se pa zgodí, da pojeni jazbec jamo za seboj s prstjó zadela, da mu psi nič ne morejo. Kjer gre jama pod skalovje, da ni moči prikopati do nje, pa se mu skopec nastavi. Brez teh priprav ni misliti na srečen lov.

82.

Prepirajoči trepetliki.

(Zložil *Fr. Cegnar.*)

Večerni mrak se vleže na jesenske gaje
In zvabi me iz belih zidov pod drevesa.

Po tihem logu gor in dol se sprehajaje,
 Zaslišim šepetati belkasta peresa
 Na dvojih trepetlikah tankih in visokih. 5
 Kaj mora v tihem mraku to šumljanje biti,
 Da sliši se po logih temnih in širokih?
 Kaj more med peresi danes se goditi?
 Približam se, poslušam, vlečem na ušesa
 In slišim, da z drevesom se drevó prepira. 10
 Na jedni trepetliki govoré peresa:
 „Soseda naša! naj te trešči ob tla sekira,
 Razcepi belo tvoje deblo na polena!
 Razstelje burja perje na vse štiri vetrove,
 Do korenin naj skolje strela te ognjena! 15
 Da bomo mi imele veselejše dneve,
 Da nam ne boš do poldna solnca zakrivala.“
 Na drugi trepetliki perje je šumelo:
 „Da bi te, sestra naša, vihra izruvala,
 Da deblo tvoje v črni prsti bi trohnelo! 20
 Da bi pod gnilim deblom tvoje perje gnilo,
 Ne delalo nam sence od poldna do večera!“ —
 Pustim v prepiru perje, ko se je stemnilo,
 Poslušat idem zjutraj, če se še prepera.
 Al padla je na log po noči bela slana: 25
 Pod vejami na kupu perje je molčalo;
 In zopet tretje jutro idem v gaj za rana:
 Vihar je rjul, na deblu deblo je ležalo.

83.

Ribniška dolina in njeno obrtstvo.

(Spisal *A. Lesar.*)

I.

Komu ni Ribničan znan ali po imenu ali po obrtstvu in trštvu njegovem ali po smešnih pravljicah, ki se pripovedujejo o njem?

Ime „Ribničan“ ima štiri pomene, širji, srednji, ožji in najožji. V srednjem pomenu je Ribničan on, ki domuje v ribniški dolini. In o tem je tú govorjenje.

Ribniška dolina je debelih osem ur hodá oddaljena od Ljubljane, glavnega mesta vojvodine kranjske, proti jugovzhodu. Ako iz Ljubljane prideš čez zidani most, ki karlovško predmestje veže s Kurjo vasjó, ter ondi kreneš na

desno, pripeljala te bode ravna cesta, izpeljana skoro sredi po nekdanjem močvirju, kjer so zdaj rodovitne njive in košnice, v dveh urah na Ig in od tod skoz Želimlje do turjaškega hriba, kjer si na pol pota v ribniški trg. Ondi te sprejme cesta, po kačje se vijoča na hrib; po njej v pol uri mimo gradú Turjaka, ki je last stare in nekdanj jako imenitne rodovine Turjaške (grofov Auerspergov), dospeš na vrh, kjer stojé turjaške pristave in ti že naproti pripihljá čisti ribniški zrak. Nekoliko odpočivši se, mahneš jo ondot naravnost po klančasti cesti ob turjaškem gozdu, ki se ti kmalu spremeni v nizko leščevje, ter mimo Raščice, kjer se je l. 1508. rodil Primož Trubar, prvi pisatelj novoslovenskega jezika, na desno Rob, na levo pa Dobrepolje pustivši, prideš v prijazne Velike Lašče, od tod pa zopet po ravni cesti, 1839. leta skoz gozde ali ob njih robu izpeljani, skozi Retije, Dule (Virje), Žlebič, kjer se ti jame odpirati krasna ribniška dolina, potem skoz Podstene, Breg in Gorenjo vas v lepi trg Ribnico, ki v ravnini 489 metrov nad morsko gladino stoji skoro sredi doline, v katero si se bil napotil iz bele Ljubljane.

Ribniška dolina, tri ure hodá dolga in poldrugo široka ondi, kjer je najširja, je zaprta z gorami, do 1122 metrov visokimi; kamor koli hočeš iz nje, čez goro moraš; le proti Ljubljani so gore tolikanj regnile vsaksebi, da se po ozkem jarku med njimi vije potočec Teržišica, poleg ktere so morali na več mestih odsekati hriba, da so ob njej izpeljali novo ravno in primerno široko cesto.

Naravni gorski mejniki so jej podolgovata, vodnjata in lesnata Vélíka gora na jugo-zahodu, ktera mejí dolino od Loškega potoka in Drage; suha in kamenovita Mala gora, prav Veliki gori nasproti na severo-vzhodu, ta delí dolino od suhe Krajine; na vzhodu je Jaselnica, nižje gorsko sleme, ki ločí dolino od kočevskega sveta in brani vodam odtekati se tja; proti severo-zahodu pa stojí Ertenek (Ostenek) s svojimi slemení, ktera ga na Boncarju, na zapadu dolino zapirajočem proti Oblokam, vežejo z Veliko goro, na straži, z levim očesom oziraje se v Ljubljano in na gorenske snežnike, z desnim pa opazujóč ribniške seljake v njihovem trudu.

Že iz tega, da se ribniška dolina prišteva zaprtim dolinam, bralec lahko vé, da so ponikvarji vsi njeni potoki. Ti so pa, začensí na najvišjih tleh, ti-le: 1. Teržišica, ki pricurhljá iz Laških dolinic in Ertenekovih jarkov; — 2. Bistrica izvira izpod Boncarja, se blizu tri ure daleč vije skoro sredi doline, na svojem potu 17 potočkov in studencev sprejema ter goni 18 mlinov in 10 žag; — 3. Ribnica izpod

Velike gore pride s toliko vodo, da pri izviru žene mlin in žago; — 4. Rakitnišica, prišedša tudi izpod Velike gore, ima najkrajši tek. Vse štiri potoke pa pogoltuje žejna kanja — Mala gora — v svoje apneniške votline; kje pa da se zopet pokazujejo na beli dan, ali v Kolpi ali v Krki, tega še preiskovalci niso dognali.

V cerkvenem oziru je ribniška dolina razdeljena na tri duhovnije; té so: 1. ribniška, ki je tudi dekanjska, sredi doline z jednim trgom — Ribnico, 25 vasmí in 8 cerkvami; — 2. sodraška na gornjem koncu z jednim trgom — Sodažico, 19 vasmí in 6 cerkvami; — in 3. dolenjska, s 6 vasmí in 3 cerkvami.

Prebivalcev šteje dolina 10.165, ki stanujejo v 52 seliških in 1350 hišah in živé na poljedelstvu, kupčiji in obrtniji. Vsa dolina pa meri 15.614 hektarov in 3833 □ metrov. Kdor primerja obdelani ribniški svet številu prebivalstva, ta bode ali vzdihnil: „Kaj, tako malo za toliko ljudij?“ — ali pa bo rekel: „Blaženo polje, ali le tebe ne zadeva božje prokletstvo — osat in trnje in obraza pot?“ — Toda niti oni vzdihlje, niti to blagrovanje ni na pravem svojem mestu; kajti Ribničanje, ki so pridni in varčni, ne trpé pomanjkanja, pa tudi polje, dasi ni nerodovitno, ni raj, temveč ima zavoljo svoje visoke lege še celó le jedno samo setev in žetev in nikakor ne rodi živeža toliko, kolikor ga potrebujejo njeni obdelovalci. Od kod torej kruha za vse? Poleg božjega blagoslova Ribničane pridnost redí.

II.

Ribničanje večidel marljivo, skrbno in umno obdelujejo svoje polje, tako da jim daje skoro toliko, kolikor le more; vedó pa tudi iz tujih krajev dober košček kruha privabiti si s svojo obrtnijo in kupčijo. Če Ribničane gledé obrtnije hvalim, s tem jim vendar hvale ne dajem gledé obrtstva sploh; kajti dobro mi je znano, da mora mnogo novcev iz doline za dela in opravila, ki bi jih lahko sami opravljali pŕebrisani in umetni dolanje. Izrečena pohvala jim gre z ozirom na lončarstvo in rešetarstvo; tega se držé prebivalci gorenjega, onega pa prebivalci dolenjega konca.

Ker je lončarstvo sploh znano in se nahaja v mnogih krajih, zató hočem tú kaj več povedati le o rešetarstvu, s katerim se izmed vseh Slovencev pečajo le Ribničanje, tako da se smé ono imenovati ribniška obrtnost.

Kdo ni že slišal mnogo šaljivih pravljíc, ki se pripovedujejo o leseni, ali kakor se zove sploh, o súhi robi?

Lesena roba bi se imela imenovati vsako leseno orodje, ktero rabi kmetijstvu ali obrtnijstvu; Ribničanom pa ta beseda zaznamuje le razno leseno posodo in njihove posamne dele, na pr. sode, čubre, deže, keble, škafe, korce, žlice, okrožnike, škatlje, rajte, rešeta, obode, palice, vitre, pletena in tkana dna.

Opustivši popis onih lesenih posod, ki se delajo skoro povsod, naj le nekoliko povem o rešetih in rajtah.

Vsako rešeto ima najmanj dva bistvena dela, dno in obod, nektero pa tri: dno, obod in obroč.

Dno se ali plete ali tke iz pripravnno obdelanih viter, ki se koljejo iz palic. Palice so Ribničanom gladka, ravna in surova leskova stebila, po palcu ali še bolj debela in po 1—2 metra dolga, katerih si ali sami nasekajo v leščevju ali pa kupijo od sosedov svojih, suhih Krajinčanov ali Kočevarjev. Ta stebila se najprej obelijo, t. j. z njih se lubje z nožem ostrže, potem se pa koljejo, in sicer takó-le: v izbi se pod prečnik podstavi in trdno zagvozdi baba, — tako pravijo hrastovemu ali bukovemu brunu, okoli 0.16 metra debelemu in na več krajih niže in više z manjšimi in večjimi svedri prevrtanemu. V jedno teh lukenj se palica, na debelejšem koncu za palec od kraja nekoliko zarezana, z zarezanim koncem vtakne, na to tanši konec toliko pritiska, da se od palice cefrá ali loči vitra tolikanj debela, kolikor globoka je bila zarez. To delo se ponavlja, dokler niso od palice okoli in okoli ločene vse vitre, tako da klavcu v roki ostane le malo lesa okoli stržena, t. j. jako tanka palica, ki jej pravijo bûtičina, menda od bûtice (glavice), ki ostane na debelejšem koncu, pri katerem se zarezuje palica.

Naklane vitre se z nožem viternikom obrezujejo t. j. skrajnice se po treh, notranjice pa po vseh štirih stranéh gladijo tako, da so jednako debele po vsi svoji dolžini. Obrezane vitre, ki bi se smele klanice imenovati, cepijo se na dve, tri ali tudi štiri tanše, ki se cepljenke zovejo. Cepljenje se pa takó-le godí: Vitra se na pravem koncu jeden palec od kraja toliko zারেže, kolikor debelih viter potrebuje rešetar; zarezanka se pri zarezi toliko nakrene, da se tanko lakno odcepi pri zarezi; zdaj jo cepilec pri glavici z zobmi stisne, z desnico za odcepljenko prime ter jo potegne od sebe tako, da jo odloči od njene matere. Da se pa lakno enakomerno odločuje po vsi dolžini, zató ima pri cepljenju tudi levica svoje opravilo, namreč to, da mater vitro z usnjatim štrifom objame pod zarezo, jo nekoliko tišči ter ob njej navzdol proti zadnjemu koncu kolje, med tem ko desnica odločeno lakno

vleče od sebe, dokler se mu mati vitra ne izmuzne izmed štritofa, kar se godí, kedar je lakno popolnoma odločeno. Če je mati vitra kratka, odcepi se hčerka na jeden sam potegljaj, daljšo pa je treba dvakrat niže poprijeti z zobmi in desnico. Veselje je gledati urnega cepilca; izpod prstov mu vitrice kar leté. Povrhna, t. j. najvišja lakna na obeljenih palicah se imenujejo skrajnice, vse druge pa óbelice.

Cepljena vitra se strže, kar se takó-le dela: Poleg strgarja, na nizkem stolčku sedečega, na levo cepljenke na tleh leže, tako da z levico sega po nje ter jih polaga na klopčino okoli desnega kolena privezano, v desnici pa drži nabrušeni viternik, kterega nastavi ter nekoliko pritisne na vitro, ki jo z levico k sebi potegne, tako da nož s svojo ostrino z lakna pobere to, kar se ni bilo gladko ločilo od matere; ker pa viternik prvokrat ne pobere vsega, zató se to delo pri skrajnicah le na jedni strani, pri belicah pa na obéh stranéh ponavlja, dokler niso vitre gladke, po vsi dolžini jednako tanke in sploh take, kakoršnih potrebuje rešeto. — Kar viternik postrže z viter, to so stržine. Urni in marljivi strgar si jih okoli desnega kolena toliko nastrže, da se mu zvečer ne vidi koleno izmed njih.

Kdor bi menil, da so ostrgane vitre že za rabo, ta bi se motil; kajti manjka jim še jedne poglobitve lastnosti. Tkana in pletena dna morajo imeti na tanko štirjaške luknjice; da se pa te naredé, treba je, da so vitre po vsi svoji dolžini jednake širokosti; zató se morajo še obrezati na malem orodju, ki se mu pravi rezir. Rezir pa ti je lesena diljica, v katero je sedem tankoploščnatih, na dveh stranéh ostro zbrušeni zobkov zabitih tako, da na povrhni strani le za črtico gledajo iz nje. Ti zobiči ali rezila so pa drug od drugega tako oddaljeni, da prvi od drugega stoji blizu za 5 črt, drugi od tretjega za 4 črte, tretji od četrtega za 3 črtice, četrti, peti, šesti in sedmi pa so si jedva za jedno črtico vsaksebi. Med prvima dvema obrezujejo se vitre za največje posode, ki se jim pravi rajte, med drugim in tretjim vitre za rešeta, med najbliže stoječimi pa vitre za tkanje.

S poslednjim opravilom so vitre, rešetu prva poglobitva podlaga, izgotovljene; le razvrsté se še in povežejo v zvezke ali šopke, v katerih čakajo oboda, s katerim se sprimejo v jedno celoto tako, da dadó rešeto ali rajto.

Kaj in od kod je obod, rešetu drugi bistveni del? — Obodar poseka hojo ali smreko, jo oklesti in po določeni meri sežaga v krcle, ktere razkolje v drobne diljice; te najprej na rezilniku obreže in ogladi, potém na okroglo ukrivi in tako

ugane, da jim pride konec črez konec. In to je obod. Prvemu se konca navzkriž sešijeta, da se ne more razviti, va-nj pa se najst sledečih drug za drugim le potoči. Ta dvanajstica se imenuje krog ali kolač obodov. Vsak obod mora biti po enakem načinu sešit, predno se mu pritrdi viterno dno.

Kdor ima rešetno bistvena dela, ta pa še nima rešeta, treba je namreč, da se vitre in obod zvezeta v jedno celoto. Iz tega, kar sem povedal o rešetih, bralec lahko razvidi, da ima vsako rešeto svoje dno, in to ali pleteno ali tkano. Pletó in všivajo se dna ali precej na obod (za to delo se morajo vitre še ošpiciti, da se laže vtikajo v zarezo, s šilom narejeno v obod) ali le sama zá-se. Dna sama zá-se pletena na mizi ali klopi in pa tkana (bodi si žimnata ali lesena) se obrobijo ali sešijejo, predno se denejo na obod. Kedar se izvoli zadnji način, tedaj je treba rešetno še tretjega glavnega dela, in to je obroč, t. j. nizek obodek, ki se na glavni obod, črez kateri se razpne obšito, pleteno ali tkano dno, nastavi in nabije tako, da med seboj trdno držita napeto dno. Glej izgotovljeno rešeto!

Kdor premisli, koliko različnih opravil je treba, predno je narejeno rešeto, in da se na pr. vsaka vitra najmanj desetkrat jemlje v roke, ta se bode čudil nizki ceni, po kateri se prodajejo rešeta. Nizka cena pa izhaja od tod, ker so Ribničanje jako marljivi in urni pri svojem delu, ker delajo kakor v tovarnici in sicer o zimskem času, ko možaki drugje bolj počivajo in ker sami domá in z doma prodajejo svoje izdelke. Zamolčati pa tudi ne smem ženskega spola in mladine, ki pri lažjih delih pridno pomaga možém. Če tudi marljivi Ribničan ne obogati pri rešetariji, vendar si pa z njo, če je varčen, prisluži toliko, da se more na svojem malem posestvu pošteno živiti in davke v redu plačevati.

III.

Da moji bralci Ribničane še bolj spoznajo, zató menim, da ne bode odveč, ako še nekoliko spregovorim o njihovi kupčiji.

Kupčija je v ribniški dolini jako živa; ni je skoro hiše, ki bi ne imela trgovca. Nikar si pa ne mislite trgovcev velikih mest, ki na tisoče prevedejo denarja; meni je trgovec, da le trži, to je kupuje in prodaje, če tudi še tako malo.

Ribniška kupčija je dvojna gledé robe in dvojna gledé ljudij, s kterimi tržijo. Ribničanje tržijo večjidel s svojimi, pa tudi s tujimi pridelki, v obojem oziru pa ali le med seboj ali tudi z ljudmi drugih krajev, bližnjih in daljnih, slovenskih, hrvatskih, slavonskih, madjarskih, nemških in laških. Dolini na korist in blagostan je sevéda trštvo le tedaj, kedar

Ribničanje denar, ki je zvonaj doline, privabijo v dolino, in to se zgodi s tem, da ali svoje izdelke in pridelke spravljajo v denar zvonaj doline ali da tuje z dobičkom prodajo tujim; sicer se denar seli le iz žepa v žep, v dolini pa je vedno jednaka mera. Obeh teh potov se Ribničanje tudi drže. Oni s svojo leseno in lončeno robo hodijo z doma na trštvo t. j. v tuje kraje nosijo jo prodajat od hiše do hiše, od semnja do semnja po vsem Slovenskem, po Hrvatskem, Slavonskem, Ogerskem, nemškem Štajerju in Gorotanu, Tirolskem in Avstrijskem. Še celó Beligrad pozna Ribničana.

Kako navadno, rekel bi, skoro prirojeno je Ribničanom z doma hoditi na trštvo, to kažejo naslednji domači pregovori:

Mož le tisti je,
Ki po svetu vé.
Kdor domá tičí,
Ta nič vreden ní. itd.

Ker ribniška dolina slovi tudi po govorjenju, zató ustrežem morda marsikomu, da namesto popisovanja takoj sklep svojega sestavka zapišem prav v ribniški izreki. Náte ga:

Veliku smajšnih pravljic se pripoveduje o Ribničanih. Oné bi dale misliti, de so Ribničanje zgul tumpci, bedaki in neuimneži, ker skoraj vse poslušavce vlačejo ne smajh, ne-ktere še ne zesmajh. Kar se je kdaj in kej neuimnega zgúdilú, to se Ribničanu podtika. Bil je čas, ko Ribničanov túdi jest še najsem prav poznal, če sem tudi aden izmed njih. Marsiktera bridka solzica se mi je milu vternila iz oči in potočila po licih, ki mi jih je v Ljubljani skoraj vsaki kajden brúsil muj součenec. Ali časi so se jaku spremájnlí. Kar me je nekđaj dražilu, to mi je zdaj ljúbo in mi prijetno doní v ušesih in razveseljúje sercé, ker vajm, de je le šala, kar govorijo pravljíce. De bi te pravljíce bile resnica, gotuovu ne bi bil pošteni Ribničan križem svetá znan in reči smajm, túdi spoštvan ne le med Slovani in Lahi, ampak túdi med Najmci in Madjari.

84.

Deželna ustava in pravo pri starih Slovenih.

(Poleg J. in H. Jirečka.)

Slovanski knezi so bili s prva samo vrhovni svečeniki (duhovniki) in sodniki narodovi in ob vojnem času njegovi vojvodje. Deželne ali splošne reči so obravnavali v očitnih zborih, kterih so se udeleževali starešine večjih rodovin, ali kedar se je kaj posebnega ukrepalo, tudi gospodarji ple-

menitih in svobodnih družin. Določevalo in razsojalo se je po večini glasov.

Kneževi dohodki so bili: prineski in pridelki deželnih lastnin, desetina, ki se je pri deželnih vratih, v podgrajih in semnjih od kupčijskega blaga pobirala v deželi, in naposled davki, ktere so zbori včasih dovolili. Peneze ali denar so Slovenci zgodaj imeli, ker so se ga naučili od Rimljanov poznati; vendar se je dolgo časa le menjavalo (semenj) in sploh blago z blagom plačevalo.

Iz te naredbe mora se razlagati, zakaj so imeli slovanski knezi malo oblasti, katerim je bilo samo v nevarnih časih mogoče zjediniti narodove moči ter si je upokoriti. Ali jedva je bila nevarnost premagana in odbita, že je zopet zjedinenost nehala. Ta nezloščina je bila poglavitni uzrok, da so morali Slovenci v prvem času srednjega veka nektero nesrečo in nezgodo prebiti. Le s časom so prišli razvidni in oblastni knezi do tega, da so preveliko samostojnost in moč posameznih starešin odpravili, na zadnje na njihovo mesto svoje ubogljive uradnike posadili in tako največjo zabrambo hitrega razvitka samolastne knežje oblasti odstranili.

Slovenci so imeli vsi jednako pravico. Plemenite rodovine so sicer bolj častili, ker le izmed njih se je župan volil, ali posebnih pravic jim niso dovolili. V zborih so imeli vsi starešine sedež in glas brez razločka. Kakor so pri sodbah le-ti razsodili, tako so se morali vsi udje brez razločka udati v rozsodbo. Ženske so bile samostojne in spoštovane, ker mogoče jim je bilo za starešine, županje ali kneginje izvoljenim biti.

Pri vsem tem pa Slovenom robstvo ni bilo neznano. Rob je bil med njimi tisti, ki so ga v vojski ujeli, ali pa, kdor se je tako pregrešil, da so ga k temu obsodili. Tudi roditelji so svoje otroke prodajali drugim za sužnje. Če je kak rob dobil svobodo, imenoval se je ognjiščanin, ker se je smel s svobodnjaki na jednoistem ognjišču greti.

Postava (zakon) je bila kakor starodavna zapuščina posvečena in bogovom v varstvo izročena. Hranila se je v narodovih ustih v vezani besedi (vještby), sicer pa zaznamovana na deskah z nekakimi runami (črty, mjety).

Ker se pravo in zakon veže z bogovi, nastale so tako imenovane očiste ali božje sodbe. Te so bile ognjena in vodena skušnja. Ognjena skušnja je bila ta, da je zatoženec moral prijeti razbeljeno železo; če se ni opekel, bil je za nedolžnega spoznan. Pri vodeni skušnji je bil tisti nedolžnim spoznan, ki se ni potopil. Teh skušenj pa so upotrebljevali le tačas, kedar ni bilo drugega pripomočka, da se resnica zve.

Krvno maščevanje (osveta) je bilo sploh v navadi. Če je bil kdo ubit, vzdignila se je cela zadruga nad zadrugo, v kateri je bival morilec, in dostikrat se je zgodilo, da niso poprej mirovali, predno niste bili obe pomorjeni in druga po drugi potolčena. Te uničevalne boje so skušali s tem ustavljati, da se je po sodbi razsodilo, da se bosta dva ali več bojevalcev, v enakem številu od obeh strani, bila med seboj, in to je bilo klanje ali sjedanje.

85.

O v s e n j a k.

(Zložil *M. Valjavec.*)

L

Stoji, stoji tam beli grad,	In 'z njega gleda polno res;	30
V tem gradu gospodičić mlad;	Al' kmet ga vživa, ga cefrá,	
On po gosposki je zrejen.	Ko bila bi potičica,	
Kaj kmetje so, ni podučen;	Ker grudi ga že lakota	
5 Od prvih let, od mladih nog,	Od poljedela težkega,	
Kar dal mu je življenje Bog,	Pa zoblje, zoblje ovsenjaka.	35
Le jedel je potičice,	Skoz okno se ozre grajščak,	
Iz rúmene pšeničice,	Skoz okno gleda, v kmeta zre,	
Na sladkem mleku mešene,	Ki spešno tak črnjak mu gre.	
10 Vse s cukerkom potresene.	Začudi se, zavzame se,	
Stoji pred gradom klopica,	Kako mogoče jesti je	40
Ni lipova, je hrastova,	Pač kruh, ki v njem je taka zmes,	
Popotnikom pripravljena,	In 'z njega gleda polno res.	
Pod streho tja postavljena,	Popraša ga, pobara ga,	
15 Da lahko ondi prevedrí,	Al' kaj okusen slaj imá.	
Če huda ura ga vhití.	„O dober, dober slaj ima,	45
Sem s polja kmet pripelje rž,	Okusen kot potičica.	
Kar vlije se dol z neba dež.	Pokusite, pokusite,	
Pa vstavi voz pod hrastičem,	Gotovo mi potrdite.“	
20 Da varen bil bi pred dežem:	Pa vzame ga, pokusi ga,	
Vedrit gre sam na klopico,	Al' prec iz ust izbrusi ga:	50
Na klopico, na hrastovo,	„Ne jedo takega ljudjé,	
Popotnikom pripravljeno,	Biló bi komaj za svinjé;	
Pod streho tja postavljeno.	Kdo nek' bi grudil tako zmes,	
25 Pod streho on, pod streho voz,	Ki iz nje gleda polno res?	
Pa vzame v roko kruha kos,	Od prvih let od mladih nog,	55
Oj kruha ne rženega,	Kar dal mi je življenje Bog,	
Pač kruha kos ovsenega.	Le jedel sem potičice	
O črn je, črn je kruh zarés,	Iz rúmene pšeničice,	

Na sladkem mleku mešene,
 60 Vse s cukerkom potresene;
 Do zadnjih let, do starih nog,
 Dokler mi da življenje Bog,
 Le jedel bom potičice
 Iz rumene pšeničice,
 65 Na sladkem mleku mešene,
 Vse s cukerkom potresene.“
 Odreče kmet, odgovori:

„Mogoče, nemogoče ni,
 Zgoditi se se more vse,
 Al' boste, al' ne bodete, 70
 Ohrani tega naj vas Bog
 In takih varuje nadlog.“
 Prevleče se in prevedri,
 In spet ti solnce prisveti,
 Požene konja kmet in gre, 75
 Grajščak pa okence zapre.

II.

Stoji, stoji tam Záplota,
 Soseđa Storžca strmega,
 In druge gore tam okrog,
 Ki je odeva gozd in log;
 5 Po njih pasó se srnice,
 O srne, srnice skočné,
 In divje koze skačejo,
 Se v zelenicah pasejo,
 In zajce, zajčke plašné
 10 Pa vjede po grméh lové.
 V nedeljo je grajščakov god,
 Grajščakov god vesel bo god.
 Grajščak pokliče lovce vse,
 Med njimi tudi kmetič je,
 15 Ki videl jesti ga grajščak
 Na klopčici je ovsenjak.
 Vsi lovci skupaj pridejo,
 Pod gradom vkup se snidejo,
 Grajščak pristopi, govori
 20 Le takih lovcem besedij:
 „V nedeljo prvo moj je god,
 Gor v gore zdaj bo vaša pot,
 V gorah pasó se srnice,
 Oj srne, srnice skočné,
 25 In divje koze skačejo,
 Se v zelenicah pasejo,
 In zajce, zajčke plašné
 Pa vjede po grméh lové:
 Tja gor na gore pojdemo,
 30 Da kako srno dobimo,
 Al' kako kozo vjahamo,
 Al' vjedam zajca vzamemo.“
 V gore gredó, z njimi grajščak,

In nese svoje brešno vsak,
 In vsak se dobro preskrbí; 35
 Grajščaka nošnja le teži,
 Zatorej vzame mrvico
 Jedila v svojo torbico.
 Al' gore, gore so goré,
 Kdor jih ne zna, na nje ne gre, 40
 Kdor jih pozna, se preskrbí,
 Si polno torbo naloži.
 Še dneva pol minilo ni,
 Že prazna torba je jedij;
 Popoldne pride; lakota 45
 Presilna že se loti ga,
 Pa vtolažiti moč je ni,
 Ker prazna torba je jedij.
 Kmet lovec tolče ovsenjak,
 Približa k njemu se grajščak, 50
 Približa se, zaprosi ga,
 Da naj mu kruha kos podá.
 O kak ga jé, kako mu gré!
 Dasi je črn, nič se ne vpre.
 Sam sebi lovec govori: 55
 „Mogoče, nemogoče ni,
 Črnjaka nisi jedel še,
 Poznal še ovsenjaka ne,
 Le jedel si potičice
 Iz rumene pšeničice, 60
 Na sladkem mleku mešene,
 Vse s cukerkom potresene;
 Al' kruh noben tak oster ni,
 Da lakota mu mojster ni.
 Mogoče, nemogoče ni, 65
 Kar ni, še lahko se zgodi.“

Siromak črevljar pa njegova goska.

(Spisal J. Navratil.)

V mestu M. (blizu meje hrvatske na Kranjskem) živel je nekdanj — tako mi je pravil pokojni moj ded — ubog star črevljar, ki je imel razven nekoliko druge perotnine tudi jedno gosko. Ker siromak ni imel dosti zrnja, ni je mogel pitati; pa ko bi jo tudi mogel, saj revež ni utegnil. Vdovec je bil brez kake ženske v hiši. S počasnim šivanjem in krpanjem si je prislužil s težko muko toliko, da se je slabo hranil ter od svoje kože tudi jako težko plačeval davke, — nikar da bi si bil najemal dekle ali postrežnico.

Lahko si tedaj mislite, da goska našega črevljarja ni bila debela, nego suha kakor trska.

Tudi za pokojne žene njegove niso imeli pri tej hiši predebelih gosek; ali ona jim je vsaj skrbno pukala (pulila) in izpodrezovala perje; kajti slišala je praviti, da se je že večkrat primerilo, da so domače (nepitane) goske, ko so zaslišale v jeseni izpod neba gaganje divjih gosij, ki letajo ondaj iz mrzlih severnih krajev v toplejše, na naglem se zagnale od tal kvišku, pridružile se divjim sestricam ter potegnile jo z njimi sam Bog vé kam, če se jim ni poprej perje izpodrezovalo ali pukalo iz perotnic.

Vse naše domače živali ali njihove sprednice so bile namreč nekdanj divje. Človek jih je s svojim umom ukrotil ter si jih privadil ali udomačil; nekatere samo za delo (na pr. konja), nekatere za delo in za živež (na pr. vola, kravo, bivola), nekatere pa le za živež (na pr. ovce, koze, prešiče, kure, race, golobe, pure, gosí itd.), nekatere za hišne varuhe ali čuvaje (na pr. psa), nekatere za hišno čistočo (na pr. mačko).

Tudi pri domačih živalih veljá domači pregovor, ki pravi: kri ni voda. Če pride domači konj do kake hoste, v kateri se pase krdelo divjih konj, pa sliši, kako veselo mu rezgetajo svobodni bratci pod milim nebom, prešine ga pri tej priči kakor strela neka čudna moč; kakor vrtalke mu plešejo ušesa, preveselo rezgetaje jo vdere in popiha za divjimi brati ter se jim pridruži, če le more. Med njimi zopet zdvižá; nikdar se ne vrne več k svojemu gospodarju. Tako se godí v Ameriki, kjer je še mnogo divjih kónj.

Ravno tista čudna moč vleče kvišku tudi domače gosí, kedar zaslišijo divje sestrice pod nebom; in če so suhe, tedaj lahke in koščatih perotnic, spusté se k njim v višave, da se

jim pridružijo, zopet zdivjajo in se nikdar več ne vrnejo. Če so pa pitane, tedaj pretežke, ali če suhim gospodinja poprej perje izpodreže ali izpuli, ne morejo visoko od tal zleteti; poskušajo pa to vselej, posebno če so na kakem visokem kraju.

Tako se je pasla jesenskega dne mršava goska siromaka črevljarja na visokem hribu blizu domače hiše ravno ondaj, ko so zagagale visoko nad njo divje gosí, ki so se selile zbog zime v toplejše kraje. Ko zasliši klaverna samica izpod neba sestrin glas, prešine in oživi — rekel bi — tudi njo tista čudna rodovinska moč; ko bi trenil, zavije samica svoj dolgi vrat, pogleda po strani z jednim očesom navzgor, zažene od prevelikega veselja tudi ona svoj glas, razpne peroti in zletí s hriba. Sosedje so jo videli, kako se je zaganjala čedalje više, čedalje više, dokler ni priletela do drobne dolge verige, ki je bila podobna rimski kljuki (>).

Kako se je praskal za ušesi ubogi naš črevljar, ko je zvedel, kaj se mu je zgodilo! Sosedje so se mu pa smejali; kajti preprost človek je že tak, da se o takih (manjših in ne-navadnih) nesrečah rajši smeje nego joče. Nobeden mu ni rekel: „Smiluješ se mi, dragi moj sosed, da si izgubil tako iznenada jedino svojo gosko.“ Še pikali so siromaka. „Zakaj pa nisi izpodrezoval ali pukal perja iz perotnic?“ vpraša ga stara sosedka. „Preveč skrbi imam, pa sem pozabil,“ odreže se jej črevljar kislega obraza. „Vem, ljubi moj Martin!“ (tako je bilo črevljarju ime) reče neki sosed, ki se je zmirom rad šalil in burke uganjal, „vem, da si se že zdavna veselil gosje pečenke; pa ne žaluj preveč, saj je ni bilo drugega . . . nego kost in koža. Naj gre rakom žvižgat!“

Tem besedam se vsi na glas zahohotajo. Celó ubogi črevljar se je namuzal in izginil z vežnega praga v hišo, rekóč: „Naj bo, Bog ne daj samo večje nesreče, to že pretrpim!“

Še nekoliko časa potém so pikali sosedje siromaka črevljarja, prašaje ga, kdaj jih misli povabiti na pečeno gosko; ali za pet ali šest tednov pozneje ni mislila več živa duša na črevljarjevo gosko. Tudi njen gospodar ne.

Minilo je leto in dan. Vrne se zopet jesen. Naš črevljar sedi sam v svoji stanici na trinogatem svojem stolcu in si krpa luknjate škornje. Kar zašumi nekaj na odprti veži — kakor vršelo ptic.

„Kaj je to?“ reče siromak s seboj, vrže krparije v stran, skoči po koncu, pa brž na vežo.

Tú ti vidi polno vežo . . . gosek. Mahom zapre vežna vrata. Zdaj prime za očala (ki mu malo da niso bila padla v naglici z nosa) ter jame ogledavati te goske, in glej, naj-

večja med njimi jej je res jako podobna. Črevljar jo ujame, pogleda kožico na parkljecih in vidi, da je prebita prav tako (z dvema luknjicama), kakor so imeli pri njegovi hiši še za pokojne žene navado prebijati goskam mreno med parkljeci za znamenje, da so to črevljarjeve goske.

Glejte si čuda, stara nezvesta goska se je za leto in dan vrnila in pripeljala za obresti ali nameček še deset drugih mlajših divjih gosek s seboj. Spomnila se je, ko je to leto ondot iz severnih v toplejše kraje potovala, nekdanjega svojega doma in se spustila morda od prevelike lakote z družčino vred na vežo, na kateri je tolikrat zobala, dasi se tudi ni bila ondi nikdar . . . nazobala.

Lahko si mislite, kako vesel je bil siromak črevljar te prečudne družčine, ki jo je pogostil brž z vsem zrnjem, kolikor ga je imel pri hiši. Nató je staro in mlade prodal ter skupil za nje lepe denarce.

Glejte si ga no, menda zna čarati, tako so zdaj sosedje dejali, pa ga niso več pikali.

87.

Atila, kralj hunski.

(Spisal *Dav. Trstenjak.*)

V drugi polovici V. stoletja je živel Atila, imenovan bič božji. Bil je to mož silovit, bistrega uma, trdne volje in predrzne srčnosti. Vladal je nad divjim narodom hunskim, ki ga Ammianus Marcellinus blizu takó-le popisuje:

Brez brade so, grdega obličja, ker dečkom brž po rojstvu jabelka (lica) prerežejo, da jim zaradi brazgotin mustače ne morejo rasti; krivonogi so kakor zverí in skoro živinsko je njihovo življenje. Ni jim treba ognja, da bi si kuhali jedi; njih živež so korenine in zelišča, ali pa jedó na pol surovo meso. Hiš nimajo nikakošnih in se jih ogibljejo kot grobov; celó kolib iz trstja ne najdeš pri njih. Brez mirú po hostah in gorah blodeči so od detečjih nog privajeni gladu in žeji ter vsaki vremenski spremembi. Njih oblačila so ali platnena ali pa sešita iz kožic manjših živalij; zmirom pa nosijo to isto obleko domá in na polju ter jo imajo tako dolgo na sebi, dokler v cape ne razpade. Kosmata svoja bedra pokrivajo s kozlovimi kožami, njih škornji so nespo-dobni, zató težko peš hodijo. Toliko boljši pa so jahači; sicer so konji njihovi suhi in grdi, vendar stanovitni. Na teh

čepé kakor prirasteni in na konjih opravljajo svoje navadne posle. Po noči in po dnevu je skoro vsak na konju: na konju kupuje in prodaje, já in pije; večjidel na vrat te živali naslonjen tudi Hunec spi; celó svoja zbirališča in posvetovanja imajo na konjih. Pravega gospodarstva ni pri njih najti; svojim glavarjem služijo brez vsake trdne zveze. V vojsko gredó nalik zagvozdi z neskončno divjim krikom. Brhki kakor so, razkropé se h kratu in si nasprotnika za uboj poiščejo. Iz daljine se borijo s kopjem; rti tega orožja so iz ostrih kostij napravljeni. Kedar se sovražnikom približajo, borijo se z mečem ter mečejo zanke na-nj, da tako zavozlan ne more se braniti. Pluga in motike ne poznajo. Brez dvoirišča in ognjišča skitajo se sem in tja s svojimi koli ali vozi, na katerih stanujejo žene in otroci, dokler ne odrastejo. Drugje rojen, drugje izrejen ne vé nobeden, od kod je. Ne poznajo razločka med krepostjo in pregreho; kar je vera in bogoslužnost, tega tudi ne vedó.

S tem divjim ljudstvom se je vzdignil Atila, zapustivši svojo leseno poslopje kraj reke Tise na Ogerskem, nad Rimljane. Več ko pol milijona vojščakov, deloma najetih deloma prisiljenih, gnal je skoz Norikum, Vindelicijo in Alemanijo na Ren, kjer je ta divja druhal pokončala v mestu Vormaciji burgundsko kraljevo poslopje. Stara pesen pravi: Kamor je kopito Atilovega konja stopilo, tam ni rastle več trava. Najlepša mesta so podrli ti divjaki in že so prišli do Genaba (današnji Orleans). Tu se jim hrabri Aecij nasproti vrže z Burgundci, zapadnimi Goti in Franki. Krvava bitva je bila na polju katalaunskem leta 451. 162.000 mrtvecev je pokrivalo bojišče, med drugimi je padel tudi Teodorih, junaški kralj zapadnih Gotov. Vendar Atila je bil zmagan in se je umaknil nazaj v Panonijo, da drugo leto črez Julske planine plane v gornjo Italijo. Lepa mesta Petovij (Ptuj), Celejo (Celje), Emono (Ljubljano) in Akvilejo (Oglej) razdrle so te divje druhali. Že so padla slavna mesta Mediolanum (Milan), Pavija, Padua, Verona in že se je Atila napravil nad mogočni Rim, vendar se je na prošnje papeža Leona I. pomiril z rimskim cesarjem Valentinijanom in se vrnil v panonske pustinje. Naglo je umrl ravno tisto noč, ko se je bil s hčerjo burgundskega kralja oženil; nekteri pripovedajo, da ga je nevesta njegova sama umorila. — V Atilovi vojski so služili Slovenci; zató še njegovo ime zdaj živi v narodnih povestih slovenskih o Pesoglavcih in Pesjanih, kakor so Hune zaradi njihove grde postave imenovali. Kedar so kralja pokopavali, obhajali so velike krmine, pri katerih so razne pesni svojemu

vitezu na čast prepevali. Latinski pisatelji pravijo, da se je ta sedmina velela „strava“, ki je slovenska beseda — v spričevanje, da so že tedaj v Panoniji stanovali Slovenci.

88.

Hvala dreves.

(Zložil *A. Oliban.*)

1. Prav ljube se mi zdé drevesa,
Po otročje se jih veselim;
Da dale so nam je nebesa
V prijatle, se iz njih učim.	5. Pogreša starček li odeje,
Ga tare mraz in lakota —
Drevó po zim' mu izbo greje,
Drevó mu sad za živež dá.
2. Z radostjo dečka že napaja,
Se smeje mu srcé, okó,
Kedar ga cvetja sneg obdaja,
Ki trosi ga s pomladi drevó.	6. In ko obiše smrt neznana
Konec posvetnih nas željá,
Nam trudnim od dreves poslana
Je posteljca šestoočlata.
3. In če mladenču ni nobena
Doslej po sreči se izšla —
Drevesna veja ga zelena
Tolaži, novi up mu dá.	7. In kedar davno že človeka
Spomin pozabljen v grobu spi, —
Zvestó, glej! sama mila beka
Mu na zeleni mah solzí.
4. Poldanski že sopár pripeka,
Slabeti moč možá začné —
Tù hladno senco črez človeka
Drevó dobrotljivo razpné.	8. Od tod so ljuba mi drevesa,
Zató se tak jih veselim;
Da dala so nam je nebesa
V prijatle, se iz njih učim.

89.

Prerodba rastlin.

(Spisal *Fr. Marn.*)

Vsaka rastlina je navezana na gotov kraj in gotovo vreme, t. j. zemlja, na kateri raste ta ali ona rastlina, mora imeti gotove lastnosti, in vremenstvo onega kraja, kjer se ima rastlina razvijati, ne sme prestopiti gotove meje toplote in mraza. Dokler se to dvoje ne zmenja, dotlej se tudi rastlina ne spremeni. Če pa preneseš rastlino iz plitve zemlje v debelo, iz gorkega kraja v mrzlejši, iz suhe zemlje v vlažno, spremeni se tudi njena notranja sestava in vnanja podoba; toda ne pri vseh jednako, ampak pri raznih razno. Pri nekterih se kažejo spremembe vzlasti na koreninah, pri drugih na stebelu in listju, in pri tretjih je zopet cvet in sad najbolj občutljiv.

Spremembe, ki se na rastlinah godé, so kaj čudovite, še bolj pa važne, zató ker so človeku tako koristne. Tako na pr.

so podzemeljska jabelka divjega koruna, kakoršen raste po gorkih krajih v Ameriki, drobna in neokusna, da jih je prav težko jesti; in pri nas v Evropi se gledé na obliko, velikost, barvo, okusnost nahajajo v tisočerihih plemenih in so v pre mnogih krajih poleg kruha najvažnejši živež človeški. Repa, poprej samo okrogla ali obla, jela je od začetka sedanjega stoletja bolj dolgljata postajati. Tudi barva se mnogovrstno spreminja: iz bele in rumene je prešla tudi v višnjevo in rudečo (pesa). Poprej k večjemu četrť kilograma težka, nahaja se zdaj neredkoma taka, da tehta po več kilogramov.

Stebela in debla so bolj stanovitna; vendar nahajamo tudi pri teh spremembe zeló zanimive in važne. Vsak človek vé na primer, da se drevó, katero navadno le po gorah raste, hitreje razvija, če ga presadiš v nižavo in da les njegov mečji postane, in ako grm iz doline prestaviš na goro, raste ti ondi še bolj počasi, daje pa zató trši in bolj trpežen les.

Posebno spremenljivo je listje. Zadosti je, če pogledamo na naše navadno zelje. Kdo bi je v divjem stanu spoznal! Tam ob morskih bregovih je steblo tanko in leseno, in modrorjavo perje redko, kratko in ozko. In zdaj poglejte na naše zeljnike! Kako debelo in mesnato je steblo, kako široko in bujno je perje, kako gosto in kako hitro se razvija, da jedno drugemu dela napóto in se tako združi v velike debele glave, na ktere kmet z veseljem pogleduje!

Najbolj očitna pa je čudovita prerodba rastlin na cvetju. Vse te cvetice, ki po vrtilih s tako mnogovrstnimi in krasnimi bojami razveseljujejo naše oči, vse so se že nekolikokrat prerodile. Naša navadna vrtnica, ki tako ošabno povzdiguje šop lepo rudečih in pisanih peresec, nima v divjem stanu tega kinča, kakor je vsakemu znano. Na vsakem vrtu najdemo več po cvetju zeló različnih plemen iste rastline; posebno navadne in mnogovrstne so spremembe boj. Dadó se nekoliko primerjati spreminjanju barve na ptičjem perju in dlaki naših domačih živalij. Te prikazni sicer še niso dosti pojasnjene; vendar se dajo postaviti nektera gotova pravila, po katerih se boja spreminja. Opazovalo se je na pr. da se višnjeva barva lahko spremeni v belo in rudečo, nikdar pa ne v živo rumeno, in da ta zopet lahko preide v rudečo in belo, nikdar pa ne v višnjevo.

Jednako čudne, kakor važne za človeka so spremembe semena in sadú. Kje najdeš prvotno zrno, ki bi bilo jednako naši pšenici, in kateri divji sad je jednak našemu okusnemu jabelku? Semena naših žit so v divjem stanu tanka in drobna, in le marljivo obdelovanje jih je spremenilo v večje, težje, bolj jeklene in močnate, tako da so najvažnejši živež človeški.

Drobna, okrogla in ko vrisk kislá lesnika, ki raste v ledinah, je mati vseh po barvi, velikosti in okusu tako različnih neštevilih jabelčnih plemen. Koliko različnih trtnih plemen se goji po naših vinogradih, ki vsa izhajajo iz divje trte s tako kislím grozđjem, da ga še lisica ne okusi! In z razumno gojitvijo spreminjamo ne le velikost, barvo in vnanjo podobo sploh, večkrat spremenimo tudi grenke, kisle in škodljive sádeže v dobre, koristne in okusne. Tako skrbi dobrotljivi stvarnik po različnih potih za blagor človeški.

90.

Nezadovoljno konjče.

(Spisal *Nace Dolinar.*)

Huda zima je bila. V mrzlem hlevu je drgetalo konjče ter si žealelo, prej ko mogoče zameniti si svojo pusto slamo z gorkejšim vremenom in zeleno krmo. Gorko vreme in zelena travica pride, z njo pa mnogovrstna dela, tako da je konjče bilo kmalu sito pomladi, kakor poprej zime, in si na vso moč poletja želí. Tudi poletje pride, pa s poletjem tudi žetva. Kolikokrat je moralo konjče težki, s senom in snopjem obloženi voz vlačiti! Kmalu prične ječati in godrnjati nad poletjem in težko pričakuje jeseni. Jesen pride; jabelka, grozđje in drugo sadje se je zorilo, pa kljuse še ni imelo mirú, ker drva in stelje je bilo treba za zimo napravljati. Ni se še konjčetu tako slabo godilo; treba je bilo iti z njive v gozd in iz gozda zopet na njivo. Težko je pričakovalo zime, da bi se moglo zopet nekoliko počiti.

Življenje naše je nepretrgana vrsta praznih želj. Vsak stan, vsak čas ima svoje delo. To spoznati, je prava modrost.

91.

Pepelnica.

(Zložil *A. Praprotnik.*)

1. Veselja tir je že pojenjal,	2. Mladost si zlati čas obeta,
Resnobni dan z norostjo menjal,	Iz sladkih nad si vence spleta;
Trohnobe venec in pepel	Al' komaj prejde jej pomlad,
Učiti glasno je začel:	Odpade že jej sladki sad;
Na zemlji kar se je rodilo,	In vse, kar živo, lepo bilo,
V pepel se bode spremenilo.	V pepel se bode spremenilo.

<p>3. Kar svet tak čisla, poželjuje,
 Kar sreče svit nam obetuje,
 Vse mine z zarjo jútranjo,
 Razpade z rožo pisano.
 Kar svet imá, kar v svetu klilo,
 V pepel se bode spremenilo.</p> | <p>4. Le jedno je, ki nam ostane,
 In tega sila ne pregane,
 V pomladi večni nam cvetè,
 Razširja c'lo v nebesa se:
 Glej žlahtne duše oblačilo,
 Nikol' ne bo se spremenilo.</p> |
|--|---|

92.

Katakombe sv. Kaliksta v Rimu.

(Poleg *L. Heuflerja* poslovenil *A. Lézar*.)

Katakombe so podzemeljske jame, v katerih so se pokopali kristjanje o času, ko so jih preganjali neverniki. Kakov namen so imele te jame s prva, tega ne vemo; za gotovo pa nam je znano, kakov namen so imele pozneje in da so nam dandanes neprecenljivi spomeniki in dokazi mučeniške dobe, zibel krščanskega Rima, nepotekljiva hranišča svetih ostankov verskih junakov.

Katakombe, ki so vsakemu odprte, so izpraznjene; njihovi napisi, malarije, posode in svete kosti so iz njih prenesene ali v cerkve ali se pa hranijo v krajih, v ta namen odločenih. Katakombe sv. Kaliksta so pa deloma še nenačete in se še le natančnejše preiskujejo in prekopujejo. Posebno privoljenje mora dobiti oni, kdor hoče vá-nje iti.

Vhod v te katakombe je v vinogradu ob cesti „*via Appia*“ imenovani, ne daleč od cerkve sv. Boštijana. Po udrtih stopnicah se gre v ozek rov, izsekan iz vulkanskega lahkega kamena, na katerem stoji Kampanija. Na obéh stranéh teh rovov, ki so večjidel tako ozki, da v njih težko dva človeka vštric hodita, vdolbene so v stene po vrstah niše ali jame. Vá-nje so polagali mrličé brez mrtvaških trug, njihovo zev pa ali zazidali ali zaslonili s kamenitimi ploščami. Ob strani teh jam so zazidavali stekleničice s krvjo sv. mučencev ali lončene svetilnice. Palma na napisih ali stekleničica s krvjo ob strani, to ste znamenji mučeniških grobov. Ti rovi so razpeljani na vse strani, zdaj vkreber, zdaj navzdol; sem ter tja je treba stopati po stopnicah čedalje v nižja in nižja nadstropja. Tujec kmalu ne vé, v katero mer vodi pot, po kateri hodi, ali na jug ali na sever, ali na vzhod ali na zahod; pred seboj vidi le ozke, na vse strani razpeljane rove med neštevilnimi, slabo razsvetljenimi mrtvaškimi jamami. Ako vodnika zadene nagla smrt, so obiskovalci Kalikstovih katakomb v

nevarnosti počasne, muke polne smrti. Le ljudjé, jako zvedeni, gredó brez nevarnosti v labirint tega neizmernega podzemeljskega mrtvaškega mesta; njegovih vhodov nič kaj skrbno ne zapirajo, kajti kdor je nesposoben, ta gotovo ne gre v ta podzemeljski svet.

Na mnogih mestih se ti rovi razprostirajo tako, da so prostori podobni kapelam, višjim od nadstropja; lahko so bili v njih možjé in žene, ločeni med seboj, pričujoči pri službi božji, ki se je opravljala na mučeniških grobih. Podzemeljske cerkve ali rake, ki se v mnogih starih božjih hramih nahajajo pod velikim oltarjem, so zidane po zgledu teh katakombskih kapel ter imajo, prav tak nizek obok, obliko četverniku (kvadratu) podobno in izdolbino za grob, ki je bil tudi oltar. Kapele v katakombah sv. Kaliksta, mučenca in prvega papeža tega imena († 222), so jako zanimive tudi po malarijah, dobro ohranjenih, ki so po svojem slogu žive priče stare umetnosti. V njih je izražena milina in lahkost pompejskih malarij, le da izrazujejo krščanske misli. Poganski malarji so sprejeli krščanstvo ter s svojim čopičem poveličevali grobe njegovih mučencev.

Stropi in stene teh kapel so večjidel v presno malani; njihove podobe kažejo krščanstvo in njegovo vero. Golob, jagnje, riba so videti skoro povsod. Tudi pav se pogosto nahaja; bil je menda podoba neumrljivosti. Na mnogih krajih se vidijo malane tudi večje svetopisemske prigodbe, na pr. Jona, predpoda Jezusovega vstajenja, ribji lov, Jezusov krst v Jordanu, Jezus kot dobri pastir z jagnjetom na ramah, skupni obed ljubezni itd.

93.

Slovenska božja pot.

(Spisal *J. Jurčić.*)

Na gorici stoji bela romarska cerkev, daleč po deželi vidljiva. Poslednji solnčni žarki jo prijazno objemljejo, umaknivši se iz doline, kjer so le mračno senco pustili. Vablljivo pozdravlja bela cerkev posamne gruče romarjev, ki se, pobožne pesni pojóč, s počasnim korakom bližajo koncu svojega dolgega potovanja. Spredaj pred krdelom hodi vodnik, dolg suhoten starec. Na obrazu se mu bere nekaj kakor veselje samega sebe in ponos. In kako ne bi bil ponosen, on sam iz celega krdela vé in pozna hribske pote in steze; on sam je vse krdelo, kar ga je za njim, iz daleč pripeljal sem, da bodo častili Boga. Marsikomu izmed romarske trume so težke pete

in žalji na nogah ustavljali stopinjo, ali obljubo je bil storil v zadnji nevarni bolezni; preverjen je zdaj, da mu je Marija ljubo zdravje izprosila, in vesel je, da se jej more hvaležnega skazati na božji poti. Žejna in lačna peša starikava ženska, v krdelu poslednja, preveč je za-njo trdega pota; ali misel, da gre za blagor in srečno vrnitev svojega sina molit, kateri je moral na vojsko — ta misel jej krepi oslabele ude. In cvetoča deklica v sredi, ta izpolnjuje željo rajnce matere na smrtni postelji; namesto nje gre na božjo pot in sicer ima še toliko vročih želj, ktere se svetu ne dadó potožiti, ktere bode le v romarski cerkvi skrivaj razodela Bogu in devici božji.

Naposled so dospeli do svojega namena. Večer je pred shodnim dnevom. Živo gibanje je po trati okoli cerkve. Razven romarjev iz vseh krajev dežele, različnih po noši in govoric, po obrazih in starosti, — romarjev, ki so prišli brez posvetnega namena le Boga častit in za stare grehe odveze in odpuščenja iskat, prišel je tudi lakomni kramar, pridni Ribničan s svojo robo in oba razstavljata za prihodnji dan svoje blago na prodaj. Berači, reveži in postopači so se razpoložili po ogljih in ob potih. Tu kaže jeden rano na goli nogi, stega roko z molkom ovito in milo prosi za dar božji. Tam zopet peva hrvatski razcapani slepec svoje jednomerno otožne pesni o kraljeviču Marku in zbira okrog sebe mlajše radovedne romarje ter polni klobuk z darovi, ki mu leté od vseh strani.

In ko naposled noč razgrne po zemlji svoj črni plašč, zakurijo se velikanski ognji okoli in okoli cerkve. Vse, kar je izpoved opravilo in ni dobilo v cerkvi prostora za prenočišče, vsede se okrog tleh ognjev. Seznanijo se tu možjé pri pipi tobaka, ki se niso prej nikdar v življenju videli in se ne bodo. Govoré in si razlagajo, kakošna je letina tu in tam, koliko so svetá prehodili, kje je za rogato žival dober in sloveč semenj, in na zadnje za pipe menjujejo. Drugi pospé po trdih tleh, in sanje jih prenesó v daljno domačijo nazaj. Mlajši svet pak se spravi vkup, in pesni o sv. Neži, sv. Joštu, Mariji itd. glasno doné v dolino v lepo tiho noč.

Tam pod starim drevesom ima Hrvat nekaj ovác. Brez izbiranja kolje hudobni mož živalico za živalico. Priročno mu je to opravilo, kajti kakor bi v zrak pogledal, tako hitro skoro je jarec živ in — brez kože. Potém ga vzame manjši Hrvatek v roko, umetno z nogami zaplete razpor, kjer je drob ven jemal, in tako zašitega natakne na raženj iz gabrove veje in na rogovile vrhu žrjavice. Malo časa je vrtel, koštrun je pečen. Tretji Hrvat si brke zaviha, zaviha umazane rokave, vzame pečenko in jo začne na deski, ki na kamenu sloni,

razsekavati. „Vruče! vruče!“ vpije, da se daleč razlega. In od vseh krajev prihaja ljudstvo, Hrvat daje po tri groše „pečen funt“, in ko razdá vse, pečen je drugi jarec.

Zavidljivo in po strani gleda Hrvata, srečnejšega prodajalca, tržni mesar, ki v lepi kolibi ne daleč proč prodaje govedino in juho. Še bolj pak je srce potrto stari ženi, ki tik zraven kuha v velikanskih loncih kavo in se le malokdo oglasi, da bi za malo denarja sprejel ogromno čašo te pijače. Bolj vesel pak je žganjar, ki ima okrog svoje mize dovoljno krdelo beračev, ki pridno po grlu poganjajo, kar so sinoči nabernjali in privpili.

Zarja se jame delati. Romarjev iz bližnjih krajev čedalje več prihaja. Prihajajo krčmarji s polnimi sodi, stavijo si šotore in nastavljajo vino. Vsa gora je živa, cerkev prepolna.

Služba božja se prične, vse vre k sv. obhajilu. Pridigar na leci zna poslušalce do solz ganiti, in marsikdo obljubi v tem trenutku, da bo odsihdob živel drugače.

Po dokončanem opravilu vre ljudstvo ven. Napolnijo se kramarske kolibe. Vsak romar želi kaj malega kupiti, da bi za spomin ali za odpustek nesel domú in bi prazen ne prišel k prijateljem ali otrokom. Cula, ki je popotnico nosila, izpraznila se je temu in onemu, treba jo je napolniti. Kdor se je od polnoči zaradi obhajila postil, ta hiti zdaj k Hrvatu po pečenko, h krčmarjevemu šotoru po vino. Kdor je radoveden in je še le v prvič prestopil deveti prag od domače hiše, ta ogleduje in opazuje v vretju ljudij obnašanje lepega Štajerca, nošo belih Kranjcev, vlaške deklice iz Gorjancev z rudečo kapico, belo obleko in dolgimi kitami, ki jim po hrbtu mahajo, ogleduje Gorenjce in posluša, kako ta, kako oni govori.

Zvečer pak je zopet prazno in samotno okoli cerkvice. Kramarji in drugi dobičkarji so odpeljali svojo robo, romarji so že daleč na potu proti domu, in le pepelnata pogorišča, razhojena tla in ostanki šotorov pričajo, da se je bilo na ta dan več ljudij tu sešlo.

94.

Skopulja.

(Zložil *L. Jeran.*)

1. V prijazni ravnici sred rožic dišečih
Pod belim snežnikom krog svoj'ga vrtá
Je v dnevu jesenskem ob solčnem zahodu
Prevzetno šetala Skopulja gospá.

2. Pod solncem zastonj bi iskati se trudil
Kraj, kateri bi vtegnil bit' temu jednak,
Zastonj mu primerjaš arkadske planine,
V lepoti na svetu nobeden ni tak.
3. V različnih drevesih preblaz'ga plemena
Se v rajski ložiček ta vrt spremeni,
Od zlatega cvetja, od rajskega sadja
Se veja in steblo vsaktero šibi.
4. Siv starček prof' vrtu ob pal'ci prileze,
Na licu mu revščina bila je brat':
„Gospá milostljiva! — začné trepetaje —
Dovol'te tri jabelka meni pobrat'!“
5. „Kako se predrzneš me tukaj nadleg'vat'?
Pober' se od mene, nesramni lenuh!
Ko b' takemu sadje zametati imela,
Raj' vidim, da vzame peklenski ga duh.“
6. Pohlevna solzica na lice mu kane,
V presrčni bridkosti odpravi se preč; —
Ko zjutraj prevzetna Skopulja spet vstane,
Prelepega vrta ni videla več.
7. V najvišje snežnike je kranjske dežele
Peklenske pošasti ga zvlekel vihar;
Na Grintovca skalnati vrh ga posadil,
Do njega nobeden ne more nikdar.
8. Zdaj z jabelki ptice in zver se gostijo,
Ki zrele z vrh hriba v robove drčé,
Po travici voljni vrtá se igrajo,
Skopulja pa brusi po pesku peté.

95.

Dobri pastir.

(Po poljski čitanki spisal *Fr. Celestin.*)

V gorski vasici je živel v ubogi župniji duhovnik, ves vnet za blagor vernikov in cerkve božje. Vedno je izpolnjeval voljo božjo, bil v svojem obnašanju ponižen in priprost, v službi božji goréč in spodbudljiv, proti ljudém poln ljubezni in prijazne resnosti, domá v zatišju svojem pa vesel kakor nedolžno dete. Vsa župnija, ki se je raztezala globoko med gore, spoštovala ga je kot svojega očeta. Stare in mlade je prešinilo globoko spoštovanje, kedar koli so ga videli; kajti

stal je kakor apostol gospodov na leci, kedar je oznanjal besedo božjo, kedar je pri oltarju najvišjega dar svete maše opravljal, in sploh bodi si v spovednici ali pri postelji bolnikov — povsod je na srca govoril ovčicam svojim.

Mnogo let mu je preteklo v verni službi gospodovi. Ne ostra zima, ne neprijetno vreme, ne nočna nevihta ni vzdrževala pobožnega pastirja, če so ga tudi poklicali v kako daljno kočo njegove župnije. Toda prišla je starost in oslabila njegovo moč. Začel je hirati in ni mogel več hoditi. Ko je tako nekega dne, premišljujč onemoglost svojo, sedel na stolu, pride mu naznanilo, da kmet v hribih tri ure daleč hudo bolan prosi za zakramente umirajočih.

Žalosten se obrne duhovnik k poslancu in mu reče, da je on sam preslab in naj se bolnik takrat prepusti duhovniku sosedne župnije. Poslanec je torej odšel.

Črez šest ur pride drugi posel od tistega kmeta in naznani, da je bolnik hudo žalosten, ako ga očetovski prijatelj njegov, pri katerem se je verno prej spovedaval, ne pokrepča še za večno življenje, in naj se ga usmili častiti oče.

Župnik od starosti potr, ležal je bolen v postelji in s solznimi očmi pravil poslancu, da mu je nemogoče, da bi v takem stanu šel po snegu in mrazu globoko med gore. Še bolj so prigovarjali poslancu družinski, in odšel je nató. Ali tudi ta druga odpoved ni zadovoljila pobožnemu hrepenjenju bolnikovemu.

Pride tretji poslanec in ginljivo opisuje veliko žalost bolnikovo, da ne more prej umreti, predno ne vidi duhovnega tolažnika in očeta še enkrat.

Tu zbere župnik vso svojo moč, dvigne se na postelji svoji in reče onim, ki so bili okoli njega: „Čutim, da se mi bliža smrt; vendar prosečemu ne morem odreči želje njegove. Bog mi bo dal moč, da bom izpolnil zadnjo dolžnost svojo; nesite me urno k njemu.“ Vstane, obleče se, vzame štolo in zdaj ga peljejo v cerkev po sveto rešnje telo za umirajoče. Preskrbé mu nosilnico, denó vá-njo bolnega starčeka, zavijó ga v odejo in ga nesó tako sredi noči, neviht in snega v puste gorske kraje. Cerkovnik je stopal naprej s svetilnico in z zvončekom. Pobožni služabnik božji je pritiskal na svoje prsi telo gospodovo in srčno molil vso dolgo pot.

Pridejo do koč. Bolnik je bil že blizu smrti, ni se več ganil ne zavedel. Ko pa zvonček pri vratih zazvoní, obrne proti njim omedlele oči. Približa se nosilnica in v njej na pol ležé drží ljubeznivi stari župnik v drhtečih rokah najsvetejši zakrament. Tu se oživi obličje bolnikovo; ves hvaležen po-

vzdigne roke proti nebu, ko so župnika prinesli k postelji njegovi, in goreče poljubuje štolo. Imel je še toliko moči, da se je spovedal, prejel sveto rešnje telo in bil v sveto olje dejan, med tem ko so žena njegova in otroci in oni, ki so prišli zraven, plakaje klečali pred durmi. Oba bolnika sta molila nekaj časa skupaj; glas umirajočega duhovnika pa je postajal zmirom tišji in slabejši. Moč njegovo je premogla dolga pot in velika trudnost. On, ki je tolažbo nebeško prinesel k postelji umirajočega, imel je iti v večnost pred skrbno gojenim sinom. Poljubljal je sv. razpelo, pritiskal je v roko svojemu umirajočemu sosedu in smehljaje se umrl. Nekoliko trenutkov potem izdihnil je tudi kmet svojo dušo.

96.

Lev, kralj v puščavi.

(Spisal *Fr. Marn.*)

Stopimo v duhu na daljne stepe sudanske v Afriki. Tiha noč je že razprostrla nad njimi temna krila, na obzorju migljajo zvezde južnega neba. Okrog in okrog po planjavi kraljuje tihota in mir. V stajah so zbrane črede, ki se pasejo po širokih stepah; večjidel so že poleggle po tleh. Tudi pastir v borni kolibi je položil trudne ude na seneno ležišče in kmalu zaspal. Samo tovariši in spremljevalci pastirjevi in njegove črede čuvarji — zvesti psi, samo ti še bdé, da bi o pravem času dali znamenje, če se bliža nevarnost. Toda s časom potihnejo tudi ti varuhi in dremota jim zleze na oči.

Okrog in okrog je tiho in mirno kakor v grobu. Kar zagrmí omamljajoče rjoenje, in iz sladkega spanja planejo kvišku spalci, strah in groza jim spreleta kosti. Oglasil se je puščave mogočni gospodar, ki oznanja, da gre večerjat, pozno kakor imá velika gospoda navado. Da bi nobeden ne preslišal silnega glasú, ponavlja se še enkrat. Med čredo je največja zmešnjava: biki, krave, velblodi, staro in mlado, vse se gnete in stiska v kot.

Zdaj si je izbral svojo žrtev; kakor bi trenil, planil je na mladega bika, samo enkrat ga je poljubil in že je po njem. Grozno grčé leži na svojem plenu, čedalje globlje mu zasaja ostre kremplje v meso, naposled ga vzame med silne zobe in izgine z njim v nočni temi.

V hišici svoji skrit gledal je pastir z rosnim očesom in s srdom v srcu predrznega roparja; toda braniti si ni upal, dobro vedé, da bi utegnil izgubiti življenje, ko bi leva razjezil.

Samec lev je pravi uzor močate sile in lahke gibčnosti. Velika pa nikakor ne grda glava z bogato grivo, ki ga pokriva od zaglavja do pleč, široke svalnate prsi, gladko, gibčno stegneno telo, silne noge, grozno leskeče oko, katero v svesti si svoje moči mirno vpira na sovražnika, — vse to priča o njegovem junaštvu in plemenitem rodu. Vse te prednosti vendar ne morejo zakriti mačjega rodú; kaže se preveč očitno na zobéh, na nogah in okrogli glavi, pa ko bi tudi vseh teh znamenj ne bilo, izdalo bi ga kmalu njegovo vedenje. Kljubu vsem hvalospevom je in ostane lev vendar le mačje rodovine, če se mu tudi nekaka hvalevredna velikodušnost nikakor odreči ne more. Nikdar ne davi on kakor druge zverí mačjega plemena iz same želje po krvi, ampak samo tedaj, kedar želodec terja svoj neodbitni davek, in tudi v boju se vede bolj odkritosrčno, dasi ni popolnoma prost hinavščine in potuhnjenosti. Odrastli samec meri okoli tri metre in tehta 330 *kg*. Najgroznejši in najbolj divji pa je njegov glas; Arabci ga grom imenujejo. V resnici se zemlja strese, kedar zarjove.

Vseh teh prednostij pa nima levica. Pri njej ni ponosne, strahotne grive; zató pa spominjajo kratka, špičasta ušesa še bolj na mačji rod. Celi spredek trupla izgubi s tem znamenje neizmerne sile, prsi so ožje in se pomikajo bolj nazaj; celo truplo je bolj stisnjeno in za celo tretjino manjše. Tudi je v boju levica bolj potuhnjena od samca. V svesti si manjše moči ne napada tako naravnost in tako pogumno; zagledavši sovražnika obstoí, potuhne se na zemljo in ga išče od zadej napasti.

Najboljši poznavalec leva in njegove zgodovine, francoski častnik J. Gerard na Algirskem, pred leti od divjakov umorjen, ta je bil jedini človek, ki se je mogel pohvaliti, da je v 600 nočéh 25 levov pokončal. On pripisuje samcu moč 40 mož, katero moč strašni kremplji in zobjé še mnogo zvišujejo.

V Algeriji in tudi drugod po Afriki delé se levi po barvi grive na tri vrste: v črne, ki se nahajajo tudi na Predgorju, žolto-rudeče in sive. Črni s temnosivimi programi je najlepši in najmanjši, ima pa večjo glavo, močnejša pleča, stegna in pete.

Taka je vnanjščina kralja puščave, ki sevéda ne prebiva na golih peščinah, ampak na lepíh zelenicah (oazah) v obrasteh dolinah in gozdih. Kjer so ljudjé, tam se naseli tudi lev vedóč, da ondi črede vedno skrbé za njegov želodec. Po dnevu spi, po noči pa gre na lov. Nikdar se ne spušča nepremišljeno v boj z nevarnimi sovražniki, kakor tiger, leopard in drugi, ampak vselej po zreli presodbi in z največjim pogumom.

Levica vrže konec grudna v skritem skalnem brlogu večjidel dva, malokdaj tri, dostikrat pa samo jednega mladega. Jedva osem mesecev star mladič si že upa napadati črede ovác in koz, še le čez več let pa konje, goveda in velblode. Največjo moč pa doseže lev še le v osmem letu.

97.

Ura.

(Zložil *Fr. Levstik*.)

<p>1. Brez nehanja biješ,
Vence groba viješ,
Ura! nam iz dnuj;
Le uhajaj ura,
Kar rodi natura,
Vse enkrat mini.</p>	<p>6. Kdor se v sli spozabi,
Roka tvoja zgrabi
Ga brez milosti!
Revežem, cesarjem
Tvojim ni udarjem
Vstavljat' se moči.</p>
<p>2. Brž, ko smo rojeni,
Noter v grob zeleni
Z nami si ves čas!
Leta nam minijo,
Lica obledijo,
Ti ne greš od nas!</p>	<p>7. Grehe, hudobijo,
Ki zaprti spijo,
V skritem dnu srcá,
Vse o svojem časi
Jezik tvoj razglasi,
Vse na znanje da.</p>
<p>3. Spremljaš naša dela,
Bridka in vesela,
Spremiš je v pokop;
Kedar nam veselje
Polni srca želje,
Ti ga pahneš v grob!</p>	<p>8. Tvoja pesen kliče
Iz grobov mrličje;
Tvoja pesen spet
Črni grob zapahne,
Kedar jutro dahne,
V zori plava svet.</p>
<p>4. Ako srce poka,
Tvoja trda roka
Bije brez mirú;
Srca slast in rane
Tebi so neznane,
Nimaš tu domú!</p>	<p>9. Brez nehanja biješ,
Vence groba viješ,
Ura! nam iz dnuj;
Kmalu boš odbila,
V hladno prst zakrila
Naše boš kosti.</p>
<p>5. Kmeta up najbolji
Ti končáš na polji,
Ko vzbudiš vihar;
Kedar ploha suje,
Upa nag vzdihuje,
Kolne te čolnar.</p>	<p>10. Bila boš nad nami,
Ali gluho v jami
Naše bo uhó;
Ko boš zadnjič bila,
Zopet poročila
Z duhom boš teló!</p>

Mladost sv. Cirila in Metoda.

(Po *Majcigerjevem* prevodu Bily-jeve legende slov. blagovestnikov.)

Zgodovina mladosti slavnih mož je dostikrat zagrnjena v globoko temo; taka je tudi z življenjem slovanskih blagovestnikov, sv. Cirila in Metoda. Stariši njuni so prebivali v Solunu, imenitnem primorskem mestu v okrajini macedonski na obali solunskega zaliva. Oče Leon je bil visok častnik v vojski grškega cesarja; ime materino pa ni znano. Bila sta gotovo obá prav izvrstna kristjana, ker sta sina tako lepo izredila. Med sedmero otroki rodil se je Konstantin, pozneje Ciril imenovan, l. 827. Bog ga je bil obdaril z izvrstnimi zmožnostmi uma in srca, ki so se zgodaj nenavadno začele v njem razvijati. Še kot sedemleten deček vidi v sanjah modrost, ktera se mu v podobi krasne nebeške device prikaže. Navdušen stori obljubo, služiti jej vse svoje žive dni. Navadno kratkočasovanje živahne mladine, na pr. lov, ples itd. njemu ni mar; veseli ga le moliti, knjige prebirati in v krščanskih čednostih vaditi se. Po letih mladeneč je po obnašanju popoln možak že v najnežnejših letih. Velika želja po vednostih in učenosti, ki je v srcu mladega modrijana (tako namreč so ga imenovali) gorela, ne more najti dosti hrane na očetovem domu; zato Bog sam poskrbi in ga pripelje na mesto, kamor bi ga tudi najživejša domišljija, najdrznejše hrepenenje ne bilo pripeljalo, — na cesarski dvor.

Ko namreč Ciril v svojem štirinajstem letu očeta izgubi, obrne mogočni Teoktist, nadzornik in oskrbnik mladega cesarja Mihaela, za cesarice Teodore najvišji državni pečatnik in brez dvombe tudi prijatelj Cirilovega očeta, svojo pozornost na tega izvrstnega mladenča, pokliče ga v Carigrad in ga za tovariša bodočemu cesarju izbere. Njegovi učitelji so bili najslavnejši možje v Carigradu, njegovi tovariši pa pozneje najvišji državni služabniki, čeravno so bili med tovariši — kakor to že posvetno življenje nanaša — tudi razuzdani in pokvarjeni; vendar se je Ciril držal le dobrih, ogibal pa pokvarjenih. Čim več je napredoval v modrosti in učenosti, tem več si je prizadeval rasti v milosti pred Bogom in pred ljudmi. Usta njegova, ktera so smela pokušati med Homerjevih poezij, niso se branila piti zraven tudi iz grenkega keliha zatajevanja samega sebe. Pri njem je korakalo izobraževanje uma vedno vštric poblaševanja volje, in tako je postal biser

med mladenči in kinč cesarske šole. Posebno Teoktistu je od dne do dne ljubši, tako da ga hoče zaročiti celó z bratovo hčerjo in ga postaviti za cesarskega namestnika v neki okrajini. Ali Ciril se za to očetovsko skrb spodobno zahvali rekóč, da hoče ostati ženin nebeškega kraljestva. Teoktist, kterege ta odpoved čisto nič ne razžali, svetuje mu skrbéč, da bi tako svetla luč ne ostala na skrivnem, naj se dá za duhovnika posvetiti. Pobožni Ciril pa odgovori: „Pojdem za bratom Metodom v samostan, tam hočem na tihem Bogu služiti.“ Da bi jim torej skrivaj ne utekel iz Carigrada, naprosijo očaka Ignacija, da bi mu v svoji cerkvi kako službo izročil, in postavi ga za knjižničarja pri cerkvi sv. Zofije. Ali to službo le malo časa opravlja.

Hotéč se pripravljati na duhovski stan, kakor se spodobi, odide na tihem iz mesta in se poskrije v primorskem samostanu. Tam postane menih po pravilih sv. Bazilija in prejme tudi duhovsko posvečenje. Po nagovarjanju prijateljev pa se zopet vrne v Carigrad, kjer mu izročé učiteljsko stolico modroslovja. Ali kolikor slavnejše prihaja njegovo ime, toliko bolj se mu množi delo, kajti kjer koli je bilo kaj bolj važnega storiti v cerkvi, moral je Ciril s svetom in z dejanjem pripomoči.

V tej dobi pokazal se je gorečega branitelja svete vere proti krivoverskim naukom. Zrušil je učenje podobam sovražnega patrijarha Arija (Janeza Gramatika) in se je moral prepirati s skrivnimi mislimi učenega Focija, prvega tajnika in stotnika telesne cesarske straže, kateri zaradi tega svojo dosedanjo prijaznost do Cirila v sovraštvo obrne. Ko je bil štiri in dvajset let star, pošljejo ga k Saracenom v Melitino prepirati se z njimi o verskih rečéh. Po srečno dovršeni prepirki podá se na goro Olimpko, kjer je že brat njegov kot puščavnik živel.

O mladosti sv. Metoda še toliko sporočil nimamo, kolikor smo jih o njegovem bratu navedli. Bil je posebno izobražen. Stopivši po očetovi volji v službo cesarsko, doseže v kratkem visoko čast in postane cesarski namestnik v neki slovanski okrajini, brž ko ne v strumski (provincia Strymonia). Ali mlademu Metodu ta častna služba kmalu omrzí. V tistem času, ko je grško cesarstvo po gizdosti dvorovi, po samopašnosti dvornikov in sploh po vsem vladnem načinu bolj in bolj pešalo, ni bilo lahko tudi pri najboljši volji mnogo dobrega storiti, še manj pa stiskanemu ljudstvu polajšanja pridobiti. To bolí Metoda, popačeni svet se mu pristudi, visoka služba mu postane breme in v srcu se mu vzbudi gorko hrepenenje,

izročiti se popolnoma službi božji. To sveto hrepenenje ga privede v samostan na Olimpijsko goro. Ko se l. 857. zvit Focij povzdigne na patrijarhovo stolico v Carigradu, porodite se vsled tega dve stranki med duhovščino. Jedna se oklene Focija, druga pa stoji verno na strani izvrstnega Ignacija, in ni dvomiti, da sta oba sv. brata stala na strani zatirane pravice. Mogočni prijatelji Metodovi ga hočejo povikšati na škofov prestol; ali služabnik ostane v priljubljeni samoti, pečaje se z molitvijo, s premišljevanjem in z drugimi bogoljubnimi vajami, posebno pa s slikarijo, dokler ga z bratom vred gospod črez leta ne pokliče na cesto apostolsko med narod slovanski.

99.

Jeruzalem.

(Spisal *M. Verne.*)

Jeruzalem stoji dandanašnji na šestih gričih. Mesto je tedaj precej veliko in šteje še zmirom 20—25.000 duš raznih verskih spoznav. Pri vsem tem in dasiravno je vedno veliko romarjev iz drugih krajev v mestu, vendar je le vse tiho; tu ne slišiš ne veselega, ne žalostnega hrupa, celo mesto je kakor vdova v globoki tugi — tiho in mrtvo. Le enkrat sem srečal v neki ulici veselo množico, ki je dva dečka pri trinajstih letih z veselim vpitjem in streljanjem spremljala. Dečka sta bila menda ravno navadnega obrezovanja ozdravela, in mnogo ljudij ju je radostno po mestu vodilo in spremljevalo. Posebno mi je dopadal neki starček, ki je okrog dečkov, ki sta dva brhka konja jahala, veselo skakal, na vse grlo vpil in z rokami ploskal, kakor bi norel. Razven tega veselega sprehoda nisem nič veselega videl.

Pa ko bi bilo le vse mrtvo in tiho, naj bi že bilo; ali jeruzalemske ulice so tudi vse umazane in polne grde nesnage. Od kar je Tit tu pometal, ni bilo menda več mesto čisto pometeno. — Nesnage pa je vsake vrste; celó mesarji, ki koljejo drobnico (govejega mesa nisem v Jeruzalemu nikjer videl) sem ter tja po ulicah, kjer jim bolj kaže, mečejo čreva in vso nesnago takoj zraven sebe na tla; zató so prosti in samosvoji psi na vzhodnem velika dobrota, ker mnogo take nesnage potrebujejo. Nekega dne sem navlašč gledal, kako je mesar svoje brave klal, drl ter vampe in čreva iz njih metal, in kako so psi vse to naglo razvlekli in s poti spravili. Psi,

ki nihče za-nje ne skrbi, so lačni, in vse jim prav pride. Ulice so pa tudi večidel ozke in nekatere nizko obokane, da se pohištva od obeh strani čez-nje razširjajo; zato so zelo temne. Tlak je tako reven, da ne zasluži tega imena, in o deževnem vremenu po zimi mora biti po mestu blata do kolena.

Od kar je prišla gospodova kri čez bogamorilne Jude in njih otroke, spremenilo se je tu vse — radost življenja je prešla, veselje je utihnilo, lepota in krasota mesta je izginila — in dasiravno je Jeruzalem vsakega kristjana dom, vendar bi jaz ne hotel bivati tam.

Pa tudi okolica mestna je revna in žalostna. Na vsem svetu ga menda ni mesta, okrog kterega bi bilo toliko grobov, ko okoli Jeruzalema. Premisli, koliko ljudij je pobrala že navadna smrt v mestu, ki stoji že skoro 4000 let, in koliko jih je pomoril meč v raznih grozovitih vojskah in napadih svetega mesta. Jeruzalemsko mesto so napadali zaporedoma Asirci, Egipčani, Babilonci, Perzijani, Grki, Sirijani, Rimci, Saraceni, križanci in Turki. O koliko mrtvih! Koliko ubitih! Sto osemdeset in pet tisoč je že samih Asircev, ki jih je angelj gospodov blizu svetega mesta v jedni noči pomoril; osemdeset tisoč Judov, ki jih je dal Antijoh, ko je vzel Jeruzalem, v treh dneh pomoriti; jeden milijon in sto tisoč Judov, ki so, ko je Tit mesto oblegoval, v petih mesecih konec vzeli; osemdeset tisoč kristjanov, ki so jih Judje od perzijanskega kralja Kozroe za težek denar kupili in z divjo nečloveško radostjo pomorili; sedemdeset tisoč Mohamedanov, ki so jih križanci v svojem srdu tu smrti žrtvovali — in da daleč ne štejem, premisli, da je bilo jeruzalemsko mesto že devetnajstkrat z naskokom vzeto in da pri vsakem silovitem naskoku tisoč in tisoč ljudij konec vzame, tedaj pa boš lahko spoznal, da je zemlja, po kateri se okrog Jeruzalema hodi, prav za prav zgoli prah človeških trupel.

Jednako revna in žalostna je pa tudi dalja okolica jeruzalemskega mesta. Drugega ne vidiš daleč okrog, ko gole skalovite griče s kákim posamnim drevesom. Trda gre tedaj Jeruzalemčanom za les in drva. Revni in ubogi si pomagajo z odpadki konj in velblodov, in na vseh krajih se vidijo kakor v našem Kranju dečki, ki take odpadke pobirajo in se zá-nje večkrat tudi hudo prepirajo in trgajo. Razven nekoliko butar nekakega trnastega grmovja, ki jih ženske menda od daleč nosijo, nisem videl v mestu drv nikjer na prodaj.

100.

Mladeneč in vrba.

(Zložil Fr. Levec.)

Mladeneč:

1. Vrba zelena, čudno drevó,
Oj zakaj zmirom tako žaluješ?
Zakaj povešaš mlado glavó,
Zakaj otožna se pripoguješ?	3. Ti pa otožna tukaj stojiš,
Vedno žaluješ poleg potoka,
Še ne dorastla pa že trohniš,
Koža vsa ti je sama razpoka.
2. Vendar pogledi svoje sestré,
Tamkaj pogledi druga drevesa,
Kako ponosno svoje vrhé
Dvigajo v zrak v sinja nebesa!	4. Ako črez noč vihar pridivjá,
Reva, kakó se boš mu branila?
Slabo stoječo trešči na tla,
Kmalu, o kmalu bodeš segnila!

V r b a :

5. Dragi mladeneč, radosti cvet,
Res je, kar usta ti govorijo,
Moje življenje malo je let,
Vejice vendar že mi trohnijo.	6. Dobro pa pomni, kar govorim,
V srce ti sezi moja beseda:
Vedi, da v sebi črva redim,
Ki mi rastoče deblo razjeda
7. Ako tedaj ti mar je za to,
Da te ne mine obraz veseli,
Varuj, o varuj se prezvestó,
Da se tud' tebi v srce ne vseli!	

101.

Pajek in miška.

(Spisal A. Slomšek.)

Miška, razvajena sladkih rečij, je rada letala sladkote iskat. Suho zrnje ni jej več dišalo, za skorjico kruha marala ni; le po sladki smetani sline cedí in mleka piti miški diši. Vse kote preišče, vse sklede poliže in piskre prestakne, naposled košček slanine ovoha, ki je bila v loncu nastavljena. Veselo poskoči in se v lonec prekucne; ali iz lonca nazaj ne more, in dobra slanina jej več ne diši. Vsa plaha po temnem loncu štrka, plazi po vseh krajih, pa vendar reva iz smrtne globočine priti ne more. „Oh nesrečna sladkarija!“ miška milo vzdihuje, „kam si me zapeljala! Lahko je v nesrečo priti, težko je iz nesreče uiti; meni zdaj celó nemogoče.“ Tako miška svojo željčnost obžaluje in trepetaje v kotu čepí.

Z visokega stropa prileze velik pajek po svoji niti k miški v lonec, ubogo jetnico obiskat, in se počasi na dno temnega lonca vsede. „Dobro došel, blagi prijatelj!“ miška pajka pozdravi, tako bom vsaj tovariša svoje nesreče imela in svojo revo laže trpela, ako sva dva.“ — „Ne bo dalo!“ pajek miški velí. „Tako abotni avši, kakor si tí, ne bodem tovariš. Pota iz lonca jaz nisem izgubil kakor tí. Le počil si bom in zopet pojdem, od koder sem prišel. Ti si pravo pot zapustila; prav ti je, če boš zató glavo izgubila. Kdor ne pomisli, kam gre, potém nazaj ne vé in sam sebe ujame, kakor si se tí.“ Pajek se vzdigne in po tej isti vrvi gre iz lonca na strop, po kateri je prišel.

Kakor ujeti miški godí se mladini, ki se v mladih letih razvadi. Sladkun in tat sta si brata, in nesreča je njih tovaršica.

102.

Kako treba brati.

(Seneka Luciliju; poslovenil *M. Pleteršnik*.)

Glej, da ti branje mnogoterih pisateljev in raznoterih knjig ne bo nekake nestanovitnosti in spremenljivosti rodilo. Le z nekaterimi odbranimi izvrstniki se moraš pečati in le z njimi se hraniti, ako si hočeš kaj takega pridobiti, kar bi se ti zvesto v dušo vcepilo. Kdor hoče povsod biti, ta ni nikjer. Ljudjé, ki vse svoje žive dni potujejo, imajo veliko znancev, pa nobenega prijatelja. Tako se mora tudi tistim goditi, kateri se nobenega veleuma po prijateljsko ne oklenejo, ampak vse le tekoma in povrhoma preletavajo. Hrana, ki jo moraš, použivši jo, brž zopet od sebe dati, je brez vse koristi, ne pride telesu v prid. — Nič ne zavira zdravja tako zeló, kakor pogostno spreminjevanje zdravil. Rana se ne zaraste, če mnogo vraštev pri njej poskušaš; ne opomore si rastlina, ki jo pogosto presajaš: nobena reč, dasi je še tako koristna, ne koristi samo le mimogredé. Branje mnogoterih knjig raztresa misli. Ako tedaj ne moreš vsega brati, kar imaš, bodi zadovoljen, da imaš toliko, kolikor ti je brati. Pa porečeš: „Jaz bi hotel zdaj to knjigo odpreti, zdaj ono.“ Le popačen želodec pokuša veliko rečij, ki le kvarijo, ne pa redé, če so mnogovrstne in različne. Tiste pisatelje, o katerih vrednosti si se prepričal, vedno prebiraj; in če se ti že kdaj poljubi, drugih se lotiti, vendar se vračaj zopet k prejšnjim. Pridobi si vsak dan nekaj pomočka proti revščini, nekaj proti smrti,

in tako tudi proti drugim nadlogam: in ko si veliko prebral, izberi si jedno reč, da jo tisti dan pretehtaš. Tudi jaz tako delam: izmed mnogih rečij, ki sem jih bral, vzamem si jedno.

Danes, postavim so na vrsti besede, ki sem jih našel pri Epikuru (prehajam namreč tudi v nasprotni tabor, pa ne kot odpadnik, ampak kot pozvedovalec): „Pošteno je, pravi, veselo uboštvo.“ To pa že ni več uboštvo, če je veselo. Ne tisti, ki malo ima, ampak tisti, ki več želi, je ubog; kajti kaj mu je mar, koliko ima v denarnici, koliko mu leži na skednjih, koliko živine redí, koliko ima izposojenega, ako le po tujem sega, ako le na to misli, kar ima še pridobiti, in ne na to, kar si je že pridobil? Hočeš li vedeti, ktera je prava mera bogastvu? Prvič, da ima človek to, česar mu je treba, in drugič, da ima dosti.

Bodi zdrav!

103.

N a d p i s i.

(Zložil *M. Kastelec.*)

Zlati vek.

Jednega srca, ko bratje, sestré vsi skupaj živimo!
Brona utihnil bo grom, sad nas osrečil mirú.

Zaprto durnik.

Zvestim prijatlom samé se odpirajo hišice duri,
Volkom, lisicam povém: trkali boste zastonj.

Prevzetnikom.

Naj bogatin, naj knez se košatita tukaj na zemlji:
Smrt odpihne zlató, zglojejo črvi zlahtnost!

104.

Lesena skleda.

(Spisal *M. Valjavec.*)

Izročil je priletén oče svojemu sinu vse pohišstvo in celo premoženje, da bi na stare dni brez skrbi v miru in pokoju živel. Ali zmotil se je sivi starček! Nehvaležni sin, kakor se prerado po svetu godí, ta je vračal staremu očetu dobrote s hudimi deli. Dokler je namreč sivček še toliko moči imel,

da je sina in snaho pri delu podpiral in jima pomagal, dotlej so se še nekako zastopili; ko je pa mož od dne do dne starejši in s starostjo slabši prihajal, jela sta ga mlajša dva pisano gledati ter sta želela, da bi se ga skoro iznebila. Posebno težko sta ga tudi zraven sebe pri mizi gledala; gnusilo se jima je, ker so starčku vsa redka jedila raz žlico na mizo pluskala. Stara leta so mu namreč prinesla slabost, da so se mu roke hudo tresle, — in kmalu je imel mizo v kotu hiše za pečjó, kjer je samši jedila užival, ktera mu je nehvaležna snaha v vegasti skledici nosila. To je staremu očetu hudo dejalo in marsiktero solzico si je na skrivnem obrisal. Pa vendar ni ne godrnjal, ne sinu nehvaležnosti očitaval; udal se je v božjo voljo in mirno je trpel tako naključbo.

Primeri se pa, da nekoč starčku skleda iz rok uide, na tla pade in se ubije. Snaha na ta ropot priteče, in ko vidi črepinje strte skleda ležati po tleh, jeze lica spremeni, na vse grlo vpije in ozmerja starega, ne da bi bila sivi glavi in slabim rokam prizanesla. „S časom,“ pravi togotna, „pobije starec še vso posodo, in denar ne pada z nebes, da bi vsak dan novih skled kupovala.“ Jeze blede potoži krivico svojemu možu, in večerjo je staremu očetu že prinesla v leseni skledi. — V srce je to sivega moža zbolelo: na glas se je začel jokati ter je sinu nehvaležnost očital. „Sin!“ dejal je, „sin! ali tako vračaš staremu očetu dobrote, ki sem jih s tolikim trudom za te pridobival? Ali je to zahvala ljubezni moje do tebe? Ali se ti ne smilijo svojega starega očeta sivi lasjé, pleša glava, vela lica, suhe roke? Si mar pozabil, kako je Bog otroke, ki svojih starišev ne spoštujejo, v četrti zapovedi ostro kaznovati zažugal. Sin, sin!“ — Ali vse to svarjenje ni ganilo trdosrčnega sina; on ni rodil za očetove solze, on se ni usmilil njegove sive glave. V samšnem kotu izbe je tudi zanaprej dobival sivček v leseni skledi svoja pičla, na pol neslana jedila.

Primeri se pa neki dan, da je vprašal nehvaležni sin svojega otroka, kakih osem let staro dete, kaj misli igrajoč s trskami in diljicami narediti, in otrok mu odgovori: „Kaj drugega, ko majhno koritce, iz kterega hočem vam, ata! ko boste tako stari, kakor stari oče za pečjó, jesti dajati?“ — Te besede so nehvaležniku srce tako presunile, da je svojo nehvaležnost spoznal, se milo razjokal in starega očeta klečé odpuščanja prosil. Odslej je starček noter do smrti zopet pri jedni mizi s sinom in snaho vred jedel, in lesene skleda ni bilo več videti.

Rudolf Habsburški.

(Spisal *A. Umek.*)

Rudolf Habsburški je slavni praded naše avstrijske cesarke rodovine in mnogih nemških cesarjev. Grof Rudolf je bil posestnik v Švici; njegov grad, že davno razvalina, imenoval se je Habsburg, zató njegov priimek — Habsburški. Znano je, da so nemški knezi več stoletij volili svoje cesarje. Grof Rudolf je bil prvi svoje rodovine, da ga je došla ta čast leta 1273.; došla ga je bila nenadoma, ker ni bil bogat niti mogočen. Zakaj pa so se bili volilni knezi ozrli na-nj, razjasnjuje marsiktera prigodba iz njegovega možatega, vrlega življenja.

Nekdaj gre Rudolf na lov. V gozdu počivaje zraven svojega konja zasliši zvonček. Poslušá, kaj to pomeni, in kmalu opazi, da gre duhovnik obhaját. Bilo je pa v silno neuljudnem kraju, pot jako blatna, nekod celó močvirna. Spotoma stopi Rudolf k duhovniku, reče mu na konja sestí ter pelje sam konja za uzdo do bolnikove hiše. Ko duhovnik dokončá sveto opravilo, hoče se s prepoštljivimi besedami zahvaliti in posloviti od grofa. Le-tá pa mu dé: „Kar sem storil, storil sem iz spoštovanja do najvišjega; konj pa ostane vaš, v polajševanje vaših težavnih opravil.“

Oni duhovnik je pozneje postal višji škof in bil jeden izmed knezov, ki so volili cesarja. Iz tega je jasno, da je glasoval za Rudolfa.

O svečanosti, ko so ga kronali v Ahenu, moral je po stari šegi več knezov z nova potrditi v posestvu njihovih dežel. Toda ravno ni bilo pri rokah žezla ali kraljeve palice; knezi se hočejo raziti, Rudolf pa prime sveto razpelo in pravi: „Sveti križ, ki je svet odrešil, bode veljal tudi za kraljevo palico.“ Knezi se veselé takih besed, ostanejo in se dadó potrditi s svetim križem.

Kot cesar je bil srčno dober in milostljiv, dasiravno ostro pravičen. Očitáli pa so mu njegovi bližnji pogostoma, da je predober. Ali odgovarjal je: „Preljubi! večkrat sem se kesal, da sem bil preoster, nikdar, če sem bil predober.“

Ko se je bojeval s českim kraljem Otokarjem, potoval je z vojno o silni suši. Razpošlje nekaj mož vode iskat. Le-ti gredó, pa ne dobé nikjer drugje nič, kakor na neki njivi pri žanjicah. Morali pa so jim vrč s silo vzeti, ker je bilo jako hudo za vodo. Možaki povedó cesarju, kako so do-

bili pijače. Kaj stori cesar? Resno zaukaže: „Brž nesite vodo nazaj, ne bom si gasil žeje s tako krivičnim blagom!“ In morali so nesti vodo žanjicam nazaj.

Tudi nekaj šaljivih dogodkov se pripoveduje o njem, kakoršnih je mnogo znanih o njegovem slavnem vnuku, cesarju Jožefu II.

Nekega dne sreča Rudolf s kočijo kmeta z vovom. Kmet se ne ogne, temveč rentači: „Kam pojdem! Ali mora cesarjev nos toliko prostora imeti?“ (Bil je Rudolf precej nosát.) Rudolfovi spremljevalci so se čudili kmetovi predrznosti in rado vedno pričakovali, kaj reče cesar. Le-tá pa se prime za nos, obrne ga v stran in velí kmetu: „Ali boš zdaj mogel mimo?“ Prestrašen požene kmet in zdrdrá mimo po potu.

Enkrat, že na svoje stare dni, imel je opraviti v vojski pri Majncu. Bilo je pozno v jeseni. Proti jutru gre sam v mesto v siromaški obleki, kakor mnogokrat v svojem življenju. Jame pa ga zebsti. Kar zagleda pri nekem peku žrjavico in se gre gret. Naletí pa na staro babše, ki ga čmrno nareží: „Ti vojaška pokora, spravi se! pojdi k svojemu lačnemu kralju!“ Rudolf bi jo rad potolažil, ali zastonj, starka ga celó z vodo polije.

Opoldne pri kosilu izbere Rudolf najboljših jedij in najboljšega vina ter reče nekemu vojaku: „Na, nesi to k stari pekovi v mesto in povej, da se jej zahvalim za kopelj zjutraj.“ Pekovka sprevidi zdaj, kdo je bil pri njej. Urno se odpravi k cesarju, poklekne predenj in ga prosi odpuščanja. On pa jo vzdigne in jej dá za pokoro, da mora od besede do besede in ravno s tako kislím obrazom ponavljati vse, kakor ga je oštevala zjutraj. To je bil smeh pri cesarskem kosilu!

106.

Pesen o setvi.

(Zložil Rodoljub Ledinski.)

<p>1. Pridno in neutrudljivo
Orjemo vsak svojo njivo
S petjem gor in dol gredé;
Saj veljá prst razvaliti
In jo skrbno vso zdroboti,
Kakor grobu setve gre.</p>	<p>Lemež, črtalo le rijta,
Mater zemljo nam vplodita,
Da v njej zrno se v množí!</p>
<p>2. Vsak z drevesom se ponaša,
Za počitek nič ne vpraša,
Dokler vse storjeno ní.</p>	<p>3. Oko v zemljo obrnimo,
Ž njo se dobro seznanimo,
Ona naj nam mila bo
Saj nam večno ni živeti:
Vsjanim biti, v grobu stleti
Je tud' nam odločeno.</p>

4. Obetalno zrno sejmo
 In v odprte grobe glejmo,
 Da se delo nam prav vdá.
 Kar je vsjano, zabranajmo,
 Kar umrlo, pokopajmo
 In zaupajmo v Bogá!
5. Milo solnce bo sijalo,
 Nebo topel dež dajalo
 Na nezmožno zelenjád;
 Sneg bo padel in zakrival
 Setev in v svoj plašč zavijal
 Naših njiv prihodnji sad.
6. Zlato žito bo zorelo,
 Kamor se je zrno delo,
 Saj je zvesta mati prst:
 Kar v njo deneš, ni zgubljeno,
 V trohljivosti prerojeno
 Vrne setev boljših vrst.
7. Kar umrlo je pred nami,
 To le dremlje v hladni jami,
 Setev vsjana od Bogá;
 Delj s'cer čakati bo treba.
 Da razpade grobov gleba,
 Da ta setev pride 'z tla.
8. Kdor to setev obžaluje,
 Veruj, večno ne trohnuje,
 Kar umrlo je 'zmed nas:
 Umrjoči prah telesa
 Klije v jami za nebesa,
 Sad za vekovečni čas!

107.

Steblo in klas.

(Po českem spisal *Fr. Marn.*)

Glej, tu leži na cesti steblo slame. Ljudjé hodijo sem in tja, ozirajo se po sebi in po drugih, govore o potrebnem in nepotrebnem, o koristnem in škodljivem, ali zavrženega stebela nikomur ni mar. Nikdo ne spozná več dobrotnika svojega. — Žalosten obraz to, pa resničen; nahajamo ga vsak dan v življenju človeškem in imenujemo ga nehvaležnost svetá. In vendar steblo to je še le naredilo iz človeka človeka, to steblo ga je povzdignilo k višjemu, duševnemu življenju, in vse, kar si je pridobil v umenju, izobraženju in nravnem zboljšanju, vse to se je zgodilo na podlagi tega — zavrženega stebela.

Obrazi davnih vekov nam stopajo pred oči. Z gorjačo in kijem oborožen, brez domovja in domovine, brez Boga in čednosti blodi lovec, podoben krvoločni hieni, po gozdu in planjavi; kakor zver plenaželjna voha in sledí, kakor kača se zvija po zemlji, da bi kakor ljuti tiger napadel tura ali pa jelena; z njegovim mesom si krepi telo za pozneje moritve in s krvjo njegovo sesá v sebe nove divjosti. Kakor orel v svoji okolici, ki si jo je v krvavem boju pridobil, ne trpi

drugega orla, da celó mlade svoje od sebe odganja, tako tudi divji človek, ki mu hrani lov življenje, v samoti životari, v samoti gine in umira. Krvavo njegovo opravilo ruši vse vezi družbinskega življenja in vedni boj za lastno ohrambo ne pripušča v boječi sumljivosti nikakoršne prijateljske družbe. Samoten je živel, samotni tudi poginil; kosti njegove so raznesli krogarji po daljni pušči.

Mirnejši obraz nam stopa pred oči. Za čredo belih ovác in mlekodajnih krav speha pastir po travnatih ravninah. Z miroljubno dušo je ukrotil brav in govedo, lamo in velbloda, osla in jelena; on hrani svoje črede za živež in jih varuje pred pogubno zverjó. Rodovitna krajina je njegova domovina, nebeški obok je streha njegovega prebivališča. Njegov krotki duh pazno motri premembe vremenske in preiskuje njih uzroke; duši njegovi se dozdeva o moči skrivni in silni, in njegovo oko, iskajoče vodnika, povzdiguje se hrepeneče k večernim zvezdam, k solncu — in čedalje više in više. Uzajemno premoženje in splošne nesreče jedinijo vse ude jedne rodovine k uzajemni pomoči, kajti rodovitna zemlja vabi tujega pastirja; z oboroženo roko prilastuje si zemljo vabilno, boj in smrt na vse strani pošiljaje. Slabejši ustopa močnejšemu, opušča črede svoje in njivo plodovito, da bi se skrila v brlogih na skalnatih gorah in premišljeval, kako izgnati posilnega roparja.

Zopet se je spremenil obraz. Človek je opustil lov in življenje nemirno in v rahlo prst nasejal žitnega zrnja. Poleg svojega polja si je postavil poslopje trdno in varno, da bi našel v njem prebivališče v vseh nezgodah življenja. Snuje si domače rodbinsko življenje in stavi oltarje večnemu Bogu, da bi mu blagoslovil zemlje sad. Z bistrim očesom opazuje zvezde nebeške, šteje dni in leta, kako se vrstita leto in zima. Modro razdeljuje svoja dela; zraven sebe useli rokodelca, da mu nareja plug in voz, da mu izdeluje primerno obleko in postavlja pravilna poslopja. Bog blagodari človeka; več nego potrebuje, donša mu živeža polje rodovito; da bi svojim bližnjim mogel deliti od obilnosti svoje, nareja ceste in vpeljuje kupčijstvo od kraja do kraja. Svoje premoženje zavarjuje s postavami in njih služabniki in proti sovražniku se brani z umetnim orožjem. Obilo rodi zemlja plodovita; zató postavlja poleg hiš svojih cerkve in šole, svoje prebivališče krasoti z lepim pahišnim orodjem, svojo dušo pa s čednostjo in izobraženjem. Kakor palica čarovnica vlada steblo celo človeštvo in ga napeljuje k iznajdbam, k čednosti in pobožnosti; obrtnijstvo, kupčijstvo, vednosti in umetnosti, vera, božja služba

in državne uredbe, vse so založene na podlagi stebila in klasú. Steblo in klas sta ona luč, ki je pripeljala človeka na pot omikanega življenja in ki mu ne živi samo telo, ampak razsvetljuje tudi duh.

Kdor na pohojeno steblo pogleda, pač ne vidi v njem čudovitega darú božje narave. Iz drobnega zrna je pognala neugledna rastlina; z obleko ubožnosti so se odeli največji dobrotniki človeštva; brez vonjave in krasno pisanega perja dviga se iz zemlje pohlevna gola bilka: revna pa vznesena, naga pa čudovita. Gospod nebes in zemlje pošilja mali rastlini vlažnost in solnčne žarke, da bi se deli kremenite okrog koreninic ležeče prsti raztopili. Hvaležno sesajo korenine živež kamneni, uživajo dalje še nekoliko solnih in apnenih tvarin ter sestavljajo iz njih ono čudovito poslopje, po katerem se pretaka životna moč nežne rastline.

Kako velikansko in krasno je to poslopje! Kaj so vse stavbe, ki jih je naredila moč bistrournega človeškega duha, v primeri s pohlevnim stebлом? Kteri stavitelj je že sezidal stolp, ki bi se pri razmerno jednaki višavi in širjavi mogel meriti s stebлом? Sme se li oni orjaški angleški dimnik v Birminghamu, ki ima pri 134 metrih visokosti spodej 15, zgoraj pa 5·5 metrov v objemu, staviti na stran našemu stebłu, ki samo nekoliko črtic debelo doseže velikost 2—3 metrov. Steblo previšuje z velikostjo in dovršenostjo svoje sestave tanko palmo in nebotično jelko, in duh človeški strmí pri pogledu na notranjo njegovo ustrojnost? Kako krasno je že vnanje ozidje. Pa veliko lepše je še znotraj — črez in črez prepreženo z najtanšo gosto tkanino. Premnogo cevij preprega notranje votline, po njih se vzdiguje tekoča hrana kvišku od predalčka do predalčka, kakor se pretaka kri po žilah človeškega telesa. Na tisoče drobnih cevij naredilo si je steblo, da bi mu ob času potrebe mogle donašati dovolj hrane iz bogatega studenca — matere zemlje; pri tem pa ni pozabilo razrediti več predelov in jih tudi od zvonaj ozaljšati s tankimi listi.

Steblo je gotovo; na vrhu se je razvil velik klas, krona celega velikolepega dela. Kteri umetnik staviteljski se je predrznil na vrhu svojega stolpa pripeti toliko breme? Vihar, dež in nevihta divjá po planjavi in premetava na vse strani težki zrnati klas. Globoko k zemlji se priklanja z zrnjem napolnjena glava, ali klas se vendar ne zlomi. Ceví njegove so dosti močne in krepke, da kljubujejo divji nevihti.

Steblo neutrudljivo dela; tam v nežne zibelke je v klasu vložilo svojo deco in ziblje jo s skrbjó materinsko v toplem

zraku in da bi se razvila in rastla, pogreva jo v solnčnem žaru. Mali otročki so lačni in žejni in živeža za nje je najti le globoko pod klasom, v rahli zemlji. Steblo nima ni parnih strojev, ni kakega drugega umetnega orodja — in vendar se pretaka hrana, od korenine iz zemlje zajeta, v tankih cevéh po vseh predelih, in vendar dohaja dovolj redilnega soka do najvišjih oddelkov visokega klasú. Kolika moč mora tu biti v delu! Kje je kak parni stroj, ki bi gnal vodo v višavo, ktera bi bila primerna visokosti stebela? Človek se ponša s svojo bistroumnostjo, in glej! je li mar že premagal do zdaj to slabotno steblo? Noben človek še kaj takega ni izmislil, in ko bi se zbrali vsi narodi na svetu, ne naredili bi Babela tako visokega in umetnega, kakor je — zavrženo steblo.

Iz vode in kremenja je vzrastlo čudnostno steblo, rodil se tudi klas; kamen se je spremenil v zrno, da bi rešil ljudstvo barbarstva, večne revščine in ubožnosti. „Ne vidite,“ pravil je severno-amerikanski načelnik svojim rojakom Misisanom, „da se ti beli ljudjé z zrnjem živé, mi pa z mesom? Tri-deset in več mesecev potrebuje meso za svojo rast, in zrno, v zemljo vrženo, povrne se čez leto stoterno zopet. Meso, katero jemo, ima štiri noge k ubegu pripravne, mi za lov pa samo dve. Ali ne vidite, da zima, nam tako nadležna in pogubna ljudém, belim mir in počitek prinaša? Zató imajo po hišah svojih toliko dece in živé dalje ko mi. Bratje moji! poslušajte osodo svojo: Predno cedre naše domovine starosti razpadejo, predno javorji postarani nehajo dajati sladko maščobo: prej bode pogubilo pleme, z zrnjem se živeče, narod mesojedni, ako lovci ne začno obsevatí polja z zrnjem, s katerim se beli živé.“

Res je temu taka: žitno zrnje je postalo pogoj in središče omikanega ljudstva; okrog njega se vrti življenje milijonov ljudij. Z boječo nemirnostjo opozoruje človek rastočo strn vsako leto; ako ne obrodi — o kdo more pregledati vse nasledke slabih letin! Divje nevihte stresajo vso zemljo, kakor razgrajanje ogenj bljuvajočih gor, ter grozé raztrgati vse vezi družbenosti človeške. Odvzamite žitno zrno — in človek postane zopet lakotna, morilna zver; omika in nrvnost zveze rodovinske, zakon in ves družinski red izgine v tem trenutku.

Velika je dobrota, ki nam jo daje klas s svojimi plodi; pa tudi steblo samo spodbada človeški duh k delavnosti, da bi poskusil svojo umetnost. Glej oni nežni klobuček, s katerim se poglavje žensko tako rado kinča, na kateri si kosec kitico poljskih cvetlic pripenja in s katerimi se mornar na južnih morjih solnčni vročini brani: ta nežni klobuk je iz same

slame spleten. Težavno delo to, iz krhke slame izbirati nežno tkanino, močno in gibčno! Tisoče revnih rok na Toskanskem, v Benetkah, na Švicarskem, v Franciji in Belgiji, pečá se s pletenjem slamnatih klobukov ali slamnikov. Iz slame izdeluje Rus svojo milozvočno harmoniko in papirnik koristni papir. S slamo greje po brezgozdnih krajih siromak svojo peč in pod slamnato streho krmi kmet svojo živino z rezanico, ki jo z ostro koso iz slame reže. S slamo gnoji poljedelec svoje njive, in tako služi steblo po mnogovrstni spremembi zopet novemu stebelu za živež.

108.

Polje in log.

(Poleg *Schneiderja* poslovenil *A. Lesar*.)

Znano je, da je naš gospod večkrat v Betaniji bil in ondi stanoval v hiši Marte, kateri je bila sestra Marija. Nekoč je z njima hodil v senci Oljske gore. Kar Marija povzame besedo rekoč: „Vendar je velika dobrota očetova, ki je pevcem v logu dal tako lepo petje. Srce se taja človeku, duh mu prihaja resnoben in živo hrepenenje po nebeškem kraljestvu se mu vzbuja v temnem logu po milih njihovih pesnih.“

Marta jej pa odgovori in pravi: „Meni pa se dobrota očetova večja zdi sredi žita na polju. Pri veselem petju, ki ondi doní iz nebeške svetlobe, mi je srce tako lahko in veselo, kakor bi bila že v nebeškem kraljestvu; petje v logu pa se mi zdi mila tožba, ker sem po njem žalostnega srca in otožnega duha!“

Nató gospod izpregovori také-le: „Dobrota očetova je v logovi senci in sredi setve na polju; blagor njim, ki je iščejo in najdejo tu in tam; kajti njihovo je nebeško kraljestvo. Resnično resnično vama povém: Kdor ljubi le tožbo v logu, ne pa tudi veselja na polju, in kdor išče le veselja na polju, ne pa tudi tožbe v logu, ta je še daleč od nebeškega kraljestva.“

109.

Mlatiči.

(Zložil *Bl. Potočnik*.)

1. Le zasučimo betice	2. Pokaj cepce in razbijaj.
In začnimo v vrsto bit',	Da vse zrnje odleti,
Vse, kar so našele žnjice,	Hitro, urno se mi zvijaj,
Mora nam pod cepce prit'.	To me v srce veseli.

<p>3. Kdor le pika in pa stoka,
Služil si bo komaj krop;
Pravi mlatič tak naj poka,
Da od poda skače snop.</p>	<p>4. Kamor urni cepec pada,
Se razsiplje klasovje,
In spod težkega nasada
Božji dar, pšenica vre.</p>
<p>5. Pokaj cepec in razbijaj,
Da vse križem poleti,
Pot in prah obraz pokrivaj,
To me v srce veseli.</p>	

110.

Gorki vrelci.

(Spisal *Fr. Erjavec.*)

Veliko je virov po zemlji, ki imajo večjo gorkoto, ko je srednja temperatura v kraju, kjer izvirajo. To so gorki viri ali toplice. Urok gorkih virov je ogenj sredi zemlje; saj se drugod voda ne more ogreti, in sklepati smemo, da čim gorkeja ko je voda, iz toliko večje globočine je privrela. Torej bomo toplice tamkaj iskali, kjer se je podzemeljski ogenj površini bolj približal kot drugod, in to so vulkani. In resnica je, da se večina toplic nahaja blizu vulkanov, naj bodo živi ali mrtvi, ali pa vsaj v takih krajih, kateri imajo podlago iz plutoničnih plastij, ki so se kot lava iz zemlje privalile, postavim trahit, bazalt. S tem pa še ni rečeno, da bi toplic ne bilo v drugih krajih.

Najznamenitnejši zavoljo svojih prikaznij so vroči vrelci na otoku Island; posebno Geysir in Strokr slovita po vsem svetu.

Veliki Geysir, ki ima v svoji gorki vodi veliko kremenaste zemlje raztopljene, napravil si je iz te zemlje ploščato kopico 8—10 metrov visoko in 68 metrov široko. Na vrhu te kopice je okrogel kotel, v sredi kotla pa 3 metre široko žrelo, iz kterega vre voda. Navadno je voda mirna, stopa počasi v kotlu do vrha in ima tu 76—89 stopinj gorkote, nekoliko globlje pa 127 stopinj. Vsakih 24 ali 30 ur se pa Geysir zjezi in hudo razsaja.

Sartorius, ki se je več časa na otoku Island mudil, popisuje to prikazen takó-le: Iz tal se zasliši močno grmenje, voda v kotlu narašča, dela valove in vre. Iz srede se vzdigajo veliki soparni mehurji in črez nekoliko trenutkov šine kot blisk 26—33 metrov visok voden trak, ki se v bliščeče bele pene izgublja. Kaplje prvega traka še niso na tla popadale, in že se vzdiguje drugi, tretji vedno više in više.

Večji in manji trakovi švigajo na vse strani, jedni po strani, drugi pa naravnost kvišku; veliki soparni oblaki se valé jeden črez drugega in zakrivajo deloma vodene curke. Zdaj se še enkrat kopica strese, v globočini se sliši votel pok in iz cevi šine trak, ki prekosi vse sprednje v visokosti in včasih drvi tudi kamenje iz cevi. Vse to trpi par minut in lepa prikazen izgine, kakor prazne sanje o prihodu zore. Že predno so se gosti soparni oblaki razkadili in se je vrela voda po kopici odtekla, že je kotel, ki je bil ravno kar do vrha poln, popolnoma suh. V žrelu kake 3 metre globoko pa stoji voda mirno, kakor v navadnem vodnjaku.

Le kakih 100 korakov od Geysira je Strokr. Voda v njegovem žrelu stoji 3—5 metrov globoko in vedno vre. Na vsaka dva ali tri dni bljuje Strokr in popotniki pravijo, da takrat v lepoti celó Geysira prekosi. S strašno silo žene na kvišku vodo, ki se v bele meglice razkaja; tudi kamenje drvi iz žrela tako visoko, da ga oko več videti ne more in včasih tako naravnost, da zopet v žrelo pada in zopet kvišku frči. Na zadnje je curek le voden sopar, ki se žvižgaje do oblakov dviguje. To trpi četrť ure ali pa še ne, potem zopet vse za dva dni potihne.

Razne prikazni — jedna moč.

111.

Boka kotorska.

(Po Vuku Štefanoviću Karadžiću spisal V. Mandelc.)

Na južni meji nekdanje dobrovniške države (Ragusa) delí se od morja v suho zemljo zatok, ki se tam zove „kanal“, gotovo povsod širji od Donave pod Belim gradom, ter se vije med visokimi skalnatimi gorami na jugovzhod okoli šest ur daleč prav tja do Črne gore. Voda v tem zatoku ni vsa morska, ampak je tudi dosti sladke, ki izvira izpod črnogorskih gor; pred severnimi vrati kotorskimi izvira spomladi reka, ki bi mogla gnati petdeset mlinskih kamenov; pred južnimi vrati pa se vidi vsak letni čas, kako se jeri voda iz globočine.

Benečanje so zvali vso zemljo okoli zatoka, od mesta Kotora tja do morja: Bocche di Cattaro (ustje kotorsko), in odtod je tudi med tamošnjim narodom postalo ime Boka ali Boke, kakor govoré Dobrovčanje. Pripovedujejo, da je bilo na tem zatoku nekđaj glavno mesto Risan in da se tedaj ni

govorilo Bocche di Cattaro, ampak Bocche di Risano; ko se je pa dolnje Risansko mesto potopilo v morje, kakor se še dandanes pozna, tedaj so „kod tora“ (pri ograji, tamarju), kjer so držali ovce, dno postavili mestu Kotoru. Nad Kotorom se vidi v skalnati gori neka velika jama; pravijo, da je to jamo začel kopati silni car Štefan, da sezida mesto Kotor; vila pa mu je rekla, naj to opusti, ker na oni strmini nima ne ladija kje pristati, ne konj kaj ugrizniti, temveč naj zida dalje tik zatoka. Car posluša vilo, in z njeno pomočjo povzdigne mesto Kotor. Tako, pravijo in pojó, postal je Kotor; misli se pa, da so to ime prinesli neki Bošnjaci, ki so prišli iz kraja, ki se je zval Kotor.

Vsa zemlja, ki ima za mejo na jugozahodu morje, na severu Hercegovino, na vzhodu Črnogoro in na jugozahodu turško Albanijo, zvala se je, dokler so Benečanje tu gospodarili: beneška Albanija; dandanašnji pa se navadno vsa ta zemlja jemlje za Boko.

Na mnogih krajih so po kamenitih stranéh podzidane police druga nad drugo, gori pa je nanošena zemlja in nasajeni vinogradi ali pa kaj drugega. Zidane pa so police iz samega kamena brez apna in zemlje ter se zovejo kakor v Črnigori: medje (meje). Boka je zdrava zemlja kakor Hercegovina in jako solčna kakor Primorje. V njej rastejo limone, pomoranče, margarane, smokve, oljke, kakor pri nas slive ali pa jabelka. Sneg se more videti samo po Lovčenu in po drugih visokih planinah, doli pa gre sredi zime dež namesto snega, in po nekterih krajih se o božiču rumené pomoranče po drevju, rože žaré po vrtilih, in meseca prosinca počenjajo mandlji cvesti.

V celi Boki je okoli 33.000 duš. Za srbskih kraljev in carov je bil celi ta kraj pod njihovo vlado. Kotor pa je neki samo stanovit davek plačeval, sicer pa se je sam upravljal in tudi sam sodil. Poje se v narodni pesni, kako je knez Lazar poslal svojega zeta Miloša Obilića k Latinom (katolikom) pobirat davek; ta pa je stavil z latinsko gospodo, da bo vrgel buzdovan čez cerkev sv. Demetra, in res ga vrže; buzdovan pa na drugi strani udari v banovo palačo ter ubije dva banova sina, štiri morske generale in dvajset imenitnih plemičev. V Kotoru pripovedajo, da se je to tam zgodilo, in še kažejo mesto, kjer je stala hiša, kamor je udaril buzdovan. — Ko so Turki zmagali jugoslovanske zemlje, vzeli so tedanjim gospodarjem Benečanom tudi od teh krajev, kolikor oni niso mogli braniti od morske strani. Pa tudi Benečanje niso nikdar te zemlje upravljali po svoje; ampak držali so samo

Kotor in Budvo, in narod se je upravljal po svoje: Benečanje pa od njega niso večje koristi iskali in je tudi niso mogli imeti, kakor da brani zemljo proti Turkom. Tudi pod Benečani je bila Boka, kakor dandanes, pod gubernatorjem dalmatinskim, ki je bil v Zadru in se je zval: Proveditore generale. Pozneje so pritiskali Turki celo Boko razven Kotor, Perasta in Budve. Po poginu beneške republike (1797) so si v Boki vrstoma podajali vrata Avstrijci, Rusi, Francozi in Angleži, dokler ni slednjič leta 1813. pripadla popolnoma Avstriji ter se zjediniła z gubernijo dalmatinsko.

Bokelji obdelujejo zemljo, kolikor je to mogoče na kamenju; ali ne morejo pridelati ne vina ne žita za celo leto; prvo se uvaža iz Dalmacije, drugo pa iz Italije in od Črnega morja. Nekteri si pridelajo tudi s smokvami kakošen novc, ali od cele letine najboljši dobiček daje jim olje. Tudi čred imajo dosti, posebno koz in ovác. Kotorci in drugi meščanje trgujejo in se pečajo z raznimi rokodelstvi; ali če primerimo jedno drugemu, moramo vendar le reči, da Boka živi najbolj od morja; v njej je do 250 patentovanih ladij, ki se vozijo po celem svetu. Zató je malo Bokeljev okoli zatoka, ki niso bili v Smirni, Aleksandriji, Carigradu, Odesi, in dosti jih je bilo tudi v Ameriki. Nekteri se odpeljejo po morju, pa se po deset let ne vrnejo domú.

Obleka je v Boki različna. Pravi Bokelj nosi bele in ozke nogavice do kolena, dol čez nje črne črevlje, od kolena gor pa platnene ali pa svilne, precej široke hlače, ki pokrivajo kolena in rob od nogavic; gori nad srajco ima iz črnega sukna prsni, ki ga zovejo: kružat. Ta kružat je lepo prepleten in po obéh stranéh visé lepi sreberni gumbi. Kjer se hlače vežejo čez prsni, paše se s pasom rudečim ali pa kakšne druge boje. Nad kružatom je iz črnega ali pa črnkastega sukna „koret“, ki se ne zapenja. Koret je kratko in ozko oblačilo z rokavi, ki je spredi in vzadi prepleten s svilnimi ali pa srebernimi vrvicami, na rokavih pa ima nekakšne podolgaste krpe, in okoli njih je zopet vse prepleteno z vrvicami. Pri gospodi je namesto koreta praznična obleka dolama iz črnega sukna do pod kolena; vzadi pri pasu visite dve zlati ali pa svilnati kiti. Za vratom nosijo bele in rudeče rute, nekteri pa hodijo golovrati. Bokeljska kapa je precej visok fez, znotraj prostega sukna, zvonaj pa obšita s črno svilo, ki je na vrhu tako zadržnjena, da ostane jamica malo večja od dvajsetice; v to jamico devljejo nekteri rudeč ali pa zelen žamet, prepleten z zlatom. To je prava bokeljska noša, ki je dandanes najbolj navadna okoli zatoka.

Bokelji nosijo vsi, razven mestjanov, vedno orožje: s samokresom in nožem za pasom opravljajo domača dela; kakor hitro pa gre kdo količkaj kam od hiše, obesi tudi puško na ramo. V Risnu mladenči s samokresi za pasom po štacunah sedé in prodajejo kar koli, zraven vsakega pa visi na steni dolga nabita puška.

112.

Boj s Tatarji.

(Odlomek iz kraljedvorskega rokopisa; poslovenil *Fr. Levstik*.)

<p>Slišali so kralji na zahodu,
Da hiti kam nad njih ljudne zemlje.
Zberejo se hitro jeden k drugu,
Združijo si preveliko vojsko,
5 In nasproti mu gredó na polje,
Položé se, čakajo tam kama.
Kublaj reče svojim čarodejem,
Kozelnikom, vedežem, zvezdarjem,
Da prihodnost naj bi mu odkrili,
10 Kakov konec boj imel bi vzeti?
Zberejo se precej čarodeji,
Kozelniki, vedeži, zvezdarji,
V dve strani so kolo razstopili,
Črni trst po dolgem položili
15 In na dve ga poli razcepili;
Prvi poli ime Kublaj dali,
Drugi poli ime kraljev dali
In nad njima stare pesni peli.
Začneta se trsta bojevati,
20 Glej in trst je Kublajev premogel.
Vzradova se množje vsega ljudstva,
Vsaki teče ročno h konjem svojim,</p> | <p>In vojské se stavijo brž v vrsto.
Tega znali niso nič kristjanje,
Drli so brez uma v red poganov, 25
Bili so na svojo moč prevzetni.
Tu je prvi boj med njimi vdarjen,
Strele dežé kakor toča z mrakov.
Lom oščepov kakor ropot groma,
Blisket mečev kakor ogenj burje. 30
Obe strani z nevstrah'vano silo
Jedna drugi prestopiti brani.
Že kristjanje gnali so pogane,
Bili bi je uže premagali;
Al' prišli so čarodeji v novo 35
In prinesli razcepljena trsta.
Tatarji se zlo so razpalili,
Na kristjane ljuto so planili,
Tako strašno je pred sebo gnali,
Da ko plaho zver je razkropijo. 40
Tu sčit leži, tu čelada draga,
Tu konj vlačí vojvoda v stremenih,
Tukaj teče ta zastonj v Tatarje,
Oni prosí milostí od Boga.</p> |
|--|--|

45 Tako zmogli so Tatarji ljuti
In kristjanom naložili davek
In podvrgli so si dve kraljestvi:
Stari Kijev, Novigrad prostrani.

Kosovo polje.

(Spisal *J. Navratil.*)

I.

Kosovo polje! oj prežalostni, s krvjó bratovsko napojeni svet! Kedar koli se te spomnim, vselej me obide žalost in otožnost. — Kje je to nesrečno polje in kaj se je godilo na njem?

„Kosovo polje“ ali „Kosovo“ je jako prostrano polje, kakih 14 ur dolgo, 5 ali 6 ur široko, zdaj v stari Srbiji na Turškem, v prizrenskem okrožju, nekoliko ur hodá od južne strani sedanje knežije srbske. Kakor srebern pas vije se po njem reka Sitnica, va-njo pa se izliva Lab in Dernjica.

Leta 1073. bili so naši južni bratje Srbi na Kosovem srečni, ker so pobili na njem sovražnike svoje (Grke in njih pomagalice); 316 let pozneje pa je doletela Srbe na tem polju strašna nesreča, ki jo živo čutijo še dandanašnji.

Srbski knez Lazar (Grebcljanovič) je bil spravlil leta 1377. pod svojo oblast vso srbsko zemljo, ki je imela poprej več gospodarjev, in se razglasi na svojem novem sedežu v Prizrenu za cesarja srbskega. Iz posebne ponižnosti se pa ni hotel nató več imenovati „cesar“ (cár), nego „knez“. Potém ko je zmozel junaški Lazar vse svoje sovražnike, Turka se pa odkrižal z obečanim letnim davkom, imela je Srbija celih deset let mir.

Ali neizrečeno je peklo Lazarja, da je moral plačevati Turku letni davek, vrh tega pa mu še dajati za vsako vojsko po 1000 konjikov. Na vse strani je iskal prijateljev, da bi se iznebil tudi grdega Turčina.

„Če se ne združimo vsi, če se ne ustavimo krvoločnemu Turku vkup z združeno močjó, vse zaporedoma nas utegne pogoltati,“ tako je sporočal Lazar sosedom svojim, knezom krščanskim. Vsi so obečali Lazarju, Lazar pa njim uzajemno pomoč, t. j. da bodo pomagali vsi tistemu, kterega izmed njih bi se lotil požrešni Turčin. Prvi izmed vseh teh knezov je obečal Lazarju svojo pomoč bosanski kralj Tvrdko, ki se je ondi sam vojskoval s Turki ter jih prvič (med l. 1387. pa 1388.) srečno potolkel in iz svojega kraljestva zapodil.

Lazar neha zdaj plačevati Turku letni davek. Ko zve to turški cesar Murat, zbere strašno veliko vojsko (300.000 mož) in prilomasti z njo na Kosovo polje. Brž začne tudi

Lazar, ki se ni nadejal Turka tako na naglem, svojo vojsko zbirati in kliče na pomoč sosedne kneze. Pa glejte! razven dveh, ki sta se pa zakesnila, ni bil nobeden mož beseda. Ni bosanskega kralja Tvrdka ni bilo na pomoč.

V tej preveliki stiski odpravi se Lazar sam s svojo srčno vojsko trikrat večji turški naproti.

Pa še neka druga nesreča se je pripetila Srbom še pred vojsko. Malo poprej sta se bila hudo sprla dva vojvoda srbska, oba zeta Lazarjeva, Miloš Obilić pa Vuk Branković, zbog svojih žen, ki ste se bili še poprej skregali, zato ker je hvallila vsaka svojega moža, rekši „moj mož je večji junak od tvojega“. Naposled zauhne Brankovićevka vsa razkačena sestro svojo Obilićevko in napravi toliko zdražbo med svakoma, da pozove njen oholi mož Branković svaka Obilića na dvoboj, češ naj se vidi, kateri je od kterelega večji junak.

Zaman ga vrli Obilić tolaži in pregovarja; nehoté mora iti v boj in trešči oholega Brankovića s svojim „pernim buzdovanom“¹ s konja na tla.

Vse je kipelo zdaj v tako globoko ponižanem prevzetniku, ki mahom nakani, strašno maščevati se za to sramoto. Črniti počne natihoma poštenega Obilića tastu, knezu Lazarju, in lagati se mu, da se Obilić skrivaj pogovarja s turškim cesarjem, kako bi mu izdal srbskega cesarja in njegovo cesarstvo.

Lazar je na žalost verjel lažnjivim besedam Brankovićevim in očital to zetu Obiliću tisti dan pred kosovsko bitko pri večerji vpričo vseh drugih vojvod srbskih. Vrli Obilić ugane mahom, čije je to maslo. Ves srdit skoči pri tej priči izza mize in reče knezu: „Sutra ćemo videti, ko je vera, ko li nevera; nevera ti sedi uz koleno!“ to je: Jutri bomo videli, kdo je veren (zvest), kdo pa neveren (nezvest); nezvestnik ti pri kolenu sedi!

II.

Drugi dan (15. junija t. j. „Vidov dan“ l. 1389.) bil je odločen za bitvo s Turki na Kosovem polju. Po vsi srbski vojski se je bil raznesel glas, kaj se je zgodilo pri kneževi večerji. Miloša ni bilo k vojski. Živa duša ni vedela, kam je izginil. Vsi Srbi so zdaj mislili, da so bile Brankovićeve besede resnične. Strah jih preleti; vendar upajo srčnosti svoji in kneževi.

¹ „Perni buzdovan“ je bila ondaj debela bunkasta palica, po bunki z žreblji obita.

Boj se začne. Kakor gladni volkovi planejo Turki na Srbe. Srbi se jim brez strahú ustavijo ter je zapodé nazaj celó do šotorá Muratovega. Boj se je nekolikokrat ponavljal; pa vselej so se morali Turki junaškim Srbom s krvavimi glavami umikati. — Zopet se živo spopadejo. Strašna krvava bitva se počne. Kakor trava pod koso, tako so padale turške glave pod ostrimi meči in noži srbskih junakov. Ali po dolgem bojevanju in klanju oslabí tudi srbska vojska, ki je bila, kakor smo slišali, že s prva trikrat manjša od turške. Turki dobé zdaj še nove pomoči.

Knez Lazar je bil zmirom prvi pred svojo vojsko in jo z nova osrčuje, ne le z besedami, nego i z lastnim junaštvom. Kjer je najhujši boj, ondi je knez Lazar. Trdno kakor skala stojé Srbi ter se ne dajo divjemu sovražniku z mesta ganiti. Ali kaj se zgodí! — Sredi vročega boja skoči knez Lazar s svojega trudnega konja, da bi zasedel drugega čilega (spočitega). Srbi ga pogrešé in mislijo, da je nemara ubit. Srce jim upade, pa se počnó Turkom umikati. Ali ko ugledajo junaškega kneza svojega zopet na konju in zaslišijo glas njegov, uderó brž za njim — naprej. Tako se je zgodilo dvakrat po sreči. Srbi so se branili in mahali po Turkih neprenehoma jako moški. Vsa podoba je bila, da bi se bili Turčinu ubranili.

Ali v največji sili odcepi se od srbske vojske pravi izdajalec, Vuk Branković s svojim velikim krdelom oklepnih (okovanih) konjиков srbskih — bilo jih je 10.000 — ter pobegne z njimi v stran. Dasi je bila po tem merskem delu Brankovićevem srbska vojska strašno oslABLJENA, pa se je branila vendar še jako hrabro do večera. Kot ptica švigal je na konju sem ter tja junaški knez in spodbadal peščico svojih junakov še k večji hrabrosti. Mnogo jih je tu popadalo; pa se le ne udajo. Ali ko se hoče Lazar zdaj že tretjič na čilega konja presesti ter izgine svojim vojščakom zopet izpred očíj, loti se jih misel, da je zdaj knez res mrtev obležal. Prestrašijo se in se spusté tudi v beg. Zaman kričí zdaj Lazar s čilega konja Srbom, naj ne bežé. Zmešnjava je bila že prevelika. Lazar dirja za svojimi ljudmi, Turki pa za njim. Po nesreči se mu spodtakne konj. Lazar pade s konja. Turki ga... ujamejo in peljejo k cesarju svojemu Muratu v šotor.

„Kam je pa izginil Obilić?“ vprašajo radovedni bralci. Ves v ognju je bil prišel Obilić od kneževe večerje. Drugi dan za rana zasede konja in odjezdi proti turškemu taboru. Spremljala sta ga največja prijatelja (pobratima) Milan Toplica pa Ivan Kosančić. Ko se približajo prvim

stražam sovražnikovim, priveže Obilić svojega brzega konjiča za drevo kraj vode in reče turškim stražam, naj ga odvedejo do svojega cesarja, ker mu ima nekaj posebnega povedati. Murat ni sedel ondaj v svojem šotoru na tleh, kakor pišejo zgodopisci srbski, nego po besedah zgodopiscev turških . . . na konju sredi svojih straž. Globoko priklonjen se mu bliža Obilić, kakor da bi mu hotel po tuji šegi nogo poljubiti, pa ga na naglem za-njo zgrabi, s konja potegne ter mu zasadi v prsi oster nož, ki si ga je bil v nedra skrnil. Turški cesar se zgrudi s konja; Obilić jo pa ubriše proti svojemu konjiču ter podere in poseka trikrat več turških stražnikov, ki so ga hoteli ustaviti. Že je blizu vode; zdaj zdaj bo pri svojem bistrem konjiču.

Ali pri tej priči ga dotekó in sesekajo razdraženi Turki, pa odnesó mrtvega pred Murata, ki je ležal v šotoru na smrt ranjen¹

Obilić je hotel s svojim dejanjem med Turki zmešnjavo napraviti, svojemu narodu tako k zmagi pripomoči in se pred njim oprati. Toda človek obrača, Bog pa obrne.

Predno umrje Murat, priženó predenj ujetega kneza Lazarja, ki mu dá umirajoči turški cesar mahom glavo odsekati, češ ker je meni umreti, naj umrje on pred menoj. Lazar pa podá rad glavo, ko ugleda truplo Obilićevo, ko vidi, kaj je storil očrnjeni zet za narod svoj, ko vidi, da umira že tudi najhujši sovražnik srbskega naroda.

Toda Srbom ni pridila niti Obilićeve, niti Muratova smrt. Razrušeno je bilo srbsko cesarstvo v nesrečni bitvi na Kosovem polju. Ondi je popadal kot cvetje z drevja — cvet srbskih junakov, med njimi devet bratov Jugovičev, Lazarjevih svakov.

Oj, kako bridke solze je točila srbska cesarica Milica, ko je dobila prežalostno poročilo, da je ostal na Kosovem polju cesar (knez) Lazar, da se jej ni vrnil iz vojske niti jeden izmed vseh devet milih bratov (Jugovičev).

Na Kosovem polju se je podrlo srbsko cesarstvo; ondi je podjarmil največji sovražnik vsega krščanstva s pomočjo izdajalca Brankovića junaški narod srbski, ki vzdihuje pod tem jarmom še dandanašnji — malo da ne 500 let. Glejte žalostnega nasledka nesrečne razprtije!

¹ Zastran tega, kar se je godilo v turškem taboru, gre po moji misli večja vera zgodopiscem turškim nego srbskim, ki pripovedujejo to zgodbo malo drugače. Junaštvo Obilićevo se mi zdi po besedah turških zgodopiscev celó slavnije, nego po spisih srbskih.

Pa kako se je godilo poslej izdajalcu svojega naroda, izdajalcu bratov svojih? Poslušajte!

Po smrti turškega cesarja Murata je počel vladati na Turškem njegov sin, po imenu Bajazit.

Branković se je že veselil, da bo zdaj on — če ne kralj, vsaj knez srbski. Pa se je jako opekel.

Bajazit postavi na Lazarjev sedež rajši vdovo Lazarjevo Milico pa sina njenega Stepana Lazarjevića. Zató je morala plačevati novemu cesarju turškemu letni davek (danak), pa mu dati tudi hčerko svojo Milevo za ženo. Branković je hotel potem Milico in sina njenega po sili izpodriniti. Milica se pritoži Bajazitu. Le-ta pa dá Brankovića ujeti, zapreti in (1398) v ječi otrovati (zaudati mu). Tako je končal Vuk Branković.

Truplo Lazarjevo so našli in izkopali Srbi po velikem trudu na Kosovem polju še le tretje leto po nesrečni bitvi ter ga prenesli najprej v Ravanico, potem pa v Ravanico (v Sremu), kjer še zdaj počiva. V prelepih narodnih pesnih slavi srbski narod junaškega kneza Lazarja in vrlega junaka Obilića; nesrečnega Brankovića se pa spominja le z bridkimi bedami: „Žalostna mu majka!“

114.

Obrazi iz babičinega življenja.

(Česki spisala *Božena Nemčeva*; poslovenil *Fr. Cegnar*.)

I. Babičina preselitev.

1.

Babica je imela sina in dve hčeri. Stara hči je živela mnogo let, do možitve, pri sorodovini v Beču; nató je šla mlajša na njeno mesto. Sin, rokodelec, bil je že sam svoj gospodar in je priženil hišo v mestu. Babica je prebivala v pogorski vasi na sileski meji; živela je zadovoljno v mali hišici, vsi vaščanje so jej bili bratje in sestre; ona jim je bila mati in svetovalka, brez nje niso krstili, ne poročili, ne pokopali.

Nenadno je prišel babici od starejše hčere iz Beča list, v katerem je pisala, da je njen mož v službo stopil k neki kneginji, ki ima velika posestva na Českem, le nekoliko milj

od pogorske vasice, kjer je prebivala babica. Ta hip se odpravljaja tja z rodovino, njen mož pa bode na selu le po letu, ko bode tudi gospá kneginja tam prebivala. Konec lista je pristrčno prosila, naj bi se babica za vselej k njim preselila in živela pri hčeri in vnukih, ki se je že veselé. Babica je plakala; ni vedela, kaj bi počela. Njeno srce je hrepenelo k hčeri in vnukom, katerih še poznala ni; stara navada jo je vezala z malo hišico in dobrimi prijatelji. Ali kri ni voda, hrepenenje je zmagalo staro navado, babica se je odločila za preselitev. Hišico z vsem, kar je bilo v njej, izročila je stari služabnici in pristavila: „Ne vem, kako mi bo tam vseč in ali ne umrem tukaj med vami.“ Ko je nekega dne voziček pred hišo obstal, naložil je na-nj voznik babičino pomalano skrinjo, kolovrat, brez kterega ni mogla biti, košek, v katerem je bilo čvetero čopastih piščet, vrečo z dvema pisanima mačkama in pa babico, ki je plakala, da pred se ni videla. Blagoslov milih prijateljev jo je spremljal na novi dom.

2.

S kakim veseljem so je pričakovali na Starem belišču! Tako je imenovalo ljudstvo samotno poslopje v prijetni dolini, kjer je zdaj prebivala Proškova gospá, babičina hči. Otroci so tekali vsak hip na cesto gledat, ali še ne gre, in pravili so vsakemu, kdor je mimo šel: „Danes pride naša babica!“ Sami med seboj pa so vedno popraševali: „Kaka pa je babica?“

Poznali so več babic; njih podobe so jim bile pred očmi, pa vedeli vendar niso, kateri bi bila njih babica podobna. Poslednjič se približa voziček hiši. „Babica že gre!“ razlegalo se je po hiši; gospod Prošek, gospa, Jerica z dojenčkom v naročju, deca (Jožek, Tonček in Barbka) in dva velika psa, Sultan in Grivec, vse je vrelo na vežina vrata pozdravljat babico.

Z voza je stopila žena v beli peči, v kmetski obleki. Otroci so obstali, vsi trije skupaj; ali od babice niso obrnili očij. Oče jej stiska roko, mati jo s solzami v očéh objema, ona pa jo plakaje poljublja na obe lici. Jerica jej podaje malega dojenčka; babica se mu smehlja, pravi mu zlato dete ter ga prekriža. Potém se je ozrla na druge otroke ter klicala s pristrčno besedo: „Zlata moja deca, moji ljubčki, kako sem po vas hrepenela!“ Ali otroci so pobesili oči in stali, kakor bi bili primrzajeni; še le na materin opomin so podali babici cvetoča lica, da jih je poljubila! Ali niso se

mogli razbrati! Kako pa, ta babica je bila vsa drugačna od vseh, ki so jih kdaj videli: take babice še svoje žive dni videli niso! Čudno so jo gledali! Kamor koli je stopila, krog in krog nje so skakali in ogledovali jo od nog do glave.

Čudili so se črnemu kožuhu z dolgimi gubami na hrbtu, nabranemu zelenkastemu rašu, širokemu slecu; všeč jim je bila rudeča, s cveticami preprežena ruta, katero je imela babica na sebi pod belo ruto; sedli so na tla, da bi mogli dobro videti rudečo rožo na nogavicah in črne črevlje. Tonček je skubel barvne lise na žimnati torbi, katero je imela babica na roki, in Jožek, starši brat njegov, vzdigal je babici pazljivo beli, z rudečimi pasi vtكاني predpasnik, ker je otipal pod njim nekaj trdega. Imela je pod njim velik žep. Jožek bi bil tudi rad vedel, kaj je v njem, ali njegova sestra Barbka ga je v stran pahnila šepetaje mu: „Čakaj, jaz te zatožim, da hočeš babici v žep seči!“

To šepetanje pa je bilo preglasno; slišalo se je za deveto steno. Babica je to opazila, nehala je govoriti s hčerjo, segla v žep rekóč: „No, le pogledjte, kaj imam tukaj!“ In izložila je na krilo molek, star nožek, nekaj kruhovih drobtin, kos tkanine, dva konjika in dve punici iz medene potice; poslednje reči so bile otrokom. Ko jih je babica otrokom dajala, govorila jim je: „Še nekaj vam je babica prinesla,“ in jemala je iz torbe jabelka in pirhe, odvezala mačkama vrečo in piščeta izpustila iz koška. To je bila radost, to je bilo skakljanje! Babica je bila najljubša babica! — Otroci so zdaj popraševali za to in ono, nič več se niso sramovali in so bili babici že dobri tovariši. Mati jim je velevala, naj dadó babici mir, da se oddahne, pa ta je rekla: „Pusti nam to veselje pusti, veseli smo, da se imamo,“ in otroci so slušali babico. Jeden jej sede na krilo, drugi stoji za njo na klopi in Barbka stoji pred njo in jej gleda v obraz. Ta se čudi, da ima babica kakor sneg bele lase, drugi, da ima nagrbane roke, in tretji pravi: „Pa babica! vi imate le štiri zobé!“ Babica se nasmeje, gladi Barbki temnorujave lase in govori: „Ker sem stara; ko boste vi stari, bodete tudi inaki!“ ali otroci ne morejo umeti, da bi mogle bele gladke njihove roke biti kdaj tako nagrbane, kakor roke stare babice.

Tako si je babica precej v prvi uri srca svojih vnukov osvojila, pa jim je bila tudi vsa udana.

Od nebeške gloriije.

(Zložil *Matija Valjavec.*)

- Stoji, stoji tam samostan,
Menih je v njem, ki let' in dan
Premišljal je samó le to,
Kako v nebesih je lepó
- 5 In kakšno je veselje tam,
Ki je ljudém prikrito nam,
Ki videlo ga ni okó,
Ki slišalo ga ni uhó,
Ki ga čutilo ni srcé,
- 10 In ki presega vse željé.
- Iz kloštra šel počasnih nog
Sprehajat enkrat se je v log;
Kar na drevesu pevéca
Zapoje rajska ptičica,
- 15 In poje, poje tak lepó,
Da nobena ptica ne takó.
Prepevala je gloriijo,
Ki jo v nebesih vživajo;
Prepevala na jasen glas
- 20 Je njega veličast in kras,
K' je zemlje in neba vladar,
Od ktereга je vsaka stvar;
Prepevala kak božji svit
Nebèščanom je vsem odkrit;
- 25 Kak angeljci lepó pojó,
Lepo pojó, sladko pojó,
Sveti trojici strežejo,
Marijo devico venčajo,
Ki vsa vsa osvetljèna je,
- 30 Kraj sina posajena je.
Pela je od veselja tih,
Ki so v številu 'zvoljenih,
- Ki njih posest za vekomaj
Veseli je nebeski raj;
Ki obličje božje gledajo, 35
Brez nehanja je vživajo.
In pela je tako lepó,
Tako lepó, tako sladkó,
Da se od glasov presladkih
Je precej zamaknil menih. 40
- Vzbudivši spet se v klošter gre,
Vratar neznan mu va-nj odpre.
Poznal menihov nič več ni,
In njega tudi ne oní.
- Kakó je to, kako je tó? 45
Pred jedno uro je biló,
Ko sem zapustil samostan,
Da šel sem v log, ko slednji dan,
In spremenjeno je vse zdaj
In skoro mi neznan ta kraj. 50
- Zdaj spomni višji se opat,
Da j' bral v zapisniku enkrat,
Da šel menih iz kloštra je,
Pa da ni vrnil nič več se,
Pa nikdar se ni vrnil spet — 55
Od tistih dob je tri sto let.
- Tedaj poslušal tri sto let
Sem rajsko ptico pesen pet';
Ker sladka tak je pesen b'la,
Ki pela jo je ptičica, 60
O kakšna še le gloriija
Veselja bo nebeskega!

Odeja naše zemlje.

(Spisal *J. Rozman.*)

Prvo, kar vidimo na zemlji, je njena lepa zelena obleka, ki je našim očem toliko primerna, da primernejša biti ne more, in jasno priča, da je ta ista roka, ki je stvarila oko, tudi zemljo pozelenila. Naj bi bil Bog ledinam in tratam belo ali rudeče ogrinjalo preskrbel, katero oko bi prestalo njih veliko svetlobo in bliščobo? Ko bi je bil v temno ali pepelnasto suktnjo ogrnil, komu bi bile všeč? Zeleno pa lahko gledaš dan na dan in se jih vendar ne naveličaš, in ako jih gledaš še tako dolgo in ostro, oko se ti vendar ne utruji, marveč le izvedri in okrepeča. In akoravno je trav, zelij in rastlin brez števila in so večjidel vse brez izjeme zelene, vendar ne najdeš ne dveh, da bi bili obé jednako zeleni; temveč jedna je drugače zelena ko druga, jedna bolj temna, druga bolj jasna, in kolikor raznih plemen rastlin in zelij, toliko raznih stopinj zelenine. Kako umen pač in moder je stvarnik, ki je površino naše zemlje tako lepo opisal in ozaljšal! Koliko hvale smo mu dolžni!

Ko je Bog rastline stvaril, velel je: „Zemlja naj rodi zelišča, ktera zelené in seme delajo.“ S temi besedami se je zavezal, da bo rastline varoval in jih tako rekóč nejenljive ali neumrjoče storil. In res! trave ni treba ne sejati, ne podarjati, ne obdelovati; marveč sama raste, sama se plodi, kar je gotovo silno imenitno. Kako pusti in žalostni bi bili travniki naši in pašniki, ko bi je moral človek leto za letom s travnim semenom obsevati in kar je nasejal ali nasadil, še polivati! Kako hvaležni moramo tedaj biti Bogu, da je on to veliko delo na-se vzela, da obseva o pravem času prazno zemljo, gole gore in celó gole peči s travnim semenom in zavije vse v lepo zelen prt! — Kdo pa tudi more prešteti, kdo popisati, koliko plemen trav in rastlin je oče nebeški nam v veselje in hasen nasejal in nasadil! Na travniku, ki je tisoč stopinj dolg in tisoč širok, najdeš več ko sto tisoč travnih bilk, in na prostoru, ki ne obsega več kakor štirjaški meter, je gotovo več ko tisoč raznih plemen; in te travne bilke, naj bodo majhne, kakor hočejo, vendar prijetno diše, česar se lahko prepričaš, ako greš o košnji na travnik, kedar seno obračajo, grabijo in spravljajo v kupe ali na vozove. In vse te prijetne dišave dobiš in uživaš zastonj; vinarja ti ni treba dati za nje.

Čemu vendar, boš vprašal, je Bog zeli, rastline in travo tako silno pomnožil? Čemu je toliko raznih plemen? Na to ti tako odgovarjam: brez uzroka gotovo ne, česar porok nam je modrost božja. Razna zelišča dajó človeku jed, zdravila in mnogo drugih dobrot; ona ga razveseljujejo in k hvaležnosti do stvarnika obujajo, zraven pa so tudi v prebivališče in živež brezštevilmim živalim. — Ali ne samo velika množina rastlin nam kaže veličastvo nebeškega očeta, marveč tudi njih neizrekljiva rodovitnost: jedna sama namreč jih lahko mnogo tisoč ali celó milijonov obrodi. Če pogledaš na pr. tobakovo zelišče, našteješ na jedni sami sadiki štirideset tisoč sto in dvajset semenskih zrn, in ako preračuniš njeno rodovitnost v štirih letih, tedaj najdeš, da jedno samo zrno daje semena črez dva trilijona, kar je toliko, da ga vsi ljudjé, kar jih je zdaj na svetu, ne seštejejo v jednom letu, ko bi tudi noč in dan šteli. Koliko število! Brest, ki je dvanajst let star, ima petkrat sto tisoč semenskega zrna; ako bi tedaj vsega posejal, kako neizmerno število sadik bi v dvajsetih ali petdesetih letih imel? In ako še preudarimo, da mnogo sadik tudi iz korenin priraste, zarés se je le čuditi, da rastline še niso vse zemlje vzele v posest in jo popolnoma izpile.

Ako pa od druge strani premislimo, kaka množina je živalij, ki se redé od zelij in rastlin, pokaže se nam zopet neskončna modrost božja. Ko bi se zelišča in rastline ne plodile tako močno, mnogo živalij bi lakote poginilo, in naše njive, naši travniki in vrti bi bile gole puščave; nasproti pa, ko bi se živali, ki se redé od trave in rastlin, preveč in prehitro množile, tako bi rastline kmalu izginile z zemlje, pa tudi mnogo živalskih plemen bi moralo konec vzeti. O moj Bog, popolno slep vendar mora biti, kdor tvoje roke v stvarjenju ne vidi! Vseh plemen rastlin in živalij si ravno toliko odmeril in odtehtal, kolikor jih je treba v občni prid; vsaki reči si meje postavil, da ne zahaja kaki drugi v škodo. Kdo bi te ne hvalil?

117.

Nikolaj Kopernik.

(Spisal *J. Navratil.*)

Oj, kako lepo je videti modro nebo, kedar migljajo po njem o jasni noči nepreštete zvezde kakor svetle lučice, rekel bi, kakor goreče nebeške cvetličice. Oj čudnih in prečudnih lučic! Nikamor se ne naslanjajo, nikjer niso pripete, pa ne popadajo! Od kod neki ta ogenj? Kdo je prižiga? Kod se

hodi ali leta do njih? Živa duša ga ni še videla nikdar. Zarés čudno in prečudno! Ali še čudnejša se zdi očesu človeškemu velika podnevna luč, rumeno solnce, ki preganja temno noč in nareja beli dan, ki je svetlobe in toplote vir.

Od nekdanj so premišljevali učeni možjé te prečudne podnebne luči ter dognali s svojo modrostjo in s pripravnim orodjem, da se sučejo nektare neprenehoma v podolgovat kolobar, nektare pa da ostajajo vedno na tistem mestu in se sučejo le okrog svoje osi, to je same okoli sebe. Toda dolgo dolgo so mislili tudi učeni zvezdoznalci, da se vrti solnce okrog naše zemlje, ki je neznano velika obla, zemlja pa da stoji vedno na svojem mestu. — Tako je učil posebno zvezdoznalec Ptolomaj kakih 100 do 150 let po Kristusovem rojstvu; tako so učili več sto let vsi drugi zvezdoznalci za njim.

Štirinajst sto let po Ptolomajevi dobi se pa prikaže nova svetla zvezda . . . preučen zvezdoznalec, po imenu Nikolaj Kopernik, ki je prvi izmodroval, da se ne vrtí (kakor se nam zdi) solnce okrog zemlje, nego zemlja okrog solnca. Od kraja niso hoteli tega verjeti. Kopernikov nauk je imel mnogo nasprotnikov, ali dandanes se drzé tega nauka vsi zvezdoznalci in drugi učenjaki. Kopernikov nauk se razklada zdaj po vseh šolah.

Kopernik je bil tedaj jako učen, če pomislimo, da se ne more od nikoder in nikakor videti, da se zemlja res suče okrog solnca, kakor mesec okrog nje. In glejte, ta slavni mož je bil slovanskega rodú. Tudi mi Slovenci smo sinovi velikega slovanskega naroda. Ker se pa dičijo vsi razsvetljeni narodi s svojimi slavnimi sinovi in pozvedajo na drobno njih življenje, zató vem, da bo tudi slovenskim bralcem ugodno, če zvedó kaj več o tem preslavnem učenjaku slovanskem, ki so ga hoteli tujci Slovanom po sili odvzeti in ga pripisati svojemu narodu.

Nikolaj Kopernik se je rodil 19. svečana 1473 v poljskem mestu Torunju, ki spada zdaj pod pruskega kralja. Oče Nikolaj je bil zdravnik v Krakovu, pozneje pa torunjski mestjan. Mati Barbara je bila sestra poznejšemu škofu Lukežu Vacelrodu. Brat Andrej je bil, kakor pozneje tudi on, korar v Frauenburgu.

Potém ko je mladi Kopernik izdelal šole torunjske, šel se je v krakovsko visoko šolo zdravilstva, računstva in zvezdoznanstva učít. Tudi starih jezikov in risati se je učil; ali zvezdoznanstvo ga je veselilo najbolj. Da bi se ga priučil do dobrega, odpravi se v svojem 25. letu na Laško v mesto, ki se mu pravi Bolonja (Bologna).

Ondaj je slul tudi učeni zvezdoznalec Regiomontan, ki je učil zvezdoznanstvo v Rimu. Njegova slava je spodbadala silno ukaželjnega Kopernika.

O smrti Regiomontanovi je bila učenost mladega Kopernika že tako razglašena, da pride brž potém na Regiomontanovo mesto v Rim, kjer je razlagal zvezdoznanstvo tako izvrstno, da ni zaostajal kar nič za svojim prednikom.

Leta 1502. vrne se zopet v Krakov in stopi ondi v duhovski stan.

Ondi je spisal tudi med letom 1502. in 1509. preimenovalno knjigo o zvezdah.¹ V tej knjigi je razodel svoje modre misli o zvezdah in razložil, kako se sučejo, zakaj se tako sučejo itd. V tej knjigi je bil razložen tudi novi Kopernikov nauk, da se ne vrti solnce okrog zemlje, nego ona okrog njega.

Leta 1510. izbere si ga že ujec (škof Lukež Vacelrod) za korarja frauenburskega.

Poslej se je utegnil učeni Kopernik z zvezdoznanstvom bolj nego poprej pečati. Iz svojega stanišča tik stolne cerkve je marljivo zvezde pazil in premišljeval. Potrebno orodje si je znal sam izdelovati.

Da bi pa po zvezdoznanskih opravkih ne zanemarjal svojih duhovskih dolžnostij, zato je opravljal vsak dan najprej dolžnosti svojega stanú. Ker je bil tudi učen zdravnik, pomagal je rad vsakemu bolniku, kateri je želel njegove pomoči. Tako umen zdravnik je bil Kopernik, da so pošiljali po-nj o nevarnih boleznih celó iz tedanjega kraljevega gradú iz Kraljeviča.² Ko je volil kralj leta 1523. štiri prelate, izvolil je tudi Kopernika.

Svojo preimenovalno knjigo o zvezdah pa je dal Kopernik na svet še le 30 let potém, ko jo je bil spisal. Pa predno je bila natisnjena, zbolí ta razsvetljeni mož na smrt in izdahne svojo dušo dne 22. maja 1543.

Vendar je doživel tega veselja, da je videl na smrtni postelji prvi iztisek preimenovalne svoje knjige. Nekoliko hipov nató ugasne svetla zvezda na obnebu slovanskem.

Še enkrat ponavljamo, da so si lastili tega slavnega moža drugi, nekteri neslovanski narodi, pa se jim je po verjetnih spisih dopovedalo, da je bil Kopernik Poljak, tedaj slovanskega, pa nikakega drugega rodú.

Truplo tega slavnega učenjaka počiva v cerkvi frauenburski pred istim oltarjem, pri katerem je po navadi maševal. Še le 36 let po smrti dal mu je neki škof postaviti nad grob

¹ Po latinski: „De revolutionibus orbium caelestium“.

² Po poljski prav za prav: „Królevič“ (Königsberg), ki spada zdaj k pruskemu kraljestvu.

kamen ali spomenik, ki ga pa zdaj ni več. Drugi spomenik mu je dal narediti torunjski zdravnik Melhijor Pirnež (Pyrnesius) v cerkvi sv. Ivana. Ali ta spomenik je bil preprost za tako slavnega moža.

Zató so mu postavili Poljaki l. 1853. v rojstnem mestu Torunju mnogo pristojnejši spomenik, ki je bil 25. oktobra 1853 z veliko častjó vpríčo kralja (pruskega) razgrnjen. Po vseh krajih poljskih, koder so vozili ta spomenik v Torunj, potresale so poljske device po potih in po cestah pred njim lepe pisane cvetlice.

Tako so slavili Poljaki imé slovečega rojaka, slovanskega učenjaka, ki ga zna in čisla po pravici ves učeni svet.

118.

Luna in zvezde.

(Zložil *Fr. Cegnar.*)

Bleda luna je tožila zvezdam:	Govorijo luni svetle zvezde:
„Svetle zvezde, zlate moje hčerke!	„Bleda luna, ljuba naša mati!
Zlo je meni, zlo na vedne čase!	Tiho, tiho, ne govori tako! 20
Žarko solnce me sovraži hudo,	Da ne čuje te rumeno solnce.
5 Dasi sestra sem po rojstvu njemu,	Krasno te je obdarilo ono,
Da kraljica sem na jasnem nebu;	Vso svetlobe tebi posodilo,
Le po noči pušča mi krasoto,	Vso milobo, kar je imaš, dalo,
Le po noči, da razganjam temo;	Za kraljico na ponočnem nebu, 25
Pa po dnevu se prevaža samo	Mila luna! tebe izvolilo.
10 V zlatem vozu po visokem nebu	Tiho, tiho, ne govori tako!
Ter zagrinja mene v temno krilo,	Da ne čuje te rumeno solnce,
Da v obraz mi svet se ne ozira,	Da ne vzame ti svetlobe ono,
Da ne čudi se svetlosti moji.	Te ne vrže iz višave nebne.““ 30
Nič se nisem tužna zadolžila,	Umolknilo so mrleče zvezde,
15 Nikdar nisem razžalila brata,	Obleдела na višavi luna —
Da me tako smelo zaničuje:	V zlatem vozu se pripelje solnce.
Zlo je meni, zlo na vedne čase!“	

119.

Lastna živalska toplota.

(Spisal *K. Robida.*)

Žive stvari imajo neko toploto, ktera je različna od toplote njih obližja, t. j. od toplote zraka ali vode, v katerem stvari bivajo. Tako so živali polarnih krajin bolj tople od ledú,

na katerem jih najdeš; živali po deželah pod ravnikom imajo nižjo toploto od zraka, kateri v se sopejo. Ptičja gorkota je različna od zrakove, ribja različna od vodne gorkote, v kateri živé.

Človeška toplota ima kakih 37 stopinj po Celzijevem gorkomeru. Mladost in bolezni, tudi najhujše vročinske, vzvišajo le-to toploto malokdaj do 40, nikdar pa čez 42 stopinj. Ptice kažejo najvišjo toploto; petelinova presega 43 stopinj; nižjo imajo dojivke, med katerimi preišči 40. stopinjo dosežejo. Ribja toplota in tudi želvina znaša sploh 27 stopinj; nižja je ona žužkov, postavim svetlic, ktera ne preseže 23. stopinje. Živali, ktere po zimi spé, imajo toploto bližnjih rečij, katerih se dotikajo.

Od kod vendar prihaja lastna toplota, ktera se ne zmanjša, ako ravno se vedno oddaje bližnjim mrzlejším rečém? Zakurjena peč se po zimi naglo ohladi, ako ogenj v njej ugasne. Kje je pa ogenj v živih stvaréh? Le-to vprašanje je uganil učeni Liebig, kateri pripisuje lastno gorkoto nekemu gorenju v živali. Le-to gorenje obstoji v zjedinjevanju ogleca in vodenca s kislecem, posebno o dihanju. Kakor se na kovaškem ognjišču oglec jedini z zračnim kislecem in daje gorkoto, ktera železo razbeli, ravno tako se veže zračni kislec v živalih s krvnim oglecem in vzbuja toploto ter čisti ob jednem kri. Oglec, zjedinjen s kislecem, daje ogelno kislino, ktera skoz usta in nos izpuhti; še hujša toplota postane, kedar se vodenec kemijsko veže s kislecem. Le-to vezanje kisleca z oglecem in vodenecem se posebno nahaja v pljučah, v manjši razmeri v drugem životu, kjer kislec kožo prešinja.

Ogleca in vodenca pa dobiva truplo po hrani, ktera prebavljena se spreminja v kri. V ta namen najboljše služi takošna hrana, ktera nima gnilca v sebi in ne redi mesa, na pr. sladkor, moka, maščoba, žganje. Zatorej potrebuje človek, ki živi v mrzlem ozračju ali ki se pridno giblje pod milim nebom, obilnejše hrane od onega, ki sedi v gorki izbi. Samojedec v Sibiriji použije na dan kakih 5 kg mesa, 1 kg ribje masti in veliko žganja, da pretrpi hudi mraz. V gorkejšem ozračju vzbuja človek poželenje do jedi po zaužití obilni mrzli vodi, ktera, ker se po telesni toploti ogreva, telesu toploto jemlje in ga sili, da si po hrani nove toplote pripravlja. Hrana južnih prebivalcev je večjidel sadje, ktero ima le 12 odstotkov ogleca; maščoba, ktero uživajo severni prebivalci, ima kakih 70 odstotkov ogleca. Derečim živalim je odločil Bog za prebivališče gorke dežele, kjer ozračju manj svoje toplote oddajejo, torej tudi manj hrane potrebujejo; tudi je dobrotljivi oče pticam roparicam stvaril gosto perje, da bi-

vajoče v visokem in mrzlem zraku manj lastne gorkote izgubljajo in so torej manj požrešne.

Ako človeku zmanjkuje potrebne hrane, začne hujšati, t. j. njegova maščoba se rabi pri sopenju, in on bolj in bolj suh postaja. Kedar je maščoba že porabljena, pridejo ostale raztopljive telesne snovi na vrsto, in slednjič čutnice in možgani, ktere kot najbolj potrebne za ohranjenje življenja narava najskrbnejše varuje. Ako se začno možgani vezati s kislecem, nastopi brezumje in potém smrt. Trupla mrličev za lakoto nimajo drugega, kakor kožo, kite in kosti.

Iz tega se razvidi, zakaj kokoši, kedar valijo, hujšajo; zakaj težaki obilnejše in bolj mastne hrane potrebujejo, ko gospoda. Iz enakakega uzroka svetujejo zdravniki nekterim bolnikom posluževati se pičle hrane, da se s časom odpravijo tiste snovi, ktere so se v truplu nabrale in so zdravju škodljive. Ker namreč oglec prepiche hrane ne zadostuje v pripravljanje potrebne gorkote, veže se zračni kislec z nabranimi snovmi, ktere po sopenju kot ogelna kislina iz bolnika izpuhté.

120.

Séverni medved.

(Spisal *L. Gorenc.*)

Séverni medved je največja pozemska žival na severu, pa tudi najnevarnejša. Dolg je 3—4 metre. V glavo je podoben psu, samo večja je ko našega medveda, vrat tudi večji, rep pa kračji. Tudi širji gobec ima, večji smrček, večje nosnice. Séverni medved je večjidel bel, kakor mleko, nekteri pa je rumenkast. Dlako ima gosto, dolgo in voljno. Ona ima po dva mlada.

Ta medved živi ob ribah, morskih psih in ptičih, ob morskih dojkah in njih ostankih, ki jih zametujejo tamošnji prebivalci, ki lové te živali. Drugim živalim ne prizadene kvara, pa se ga tudi ne bojé, kakor bi znale, da ne mara za nje, še bežé ne pred njim; blizu k njemu pa vendar ne zahajajo, rajši so le od daleč, kakor bi ga spoštovale, ker je tako velika mrcina. V zverinjaku ne živi ob teh živalih, temveč mu mora biti povšeči drugačno meso in kruh; samo polivati ga morajo, zató da mu ni prevroče, če ne, ne vozili bi ga dolgo časa po svetu, vzlasti po gorkejših krajih ne.

A za človeka, za tega mu pa ni tako malo mar. Brž ko ga zagleda, precej mu gre naproti; včasi pa se tudi pripeti, da se nevedé snideta. Takrat grdobec kar zgrabi človeka, toda

malokdaj ga zmore, ker severnjaki dobro vedó, da rad napada; zatorej ima vsak orožje s seboj, kedar gré kam na plano.

Po letu ni tako nevaren, ker le ob morju, le ob vodi sploh pohaja in morske živali loví. Tačas se prav presneto gostí in mastí; ali po zimi je pa včasih spak z njim. Plavati zna jako dobro. Miljo daleč, včasí še dalje plava od obali, pa se ne upeha. Kedar se mu zdi, spleže pa na kako skalo v morju in čaka živalij. Če počiva, potlej pa spočit že lahko plava deset milj daleč.

Kedar se zima začne, zapustí led in gre zopet na zemljo, da se zakoplje v sneg. Led na morju pa ledena tla dobro pozná, da še človek ne tako. Dobro pomnim: bral sem, da je sloveči Parry več mesecev sankal po ledeni plošči; ménil je, da se vozi po ledeni zemlji, pa je sankal le po ledu na morju. Medved se gotovo ne bi bil tako zmotil; pa tudi niso po zimi še nikoli nebenega medveda zalotili, da bi bil spal na kaki ledeni plošči, temveč vselej le na zemlji v snegu.

Od kraja meseca kimovca zapustí morje, pa gre na zemljo. Primanjkuje mu živeža, zategadel je severnjakom še nevarnejši in mornarjem. To se vé, živeti mora, zatorej stiče, koder more. Zató napada barke. Ker dobro pleže po barki tako, kakor bi šel po lestvi, ker ima tako ostre in močne kremplje, zató mornarji svoje barke s snegom omečejo, prav na rahlo, in kedar jame plezati, bezajo ga in pehajo nazaj v sneg. Ves se skrije v sneg grdoba, ko se zvrne va-nj; ko pa se obrača, otreša in pripravlja zopet navzgor, v tem ga pa ubijejo.

Samo jednega medveda se potniki ne bojé tako zeló. S svojimi dolgimi bodali, s sekirami in še z drugačnim orožjem mu kmalu pokažejo, kar mu gre; ali kedar je kakih kosmatincev po 6—10 skupaj, takrat jim pa huda prede, vzlasti če barko napadajo.

A ti ljudjé so presrčni včasí, srčnejši nego so res. Nekteri se rad baha, da se nič ne bojí, da sam zmore še takega kocina; ali kedar se prikaže medved sam in da se ga loti kak tak bahač, gotovo mu pomeri hlače, naposled ga pa še umorí, kajti nič mu ne more sam z nikakoršnim orožjem. Tisto bodalo je presneto slabo za-nj, za takega korenjaka; kar pritisne s taco, pa je zlomljeno, če je tudi z železom okovano. Teče pa tudi nihče tako ne, da bi mu ušel. Medved prav za prav nima tako brzih nog, ali vendar unesti mu je nihče ne more. To je dobro, da je medved tako radoveden, to še otmè ktereга. Človek kar rokavico spusti na tla. Medved obstoí, začne ogledovati rokavico, potlej jo še duha, obrača in tako se mudí, človek pa beží ta čas.

Kedar pa vidi tacman, da rokavica ni za njegov želodec, zopet steče za begunom, begun pa kar drugo rokavico vrže od sebe, potlej klobuk ali kapo, kar ima, ruto, — vse, saj za mraz se ne zmeni v taki nevarnosti, ker se mu preveč tresejo hlače. Če je že blizu svojih tovarišev ali blizu bark, lahko uteče; če je pa daleč, naposled nima s čim več motiti medveda, pa upehan je že ves, medved pa zmirom jednako-merno gre za njim, takrat pa je že huda.

Kedar medved že nima nič več živeža, ko so se že umaknile vse živali, ob katerih živi, potlej se za dva metra globoko zarije v tla, tako da vnanji mraz ne more do njega. Zarit je do meseca sušca; tačas vstane, ali tako je suh, da na vseh stranéh od njega visí dolgodlaka koža. Kaka druga tako suha žival se jedva vlačí okoli, ta medved pa je vendar še jako uren.

Navadno jih gre več teh kosmatinov skupaj rib lovit. Kar spravijo se v vodo in ženó ribe, da jih priženó v kak ozek kot. Ribe se vračajo, medvedje pa kar požirajo; kedar kateri zine, skoro vsak pot mu kaka riba splava v gobec. Lové jih prav tako, kakor naši ribíči v rekah.

Ko so tako sloki, vozijo se na ledenih ploščah v obljudjene kraje, na pr. na Islandijo, v Grenlandijo ali kam drugam na severu, kjer potlej napadajo črede, ki jim sicer ničesar ne prizadenejo.

Potnikom je severnega medveda koža dobra postelj; kar s celoma oderó medveda, da je meh potlej. V takih mehovih ležé, po dva v jednom, samo da je obrnjen, dlaka znotraj. Ker je dlaka gosta in dolga, zató je kaj gorko v takovih mehovih, včasi tako, da se potniki poté v njih. Dva lahko spita v jednom, torej vsakdo lahko zná, da niso majhni.

V tega medveda so severnjaki vsi zamaknjeni. Radi jih pobijajo, nekaj zaradi kože in mastí, nekaj pa zató, ker imajo piko na-nje, ker jim tako pridno pomagajo loviti ribe in morske pse; to jih kačí tako, da so jim vsi gorki. Ta grdoba tudi preplaši te živali, da jih po več mesecev potlej ni na lov v kakem zalivu. Eskimaki se morajo zategadel preseliti vselej kam drugam, če ne, bi od lakote pomrli, ker živé ob teh živalih, živi pa ne morejo v zemljo. Ali v vodi mu ne morejo ničesar; preumetalen je in premočen, — tak čolniček,¹ v kakoršnih se vozijo ti ljudjé, kar tacne po njem, pa je; za harpune, za take s kakoršnimi nabadajo morske pse, za te pa se še ne zmeni tak dlakež.

¹ Eskimaki imajo čolniče iz kož morskih psov.

Vodotop.

(Odlomek, zložil *Fr. Schiller*, poslovenil *J. Koseski*.)

1. Veselje vsem,
Ki dihajo v zraku svetá!
Al' strašno je biti v prepadu tem,
In človek ne skušaj drzno Bogá;
Ne želi si gledati nikdar očito,
Kar milostno v grozo in tmino je skrito.
2. Drvilo ko blisk me je jaderno not;
Zdaj skozi pečevnat obok
Pridere mi reka grmeča naprot,
Srdito popade me divji dvotok,
In kakor vrtalko v okrogu vrtí me
Tiraje v globino, omota me prime.
3. Zdaj v sili največji pokaže mi Bog,
Ko živo do njega kričím,
Iz brezdna skaline moleči rog,
Objamem ga urno in smrti ubežím;
In tu na korali je kupa visela,
S'cer padla bi bila v neskončnost žrela.
4. Še hribe globoko pod menoj strmí
V škrlatno temoto prepad,
Če ravno posluhu nenehoma spi,
Okó trepetaje ozira se v čad,
Ki v nedriji brezdna peklenskega krije
Drakone, modrase, razkačene zmiže.
5. Tu črno gomazi in vije se v zmes
Ostudne črvadine plast,
Škat ostrobodeči, repon skaloplez,
Kladívana groznega ljuta pošast,
In jadno grozeče mi zobe očita
Pomorski pes, jezera risa srdita.
6. In tu visím, in groza morí me in mar
Ker upa otetbe ni več,
Med zvermi jedina občutljiva stvar,
Samoten v ostudni puščavi gineč
Globoko pod glasom človeške besede,
Pri divjih strahotah neusmiljene črede

7. To z grozo preudarim, zdaj vidim pošast,
 Ki širi sto členov na mah,
 Popasti me hoče, oklenjen izrast
 Korale spustiti omami me strah —
 Koj zgrabi valovje me divjega vira,
 Pa v blagor je bilo, na kvišku me tira.

122.

Obrazi iz babičinega življenja.

(Česki spisala *Božena Nemčeva*; poslovenil *Fr. Cegnar*.)

II. Babičini opravki.

1.

Prvo, kar je babica v gospodinjstvu prevzela, bila je peka. Ni mogla videti, da dekla z božjim darom tako brez vsega spoštovanja ravná, naj bo v niške ali iz nišek, v peč ali iz peči; še blagoslovi ga ne, kakor bi imela kamen v roki. Ko je babica kvas postavila, blagoslovila je z gnetalom niške, in ta blagoslov je ponavljala, kedar koli je testo v roke vzela, dokler ni bilo kruha na mizo. Tudi zijala ni trpela blizu, „da ne bi božjemu daru dal urokov“.

Kedar koli je babica kruh pekla, imeli so otroci praznik. Vselej so dobili češpljeve ali jabelčne hlebčke, kar se poprej nikoli ni zgodilo. Ali morali so se navaditi na drobtine paziti. „Drobtine morajo na ogenj,“ rekla je babica, ko je pometala z mize ostanke in je na ogenj metala. Ako je katero dete mrvilo kruh na tla in je babica to opazila, precej mu je ukazala drobtine pobrati ter je govorila: „Na drobtine se ne sme stopiti, da ne jokajo duše v vicah.“ Tudi jej ni bilo prav, ako je videla, da se kruh od kraja ne reže, in rekla je: „Kdor se prepira s kruhom, prepira se tudi z ljudmi.“

Ako je kak košček kruha ostal, tudi drobtine, ktere so puščali otroci, vse je spravljala babica v žep; ako je šla na vodo, pometala jih je ribam; ko je bila zvonaj z otroki, mrvila jih je mravljam ali pticam v lesu, z jedno besedo, ona je gledala na vsak ostanek in vedno opominjala: „Spoštujte božji dar, brez njega je gorjé, in kdor ga ne spoštuje, tega božja šiba kaznuje!“ Ako je detetu kruh iz roke padel, moralo ga je poljubiti, kakor da bi prosilo odpuščanja; celó grahovo zrno je pobrala babica, ako je kje ležalo ter ga spoštljivo poljubila. Vse to je babica učila tudi otroke.

2.

Po letu je vstajala babica ob štirih in po zimi ob petih. Najprej se je prekrizala in poljubila sveto razpelo na kronici, ktero je po dnevu pri sebi nosila, po noči pa pod vzglavje devala. Ko je vstala v božjem imenu in se oblekla, pokropila se je z blagoslovljeno vodo, vzela kolovrat, predla in juterno pesen zapela. Starka je imela že prav malo spanja, ali ker je vedela, kako je sladko, privoščila ga je drugim. Dobro uro potem, ko je vstala, zaslišala se je hoja, zaškripale so te ali one duri in babica se je prikazala na pragu. V tem času so začele gosí gagati v gosnjaku, prasci kruliti, krave mukati, kokoši s perotmi plahutati, mačke so mijavkale, od koder si bodi, in se plazile okoli nje. Psa sta gledala iz pesnjakov, raztegala se in skakala k babici; ako bi se ne bila branila, zarés podrla bi jo bila in vrgla jej iz rok pehar, v katerem je imela zrnje za perotnino. Babica je imela vso to žival prav rada in ta njo. Bog varuj, ko bi bila videla, da jo kdo muči in ako bi bil le črv.

Ko je babica napasla perotnino, vzbudila je dekli, ako ste še spali; ko je šest odbilo, stopila je k Barbkini postelji, položila jej roko na čelo in šepetala: „Vstani, deklica, vstani, čas je.“ Pomagala jo je obleči in šla potem gledat k drugim otrokom; ako se je ta ali oni še na postelji valjal, krcnila ga je po hrbtu in opominjala: „Kvišku, kvišku, petelin je že devetkrat dvor obšel, in ti še spiš, ali te ni sram?“ Pomagala je otroke umivati, ali napravljanje jej ni šlo od rok. Ona ni mogla pomniti vseh gumbov, zaponk in prevez na obleki; kar bi imelo biti spredi, dejala je navadno vzadi. Ko so bili otroci napravljeni, pokleknila je z njimi pred podobo križanega izveličarja, prekrizala otroke, molila oče naš in potem jih je peljala k zajuterku.

3.

Kedar v hiši ni bilo posebnega opravka, sedela je babica po zimi v svoji kamri za kolovratom, po letu pa z vretenom pod lipo na dvoru ali na vrtu, ali je šla z otroki na sprehod. Pri tem je nabirala zeli, ktero je domá sušila in za potrebe shranjevala. Vzlasti do kresa je nabirala zeli o jutranji rosi, ker te so neki najboljše. Ako je kdo zbolel, precej je imela kako zdravilo pri roki; zdravnika nikdar ni klicala.

Večkrat je šla babica z otroki na daljše sprehode, ali do lovčeve hiše, ali do mlina, ali v les, kjer so ptice ljubeznivo pele, kjer je bila pod drevesi mehka mahovina, kjer je

rastlo toliko zvončkov, trobentic in drugih cvetic, in so jih vezali v kitice.

O poletnih krasnih večerih, ko je bilo nebo jasno in so lesketale zvezde, sedela je babica rada z otroki zvonaj pod lipo. Dokler je bila Nežka majhna, držala jo je na kolenih, Barbka z dečkoma pa je stala pri njej. To ni moglo drugače biti, kedar je začela babica kaj pripovedovati, morali so jej v obličje gledati vsi, da bi jim ne ušla nobena beseda.

Babica jim je pripovedovala o svetlih angeljih, ki tam gori prebivajo in ljudem luči prižigajo, o angeljih varuhih, ki varujejo otroke na vseh potih življenja, ki se veselé, ako so pridni, in jokajo, ako niso poslušni. Otroci so se ozirali v jasno nebo, kjer je migljalo v najkrasnejših barvah tisoč in tisoč zvezd, malih in velikih, prelepo lesketajočih. „Ktera izmed teh zvezd pa je moja?“ vprašal je nekega večera Jožek.

„To le Bog sam vé. Le pomisli, bi li bilo mogoče najti jo izmed teh tisoč in tisoč zvezdic?“ odgovorila je babica.

„Čegave pa so te krasne zvezde, ki tako lepo leskečejo?“ vpraša Barbka.

„Tistih, ktere Bog posebno ljubi, izvoljenih božjih svetnikov, ki so mnogo dobrega storili, Boga nikdar ne razžalili,“ odgovori babica.

Babica je hodila ob desetih spat, to je bila njena ura, to je čutila na očéh. Do te dobe je končala svoja opravila. Predno je legla, pogledala je, ali je vse dobro zaprto, sklicala je mački in ju na izbo zaprla, da bi ne prišli v spalnico in ne zadušili spečih otrok; pomorila je v peči vsako iskro, pripravila na mizo kresilo in luč. Ako se je bilo bati hudega vremena, pripravila je svečnično svečo, v belo platno zavila hleb kruha in devaje ga na mizo govorila poslom: „To me slušajte: najprvo, kar človek v požaru k sebi vzami, bodi kruh, pa se ne zmoti.“

Ko je bilo vse opravljeno, pokleknila je pred sveto razpelo, molila, pokropila še enkrat sebe in Barbko z blagoslovljeno vodo, položila pod vzglavje kronico in zaspala v božjem imenu.

123.

Misli tuje in lastne:

(Spisal J. Tomšič.)

1. Potrpežljivost je grenko zelišče pa prinaša sladk

2. Človek nima večjega neprijatelja, nego je slaba družba: ona mu umori duh in dobro ime ter mu vseka rane, ki se nikdar ne zacelijo.

3. Napaka škoduje samo nam, pregreha nam in drugim; dobra lastnost koristi samo nam, čednost pa nam in drugim.

4. Človek je skrit večkrat v svojem jeziku.

5. Skušnja je zdravnik, ki vselej prepozno pride.

6. Ni je žalostnejše reči v človeškem življenju, nego je spomin na izgubljene zlate ure naše mladosti.

7. Kakor zdrava hrana daje telesu zdravo kri, in ta napolnjuje ostale ude in telesne dele: tako si dober človek pridobiva iz dobrih knjig lepih čednostij, ki mu iz srca vro v krepko strojstvo njegovega telesa ter mu bistrijo razum, jačijo voljo in ga napeljujejo k dobremu napredku.

8. Malo jih vé, koliko je treba vedeti, da se vé, da vedó malo.

9. V mladosti bi moral biti vsakdo varčen z veseljem in si nekoliko veselja prihraniti za ono dobo, ki se ne dá tako lahko zadovoljiti. Mladost je že sama na sebi velika sreča.

10. Sebi ne odpusti ničesar, a drugim vse.

124.

Memento mori.

(Zložil Fr. Prešeren.)

1. Dolgost življenja našega je kratka.
Kaj znancev že zasula je lopata!
Odprta noč in dan so groba vrata;
Al' dneva ne pové nobena prat'ka.
2. Pred smrtjo ne obvarje koža gladka,
Od nje nas ne odkup'jo kupi zlata,
Ne odpodí od nas življenja tata
Veselja hrup, ne pevcev pesen sladka.
3. Naj zmisli, kdor slepoto ljubi sveta
In od veselja do veselja leta,
Da smrtna žetev vsak dan bolj dozori.
4. Zna biti, da, kdor zdaj vesel prepeva,
V mrtvaškem prtú nam pred koncem dneva
Moléé trobental bo: „memento mori!“

Obrazi iz babičinega življenja.

(Česki spisala *Božena Nemčeva*; poslovenil *Fr. Cegnar*.)

III. Babičina smrt.

Mladina je rastla in dorastla; nekteri so ostali domá, pomožili se in poženili; roditelji so jim prepuščali posestva tako, kakor na dobu stari list odpade, kedar mladi poganja. Nekteri so zapustili tiho dolinico ter iskali drugod svoje sreče, kakor seme, katero veter odveje ali voda daleč zanese, da na tujem bregu, v daljnem logu zasadí korenine.

Babica ni zapustila male dolinice, kjer je našla nov dom. Z mirno mislijo je gledala, kako vse okoli nje raste in cvete; radovala se je sreče drugih ljudij, tolažila žalostne, pomagala kjer in komur je mogla, in ko so jo vnuki za redom zapuščali, odletali kakor lastovke izpod strehe, ozirala se je za njimi z mokrim očesom in se tolažila: „Morebiti dá Bog, da se zopet vidimo.“ In videli so se. Vsako leto so hodili domú obiskavat svojih, in stara babica je z veselim očesom gledala, ko sta mladenča pred njo obraze sveta razkladala, odobravalala njihove, z živim duhom osnovane naklepe in rada odpuščala mladostne zmote, katerih jej niso skrivali. Vsi so radi poslušali babičine skušnje in svete, če tudi se niso vselej po njih ravnali: spoštovali so babičino besedo in nrav.

Ljudjé še vedeli niso, kako se babica stara in peša, le ona sama je to čutila. Večkrat je govorila Nežki, ki je bila že lepa deklica, kažóč staro jablano, ki se je leto za letom bolj sušila in redkejše zelenela: „Midve sve jednaki, pojdeve v istem času spat.“ In neko pomlad ozelené vsa drevesa, le stara jablan stoji žalostna brez zelenja. Morali so jo izkopati in požgati. Babica je to pomlad zeló kašljala, ni mogla več v mesto v božjo hišo. Roke so se jej bolj in bolj sušile, glavo je imela kakor sneg belo; glas je prihajal slabši in slabši. Nekega dne razpošlje Terezka pisma na vse strani, da bi se otroci sešli. Babica leže, ni mogla več vretena držati. Lovčevi, mlinarjevi, krčmarjevi so hodili vsak dan prašat, kako je babici; ni jej odleglo. Nežka je z njo molila; vsako jutro, vsak večer je morala babici praviti, kako je na vrtu in vrtilcu, kaj dela perotnina, kaj Liska itd. Spomin jo je zapuščal. Večkrat je poklicala Nežko za Barbko, in ko jo je Nežka spomnila, da Barbke ni domá, spomnila se je in vzdihnila. „Sevéda je ni, ne bom je več videla.“ Ali babica je dočakala vseh. Vsi so prišli k babici; najprva izmed vseh

pa je bila Barbka, prišla je s slavcem vred: slavec se je naselil v svojem gnezdu pri babičinem oknu, Barbka je ostala v babičini kamri, kjer je nekdanj stala njena postelja, kjer ste skupaj poslušali ljubeznivo pesen bližnjega pevčka, kjer jo je babica zjutraj in zvečer blagoslavljal. Bili ste zopet skupaj, donela je k njima zopet ista pesen, migljale so jima iste zvezdice, po katerih ste se nekdanj ozirali — te same roke so počivale na Barbkini glavi, bila je to ista glava, ali druge misli so se rodile v njej, in druge čute so gojile solze, ktere je videla babica zdaj teči po licu miljene vnukinje; to niso bile one solzice, ktere je z milim smehljajem otirala z rožnega lica takrat, ko je deklica še v mali postelji spavala; te so le rosile, ali kalile niso očíj. Babica je dobro čutila, da so ure njenega življenja preštete, zato je vse uredila, kakor dobra, modra gospodinja. Najpoprej se je spravila z Bogom in svetom in potém je razdelila malo svoje premoženje. Vsakdo je dobil spominek. Vsakemu, kdor je k njej prišel, dala je dobro besedo; vsakega, kdor jo je zapustil, pogrešalo je njeno oko, in ko je odhajala tudi gospa kneginja, dolgo je za njo gledala, vedela je, da je na svetu ne bo več videla. Poklicala je k sebi tudi nemo žival, kokoši in psa; pogledala je in trpela, da jej je Sultan roko lizal. „Skrbite za -nje,“ govorila je Nežki in deklama: „vsaka žival je hvaležna, če jo ima človek rad.“ Urško pa je poklicala k sebi in jej naročila: „Kedar umrem, Urška — vem da ne bo več dolgo, — kedar umrem, ne pozabi tega povedati bučelicam, da vam ne pomró. Drugi bi morebiti to pozabili.“ Babica je vedela, da Urška to stori, ker je verovala, česar drugi niso verovali, in bi tedaj lahko pozabili o pravem času to storiti, če tudi bi radi storili babici za ljubav.

Drugi dan, ko so se otroci sešli, na večer je babica mirno umirala. Barbka je govorila molitev za umirajoče; babica je z njo molila, pa kar naglo so jej zastala usta, oko je ostalo uprto na sveto razpelo, ki je viselo nad posteljo, sapa je zastala, plamenec njenega življenja je ugasnil kakor luč, ko jej olja zmanjka.

Barbka jej zatisne oči, Nežka odpre okno, da duša svobodno odleti. Urška se ne mudí med plakajočimi, teče k ulnjaku, potrka na panj in trikrat zakliče: „Bučelice, bučelice! babica nam je umrla!“ in še le zdaj sede na klop pod bezeg in jame plakati. Lovec gre v Žernov, da velí mrliču zvoniti; sam se je ponudil k tej službi. Bilo mu je tesno v hiši, moral je ven, da se more zjokati. Ko zaklenka zvon in oznani vsemu ljudstvu, da ni več babice, zaplaka vsa dolinica.

Ko se tretji dan za rana vijó mimo gradú pogrebci, kterih je bila dolga vrsta, ker vsakdo, kdor je babico poznal, hotel je za pogrebom: odgrne bela roka težka zagrinjala in gospa kneginja se prikaže pri oknu. Dokler jej ne izginejo izpred očij pogrebci, gleda z žalostnim očesom za njimi; spustivši pa zagrinjalo, globoko vzdihne: „Srečna žena!“

126.

Zlata kapljica za slabo, pa tudi za dobro glavo.

(Spisal *A. Slomšek.*)

Dobra, prebrisana glava je velik dar božji za učenca. Lahko in veselo se učé, ki dobro glavo imajo, pa takih je malo; večina učencev se po malem uči in marsikteremu tako slabo v glavo gre, da na potu v šolo opeša in mora uku dati slovo. — Ako hočeš dobro glavo dobiti, moraš pred vsem Boga prositi; Bog delí svoje talente, kakor spozna, da hoče za človeka dobro biti.

Ako se hočeš v šoli dobro učiti, imaš takoj s prva začeti; kdor le odlaga od danes na jutro, ta ne bo vsemu ob jednom kos, zaostal bode kmalu in obnemogel. Česar se danes lahko naučiš, pa zamudiš, tega se boš jutri težko naučil: glava lenuhova vsak dan trša prihaja. — Ako se hočeš dobro učiti, ne smeš brez glave v šolo hoditi, ampak skrb naj te bode, da vsak poduk dobro razumiš. Reč le na pol znati, to se pravi po vrhu orati; seme nauka hitro usahne in sadú ne obrodi. V taki glavi je rado megleno in nikdar jasno ne bode. — Ako se pa hočeš česa naučiti, ne smeš hitro srca izgubiti, ako ti ročno po uspehu ne gre; le priganjaj se, da na prvem klancu izpelješ, v drugem hoče bolje biti in v tretjem nobene težave čutil ne bodeš. Konj, ki se prehitro v breg zaletí, hitro opeša; taka se rada učencu godí, ki bi rad vse ob jednom znal.

Ako hočeš srečen biti, moraš Bogu lepo služiti in najprvo skrb imeti, da boš toliko pobožnejši, kolikor več znaš. Bog ne dá sreče mladenčem, ki se bahajo, kako dobro glavo imajo in koliko znajo. Komur Bog veliko dá, od njega bo tudi veliko terjal. Sreča tvoja še ni to, česar se dobrega naučiš, marveč to, kar dobrega storiš; bodi torej ne le vrl učenec, ampak tudi priden kristjan in pošten državljan: to bo tvoja prava sreča, časna in večna.

To je zlata kapljica za slabo — pa tudi za dobro glavo.

Gospod, pri nas ostani.

(Zložil *Fr. Malavašič.*)

<p>1. Popotniki smo vtrujeni
In pot nam je neznana,
Ki od modrosti tvoje nam
V prihodnje še je dana;
S težavami smo zmer obdani:
Gospod, pri nas ostani!</p>	<p>4. In če vihar je strašil nas,
Da smo se šibe bali,
In v svoji smo nezmožnosti
Pred teboj trepetali:
Bil angelj tvoj je nam na strani:
Gospod, pri nas ostani!</p>
<p>2. V oblasti smo sovražniku,
Ki nam nastavlja mreže;
Preslabi smo se branit' mu,
S pomotami nas veže:
Obvaruj nas, saj smo ti vdani:
Gospod, pri nas ostani!</p>	<p>5. Vodila nas v življenju je
Previdnost tvoja sveta,
Da zdravi, srečni smo prišli
Do konca tega leta;
Utrujeni smo in zaspani:
Gospod, pri nas ostani!</p>
<p>3. Dobrot, ki si nam skazal je,
Dobrot teh ni števila;
V nesreči, v sreči čula je
Nad nami roka mila;
Zdaj prosimo hvaležno zbrani:
Gospod, pri nas ostani!</p>	<p>6. In kedar pride ostri dan,
Ki k tebi nas pokliče,
Naj duh volján namesti nam
Del naših sodne priče;
Takrat, gospod, pri nas ostani!
Gospod, pri nas ostani!</p>

KAZALO.

	Stran		Stran
1. Zlate resnice	3	34. Mravlja s kobilico	37
2. Najboljši kašipot	3	35. Učitelji modrosti	37
3. Kranjska dežela	4	36. Sokrat	38
4. Mladina	5	37. Ščinkovec	41
5. Kitica Ezopovih basnij	5	38. Orel	41
6. Zrno	6	39. Vevarici in opica	43
7. Ošabnežu	7	40. Pastir	43
8. Trnolica in vinska trta	7	41. V postojnski jami	44
9. Lastovica	8	42. Podzemeljska gorkota	45
10. Pomladanska	9	43. O mraku	47
11. Jutranji občutljeji	9	44. V mladosti se je treba učiti in vaditi	47
12. Moč in korist vode	11	45. Gostoljubov blagoslov	48
13. Drevo v cvetu	12	46. Dobra dela	49
14. Srečna mladost	12	47. Demosten	49
15. Hazad	13	48. Zgodovina krompirja ali koruna	50
16. Upanje	14	49. Mlin	52
17. Življenje v gozdu	14	50. Zemlja	53
18. Red v naravi	15	51. Divja koza	55
19. Cerkvica	16	52. Mavrica	57
20. Gostišče na gori sv. Bernar- da	17	53. Kako se je morje začelo	57
21. Začetek družinskega živ- ljenja	19	54. Bliščava morska	58
22. Sprehod	23	55. Večerna molitev	60
23. Vinska trta	23	56. Gospodov dan	60
24. Leonida s Špartanci pri Termopilah	25	57. Brata Filena	61
25. Življenje	27	58. Zimska noč	62
26. Razpotje življenja	27	59. Rezija in Rezijani	62
27. Tobijevi nauki za sina	29	60. Grške šege in navade	64
28. Kresnica in netopir	29	61. Slepec	66
29. Žabi	30	62. Letni časi in mučenci	67
30. Veselje na domači mlaki	31	63. Afrikanška nevihta „tor- nada“	68
31. Veselja dom	32	64. Slepčeva zahvala za dar	73
32. Ptičje petje o poletnem jutru	33	65. Pobratimstvo	73
33. Kako se je škorec smrti rešil	36		

	Stran		Stran
66. Vrbsko jezero pri Celovcu	74	97. Ura	120
67. Sirota Jerica	76	98. Mladost sv. Cirila in Metoda	121
68. Vodni puh ali sopar	77	99. Jeruzalem	123
69. Smrt starejšega Plinija	78	100. Mladeneč in vrba	125
70. Iskana dežela	81	101. Pajek in miška	125
71. Lastovka in mravlje	81	102. Kako treba brati	126
72. Vrnitev v domačijo	82	103. Nadpisi	127
73. Sprememba	83	104. Lesena skleda	127
74. Zasip mest Herkulanum in Pompeji	84	105. Rudolf Habsburški	129
75. Deklica modrejša od kralja	86	106. Pesen o setvi	130
76. Zima	88	107. Steblo in klas	131
77. Burja in zameti v Alpah	88	108. Polje in log	135
78. Bohinjsko jezero	90	109. Mlatiči	135
79. Tolažba po zimi	91	110. Gorki vrelci	136
80. Zakaj je vsak dren kriv?	91	111. Boka kotorska	137
81. Jazbec	92	112. Boj s Tatarji	140
82. Prepirajoči trepetliki	94	113. Kosovo polje	141
83. Ribniška dolina in njeno obrtstvo	95	114. Obrazi iz babičinega življenja I	145
84. Deželna ustava in pravo pri starih Slovenih	101	115. Od nebeške gloriije	148
85. Ovsenjaka	103	116. Odeja naše zemlje	149
86. Siromak črevljar pa njegova goska	105	117. Nikolaj Kopernik	150
87. Atila, kralj hunski	107	118. Luna in zvezde	153
88. Hvala dreves	109	119. Lastna živalska toplota	153
89. Prerodba rastlin	109	120. Séverni medved	155
90. Nezadovoljno konjče	111	121. Vodotop	158
91. Pepelnica	111	122. Obrazi iz babičinega življenja II	159
92. Katakombe sv. Kaliksta v Rimu	112	123. Misli tuje in lastne	161
93. Slovenska božja pot	113	124. Memento mori	162
94. Skopulja	115	125. Obrazi iz babičinega življenja III	163
95. Dobri pastir	116	126. Zlata kapljica za slabo, pa tudi za dobro glavo	165
96. Lev, kralj v puščavi	118	127. Gospod, pri nas ostani	166

